

**AZƏRBAYCAN
FOLKLORU
ANTOLOGİYASI**

**NAXÇIVAN FOLKLORU
III**

Naxçıvan 2012

**Azərbaycan MEA Naxçıvan Bölməsi Rəyasət
Heyətinin qərarı ilə çap olunur.**

BAŞ MƏSLƏHƏTÇİ:

Vasif TALIBOV

*Naxçıvan Muxtar
Respublikası
Ali Məclisinin Sədri*

**RƏYÇİLƏR:
HƏBİBBƏYLİ**

İsa

AMEA-nın həqiqi üzvü

İsmayıl HACIYEV

AMEA-nın həqiqi üzvü

**REDAKTORLAR VƏ
TƏRTİB EDƏNLƏR:
CƏFƏRLİ**

Məhərrəm

Rafiq BABAYEV

:

Naxçıvan folkloru antologiyası III cild.

Naxçıvan MR Ali Məclisi Sədrinin sərəncamına əsasən Azərbaycan MEA Naxçıvan Bölməsi İncəsənət, Dil və Ədəbiyyat İnstitutu Folklorşünaslıq şöbəsinin hazırladığı "Naxçıvan folkloru antologiyası"nın üçüncü cildinə son vaxtlar Naxçıvan bölgəsindən toplanmış folklor nümunələrinin bir qismi daxil edilmişdir.

Naxçıvan folkloru antologiyası, 2012 ©

“Hər xalqın öz adət-ənənəsi var, öz milli-mənəvi və dini dəyərləri var. Biz öz milli-mənəvi dəyərlərimizlə, öz dini dəyərlərimizlə fəxr edirik”.

“Hər bir xalqın özünə, öz tarixi köklərinə, əcdadları tərəfindən yaradılmış milli-mənəvi dəyərlərinə bağlılığı böyük amildir”.

“Biz öz milli-mənəvi dəyərlərimizi, adət-ənənələrimizi, əxlaqi dəyərlərimizi bütün istiqamətlərdə qorumalıyıq, saxlamalıyıq və gənc nəsli əsrlər boyu böyük sınaqlardan keçmiş bu mənəvi, əxlaqi dəyərlər ruhunda tərbiyələndirməliyik”.

HEYDƏR ƏLİYEV

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri

“NOVRUZ ənənələrinin layiqincə yaşadılması Azərbaycan xalqının çoxəsrlik tariximiz qarşısında müstəsna xidmətidir. Ən ali bəşəri keyfiyyətləri özündə toplayan böyük mənəviyyat və hikmət xəzinəsi olaraq Yaz bayramı tarixi-mədəni irsə bağlılığımızı parlaq nümayiş etdirir”.

İLHAM ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

“Xalqımızın yaradıcı düşüncəsinin məhsulu olan miflər, əfsanələr, nağıl və rəvayətlər, zərb-məsəllər, tapmacalar, dastanlar, aşığı yaradıcılığı, meydan tamaşaları, xalq musiqi və rəqsləri nəsildən – nəsilə, əsrdən əsrə Azərbaycan türklərinin ruhunu yaşadaraq zamanəmizə qədər gətirib çıxartmışdır”.

VASİF TALIBOV

Naxçıvan Muxtar Respublikası
Ali Məclisinin Sədri

I. MİFLƏR

RUHUN ƏMANƏT OLMASI

Der, Tanrı yeri, göyü bina eləmişdi. Yer yerriyində, göy göylüyündə idi.

Tanrı istiyir ki, nələrsə ruh da versin. Ruh olmasa olmaz axı, nə canını, nə filan. Tanrı istiyir əvvəl bını dağlara versin. Dağlar hər şeydən ucadı axı. Dağlar and-qəsəm eliyir ki, ruh ağırdı, biz saxlıyammanıx. Daşdar da belə deyir, sular da, ağaşdar da...

Ama adam bına razı olur. Yanı der, ruhu saxlıya billəm. Tanrı da der ki, bunu sənə əmanət verirəm, həməşəlik vermirəm, lazım gələndə ruhu qaytarassan özümə.

Bir dəfə atam nəğil eliyir:

- Gecə yatmışdım, əmimin adı Cəfəriydi. O da çölə işdəməyə gedəndə məni aparırdı. Eşitdim Cəfərin dilincə məni çağırırdılar ki, qardaş, dur gə gedəh, vaxtdı. Getdim təvladan öküzdəri-zadı aşdım. Qabağımcan gördüm gedir də.

Öküzdəri aşdım, çıxərtədx, apərdəx keşdih. Düylündə

pir var. O pirin yanın keçmişdih. Bir də gördüm ki, bı adam yox oldu. Çəğırdım, gördüm, Cəfər yoxdu. Birdən orda yuxudan ayıldım ki, yoldayam. .

Gördüm boyul məni alladıplar. Onda bildim ki, bizdən yeylərdi.

Bı kətdə bir dul arvat varmış. Onun pişiyi oğurrux eliyirmiş. Bir dəfə də gedip bir buxça bahalı paltar oğurruyup gətiripdi. Bı arvat da pişiyinə hirsdənip. Düşüp dalıncan qavalıyıp. Pişih gedip çıxıp Cinni dərə deyilən yerə. Görüp ki, orda cinnər çalıp oynuyur. Pişih də qarışır onnara. O gediş pişih qayıtmıyıp.

Cinnlər dəmirdən qorxur. Odu ki, kim üstündə sancax gəzdirir, ona yaxın düşə bilmillər.

Bir kişinin arvadı yatıp. Bı da zahını əvdə təh qoyup gedip oduna. Bir də görüp daşın dibində hal oturub balalarını da yığıp başına deyir:

Gedirəm sizə ət gətirəm,

Yağlı ciyar bərt gətirəm.

Siz durun bırda.

Kişi bını eşidir. Ordan gəlir durur qapıda, şişi alır əlinə. Hal gələndə soxur qarnına.

Bir kişi heyvan otarırmış. Yorulduğunun bir az huşa gedir. Sonra ayılır ki, sürünün yarısı yoxdu. Nə qədər axtarır, ancax tapa tapa bilmir. Ümidini üzüb qayıdırmış ki, görür yolun ortasında bir cin durup. Tez iynəni taxır bunun yaxasına, tutur. Cin başlayır yalvarmağa ki, burax çıxım gedim, balalarım ajdı, mənə gözlüyüllər. Kişi buraxmır. Çox oyan-buyannan sonra kişi deyir ki, yaxşı, sən mənim heyvannarımı tap, mən də səni buraxım. Cin o dəqiqə gedib bir dərədən heyvannarı tapır. Kişi də iynəni çıxarıb onu buraxır.

Der ki, bir kişi yol gedirmiş, bu gəb çıxır dağların arasına. Baxır göyü qara buluddar aldı, yağış başladı. Bının oynaxlarınnan ağrı qalxır, bilmir neynəsən. Bı heynədə bir nurani yaxınnaşır bına, der, halınnan xəbərdaram, bax, bı su ki var, qıçını salla ona. Bir-iki günə ağrın-acın keçər.

Kişi bının dediyin eliyir, ağrıları keçip-gedir.

O su Darıdağın suyuymuş.

O nurani də, Xızır peyğəmbər imiş.

Der ki, Xızır peyğəmbər kiçik çillənin ilk günnerində atını havıya çıxarır. Atın ayaxları torpağa dəyən kimi, aləm dəyişir.

Der ki, lap qədimnərdə Dırnılda bir dəyirman

varmış. Xıdır Nəbidə bu dəyirmanda qovut hazırlanarmış, bu qovutu da paylarmışdar ona-buna. Bıra da dəmişdər Xıdır Nəbi dəyirmanı.

Bir günnəri dəyirman, elə bil, ilahidən uçulur-dağılır. Yerinnən çeşmə çıxır. Bu çeşmiyə də dellər Xıdır Nəbi çeşməsi.

CİN DƏRƏSİ

Kəndimizin yuxarısında bir dərə var, Cin dərəsi. Yağış yağanda bı dərədən sel-su axır. Bu dərə cinnər yığnağıdı. Dərəyə yığışan cinnər hər gecə kətdə adamnarın gözünə adam cildində görünüb aldadır, dəriyə aparırdılar. Dərədə toy qurub, çalıb oynıyarmışlar. Bir gün yenə bir kişini cinnər aldadıb aparır bu dəriyə. Kişi gedir, görür dərədə bir toy qurulup, gəl görəsən. Kişini də mağara aparıllar. Kişi baxıb görür ki, onnan qabax evinin pişiyi gedir. Məclisə də onnan qabax pişiy girir. Pişiy məclisə girən kimi, bütün cinnər durur pişiyin qabağına ki, «bura buyur, Əbdülkərim ağa». Buyur deyə-deyə pişiyi keçirillər yuxarı başa. Kişi bu işə mətəl qalsa da, bunu biruzə vermir, özünü elə göstərir ki, guya pişiyi tanımıyıb. Kişini də oturdullar, o da yeyir, içir, oynayır. Kişini qaytarıb gətirillər evinə. Kişi evinə gələn kimi gözü ilə pişiyini axtarır. Görür pişiy onnan qabax gəlib evə. Bir gün, beş gün, bu fikir kişini dəli edir. Axırda özünü saxlıya bilmir. Bir gün kişi oturmuşdu evdə, pişiyi də ayağının yanında. Birdən kişi pişiyin düz gözdərinə baxıb deyir: Axşam oldu, dur get, Əbdülkərim ağa, indi səni gözdəyillər. Cinnəri çox

gözdətmə. Pişih dönüb sərt-sərt əyəşinin üzünə baxır. Sırrinin açıldığını görən pişih durub evdən qaçır. O gün, bu gün, kimsə pişiyi görmür bir də.

CİN TUTAN

Kəndimizin qocalarının eşitmişəm ki, kəndimizdə bir kişi bir cin tutur. Evinə gələnin cin olduğunu bilir, yaxasına bir sancax taxır, cini hər gün ölənə qədər işlədir. Həm də bu cin-qızıymış. Yaxasına, biləklərinə çoxlu mırmıncıx asırmış. Kişi xeylax cini işlədir, həmişə yanında olur. Bir gün kişinin çoxlu qonağı gəlir. Qonaxlardan biri sərin su istiyir. Kişinin yadınınan çıxır ki, ona köməh edən cin-qızıdır. Deyir: Qaş bulağa, bir səhəng sərin su gətir. Cin-qız sevincəh enir bulağa. Baxır bulax başı çox şuluxdu. Qızlardan birin çağırır ki, üstümdəki bütün mıncıqları sənə verəcəyəm. Boynumnan bu sancağı aç. Qız heç nə başa düşmür, sancağı açır, mıncıqları alır. Bir çönür ki, səhəng yerdə, qız yoxdu. Kişi də evdə çox gözdüyür, görür cin-qız gəlmir. Bilir ki, cin-qız bir yolun tapıp qaçıb. Bir əli olur, bir başı.

QƏRİBƏ VARLIQLAR

Övcinar həmməşə gedərdi meşədən odun qırıp gətirərdi. Bı şələni yerə salanda hamilə qadınar uşax tələf eliyərdilər. Bütün camahat bının əlinnən bezikir. Hamı deyir neyniyəh ki, bı şələsin səssiz-səmirsiz qoysun yerə.

Hərə o zamanın puluynan bir abbası qoyup parça-ağ alıllar. Bına qurşaxdan yuxarı paltar tikip geydirillər əyninə. Övcinar bilir ki, ta hamıya boşdudu. Əyər səs-səmir eləsə pulu istiyəcəxlər. Bı həmməşə odunu gətirəndə ehmalca qoyurdu bazara, satıp çıxıp gedirdi. Ta onnan sora xata – balası olmur.

Övcinara deyillər:

- Elə adamnar olacax hiyləgər, çoxbilmiş, balaca-balaca.

Deyir:

- Nə qədər hiyləgər olalar mənə güjdəri çatmaz. Heş nə eliyə bilməzdər. Mənim bir atımın başına torba da vırammazdar.

Bir gün bı atıynan gələndə həməən çoxbilmişdər arpanı qoyullar yerə. At başını əyəndə torbanı başına keçirdib deyillər ta övcinarrıxdan keçip.

Deyillər, bir dənə ilan 300 il yaşıyır. 300 ildən sora bı dönür bir şahzadə olur. Qız şəklində olur. Çox da həddən artıq gözəl olur. Bını istəmiyən gənc adam olmur. Hamı bını istiyir. O qədər gözəlliyi olur, bı hansı bir cavannan evlənir bının evinə ayilə gedirsə o cavanı vırır, ilandı axı. Bir vaxt bir cavannan evlənir. Gözəl gəlini cavan alır gedir evinə. Oğlan görür ki, bı axşamnar çəkilir gedir evdən. Görür donun dəyişdi, oldu ilan. Evin açıx yerinnən kənarraşdı getdi. Həməən gənc adam durur geyinir, bını izdiyir. Görür bıdı gəldi, ilan şəklində gəldi donun dəyişdi yatdı. Bı heç nəyi biruzə vermir. Bir müddət belə bı çox qorxuya düşür ki, mənim ayiləm demək ilanımış. Mən

şahzadə qız hesabına almışam. Bı çox fikirrəşir bını məhv eliyim, ilandı, bir gün bizi öldürəcəh. Balıx alır gətirir. Deyir ki, xanım, balığı bişir yeyəh. Gündüzdən də bütün qablarda nə qədər su- sel var hamısını evdən götürür kənarraşdırır. Axşam olur yatıllar. Gəlin durur suya. Hər yana baxır. Su tappır işməyə. Çox həyəcənnandır ki, bı necə ola bilər. Yoldaşı baxır ki, bı yenə ilan donunda çıxdı getdi. Ordan arxayın olur ki, həqiqətən də bı, ilannan dönmə şahzadədi. Bı gənc bını məhv eliyir.

Bir gənc şahzadə qız alır. Başa düşür ki, ilannan dönmə gəlindi. Durur gedir, gəzir gəlir, bının yanına gələndə soyux, buz kimi. İlan soyux olur axı, bını hiss eliyir ki, bı ilandı. Bı gedir, der, yox binnan yaşamax olmaz, bı ilandı.

Gedir saqqız odunu yığır gətirir. Gəlir deyir ki, sən birəz xəmir elə, çörəh yəy. Bı gəlin xəmir eliyir yapsın təndirə, o məqamda ki, əyilir yapsın, aşırır salır təndirə. Təndirin ağzın qavziyır, öldürür, rədd eliyir gedir. Mərcannar da onun sümüyünnən əmələ gəlir.

Biri gedir ava. Tüfəngi qaldırır kəhliyi vırsın. Atmax istiyəndə kəhlik olur qız. Bı tüfəngi qoyur yerə, bir də çəvirir görür oldu qız-nəysə yaxınnaşır, demək bı cinnərdənimiş. Onnan evlənir.

Qaynatam nağıl eliyir ki, Çimən yurda obıya getdim. Bı tərəfdən atınan çıxanda gördüm ki, camahat dolupdu alaçıqın qabağına. Getdim ki, bir ilanı nə qədər eliyillər alaçıxdan ayıra bilmillər. Getdim ora yaxına, qayıtdım bir az duz götürdüm, bir də çörəh. Düşdüm ilanının dalına. İlan getdihcə mən də getdim. Aralıda dayandı. Bı duz- çörəyi qoydum qabağına, and verdim:

-Sən olasan bı duz-çörəh, bir də bı obıya yaxın gəlmə.

Duz-çörəyə and verdiyimə bir də gəlmədi ora.

Adamın qabağına həyətdə, kəfşəndə ilan çıxır, amma bilmirsən bı ilandı, ya məleykə. Məleykə ilan donuna da düşür, onu öldürəndə adama zəfər toxuyur. Mirheydər ağanın ocağında varıymış. Çörəh yeyəndə gəlib otururmuşdar, Mirheydər ağa əbasını çəkib yerə döyər çəkilin, çəkilin deərmiş, çəkilib gedərmişlər.

Aşağı Qışlaxda qədim vaxtı hamı gedirdi yaydan-yaya obıya. Kət qalırdı yəsiz. Bılların evində bir adam qalır, bir gəlin qalır. Bı görür kəndin içində bir şey nə təhər qaçır, ənə-bənə gurultusu dünyanı götürür. Bı gəlir qapının dalını bərkidir, girir içəri, görür hər nəydisə qapını təkannıyır. Bı kişi qalır məəttəl. Mən nə təhər eliyim. Girib

içəridə məni yecəy. Səhərə kimi damın üstə qaçır ənə-bənə. Gəlir bir yerdən başlayır damı sökməyə. Eşir-eşir, səhərə yaxın qıvrılıb yatır onun üstündə. Kişi bını vırır. Səhər camahat gəlir görür ki, bir adamcıldı.

Bir gün hay düşür ki, adamcıl dünyaları dağıdır. Bir kişi yatmışımış. Görür ki, ədə bir şeydi gəlir. Başı kəkilli amma nə təhər olursa bı kişi yorğanı atır, minir bının belinə.

-Ay havar, gəlin, adamcılı tutmuşam- deyir. Camahat tökülür, bını tutur. Bağlıyılar tut ağacına. Səhər baxıllar ki, bir nərdi, gəl görəsən.

Mənim qoca nənəm olup. Şaban addı arvad. Der:

-Gəldim qonşugilə gedirdim, evimiz onda bir-birinə yaxınıdı. Onda palçıx damnarıdı. Hamısı bir-birinə yapışıx, xırda. Gördüm kalafada bir qadın oturub. Dedim:

-Gülü, Gülü, az, bırdə niyə oturmusan- dəndə, yerdən qalxdı, mənim ortamnan qucaxladı. Məni nə təhər sıxdısa mən bir yol çıxırdım:

-Ay havar, məni apardı.

Camahat töküldü. Der:

-Mən o vaxt ayıldım ki, məni koldan çıxardılar. Camahat tufəng atdığına məni basıb kola. Sora bildim ki, adamcılımış.

O vaxtı imamətdih vaxtıydı. Bir kişi oğurrux

eləmişdi. Bı kişini nə qədər elədi arvadı ki, oğurrux eləmə, oğurruğu qaytar. Kişi boynuna almadı. Getdi məscidə, imamın da sözünə baxmadı. Gənə oğurruğu demədi. Arvad qeyrətdiydi. İmam dedi ki, arvad qeyrətdidi. Arvadı elədi kişi, kişini elədi arvad. Bınnarın iki uşağı oldu. Bir oğlan, bir qız. Sora kişi arvad işi görəmmədi, getdi məscidə toba elədi, günahın boynuna aldı. Bını təzədən qaytardı kişi elədi, arvadı da arvad elədi. Bınnarın uşağı qaldı. İmamətdih vaxtıydı. Dedilər bınnarın cinsi qarışmasın. Qayıtdı oğlanı elədi erkək dovşan, qızı dişli dovşan, ötürdü çölə. Bınnan da imam sözünən çıxan həylə zərəl çəkər.

Ayı insannan dönədi. Özü də ayı dəyirmançıymış. Deyillər ayı dəyirmançı olanda, halal-haramı qatıb bir-birinə. O vaxtı kimimişsə yerdə rəsul olub. O, ayının bu hərəkətinə bəddua eliyib. Ayı dəyirmannan qaçıb, çöllərdə gəzib dolanıb. Ruzi olmuyanda ayı dabannarın yalıyıp qışı yaz eliyip. Ayı çox vaxt insan kimi hərəkət eliyir. Həməşə də meşələrdə məskən salır.

Ramazan adında bir dəyirmançı camahatın buğdasın, arpasın oğurryub çox zərər verdiyinə görə camaat qarğış elədi, aralarında mömin adam oldu. Həmən Ramazan döndü oldu ayı.

Bir pədsahın oğlu gedir bir elçi daşının üstə oturur.
Der ki, bəxtim, bəxtim. Der:

-Can bəxtim.

Der:

-Yatıbsan, ya oyaxsan?

Der:

-Yatmamışam, oyağam.

Nəysə bir-iki addım durur gedir bir gözəl qızdı.
Götürür gəlir evə. Nəysə az dolanıllar, çox dolanıllar bı
oğlan varlanır. Var-dövlət başdan aşıb gedir. Bir gün der
ki, başım ağrıyır, başımı yaylığınan çək. Başını yaylığınan
çəkəndə başını qoyur dizinin üstə sığallıyır. Sığallıyanda bı
gözünün altınca baxır, der görüm bı gecələr hara gedir? Bı
sirdən agah olum. Nəysə gözünün altınca bını güdür. Görür
ki, gedir qapının dalında cildini dəyişir, meymun cildini
geyir, gedir çöllü-biyabanı, meşəni-zadı gəzir gəlir.
Gələndə oğlan özünü yuxuçulluğa vurur. Tez cildini
soyunur, gizlədir, amma görür ki, bı elə soyuxdu, elə
soyuxdu əli-ayağı qannıdı. Nəysə der:

-Hardan gəlirsən?

Der:

-Heç hardan, çıxmışdım çölə, gəlirəm.

Sora der bını mən güdməliyəm. Bı sirdən agah olmalıyam.
Görüm bı meymun hara gedir. Bı çıxır bının dalısınca,
qarabaqara gedir çöldə əlinə bir dənə heyvan keçir, yeyir.
Əli-ayağı qannı gəlir evə. Yenə cildini dəyişir, olur gözəl
bir qız, nəysə yoldaşı özünü yuxuçulluğa vurur. Bı gəlir
yerinin içinə uzananda der:

-O tərəfə çəkil üşüyürəm.

Der:

-Sən hardan gəlirsən? Bı sirdən məni agah elə.

Der:

-Neçə ildi mən sənnən ayilə qurmuşam, yaşamışam. Amma evladımız yoxdu. Səni bir belə varrandırmışam. Mən meymunnar pədsəhının qızıyam. Bı sirdən agah olmalısən. Allah-tala məni sa sevgili göndərib.

ARI DAŞ

Bir arvadın uşağın it qapır. Arvad da qurban olduxlarımnanımış. Bı durur gəlir qonşuya der ki, (bının da arısı çoxumuş. Bınnan əzələ arılar səbətdə olurmuş) ma bir az bal ver qoyum uşağın yarasına, it qapıb. Bı da deyib yoxdu. Üzün tutub əvə gələndə deyib:

-Səni görüm elə o arıların daş olsun.

Həmən pətəhli derih ha, bax belə yekə səbətdər daş olub. Arı qonub daşın üstünə daş olub. Ona pətəhli derih. Peşman qayıdıb deyib:

-Vay sinasan boynum, mən ona elə bir qaşix bal verəydim.

Kalba Xudunun bacısı getmişdi Küküdə Əlmərdan bəyə. Bı gedir Küküyə, bacısı der ki, get bir kəhlili vır Dərə boğazınnan. Bı da gedir kəhlili vırır gətirir. Əlmərdan bəy der:

-Gərəh gedəsən bir də ayı vırasən.

Babası Qara ağanın tufəngin Əlmərdan bəy götürür, verir mənim babam Kalba Xuduya. Bı da gedir səhər Dərə boğazının bir ayı vırır. Xanımınar, bəylər-hamısı tökülür gəlir, bı ayıya baxıllar. Həmən Qara ağanın tufəngi babamdaydı. Avçılıq eliyirdi. Bir gün getmişdi kəhlih vırmağa, görmüşdü ki, kəhlih yığılıb bir gəlin də qucağında uşax, tufəngi salanda kəhlih olur. Bir də qaldıranda gəlini görür. Elə onnan da toba elədi bir yollux.

O vaxt yaşdı kişilər, yaşdı qadınnar söhbət eliyərdilər ki, imamlarınan yeziddərin davısında gözəl kəhlih gedib imamnarin qanına əyağın basıb, bir də dimdiyin, çıxıb daşın üstə oxuyub, o işaraynan yeziddər gedib imamları tapıb orda öldürürlər. Ona gora da gözəl kəhliyi vırmax suvabdı. Göyərçini vırmax günahdı. Göyərçin göy geyinib ağlıyırmiş. Məzlum səs çıxardırmış ki, imamları öldürüblər.

Peyğumbər vaxtıymış. Qarışqalar toğlu yekəlihdəymiş, gəzirmiş. Ağ dev bılları yalıyib yeyirmiş. Bunnar gedir peyğumbərin şikayətinə, deyir ki, bax bizim nəslimiz kəsilir, devlər bizi yedi, qurtardıx, ta onnara tapşır bizə dəyməsin. Gedir tapşırır ki, bı heyvannara dəymiyin. Siz niyə onnarı yeyirsiz. Bunlar heş saymıllar, elə yeyib qutarıllar. Şikayət eliyib gəlillər ki, onu həbsə salacıyıx, bizə dəyməsin. Görür elə binnarı artdadı qutardı.

Qarışqalar gəlir eşir 40 arşın quyu qazır, torpağı

çıxardır qırağa, qəyidir onun ağzına belə ot, ələf, çəpər qoyur. Ağ dev bırdan gələndə onnar o tərəfdə durur. Ordan gəlir təpilir ki, onnarı yesin o çəpər yatır düşür 40 arşın quyuya, qalır orda. Ağ devin oğlu axtarır, bizim dədəmiz yoxdu. Gedillər şikayət eliyillər ki, bizim dədəmiz yoxdu. Peyğumbər deyir:

-Ay, ay, qarışqalar ma şikayət eləmişdi. Onu həbsə salıblar. Qarışqalara tapşırır ki, onu həbsdən çıxardın. Qarışqalar deyir ki, çıxardaq, ta and içsin ki, bizə dəyməyəcəh. Torpağı eşdikləri kimi töküllər deyillər sən əyaxla, töküllər o quyu doluncan, ağ dev əyaxlıyır ordan çıxır. And içir ki, biz ta bıllara dəymiyəciyik.

Rəvayətə görə, qurd təpilir çobanın sevimli bir qoyununu tutur. Çoban bınnan əl çəhmir. Bir neçə dəfə tutur əlinnən alır. Bı çoban bına der ki, çıx get da, nə istiyirsən? Qurd dilə gəlir. Qurd dilə gələnnən sora der ki, mənim qismətimdi aparacıyam.

Peyqumbər vaxtıymış. Peyqumbər gəlirmiş, bıllara da agah olur ki, peyqumbər gəlib. Bılların sözün gedib peyqumbərə deyillər. Peyqumbər gəlir sürünün qırağında durur. Der ki, çoban dursun kənarda. Ay Allahın heyvanı, əyər sən qismətin olsa, bı qoyunu qoyacıyam qoyunun ortasına, sağdan ürküt, qoyun qalsa sənindi. Onnan sora sol tərəfdən ürküdəssən. Dörd tərəfdən ürküdəssən. Dörd dəfə də o qoyun sən qismətin olsa, sən urcahında qalacax. Dörd dəfə ürküdür qoyunu, dörd dəfədə hər dəfə də qoyun ürkür, bı qoyun ürkmür, qalır qurdun qabağında. Bı dəfə ta

çoban əl çəkir. Peyqumbər də deyir ki, qoyun onun qismətidi, ver yesin. Sürüdən o qoyunu aparıb yeyir.

Süleyman peyğəmbər yolunan gedirmiş. Gedir görür ki, bir bılağın başında bir cavan qız oturub. Süleyman peyğəmbər elə bı qıza vırılır. Barmağınnan üzüyü çıxardıb verir bı qıza. Der ki, gedirəm 3 aydan sora gələciyəm. Sora Süleyman peyğəmbər gəlir ki, bı bılağın başında bir qoca qarı oturub. Der ki, qarı, bırdə bir cavan qız oturmuşdu, o necoldu?

Der:

-Elə cavan qız mənəm.

Der:

-Axı qoca vaxtında yalan danışırısan.

Der:

-Sən verdiyin üzüh bıdıra barmağımda. Çıxardır üzüyü. Süleyman peyğəmbərin adı üstündəydi.

Der:

-Bı nə sirdi?

Der:

-Mən qız dəyiləm. Mən dünyayam. Yaz olanda cavan qız oluram. Payız olanda belə qoca qarı oluram. Üç ay bınnan qabax məni gördün. Mən cavan qızıdım. İndi ancax məni gördün, mən qocalmışam, başım ağarıpdı.

Çovğunnu bir qış günü olur. Nökər çıxır bayıra. Görür bərk tufandı, qarrı, çovğunnu bir tufandı. Qayıdır içəri, deyir:

-Ağa, bayıra çıxmax mümkün deyil. Çox bərk

tufandı.

Deyir:

-Get denən nə qədər əsir-əssin, mənə neyniyəcəhdi.

Nökər çıxır bayıra, qayıdır der:

-Ağa, dedim. Deyir:

-Mənim ağaynan nə işim, mənim işim nöker-nayıbılandı.

HAL ANASI-AL ARVAD

Mənim babam gedir ur kəhliyi ovuna. Üz qoyur meşiyə. Bir-iki yastan, bir-iki düzənnih keçir. Meşənin qalın yerini keçir, bir çaya çatır. O çayda iki ur kəhliyi vırır, başını kəsir, qoyur həybəsinə. Atın sürür gedir. Ayrı bir çayın qırağına çatanda görür çayın qırağında iki uşax yatıb. Atın üstündən baxır görür ki, bı uşaxlar bəşər uşaqları deyil. Sarı pərdiyə bükülüdü. Atdan düşür uşaxları götürür, alır qucağına, minir ata. Görür ki, bı cinni balasıdı. Atın başın qəytərir. Götürür bı dərələri aşır, baxır görür ki, daldan bir arvad çağırır:

-Ay mallalı Hüsen hey, ay mallalı Hüsen, dayan, mənim balalarımı hara aparırsan?

Baxır görür ki, saçları uzun kollara ilişib, saçları qarışıb bir-birinə pərişan, döşdəri yerə deyir. Bı gəlir çatır. Babam atın başın çəkib saxlıyır. Gəlir deyir:

-Ay mallalı Hüsen, mənim balalarımı hara aparırsan? Səni and verirəm hamımızı yaradan Allaha, balalarımı ver.

Deyir:

-Vermənəm, aparıram camaata, görsünnər ki,

həqiqətən belə şey var.

Ona görə də b1 deyir nə deyirsən sa çarəsin deyim, 190 dərdin dərmanının... B1 qızdırmanın, göz ağrısının və sair dərmanının deyir. Deyənnən sora b1 balaları verir anasına. Verəndə deyir:

-Ay molla Hüsen, bir dərdin dərmanının mənənnən soruşmadın.

Der:

-Nədi? Nədi?

Kişi qəmçini vırır atı muşqurruyur, qavalıyır b1 arvadı tutammır. Balaları qucağında qaçır. Çayın qırağında gedir üzdəşir binnar. B1 hal anası der ki, mənəni yordun, öldürdün, get. Allah qoysa mənəni görərsən.

Babam vəfat eliyir. Nəvəsi evlənir. Arvadı hamilə olur. Zahı yatan günü əvlərində xəmir eləmişimişdər çörəh yappağa, eşdə altı arvad köməh eliyən. B1 gəlin də içəridə-kürsüdə zahı yatıb. Evdə çoxlu Qur'an, kitab, şiş. Eşdə çörəh eliyənnər xəşil bişirib bir yekə qab da kürsünün üstə qoyublar, b1 zahı dursun yesin. B1 durur xəşili yeyəndə görür bacadan bir arvad səsdəndi:

- Ay Gülücahan, nə qəşəh xörəh yeyirsən.

B1 da deyib:

- Düş gəl, kimsən, gəl yeyəh.

O da der:

- Yox, mənim gəlməyə yolum yoxdu. Mən ora gələ bilmənəm. Xörəyi qavza yuxarı bir barmax mən yeyim.

B1 Gülücahan əlində xörəyi qavziyır yuxarı, görür b1 əyildi aşağı başının tükü qarışmış, sallandı bacadan, üzüquylu əlin uzadır ki, bir barmax xəşildən götürüb yesin. B1 zahı huşdu-başdı, eşitmiş adammış. Yerdən şişi götürür

salsın bının saçınnan, sürüsün içəri. Şiş ilişir boynunda muncuğu qırılır. Bı qalxır əyağa ki, hə, mən gəlmişdim ərın babasıynan görüşməyə. Qal salamat. Mən getdim. O, bacadan gedir. Bı çağırır ki, durun ayağa gəlin. Eşdənnər gəlillər ki, 200-dən çox hal dabanı deyillər, yaşıl muncuqdu tökülüb. Onu evlərə bir-bir payladılar ki, hal dabanıdı.

Mənim nənəmin nənəsi der ki, bir gəlin zahıymış. Nənəmin nənəsi də mamaymış, der ki, gəlini gecənin bir yarısı qutarmışam, çətin yatıb. Kürsü əviydi da, gəlin də irahatdaşıb. Uşağı da böləmişəm qoymuşam yanına, ta işıxlaşır. Der başımı söykəmişəm kürsüyə, məni yuxu aparıb. Onda gördüm ki, bacadan qum-torpaq dıncıldadı qabın üstünə. Baxdım gördüm yoğun mıncıq sallanıb bacadan. Mənim də nənəmin nənəsi bı işdəərə ayıgıymış. Der baxdım gəlinin üzü sap-sarı saralıb. Gəlin saralanda çığırdım.

-Ay Əli, ay Camal, Həsən, durun qaçın suyu qılışdayın, gəlin huşun itirir. Axı gəlib çıxıb bacıya. Nəysə gülləni atıblar havıya, ənə-bənə, çayı qılışdıyır. Gəlin ayılır, amma zəfər toxuyur, nənəm yeddi il xəstə olur.

Bizim kənddə Xansənəm var. Zahı yatdığı yerdə bacadan belə sallanıb.

-Xansənəm, Xansənəm.

Deyib:

-Heyy.

Görüb ki, bının boynunнан muncux sallanır. Ürəyə bax ey. Yerdən qalxıb şişi götürüb dartıb qırıb. Tökülüb əvə. Bı qaçıb gedib. Gedənnən sora hal muncuxların yığdılar. Ona bına bir-ikisini vermişdilər, hansı zahı yatardı, onu Xansənəmnən gedirdilər alırdılar. O zahı qorxmurdu, yan-yörəsinə gələn olmurdu. Sora sən apardın vermədin, o apardı vermədi, həylə yazığın əlinnən o hal muncuxların götürdülər getdilər.

Bir nəfər olur. Bir mağarada görür səs gəlir. Qırxadan baxır ki, bir qadındı döşdəri yenib yanında, balalarına deyir:

-Fılan kənddə, filan qadın zahı yatacax. Mən gedib onun ürəyini, ciyarını çıxardıb gətirəciyəm yəsiz.

Bı adam eşidir, gəlir kənddə deyir. Elə olur ki, qaravıl çəkillər bı lənətə gəlmiş nə fəsadınan girirsə, bının döşəyinin altında soğan şəklində göyərməyə başlayır. Gəlillər döşəyi götürüllər ki, soğan şəklindədi, kəsib götürüllər. Çünki mağarada balalarına demişimiş ki, döşəyin altında soğan kimi göyərəcəm.

Bir Eyvaz kişi olur. Gedir bir dənə hal tutur. Halı dəyirman arxında çimdiyi yerdə tutur. Gətirir əvinə, bına tobalatma verir ki, (Gedir zahı arvaddarın ciyarını çıxardırmış, gətirib asıb ağaca dəyirmanın arxında gərəh o çimərmiş. Orda tutur.) mənim yeddi arxa dönənimə

tobalatmasan dəymiyəssən. Qalır əvdə. Bının bir uşağı olur. Uşağa yüyürüh asır, qoyur tapşırır ki, yüyürüyün altın süpürməyin. İndi gəlin də beş ay, altı ay qalır. Yüyürüyün altı zibilli olur da, süpürüllər. Gəlir ki, uşax yüyürühdə ölüb. Üstünə də iynə sancıblar ki, çıxıb getməsin. Çıxır küçədə uşaxlara aşıx verir, der ki, bı iynəni üstümnən çəkin. İynəni üstünnən çəkillər, sora çıxır bacıya. Uşağı ölennən sora. Der:

-Eyvaz kişi mən altı ay qaldım sənin əvində. Mənnən heş nə soruşmadın. Mən dünyanın gəlin də bilirdim, gedin də bilirdim. Ancax ağlın olmadı mənnən heş nə soruşmadın. Mən sa çox şeylər öyrədərdim. İndi sən mənim əlimin bərəkətini nəyə götürürsən?

Der:

-Sən əlin bərəkəti mənim o zibilimə.

İndi ollar elə ilim-günüm həm kasıbdı, həm də əv-
eşihləri zibilli olar. Ordan çıxıb qoyub gedib.

Bir kişi vardı, Vəliyulla addı. Bizim qonşumuz olub. Bizim kənddən o yanda dağ var, Xıncirək deyirik. Orda olub. Atınan gedib aşağı kətdərə. Ordan gələndə bizim kəndin aşağısınnan yol çıxır ora. O yolnan gedəndə görür ki, bırda dəm-dəsgah, toy-büsat, qiyamət bir hekayətdi ki, bı qalır məəttəl, gecənin bı vaxtı ora da Seyid Kərimin damı deyillər. Bırda toy nə gəzir. Mənim də bir bibim var, adı Gülücahandı.

Der dedi:

-Bibi qurban, düş gə ye, xörəyi bişirmişəm. Mən

atdan düşdüm, toya yaxınnaşanda fikrimi dəyişdim. Gecə vaxtı tez belimnən xəncəri çəkdim. Bibi, lənətə gələsən, gecə vaxtı nə xörəh bişirirsən? Der baxdım ki, heş kəs yoxdu. Getdim kəndə, dədəmə dedim. Mən də dəyirmananda işliyəm. Gecə getdim dəyirmanana. Gördüm dəyirmanın qapısında dəm-dəsgah, toy-büsat. Məni dəvət elədilər Vəliyulla keç, Vəliyulla keş gə. Bizim də bir pişik var. Bının da adına deyillər İbrahimxəlil.

Dedilər:

- İbrahimxəlil, Vəliyulla, kişini keçirt yuxarı başa. Belimnən xəncəri çəkdim. Bıllar rədd oldu. Gəldim əvə. Həmən pişik əvdədi. Xəncəri çəkdim həmin pişiyə bir xəncər vırdım.

Bir kişi vardı. Qoca kişiydi, Əbdüləli kişi. Der, mən üş gün itdim. Elə oynadığım yerdə üş gün dədəm məni axtarır. Aparıb çıxardılar dağın başına. Orda xörəh-çörəh yeyirdim. Elə yedihcə deyirdilər:

-Ye, amma qəlbindəkini demə. Qəlbindəkini demə,- dedihcən birdən gördüm ki, atam məni axtarır.

-Əbdül hey, deyir. Oğul hey, deyir ağıly-ağıly. Birdən dedim:

-Ata, mən burdayam. Gəldilər, adam çıxdı dağa. Xırda uşağıdım ipi salladılar məni yendirdilər.

Atam danışardı, deyərdi ki, bir dəfə çöldən odunnan

Xəlil addı bir oğlanınan gəlirdih. Ulaxlar yühlüydü. Şər vaxtı qarannıx düşmüşdü, dərədən keçəndə bı qaldı mənən dala, əyildi dərədən su içməyə, dedim:

-Ay bala, şər vaxtı su içməzdər.

Nəysə. Mən keşdim. Bı su içdi, gəldi. Dedi:

-Əmrah dayı, nəşə başım elə ağrıdı, nəşə mən bir cür olmuşam.

Deyir dedim:

-Ay bala, sənə bəla toxundu, ha, şər vaxtı suya əyilməzdər, suyun yanında cin olur, şəyyətin olur. Balasın ayaxlamısan sənə zəfər toxundurub.

Seyid Kərim addı bizim tayfadan qoca bir kişi olur. Su suvaranda gecə vaxtı indi hamı gedir da arxın başına ki, qutarıbsa mən suvarım. Gedir baxır ki, Seyid Kərim beli açix, çuxadan çıxıb bırdə bir oynuyur, bir oynuyur ki, belə baxır. Fikirrəşir bı kişi Seyid adamdı, gecənin bı vaxtı bırdə niyə oynuyur? Bı çox baxır, çağırır, görür hay vermir, elə öz aləmindədi. Yapışır bı Seyid Kərimin qolunnan, deyir:

-Ay kişi, sən nə oyun çıxardırsan? Su bıdı yarıb haraynan gedir.

Deyir:

-Ə, görmürsən Xokəzalının toyudu.

Der:

-A kişi, bismillah de, sən yığınağa düşmüşən. Kişi bismillah deəndə o ki, bına sən yığınağa düşmüşən deən varıydı, onun sağ çiyinnən nə təhər vırıllarsa öluncən qolu qaldı yanında.

Həsənqulu kişi olub. O da qaynatamın qardaşıdı. Xınzirəhdə olub. Xınzirəhdə Nəbi dərəsi deyillər. Əkin vaxtıymış. Gecəli gedib arxınan suyu vırıb aparıb. Baxıb bırdə bir qara çəpiş məliyir. Deyib görən bı heyvanın hansınnan ayrılıb, hansınnan qalıb. Düşüb bı çəpisin dalına. Çəpiş qaçıb, bı qaçıb, çəpiş qaçıb bı qaçıb. Bını qavıb-qavıb, bı daldan yetirib tutub. Əlin atıb tutanda bı dilə gəlib deyib nəyə inanırsansa, məni ötür gedim, məni neynirsən?

Bı fikrin dəyişib. Der:

-Çəpiş də danışar? Hara ötürürəm səni?

Tutur gətirir. Çəpiş der:

-Hara aparırsan məni?

Der:

-Aparıram babama, nənəmə görüm çəpiş də danışar?

Heyvan da danışar?

Der:

-İndiki sən məni tutub aparırsan, ötürmürsən, mən bir qızam, çəpiş donunda gəzirəm. Yəqin həlbət Allah qismətimi yazdı sa?

Bını bər-h-bər-h tutur, ta kişi ötürmür. Gətirir dədəsinə-nənəsinə. Durquzur der ki, ay dədə-nənə, durun görəh indi ya mənim gözümə görükübdü, ya nə təhər. Baxıllar görüllər. And verdirillər ki, əgər sən o cinnərdənsənsə donu dəyiş. Donunu beləcə çəkir qoyur yerə. Baxıllar ki, bı gözəl bir qızıdı. Onnan sora bını evdə saxladılar. Allah, elə qoçağıdı, nəyə əlin atardısa, quş kimi hamısı uçardı gedərdi. Bir neçə il əvdə saxladılar, amma

üstünə başına iynə taxardılar. Bı cin tayfası der iynədən qorxar. Durur suya gedir, hara gedir hər işi tez qəşəh yerinə yetirir. Bını o qədir işlədillər ənə-bənə, bir gün durur sənəyi alır çiyininə, gedir bulağa bir-iki cavan qızlara der ki, bax bı iynəni çək at yerə. Həmən donunu geyir, gəlir çıxır bacanın üstünə, der ki, bax mən gedirəm, mən ta xilas oldum. Məni çox işdədmisiz, buyurmusuz. O sizin halalız olsun. Neynək çörəyizi yemişəm. İndi nəyiza bərəkət deyim. İndi bı xatınnar-mağmınnar da der zibilimizə bərəkət.

Der deyim unuza-yağıza. Heş dad bacarmıllar.

Der:

-İndi ki, mənnən heş dad istəmədiz süpürgəza, zibiliza bərəkət. Elə ha süpürəsiz ki, qurtaracax.

SU PƏRİSİ

İranınan bizim əramızdan Əras çayı axır. Əzəl bizdə gedip-gələrdix oyza. Bir dəfəm cahıllar gedillər o taya gəzməğa. Ərası keçəndə baxıllar ki, çayın ortasında qəyənin üstündə üş dənə qız oturup. Qızlar çıplaxdı, əncax uzun saçları vardı, töhmüşdülər bədənnərin örtmüşdü.

Cahıllar yaxınnaşanda bınnar özdərin ətir Ərasa. Cahıllar baxır ki, bınnar qurşaxdan əsağı balıxdılar. Demiyəsən bı qızdar Su pərisiymişdər.

CİNNƏRİN QAZANI

Bir kişi gedirmiş su suvarmağa. Görür ki, toy səsi

gəlir. Yəxinnəşip bəxir ki, bizdən yeylər toy eliyir.

Cinnər bı kişiye deyir ki, gəl otur, bişirdiyimizdən ye, əncax bildiyü demə.

Kişi tez əlini qoyur qəzanın üsdünə, «pismillax» deyir. Bı vəxdı cinnər bının başından bir qapaz vırıp yox olullar. Cəmahət gəlip görür ki, bı kişi əli qəzanın üsdündə özündən gedip. Onu ayıldılar, qəzanı da götürüb gəlillər kəndə. İndi həmin qəzan yuxarı Əndəmicdə qalır. Camahat xeyir-şərdə işdədir.

Bir dəyirmançı gəlir öz dəyirmanına. Görür ki, dəyirməndə vır-çatdasındı. Halva qazannarı, pılov qazannarı yanbayan düzülüp. Adamlar da qol-qola tutup yallı gedillər.

Dəyirmançını görən kimi bı adamnar deyir ki, dilindəkini demə, keç yuxarı başa.

Dəyirmançı annıyır ki, binnar bizdən yeylərdi. Tez cibinnən çaxmax daşın çıxarıp atır qazannardan birinin içinə, sonra «pismillax» deyir. Cinnər yox olullar. Həmən qazan isə qalır. Cəmahət o qazanı indi də işdədir.

HAL NƏNƏSİ

Qırxı çıxana qədər zahını təh qoymazdar. Yoxsa hal nənəsi zahının ciyarın çıxarıp aparar.

Bir zahı evdə təkimiş. Hal nənəsi bının ciyarın çıxarıp aparır. Yolda onu tutuplar. Soruşuplar ki, niyə belə elədin? Deyip ki, kim mənə dedi ki, bını belə eləmə, mən

də eləmiyim. Gəldim, gördüm təhdi, ciyarın çıxartdım.

Hal nənəsi avrat kimidi. Boylu qadınara zəfər toxuyur. Özüm görmüşəm. Təzəcə yatmışdım, evdə də heş kim yoxuydu. Bir də baxdım ki, evdə yaşıl tuman, qırmızı köynək geymiş bir avrat var. Çıxıp oturup səndığın üstündə. Mən qorxdum, pismillax deyip yanımdakı şişi götürdüm. Arvat dedi ki, qorxma, yanında dəmir var, özün də allahın adın verdin. Mən sənə heş bir şey eləmiyəciyəm.

Bir az oturannan sora çıxıp getdi.

II. DÖNƏRGƏLƏR

Bir oğlan qızı istirmiş. Amma ilan donundaymış. Çevrilip oğlan ilan olupdi. O qədə gedip sürünüp gedip qızgilə görüp ki, qızgildə adam var. Ehmal gedip girip bir deşiyə. Onnan sora qızı tutup. Çevrilip oğlan olupdi. Deyip mən səni sevirəm. Qız deyip ki, əxi sən ilansan. Deyip mən ilan dəyiləm. İndi görərsən. Oğlan geyinir gər. Qız görür oğlan yox e, yaranal. Hə, oğlan qıza söz verir. Oğlan ilan şikilinnən çıxır da. Onnarın toyun eliyillər.

Bir gün Qaybalı kişi gecə vaxtı bu səsi eşidir. Şübhələnip dallarına düşür. Qarannıx olduğunna bəzır yağı deyilən daş varmış, yandırıp alır əlinə. Qaybalı kişi onnar kimi səslənir, görür ki, şah yerinin daşı adlı yerdən səsləri gəlir. Gəlib çatanda görür ki, yerdə bir çuval var, amma ağzı bağlıdı. Qaybalı kişi deyib ki, bu nədi?

Deyiblər:

- Öyün-öyünümüzdü.

Elə bı vaxt boğuşq bir səs eşidilib ki, ay Qaybalı əmi, kömək elə, öldüm. Kişi xəncəri çıxardır xurcunun ağzını açır. Uzgunnarı da döyüb kəndə gətirir. Səhər olanda baxıb görürlər ki, qaçıqlar.

Deyilənnərə görə, bir əjdaha var imiş. Suyun qabağını kəsib, camaatı suya həsrət etmişimiş. Rüstəm adında bir pəhləvan deyir ki, əjdahanı öldürəcəh. O, əjdahanın ağzına iri bir daş basır. Qılıncınan başını kəsir. Deyir, yaxına gəlməyin. O, əjdahanın dərisin soyur. Deyilənnərə görə, onun dərisini əyninə geyir. Düz yeddi yüz il yaşayır.

Bir oğlan var imiş. O, bir gün çılpax qıza rast gəlir. Qıza paltar verib evə gətirir. Qonşusu - dərviş deyir ki, bu qız cildinə girmiş əjdahadır. O, sənə ziyan yetirəcəh. Bir gün oğlan ona duzlu yeməh verir, qapını da bağlayır, qızı güdür. Qız baxır evdə su yoxdu. İlan cildinə girib qapıdan çıxır. Dərviş fənd ilə onu təndirə salır. O, əriyib qızıla çevrilir.

III. MİF OBRAZLARI

Övçinar
Xıdır Nəbi
Xızır peyğəmbər
Şahzadə ilan
Məleykə
Adamcıl
Hal dabarı
Bağlar bacısı
Su adamı
Su pərisi
Bənimiyyə
Ağac ruhu
Həqq quşu
Nəni qərə
Pir adamı
Sam yeli
Qaraçuxa
Sərçəmən
Uzğun

VI. İNANCLAR, SINAMALAR, YASAQLAR

QƏDİMDƏ GÜNNƏRİMİZ BELƏ ADDANARDI

Bunnarı atam Hətəmxan belə danışardı.

Bütün bunnarı atam babasınnan – Rzadan, o isə öz babası Hacı Tağıdan eşidib. Hələ ərəblər təzə gələndə bizdə günnər öz dilimizdə belə addanardı:

I gün – Yel günü (indi bazar ertəsi)

Deyillər ki, bu gün yel pis nəfəsdəri qovub aparıp eli-obanı şərdən təmizdəyər, heyvanata da təmiz nəfəs verər.

II gün – Süd günü (indi tək)

Deyillər ki, bu gün insan və heyvanatın nəfəsi təmiz olduğunnan heyvannar bol süt verəllər. Qoyun, quzu, naxır otaran çobannara da o vaxt pul olmadığınnan elə tək gününün bütün sütünü verərdilər. Çünki o pak torpağın, otun, mal-qaranın sütüdür.

III gün – Duz günü (indi çərşənbə)

Deyillər bu gün duza bərəkət yenər, bu duznan çörəh kəsənnər ömür boyu o duzu, çörəyi atmazdar. Bir də

həmən gün əsl-nəcabətli evin sahibinnən duz alardılar ki, özdəri də onnara çata bilsinnər, o mərtəbədə olsunar.

IV gün – Torpaq, ara günü (indi cümə axşamı)

Deyillər ki, bu gündə torpağa bərəkət yenər. O günü nə əhsən torpax sənə artığı ilə verər, təbiət öz işini torpaxda gördüyünnən şəri, şeytanı torpaxdan, duzdan aralıyar, yelə, südə də xətər gəlməz.

V gün – Od günü (indiki cümə)

Deyillər ki, bu gün od, atəş insana xətər verməz. Ürəhləri qızdırar, insannarı mehriban edər, ünsiyyət artırar. Həmin gün hər kəs olanınnan bişirmək üçün ocax çatar, təndir salar, evində beş şam yandırar. Həm də bu gün ruhların azad günü olduğunna evlərə baş çəkəllər, bişirilənnəri görüb rahatlıx tapallar, peşman olub geri dönməzdir. Bu gündə də əsl-nəcabətli adammın evinnən od istiyəllər, şam istiyəllər ki, biz səni böyük saydıx sən də dua et ki, Tanrımız bizi böyük mərtəbə sahibi etsin.

VI gün – Su günü (indiki şənbə)

Bu günün əlamətdəri də çoxdur. Bu gündə palı-paltarı, qab-qacağı doyunca suya tutallar, paklıyallar. Bunnan belə insannar özdərin paklıyallar. Su üst-baş, qab-qacax kimi insanın bədənini də təmizlər. Bu gündə bir az artıx su içib ruhu da qaralardan-şəklərdən, şübhələrdən arındırallar. Həyətə, ağaşlara, əkinə su verəllər. Evə, həyətə, tövləyə, hinə su səpəllər, mal-qara, toyux-cücüyə də bol-bol su verib onnarın da üstünə su çiləllər. Bir də ki, daşın üstünə su səpib onun canını olduğunu ona bildirəllər

ki, evlərimiz də divarrarımız da bizə qarqış eləməsinnər.

VII gün – Arınc (arınmaq və ayrılmaq) günü (indiki bazar)

Bu gün insan nəfsinə dur deyip, şər-şəmatadan, pis əməllərdən arınar. Deyillər ki, altı günün hər birinnən tamah bir şey isdər. Bınnar da cəmnənər-düzənnənər adamın ruhunu qaraldar, çirkə batırar. Bu günün bir qədim duvası da var ki, dəllər, Tanrım, sən ucadan, kənardan bizim içimizin çirkini görənsən. Canımı bu pislərdən azad et. Gələn günnərdə bunnara bir də bulaşmayım. Amin! Bınnan sora adam yüngülləşər.

Qeyd: Türkiyədə, Təbriz, Xoy, Türkəmburda günlərin bu cür adlanması cüzi fərqlərlə qeydə alındı.

- ❖ Kəmki dağıynan Yağlı dərə var. Qar bir vaxta yağandə o ili qış kosa keçər. Həmməşə deyəllər Yağlı dəriyə yağır, Kəmkiyə yağmır, onda qış bərh keçər.
- ❖ Arazda su adamı var. Səhər tezdən təh suya gedən görər. Aşağısı balıxdı, yuxarısı adam. Hətta daşdarda oturmağın görüplər.
- ❖ Baca-bacada odun tüstüsü arana getsə aranda, dağa getsə dağda bollux olacax.
- ❖ Qərqalar çələbinən gəlir qərildaşır. Hamı da bilir o gün adam öləcəh.

- ❖ At çox kişniyəndə bəd xəbər eşidərsən.
- ❖ Piçax götürəsən gedasan durasan navdan altında niyyət eliyəsən ki, məsələm bı daşı bırdan götürürəm, görüm məm gəlinim əyə qədəmlidi ya qədəmsizdi. Görəsən ki, indi iş yaxşı gəlmir, qolay gəlir, dərən ki, qədəmi yoxdi.
- ❖ İrfidənə vırırsan düşür təndirə, onda deyillər ölü öləcəx. İrfidənə təndirə düşəndə pədsəh taxtdan düşər.
- ❖ İrfidənə təndirə düşəndə adam ölər. Onda gərəh təndirin başında oynasın ki, kəsərdən düşsün.
- ❖ Dəğdağan ağacı çox gətirəndə deyillər qış sərt keçər da, ağır keçər. Qar çox yağar.
- ❖ Ələngəz dağıynan Kəmkinin üstündə bulut olanda həmməşə küləh əsir. Birində olanda küləh zəyif olur.
- ❖ Deyəllər zoğal ağacının altında yatma. Zoğal ağacı şeytan yığincəğıdı. Altında yatsan hər cürə iş baş verər.
- ❖ İləxır odunun üstünən tullanırsan. Yanıp qutarannan sora külünü götürürsən atırsan meyvə ağaşdarın üstünə, o ağaşdar boluca meyvə gətirəcəh. Dərsən:
 - Ağaşdarım bar gətir, ağaşdarım bar gətir.
 O ili ağacın üstə meyvə bol olur. Toyuxların üstə atırsan, toyuxlar qırtıldıyır, qırt yatır.
- ❖ İləxır çərşənbəsinin suyunnan güllərin dibinə tökər və

saxlıyarmışdar. Evdə xəstə olanda isə suya Qurannan ayə oxuyar, sonra suyu içirdərlər. O zaman xəstə sağalar.

- ❖ İləxırda od qalanır. Səhər külü yığıb yağış axan novdanın altına tökmək lazımdır. Tökəndən sonra arxana baxmadan getməlisən.
- ❖ Yeddiləvin külünü tökürsən evin bucaxlarına ki, ilan dolanmasın.
- ❖ Böyüh çillədə qovurqa qovursan il qurax keçər. Kiçik çillədə qovurmax olar.
- ❖ Hansı zəmidə ki, buğda çətənnəşərdi, ocax kimin derdilər ilan var. Gərəh onda qurban kəsəsən. İlan gedənnən sora zəmini sora biçərdilər.
- ❖ Göyərçini vıranda arxası üstə yıxılır, Allaha nəsə deyir. O hesaba göyərçini vırmıllar.
- ❖ Göyərçinnər Kərbəladan gələn imamlarımızın quşlarıdı. Onnara toxunmax günahdı.
- ❖ Beş-altı günnüh ay şəklində nal düzəldib qapıya vırmıllar ki, bədnəzərdən qorusun.
- ❖ Gənzə kəndini quruplar, sora Ordubadın qənşərinnən gözləri baxan hissəni pul veriplər ovsunçular gəlip ovsunnuyup. Bı kəntdə ilan adam çalmıyıp. Hər yerdə

ilan çalar adamı, amma kətdə yox.

- ❖ Soğan qabığını soyanda əgər qabığını küləh aparsa, deməh o evdə dava- dalaş olacax.
- ❖ Paltar cırılanda əyində tihməh olmaz. Bu, şərə düşmək əlamətidir.
- ❖ Evdən bir adam çıxıb başqa yerə gedəndə dalınca süpürgə süpürməzdər. Onda gedər-gəlməz.
- ❖ Mal-qaranın yelinnərində şişi olanda, ilanın bıynızın bir neçə dəfə çəkirdilər şişin üstünə. Onnan şiş çəkilirdi.
- ❖ İnəyin quyruğun kəsərsən, südü azalar. İnəyin quyruğun kəsməzdər.
- ❖ İlanə Allah gecələr baş ağrısı verib. Birdən uşax-zad çıxar əyaxlar elər.
- ❖ Qoşa gəzən ilanı öldürməzlər.
- ❖ Əyər quraxlıx olarsa, şırnıya axrəp bağlaginan. Onda yağış yağacax.
- ❖ İki eşşəyin başın yuginən yağış yağacax.
- ❖ Dəğdağan ağacını kəsmillər, toxunulmaz əğaşdı, həm də bədnəzərdən yənədi.

- ❖ Uşağa, ya istəhli heyvana bağlamax üçün dəğdağan ağacın kəsip qəyidəndə dönüp dala baxmazdar. Bəxanda o kəsərdən düşər.
- ❖ Çinar ağacı toxunulmaz bir ağaşdı. Onu kəsməh günahdı. O, ildə bir qabıx verər, cavannanar.
- ❖ Təndir çörəyi yapanda çörəh çörəyin üsdə vurulsa deyillər bollux olacax, bərəkətdi olacax.
- ❖ Babam derdi ki, Azadan gəlib Düylünnən- pirdən ağaş kəsib aparıblar. Qələmə ağacıymış. Atının, özünün gözü tutulub gedəmmiyib, qəytərib qoyub yerinə.
- ❖ Ava gedən adam pak olmalıdı, çünki av vıracax.
- ❖ Avın gözündə müşk olur. Qara gəlir, tutur. Onu bağlıyırdılar tuluma, nehriyə.
Nənəm derdi:
- Avın gözünün qarası bərəkət gətirir.
- ❖ Təkənin buynuzunu qapıdan vuranda o evə göz dəyməz.
- ❖ Bist kəndinin pir qapısının bir nəfər aparır sala tövləsinə, qapı yapışır dalına.
- ❖ Novruz bayramında anam suyu səpərdi həyətə, üstünnən keçər deyərdi:
Dərdi bəla yox olsun,
Barama qurdu çox olsun.
- ❖ Aşura günnəri avlar gələrdi məscidi ziyarət eliyip

gedərdi. Boyləki məm yuxu kimi yadıma gəlir ki, o çıxırsan bı kəndin-Tivinin baxarına, o yaldan gələrdilər. Cavannar güllüyə tutdular. Həməən onnan gəlmədi.

- ❖ Ordubadda indiki Nəsirvaz kəndinə yaxın böyüh bir kəndiymiş. Gülümgülüm addı dağ var. Kənd onun ətəyindəymiş. Kimsə yuxuda görüp ki, bı kənt batacax. Həmin adam durub yuxusun nağıl elir. Həmin gecəsi də dağın başında bir bəyquş ulur. Səhər durullar ki, o kənd yoxdu. Onun yeri indi də qalır. Aşağı sahələri görünür ki, əkilmiş yerrərdi.
- ❖ Zəlzəliyə bir az qalmış bütün balıxlar çevrilir, atlar kişniyir.
- ❖ Çinar qərip ağaşdı.
- ❖ Pəzməridə Qəddıx deyilən yerin qələmə ağaşların işlətməzlər. Ancaq quruyanda odunlarını kasıb, kimsəsizdə verəllər.
- ❖ Təzə ayı görməh savabdı. Mis təştlərə su doldurub damda qoyarmışlar ayın əksi düşəndə görsünnər. Ayı görməh isə toya bayrama çevrilərmış.
- ❖ Gəlin gedəndə dalınca daş çevirsən, gəlin gedən ev dağılar. Gəlin də o evdə xoşbəxt olmaz.
- ❖ Novruz bayramında su təşti qordular. İçinə qırxayax salırdılar. O dönəndə derdilər il təhvil oldu. Həməən

suyu da səpirdilər həyət-bacıya, mal-qaranın üstünə ki,
bərəkətti olsun.

- ❖ İnama görə Nuha Allah (c.c) yeddi toxum göndərib.
Nuh(ə) onnarı əkibdi. İllər sonra böyük meşə əmələ
gəlib. Nuh (ə) o ağacları qırıb gəmi düzəldib.
- ❖ Bənimiyə günü çay addamazdar. Bizdən yeylər bizi
axtarır ki, vırsın.
- ❖ Qəcələ qırıldayanda qənd atallar ki, xeyir gətirsin.
- ❖ İnama görə qəcələnin həyətə gəlməsi uzaxda olan yaxın
bir adamın gəlməyinə işarədir. Qəcələnin gələcəyini
xəbər verdiyi adam da der:

Qəcələ qırıldama,
Mən sənin balan dəyiləm.
Yükünən ipəh gələ,
Yanında qalan dəyiləm.
Mənim babam Kələntərdir,
Sumbatanda qalan dəyiləm.
Qəcələ, qırıldama,
Mən sənin balan dəyiləm.
Yükünən ipəh gələ,
Bir sapın alan dəyiləm,
Akkamnan kağız gəlip,
Mən bırda qalan dəyiləm.

- ❖ İlaxırda od yandırırıx, o küldən hinin qabağına tökürüh, toyuq-cücə eşələnsin. Onda hamısı kürt yatar. Bollux olar.
- ❖ Şəvəni cin şəyyətinən qorunmax üçün asıllar.
- ❖ Gəlin gedəndə avcının içinə bir daş qoyurdular deyirdilər:
 - Ay gəlin. Bı daş kimi ağır ol, bı daş dillənəndə sən də dillən, bı daş kimi sanballı ol. Bir də düyü qoyurmuşlar ki, özünən xeyir- bərəkət apar, urzal ol.
- ❖ Xalq arasında deyəllər ki, gündüz nağıl danışmazdar.
- ❖ Canavarın gücü peysərindədi.
- ❖ Deyir ilan külə bulanıb gəlirsə, demək ocax ilanıda, sənə toxunmayacax.
- ❖ Bir əjdaha yüz il ömür eləsə o dönür olur insan. Ya qız, ya oğlan.
- ❖ Bınnan əzələ qapısının daş götürürdülər gəlinin, gətirib qoyurdular evin bacasına, görürdün ki, xeyir dəyir, gedib o qızı alırdılar, xeyir çəhmirdinsə əlaltınca buraxırdın.
- ❖ Qasıq başqa evdə qalanda o evdə qarğışçı olar. Hər kəsin qaşığı, qabı hər kəsdədirsə axtarın arayın tapın. Verəmməsən aparın yol ağzında bir ağacın dibinə atın.

- ❖ Qayçıyı ortalıxdə qoymax olmaz. Qayçıyı ortalıxdə qoysan evdə dava-dalaş olar. Qayçıyı göyə açanda ağzı açıq açmayın. Ağzı açıq olanda, iraxcannan, evdə ölüm -itim olar.
- ❖ İləxır odunun külünü süpürüb atır, yerinə su səpirdih ki, il bərəkətli olsun.
- ❖ At nalı evə bollux gətirir.
- ❖ İlan köynəyi (qabıǵı) evə bərəkət verir.
- ❖ Keçi olan yerə hal anası getməz. Hətta keçi qəzili olan yerdə də görünməz.
- ❖ Gəlini evdən çıxardanda qız evi oǵlan evinin adamnarının üstünə un atır. Yəni gəlin evdən bərəkət aparır.
- ❖ Məleykələr yaşadığı yerdə insan gözünə görükür. İlan donunda da görükür. Bəzən görürsən insan onu tanımır, bilmir. İlan bilir vırır öldürür. O biri tayı bı insana zərəl verir.
- ❖ Axşam qonşudan tərəzi almazdar, verməzdir. Alana da zərərdir, verənə də zərərdir. Tərəzi yoxsulluq rəmzidi.
- ❖ Axşam ələh verməzdir. Əgər məjbur qalmınsa bir şey al, sonra ələyi ver. Çünki ələh evin bərəkətidi.
- ❖ Nəzir söyüdün kəsəndə o evdə ölü ölər.

- ❖ Həftənin birinci günü ağac kəsmək günahdır, deyillər ki, həmin gün ağacların ruhu ziyarətə gedər. Kim o gün ağac kəssə ağacın ziyarətdən qayıdan ruhu hansı bir günsə ona sədəmə vurur.
- ❖ Örüşdən qayıdan mal-heyvanın qabağına əldə süpürgə ilə çıxmazlar. Bərəkəti qaçar.
- ❖ Sütü bişirip kərpic üstə qoyar, bir az həniri alınannan sonra içinə çalası töküb deyəllər:

Dovşan kimi yat,
Kərpic kimi qat.

 Bu inam – istəklə də içinə çalası tökülən sütü ta gəlincəyə qədər kərpic üstə saxlallar.
- ❖ Gəlini bəy evinə yola salanda arxasınca su, un, daş atallar. Su aydınlıx istəyidi – gedib aydınnığa çıxasan, un atmax da odur ki, qədəm basdığın ocağa özünlə ruzi-bərəkət aparasan. Daşı da o qəsdinən atallar ki, geri qayıtmayasan, getdiyin yerdə qalıb qayım-qədim olasan.
- ❖ Qaydadı ki, təzə gəlin gəldiyi evin kandarına ayaq basmazdan qabax gərəkdi baş barmağını bala batırıb astaniya sürmə; sınaıblar ki, belədə ömrü-günü şirin keçər, özünən xoş güzəran gətirər.
- ❖ Uşax dişini dəyişəndə düşən süd dişini qoz qabığının arasına qoyub sonra verəllər özünə ki, aparsın ətrafdakı ən uzun ömürlü adamın evinin damına atsın. Atan zaman da belə desin:

Qollu-budaxlı olum,
Mən də onun çağlı olum.

- ❖ Evdə çox azar-bezar olsa, hər yatağın altına qırmızı əskiyə bükülmüş at nalı, bir də bişmiş yumurta ilə sarımsax qabığı qoyar, üç günən sonra nalı kandara atar, yumurtanı daşa çırpır, sarımsax qabığını da ocaxda yandırallar. Ocax sönənnən sonra da bir ovuc kül götürüb səhər obaşdan onu axar suya səpə-səpə deyəllər:

Mahnası bu olsun,
Köməyi su olsun.

Sınayıblar ki, belə edəndə azar-bezar çəkilib gedər.

- ❖ Ayağın ikinci barmağı birinci barmaxdan uzun olanda ədisə arvadın, arvaddısa ərin sözü keçər olar.
- ❖ Başınan bir tük ayrılıb üzünə düşsə qonağın gələcək.
- ❖ Bilmiyip köynəyi tərs geyinəndə evə qonax gələr.
- ❖ Qaşın qaşınanda sevimli adam tərəfinnən xatırlanırsan.
- ❖ Dabanın qaşınanda təzə ayaxqabı geyinərsən.
- ❖ Tərəzinin üstünnən adlayanın işi düz gətirməz.
- ❖ İlan ağzınan qurbağanı alıb onların arasından keçən adam xoşbəxt olar.
- ❖ Evdən başqasına gül verəndə, o evin sevinci gedər.

- ❖ Yerə çay qaşığı düşəndə evə uşaxlı qonax gələr.
- ❖ Yerə qazan qapağı düşəndə evin gəlini deyingən olar.
- ❖ Sarımsağın qabığı dağılanda evdə dava-dalaş olar.
- ❖ Tək səbr gələndə «fatihə» surəsini oxu, dilini dişlərinin dibinə dolandır, dişin ağrımaz.
- ❖ Canavarın ciyərini dili tutulan uşağa yedizdirsən uşağın dili açılar.

- ❖ Cin sözü yerinə üç hərfli iştədlər. Çünki orda cinlər peyda olur.
- ❖ Evə girəndə gərəy bismillah deyəsən ki, cinnər çıxıb getsinnər.
- ❖ Cinnər ən çox çirhli yerlərdə olullar, ona görə də evi həmişə təmiz saxlamaq lazımdır.
- ❖ Bu dünyada hansı heyvana əziyyət versən, o dünyada o heyvanın köləsi olacaxsan.
- ❖ Yumurta satanda üstünə duz tökəllər ki, yumurta evdən kəsilməsin.

- ❖ Toyda gəlinin sındırdığı nimçənin qırığını yatanda başının altına qoysan, yuxuda evlənəcəyin oğlanı görərsən.
- ❖ Sürüdən bir heyvan gətirirsən ayrı sürüyə qatasan, baxırsan ki, o heyvanın iyini alıb, çıxart çölə, hara aparırsan apar, qaçıb gedib genə o heyvana qarışacaq. Təzə gəlini tez buraxdınsa dədəsi əvinə, o əvin iyini aldısa, o gəlini çətin gəlin eləmək olar.
- ❖ İstəkan düzüləndə bilirsən qonağın gələcəy.
- ❖ Analar deyər duz töküləndə sağ çiynizdən atın, evdə dava-dalaş olmasın.
- ❖ Təndirə çörəyi çörəyin üstə vursan deyirsən ki, bir adamınan görüşəcəyəm.
- ❖ Bəxt güzgüsü sınında bədbəxtliş baş verir. Sınan kimi gül kolunun altına basdırsan, xata-bəla sovuşar.
- ❖ Zahı yatannan sora dururdux əvi cızırdıx. Onda əvlər çırpıdı. Dörd bir yanı cızırdıx ki, cinnər yaxın gəlməsin.
- ❖ Zahı yatan gəlinin başına ərinin papağını qoyullar, hal aparanda güllə atıllar, ayılır.
- ❖ Qabaxları yaşdı arvaddar xəşil bişirirmiş Xıdır Nəbidə. O xəşili qoyurmuşdar eşiyə ki, qarqa aparsın. Dermişdər ki, qızımın baxtına, görəh qızım kəndə

gedir, yoxsa uzağa gedir. Həyə qarqa o xəşili götürüp, qapıya salsa kəndə gedəciy, yoxsa uzağa dimdiyində aparırmış, dermiş, hə, qızım oldu qərib, qəribliyə gedəciy.

- ❖ Qardaşım gedir qonşuya, pendirə tamahı düşür. Gəldi o qədr şişdi, oldu bardan. Kətdə bir yaşdı arvad vardı. Allah ona irəhmət eləsin. Anam getdi onu gətirdi. Dedi: -Bının ta 7 qapıdan yığmax vaxtı keçib. Bir yumurtanı götürün kəndi əyax-baş, qəbirsandıxların arasınnan keçin gətirin bişirin, vırın kürəyinə, verin yesin. Yaxşı olaciy. Mən də getdim həylə fırlandım kəndi başınnan ayağına, vəngin torpağınnan da götürdüm, gətdim sürtdüm bənddərinə, yumurtanı da bişirdim, xırda-xırda yedirdim. Yumurtanın axırın udanda, gədənin şişi çəkildi, durdu əyağa.

Bir oğlum da getdi əmisigilə. Gəldi üzü-gözü şişib. Uzandı. Qonşudan hərə iki tikə qənd atdı. Gətdim şirin çay elədim. Bir də sürtdüm bənddərinə, qalanın da içirdim. Qutardı getdi.

- ❖ At kəlləsi, qırmızı parça, bir də üzərrik üçü bir yerdə bağda asılır. O bağın məhsuluna göz dəymir.
- ❖ Uşax təzə anadan olanda göz dəyməsin diyə onun üstünə dağdağan, üzərrih, pişih tükü, bir də işdənməmiş iynə, ortadan iynəni sındırıb qoyardıx düyünçüyə, duva kimi tikib asardıx uşağın üsdünə.
- ❖ Həmzatdı adam yenicə balalamış pişiyin, itin üstə

gedərsə həməzəti onların üstünə tökülər. Həməzətdi qadın uşaq doğar.

❖ İsmayıl qurbanının tükünü yel əsəndə gətirəsən yandırasan onun tüstüsü çıxsa bir azca, yel kəsər.

❖ Getmişdih çaşıra qızdarınan. Çaşırdan gəlirdih Dələmənin düzü derih yol, orda bir qəbir var. Dedilər:

- Bı əldə ölüb, bının qəbirinin torpağınan götürüb aparıb salırsan suya, yağış yağar.

❖ Ağartı çox yeyənin ömrü uzun, ət yeyənin ömrü qısa olar.

❖ Əgər evdə iki qab sınıbsa, birini də sındırmaq lazımdır ki,
xata-baladan uzaq olasan.

❖ Gözün yol çəkməyi qonağın gələcəyinə işarədir.

❖ Gecə vaxtı aynıya baxan adamın həm huşu olmaz, həm də bəxti bağlanır.

❖ Gecə saqqız çeynəyəndə deyərlər ki, o ölü qulağı çeynəyir.

❖ Yola çıxanda qarşına it çıxsa yaxşı, pişik çıxsa pisə yozulur.

❖ Sarılıq xəstəliyi tutan adamın başı üstünə üç yumurta qoyullar.

- ❖ Qorxan adama yeddi cəftə suyuna yeddi pişka yandırır atıllar və ona verillər.
- ❖ İnəyin ekiz doğması uğursuzlux əlamətidir.
- ❖ Gecə itin ulamağı yaxşı deyil.
- ❖ Fatma nənə deyir ki, əvvəllər Xıdır Nəbi deyilən (qışın yarı olduğu günə ən yaxın ikinci gün) bayramda arvatdar qavıt çəkər, aparıb məçidə qoyardılar və deyərdilər Xıdır peyğəmbər gecə gəlib əlini qavıda batıracaq. Kəndin cahıl uşaxlarınnan biri gecə gedib qavıdın içinə zibil atır. Səhər camaat Xıdırın zibili də müqəddəsdir deyib onun üstündə dava salır.
- ❖ İlk qar çox yağanda deyəllər qış qulunnadı.
- ❖ Axır çərşənbədə tonqalın tüstüsü arana vursa bərəkət aranda, dağa vursa dağda olar deyəllər.
- ❖ Qəcələ qarıldığında deyəllər:
Qəcələ, boğaza yağlı bağırsax,
Oğlunun oğlu olub, qızının qızı olub
Mən sənə xeyir dedim , sən mən xeyir söylə.
- ❖ Pişik yalıyan suyu boğazı gələn uşağa verəndə sağalar.
- ❖ Çətin doğan qadına barmağı bitişik adamın barmağını suya çəkib verəndə doğuş normal keçər.
- ❖ Canı üzülmüş adam astanadan öpüb üç dəfə deyəndə:

A yer, quvatı ver maa,
Üzülüyümü verim saa.
haram üzülüb oran üzülsün
həmin adam əlbəlim ayağa qalxar.

- ❖ Başı ağrıyan adama kəhlipotunu qaynadıb buğunu verəndə başargısı dayanar.
- ❖ Çətəndaş deyilən yerdəki yağış pirinə dədə babamız deyərki, qurbanolduxlarımızın ayağı dəyib. Yağış yağmıyanda pirə qurban deyər. Qurbanı kəsəllər və tezlihlə yağış yağar.
- ❖ Qorxan uşağın qorxuluğunu götürəndə duz və çörək götürüb deyirlər: itdən, qurddan, insdən, cinsdən, özümdən yeylərdən qorxuluğunu götürürəm. Sonra bir ovuc torpaxla büküb qoyursan qorxanın başının altına. Səbh vaxtı üzünü qılıbiyə tutub atırsan damın üstünə.
- ❖ Nəzərə gələn uşağı nəzərdən arındırmaq üçün deyillər:
Çıxdım təpə başına
Çağırram dərdə çara
Sonra:
Üzərrik sən havasan,
Hər bir dərdə davasan,
Hardaki sən olarsan,
Qada –bala savarsan.
- ❖ Qoyun üstə il təfil olanda bollux olar.
- ❖ At üstə təfil olanda qaçaxlıq olar.

- ❖ Ağac yarpağın başdan tökəndə qış bərt gələr, aşağıdan tökəndə qış mülayim olar.
- ❖ Qarışqa yuvasını dihdə quranda il quraxlıx keçər.
- ❖ Qəbir qazılan zaman içinə yağış düşərsə o yağış gec kəsər. Ona görə də yağışlı havada qəbir qazılan zaman üstünə örtü tutular.
- ❖ Qatırquyuğu bitkisi bol olanda arının ilidir deyillər, bal çox olar.
- ❖ Buğabuynuzu çox olanda qış sərt keçər.
- ❖ Deyəllər ki, qoyunu buluddu havada qırxmazdar, qırxsan qıxlığa düşər.
- ❖ Qəcələ yuvasını ağacın yuxarısında quranda yay isti keçər, alçaxda quranda yay sərin keçər.
- ❖ Bulaşılıq qabın suyunu , bir də qaynar suyu yerə atmazdar. Deyəllər yeylərə zərər toxunsa insanı vura bilər.
- ❖ Gecə vaxtı evdən pul, ələk, xəlbir, süfrə, od, yumurta verməzdir. Gecə vaxtı qonşudan bunnarı almağa gedərkən əvəzində bir əşyanı qonşuya vermək lazımdır.
- ❖ Evdə nəşə bir şey itəndə onun tapılması üçün piyaləni (maskura) üzəşəgi çevirillər və deyillər ki, axtardığımı tapmayınca, şeytan, balalarını buraxmayacam.

- ❖ Toy günü hava buludludursa səhər tezdən həmin evin ilk nəvəsi yuxudan duran kimi danışmamax şərti ilə incil ağacına qırmızı lent bağlayır ki, həmin gün yağış yağmasın, Allah möhlət versin.
- ❖ Çərşənbə axşamı fala baxmaq üçün qızın öz tükünnən götürüb hər hansı bir nişannı qızın nişan üzüyünə həmin tükü keçirib suya sallayırlar. Həmin üzük neçə dəfə stəkana dəyirsə, deməli qız o yaşında gedəcəh.
- ❖ Ay ağzı yuxarı olarsa, səhəri gün yağmursuz, aşağı olarsa yağmurlu olacax.
- ❖ Adı gec qoyulan uşax yalançı olar.
- ❖ Yatana yaxın gülməzlər, yatanda gülən, səhəri ağlayar.
- ❖ Uşağı oxləynən döyməzdər, ömrü qısa olar.

V. ƏFSANƏLƏR, RƏVAYƏTLƏR

GÜLÜM-GÜLÜM DAĞININ ƏFSANƏSİ

I mətn

Gülüm-gülüm böyüh dağdı, lap altında Nəsirvaz kəndi yerləşirmiş. Bı dağdan həməşə səs gələrmiş ki, gəlim gəlmiyim, gəlim-gəlmiyim. Camahat da həməşə dua eliyirmiş:

- Allah, ay Allah, sən kərəmə şükür, axı niyə gəlirsən? Bir gün bir qadın çıxır der:

- Zəhləmizi töhdün da gəlim, gəlmiyim, cəhənnəmə gəl, gora gəl.

Belə deyən kimi dağ uçur, kəndi basır. Kənd bütün dağın, daşın altında qalır. Elə o vaxtdan adamnar ora pir deyib ziyarətinə gedərmişlər.

GƏLİM- GÜLÜM

II mətn

Əfsanəyə görə kəndin üstündə olan dağ hər gün gəlim, gülüm deyə səslənirmiş. Bu səsi bir qız eşidirmiş və gül deyirmiş. O, gül deyən kimi gün çıxır, hamı sevinirmiş.

Bir gün necə olursa qızın halı yaxşı olmur. Dağ səslənəndə gəl deyir. Söz ağzından çıxan kimi dağ gurultu ilə gəlir və kəndi dağdır.

GƏLİM-GÜLÜM

III mətn

Nəsirvazdan aşağı çuxur bir yer var. Orda kəndin daşdarınnan qalix var. Bir qop-qoca arvat olur. Bı hər gün səhər tezdən eşidir ki, dağ uğulduyur ki, gəlirəm. Yanı özü dillənir da gəlirəm-gəlirəm. Bı arvat da der ki, əşi cəhənnəmə gəlırsən, gora gəlırsən. Gəlırsən gəl. Sən elə hər gün uğulduyursan, dersən ki, gəlirəm. Dağı da acıxlandırmax, incitməh olmaz. İndi kəsür nə olursa, dağ kəndin başına uçur. Kənd torpağın altında verana qalır.

HƏQQ QUŞU

Sarı quşdu, yaz gələndə ağaşdara qonar. O vəxt qədimdə bı quş geb bi yetimin buğdasın yeb. Allah onu qərqıyıb. O vəxdan ya həq, ya həq deyib səhərə kimi sızıldıyar ki, onu bağışdəsın.

OĞLAN-QIZ

I mətn

Bir pədsah qızı varmış, bir də çoban. Bullar bir-birlərini ürəhdən sevirlərmış. Pədsah xəbər tutur, istəmir də bınnar evlənsinnər. İstir qızı zornan başqasına ərə verə. Qız oğlana xəbər verir ki, bəs atam məni zornan ərə verməh istir. Çoban bını qaçırdır. Pədsah xəbər tutur. Qoşunu dallarınca salır. Der ki, gedin tutun də. Nolur olsun oğlanı

öldürməlidilər, qızı da tutmalıdırlar. Bir də baxıllar ki, pədsahın qoşunu yaxınnaşır, əlaşsız oturullar. Orda qız yalvarır ki, ay Allah, sən bizi ya daş elə, ya quş elə. Həylə deyənnən sora bıllar daşa dönür. Elə daşa da baxanda daş eynilə çobana oxşuyur. Qız da ki, elə bil yaylığı bir az çiyinə düşüb, sürüşüb. Həylə qarşı-qarşıya duruplar.

OĞLAN- QIZ

II mətn

Baş Dizə ilə Gilançay kəndi aralığında Oğlan-qız deyilən təpə var. Böyüh daş bir-birinə yapışıxdı. Əfsanəyə görə, oğlan-qız aşiq olsalar da bir-birinə çatmayıplar. Niyyyət edib daşa dönüplər.

OĞLAN-QIZ

III mətn

Bir vaxt olupdi dinsizdər camahatı qırıp. Qalannar qaçıpdı. Bir bacı-qərdaş dəğda umutsuz qalıplar. Su, çörəh tappıyıplar. Görüplər düşmən əlinə keçəcəhlər, ikisi də üzün tutup dəğa deyiplər:

- Pərvərdiyarə, bizi daş elə, daş elə, daşdara yoldaş elə.

Xudabəndi –aləm onnarı elə daşınan örtüp. Elə qoşa daşdı uzaxdan da, Yayıcı düzünnən də görükür. İndi ora oğlan-qız dağı deyillər.

Söyləyicilərin məlumatına görə Oğlan-qız daşı Ordubad rayonunda Göygölün yanındadır. Oğlan-qız, gəlin daş, daş gəlin adları, əfsanələrin məzmunları eyni xarakterli olsa da məkan və əfsanələri təcəssüm etdirən daş abidələr fərqlidir. Çöl tədqiqatları zamanı bu tip müxtəlif daş abidələr qeydə alınmışdır.

XARABA GILAN

I mətn

Adamnar yolunu azmışımı, Gilanın altı üstünə çönür. Şəhərin bir qarısı var. İndi də qalır. Deyilənə görə ildə bir dəfə ayılır der:

- Gilan abaddı, xarab?

Deyillər:

-Xarab.

Genə yadır.

Elə indi adına da Xaraba Gilan deyillər. Şəhər eyzən xarabalıxdı.

XARABA GİLAN

II mətn

Gilan böyüh bir şəhər olupdu. Allahdan vəh gəlir ki, şəhərə bəla gəlir. Bəlanın biri seldi, biri küləh. İndi hansını qəbul elirsiz? Bullar dua eləməhdən, fikirreşiplər ki, yel yaxşıdı. Deyiplər:

- Biz küləyi qəbul elirix, girərix evə, qapı-bacanı bağlıyarix, oturarix.

Bir zaman Allahdan yel gəlir ki, o şəhərin altını üstünə döndərir, üstünü altına. İndi şəhəri görənnər də deyir üstü altındadı, altı üstündə.

XARABA GİLAN

III mətn

Keşmişdə Siyaqut peyğəmbər gəlir adamnarı din

yoluna çağırır. Yolunu azan adamnar olur. Siyaqut peyğəmbəri ordan qovullar. O, Ordubadın qabağında, Arazın o tayında Siyarı kəndi deyillər, həmən peyğəmbərin adınadı, ora gedip. Peyğəmbəri öldürüp basdırlar torpağa. Araz bir ay qan axır. Küləh qalxıp, tufan olup. Kotam qapısının Dərəliyə qədər, Əlincə çayına. İranda xəbər tutullar ki, bıraları küləh dağıdır. Ağıllı, dünyagörmüş qocalar olup. Gəlip soruşullar ki, siz nə iş görmüsüz. Peyğəmbəri öldürdühlərini eşidəndə deyillər ki, qurban kəsin, Allaha dua eliyin. Onnan sora küləh yatır. Əncax orda qiyamətə kimi küləh güjdü olacax. Kotam qapısının Dərəliyə kimi ağaş bitməz, çünki peyğəmbər qarğıyıp. Həm də çox iş görsələr də az yiyəllər. Gilan da həmən vax dağılıp. Küllü-kufan olupdu.

NƏNİ QƏRƏ

Behrud kəndində bir ana olup. O yuyunurmuş. Bı dəmdə naməhrəm adam həyəətə girib onu, uşaxlarını yuyunduğu yerdə görüb. Görəndə bı əlini tutup göyə Allaha dua eliyip ki, məni naməhrəm kişi gördü. Məni də, balalarımı da bir yerdə daş elə. Həmin daşa nəni qərə də, qəri nənə də deyillər. Baxanda daş olan balaları da bilinir.

GƏLİN DAŞ

I mətn

Gərdəni çayınnan baxənda Unusdan yuxarı görükür. Elə bil yaranışdan gəlindi. Düşmənin zülümünən qaçıb orda daş olup. Ona gəlin daş deyillər.

GƏLİN DAŞ

II mətn

Deyirlər, o vaxt, keçmiş zamanda gəlin qaynatadan gizdənirmiş ki, onu görməsin, utanırmış. Gəlin başı açıx olanda qaynata bını görür. Der ki, ay Allah, məni daş elə, məni qaynatam gördü. Deyillər həmin vaxtan gəlin daş olur. Elə ona gəlin daş deyillər. Şahbuzda hamı gəlin daşı ziyarətə gedir.

Söyləyicinin məlumatına görə daş adama oxşayır. Gəlin qayası adlandırılan bu yer Ordubad rayonunun Unus kəndindədir.

Adlar və əfsanə mətnlərinin məzmunu eyni olduğu üçün onların yerləşdiyi yerləri-qəsəbə, kənd, kövşən adları ilə verməyi lazım bildik.

GƏLİN QAYASI

I mətn

Gəlin qayanın dibində başını yuyurmuş. Bı vax qeynatası gəlir. Gəlin götürür testi başına çöyürür, daş olur. Ona görə gəlin qayası deyillər. Oranı pir eliyiblər. Yerin adı Çimənəhdi.

GƏLİN QAYASI

II mətn

İki sevgili olub. Bunnar Leyli-Məcnun kimi çox məhəbbətli oluplar. Bunnarın yaşadığı obada bir varlı zalım varmış. Gözü bı cavanın nişannisına düşür, çalışır ki, bını oğlanın əlinnən alsın. Bunnar uzax bir dağda, qayanın altında yurd-yuva qayırp orda yaşayırlar. Maldarçılığınan məşğul oluplar. Varlı adam eşidib ki, bunlar köçüb ora adamlarını göndərir, bir neçə dəfə gəlib deyillər filan bəy səni istiyir, gəl aparax. Nə qədər var desən, pul desən onda. Qız kasıb da olsa, oğlana çox məhəbbətliydidi. Bir gün gəlin baxır bəyin adamları gəlir bını zorla aparsın əri də uzaxda. Qalxır həmin uca qayıya, deyir özümü atıb ölərəm, yad əllərə düşməyəm. Elə o vaxtdan da bu qaya Gəlin qayası adlanır.

TƏHNƏLİCƏ

Əylisdə təhnəlicələr var. Yerdə bilinir. İçi ilan kimi bir daş tısbağadı. Bir gəlin xəmir yoğura-yoğura, irax üzdən, başınnan bit gedirmiş, götürür təhnən qırağında öldurcax həylə təhnə çevirlənib qızı alıb alta. O daş gəlindi həylə. Ona toxunmaz olmaz, çünki günahdı. İndi pir kimi camahat ora gedir.

Ümumiyyətlə xalq arasında çevrilmələrlə bağlı yerlərin əksəriyyəti pir adlandırılaraq ziyarət edilməkdədir.

PEYĞƏMBƏRİN ALQIŞI

Keçmiş zamanlarda İslam müharibələrinin birində deyiblər peyğəmbər öldü. Hamı dağılıb gedənnən sora gün düşür peyğəmbərin mübarək üzünə. Çoban gəlir öz ağacın vırır ki, qoy üzünə kölgə düşsün. Qəcir bı mənzərəni görür gəlir qanaddarın açır ki, peyğəmbərin üzünə kölgə düşsün. İlan görür ki, peyğəmbər yaralıdı, başın qoyub quru yerdə. Sürünə-sürünə gəlib girir başın altına.

Peyğəmbər bir vax ayılıp görür ki, ağac başın üsdən torpağa sancılıp. Bilir ki, çobanın işidi. Qartal qanaddarın açıp, ilan başın altında qıvrılıp. Orda deyir ki, ölmə ilan, ölmə, öldürməsələr ölmə. Yüz yaşasın qəcir. Yorulmasın çoban. İndi ilanı öldürməyincə ölməz, qabığını dəyişib cavannaşar. Qəcir uzun ömür yaşar. Çoban da bütün gün-gecə-gündüz çölü gəzsın yorulmaz.

PEYĞƏMBƏRİN DEDİYİ

O vəx ki, dünyanı su bacır. Nuh peyqumbər bütün

cannılardan hərəsinən iki-iki qoyub gəmisinə. Su qalxdıxca gəmi də qalxıb. Gəmi gedəndə dayanıb dağa. Nuh deyib:

- Bəlkə də dağdı.

Keçib gedip Əcnövürə tərəf. O dağın da adın qoyup Əcnövür. Əcnövür Ordubadın dağıdı. Kəmki, Bəlkə, Əcnövür addarın dağlara Nuh qoyupdu.

NƏYİNƏ BƏRƏKƏT...

Bir gün bir xarrat başqa bir kətdə işdiyir, çoxlu pul qazanır. Pulu yığır xurcununa, düşür yola. Yolda bir pirani yol yoldaşı olur. Bı xarratdan soruşur ki, nədi xurcundakı. Xarrat da deməh istəmir pul aparıram, deyir ki, yonqardı. Bı nurani adam da deyir ki, Allah yonqarına bərəkət versin. Əyər desəydi pul aparıram, onda deyəcəydi ki, Allah puluna bərəkət versin. Deməh xarratın pulu xirtdəhdən aşardı. İndi xarrat elə rəndəni əlinə alanda yonqar hara qalanır.

Düzdü, xarrat aj qalmaz, amma artmaz da.

QIZILGÜLLƏ BƏNÖVŞƏNİN EŞQİ

Qızılgül bir oğlan olur. Bənövşə də qız olur. Bir-birlərini seyllər. Amma bir-birinə çatammıllar. Ona görə bənövşə qabağ açır. Qızılgül açan vaxtı bənövşə solur. İndi ona görə həməşə bənövşənin boynu əyridi.

QANNI GÖL

Deyilənə görə gölün ətrafında kişi cüt sürürmüş. Oğlu da on yaşında. Gətirir mindirir öküzdərin boyunduruğuna, qəflətən boyunduruğun samısı sınır, öküzün biri açılır, kişi gedir samı gətirib boyunduruğu düzəltməyə. Öküzlər oğlan da boyunduruqda dartıb aparıllar su içməyə göldən. Oğlan boyunduruxdan aşıb düşür gölə. Kişi gəlir görür oğlan düşüb gölə ölüb. Baxır, baxır deyir:

Əzizinəm qanlı göl,
Qanlı dərya, qanlı göl
Qaytar mənim oğlumu,
Olma mənnən qannı, göl.

Həmin vaxtdan gölün adı «Qannı göl» qalıb.

QIRX QIZ ƏFSANƏSİ

Qırx qız olub. Bınnar bı düşmənin, gavırın əlinnən qaçıllar. Qaçıllar, bir də dönüllər ki, bay, düşmən elə çataçatdı. Bı qırx qızın qırxı da əlini qavızıyır hax dərgahına-Allaha. Deyillər:

- Ey Allah, biz ki, bınnın əlinnən qaçırıx, bizə bir nisat ver. Biz bınnarın əlinə keşmiyəh.

Həylə dən, dağ ayrılır, qəyə ayrılır. Bı qızın qırxı da girir o qəyənin içinə. Həmən qızlar bax bı sahat allahın qeybində orda sağ-salamat durullar.

QIZ - GƏLİN

Keçmiş vaxtı Badamnıda olub. O daş elə ordadı. Düşmənnər qız-gəlini qavalıyılar tutalar. Binnar qaçıblar dağa gediblər, əl götürüblər, deyiblər:

-İlahi, bizi ələ vermə, biz ələ düşmüyəy. Bizi öldür, ya daş elə. Onnar orda qeyb olub. İndi belə baxanda görürsən düzməsinə qız-gəlinnər daş olub.

YEDDİ BULAQ ƏFSANƏSİ

Yeddi bacı olur bu ərazidə. Çoban qızıymışlar. Onnarın gözəlliyini eşidəndə, Şahmar şah onnarı öz hərəmxanasına aparmaq istiyir. Bacılar ismətdərini qorumaxdan ötrü şahın zülmünnən qaçır. Başqa ələş tapmır. Çıxıllar dağın başına. Ora yüksəh bir qayalıxdı. Qırx gün, qırx gecə qızlar bı dağın başında qalıllar, ağlıyıllar, sızıldıyıllar ki, bunnara şahın rəhmi gəlsin. Şah rəhm eləmir. Şah son qərarın verir ki, bunnar ya gətirilməli, ya ölməli. Qırx günənnən sora qızlar ələ keçməsin deyə özlərini qayadan atıllar. Göydə qızların üçü bir istiqamətə, dördü bir istiqamətə düşür. Orda dörd göz bulax bir tərəfdən, üçü bir tərəfdən çıxır. Deyillər ki, o bulaxlar qırx gün qızların tökülən göz yaşınnan əmələ gəlib.

Bir nəfər gəlir. Deyir, ya Nuh, nə gəzirsən? Deyir ki,

Allahdan mana belə bir əmr olub, amma mən bilmirəm gəmini harda qayırtdırım, kimə qayırtdırım. Ərz elədi ki, get çıx o təpiyə, onun dalında bir şəxs var, ona Ucubılıx deyillər. Gedərsən o sənə sər-subut eliyər. Gəlib qayırsan. Nuh peyğəmbər gəmini qayırdı. Allahdan nida gəldi ki, hər nəsilədən bir dənə-maldan, heyvandan götür, yığ gəmiyə, sal dəriyyə. Dünyanı qərq eliyəcəm. O məsləhatı verənsə cənab Əmirimiş.

Şeytan tovuzquşuna dedi ki, məni apar Adəminən Həvvanın yanına. Dedi:

-Aparammanam, amma burda biri var, eliyər.

Getdi ilanı çağırdı. İlan ağzını açdı. Şeytan ismi-əzəm oxuyub girdi bunun qarnına. İçəri girib Adəminən Həvviyə pislik elədi, buğdanı yedirdib cənnətdən qovdurdu. Allah ilanın qanadın tökdürdü, özün də o cildə saldı, ilan başdadı sürünməyə. Dilə gəlib dedi:

-Mən mələikə idim. Bu günə düşdüm. Adəmin övladı da mənə düşman oldu.

Buna deyillər:

-Allah sənənin dişinin dibində bir zəhər yaratdı. Hamı sənənin qorxacaq. Bir də bədəni yekə yaratdı. Bəzilərini ud. Sən ollara qalib gələsən dişinan, udmağınan. Ollar sənə qalib gələcək başı əzib öldürməyinən.

İki çoban olur. Şaha heyvan otarıllar. Nəysə bı

heyvanı aparıb oğurradıllar, neynillərsə, bı şah gəlib binnara qəzəb eliyib. Hersdənib ki, çıxın kəfşənnən, çıxın kənddən. Binnar bir cüt quş olub. Biri düşüb bir dağa, biri də düşüb bir dağa. Bir də görürsən der:

-Tapdın, tapdın? Bı dağlarda qərəm gəzib oxuyur der:

-Tapdın, tapdın?

NUHUN GƏMİSİ

Allah-tala Nuha tapşırır ki, yer üzünü su alacax, sən get gəmi bağla. Gəmi bağla, hər heyvannan bir erkək bir dişi yığ gəmiyə, çıxsın suyun üzünə. Dünyanın üzünü su alannan sonra nəsil kəsilməsin. Nuh gedir meşədə ağaşdarı doğruyur, taxta çəkir. Taxtanı çəkəndə taxtanın biri göy yazılı, biri qırmızı yazılı taxta çıxır. Der ki, orda oxuyur İmam Hüseyn şəhid olacax, qanına boyanacax, qırmızı yazıda İmam Həsən zəhrinən öləcəh. Orda imamnarımızı birinci Nuh peyqumbər ağlıyır.

300 il ömür eliyib Nuh peyğəmbər. Ömrü sona yaxınnaşanda deyiblər ki, ya peyğəmbər, bı dünyanın nəyinnən razı qaldın?

Deyir:

-Onnan razı qaldım ki, elə yaxşı da olsa gün gəldi axşam oldu, pis oldusa da gün gəldi getdi.

Bir də deyillər ki, bir dəyə tihmişimiş yanı yerdən yarma, o vaxtı da adamnar belə yekə-yekə olurmuş. İndi insannar cırlaşib, xırdalıb. Hələ belə də deyillər ki, millət o qədər cırlaşacaq ki, dəvənin kölgəsində yatacaq. Deyiblər ki, ya peyğəmbər, bı 300 il ömr elədin, niyə öza geniş yer tihmədin?

Der:

-Bilsəydim 300 il yox, 900 il yaşıyacam, innən belə 1000 il yaşıyaram, axırı ölüm olacax, mən heş bı dəyəni də tihməzdim.

Mən belə eşitmişəm ki, Musa peyğəmbər heyvan otarırmış. Musa peyğəmbər çoban olubdu. Möhkəm yağış yağır. Bı gəlib girir doqquzdon kolunun altına, bunun da yarpaxları kiçih yarpaxlardı. Musa peyğəmbər bı ağacın altında möhkəm islanır. Baxır ki, yaxınnıxda bir ağaş var, yarpağı çoxdu. Ağacın altınnan çıxanda deyir:

-Səni görüm doqquz dəfə qabığın soyulsun.

İndi deyilişə görə, elənçi ildə doqquz dəfə onun gövdəsinin qabığı soyulur. Sonra bı ardış ağacının altına girir, yağışdan qorunur. Ona da deyir:

-Səni görüm həmişə yaşıl olasan.

Bir gün bı avlar peyğəmbərə şikayət eliyiblər ki, biz dayanammırıx. Hansı bir insanı görürük qaçıırıq. O buyurubdu ki, sizin düşməniniz gələndə başında od

yanacaq. Onda qaçın. Hər adam sizi nə tuta bilər, nə vıra bilər. Peyğəmbər bıllara buyurubdu ki, hər kəs avçılıq eləsə onun dini-bərəkəti olmaz. Av xəlv olunubdu kəfşənin gözəlliyi üçün, həyatın gözəlliyi kimi.

OVÇU PİRİM

Ovçu Pirim ova gedirmiş, oğlu ağlıyır ki, məni də apar. Deyir, hava nəmdi aparammanam. Pirim çıxır gedir. Oğlu bının dalınca gizlicə çıxır. Ovçu dağı aşır. Bir heyvan vırır, dərisin soyur, qoyur kolun dibinə. Oğlan gəlir dəri olan yerə çatır. Bı vax yağış başdıyır. Oğlan dərinə çəkir üstünə yatır. Ovçu Pirim qayıdanda görür ki, kolluxda bir şey tərənir. Deyir, yəqin vırdığım heyvanın yoldaşdı gəlib ora. Oxu kamana qoyur atır. Gəlir görür ki, oğludu. Neynəsin bə təzdən. Rəvayətə görə, deyillər, o zaman ki, 40 gün dolandırdın sora nəfəsi qayıdar. Pirim oğlunu şələliyə dalına dolandırır. 39 gün gəzir. 40-cı gün gəlir görür ki, bir qoca oturub çeşmənin başında qara keçə döyür. Deyir:

- O keçəni neynirsən axı belə?

Deyir ki, yuyuram ağarsın.

Ovçu Pirim deyir:

- Qara keçəni döyməyinən ağarar?

Deyir:

- Bə ölünü dolandıрмаğınan dirilər?

Belə deyəndə ipi çəkər uşax düşür yerə, nəfəsi ağzınan çıxır. Ovçu Pirim dönür ki, qoca yoxdu. Demək o şeytanıymış. Oturub orda ovçu Pirimi həyllə tovluyur.

ŞAHTAXTI, QIVRAQ, YURDÇU, QARABAĞLAR

Əfsaniyə görə Arazın o tayında hakimiyyətdə olan şah düşmənnəri tərəfinnən hakimiyyətdən salınır. Taxt-tacı əlinnən gedir. Şah öz adamnarını toplayır, ələ keçməsin deyə Araz çayını keçib şimala gəlir. İndiki Şahtaxtı kəndinə çatanda həmin yeri özünə yaşayış məskəni seçir. Öz taxtını orada qurur. Şahın taxtı orda qurulduğuna görə, həmin kəndin adını Şahtaxtı qoyullar.

Bir müddətdən sonra şahın gözetçiləri şaha xəbər gətirillər ki, düşmənnər Araz çayını keçip onnara tərəf gəlir. Şah yenə də əsəbələrini toplayır. Şimala doğru hərəkət edir. İndiki Qıvrax kəndi ərazisinnən keçəndə şah olduxca cəld, qıs-qıvrax hərəkət edərək uzaxlaşır və o zamannan bəri həmin yaşayış yerinin adı Qıvrax qalır. Şah indiki Yurdçu kəndinə yetişdihdə vəziri burada yurd salıp yaşamaxlarını təklif edir. Şah da, onun tərəfdarları da həmin ərazidə yurd salıp torpax sahələrini əkip, əkinçiliklə məşğul olullar. Ona görə də həmin yerin adı o, zamannan Yurdçu qalır. Bir müddət keçdihdən sonra şahın gözetçiləri şaha xəbər gətirillər ki, bəs düşmən tərəfi Qıvrax kəndini keçip Yurdçuya yaxınnaşır. Şah yenə də öz əsəbələrini toplayır, üzü yuxarı tərəfə yol alıllar. Düşmənnən xilas olmax üçün indiki Qarabağlar kəndi ərazisində onnar hündür dağlara rast gəlillər. Bu dağlar onnarın qarşısını kəsir. Bu səbəbdən düşmən onnara yaxınnaşır. Şahın da, onun tərəfdarlarının da hamısını qılıncdan keçirdillər. Şahın adamnarından bir neçəsi sağ-salamat qalır və hamısı

başlarına qara bağliyb həmin ərazidə yaşamağa başlayır. O
zamannan bəri həmin ərazi Qarabağlar adlanır.

KƏRİMBƏYLİ

Rəvayət edillər ki, Şah İsmayıl Xətayi döyüşdən qayıdarkən bir neçə gün Araz çayı kənarında Şərur düzündə gecələməli olur. Araz çayının sərin havası hökmdara çox xoş gəlir. Bunu hiss edən qoşun başçısı Kərim bəy hökmdardan xahiş edir ki, bir müddət burada dincəlməyə izn verin. Şah İsmayıl Xətayi deyir ki, Kərim bəy, bu şərtlə icazə verirəm ki, bu karvan yolu kənarında bir yurd-yuva salasan. Buradan gəlib keçənnər də Arazın kənarında dincəlib bizi yad etsin, belə tikannı, yovşannı yerdə gecələməsinnər.

Rəvayətə görə, Kərim bəy qoşunun bir hissəsi ilə orada qalıb Araz kənarında yeni kəndin əsasını qoyur. Elə o vaxtdan da bu kəndə Kərimbəyli deyilir.

QAÇAQ NƏBİ HAQQINDA RƏVAYƏTLƏR

❧ 1 ❧

Oba yəyləğə gedəndə yolda araytıya düşüllər. Bınnarın bərnisi olur. Sel gəlir bınnarı götürür gedir. Həcər gəlir, görüllər bir araytıya düşüplər, qoyunu sağammıllar. Arvaddar danışır ki, ötürəx balaları əmsin də. Der, niyə ötürürsüz, yazın bı vaxtında. Deyillər sel gəldi bərnimizi, çalasımızı apardı. Həcər soruşur ki, niyə bırdə maya yoxdu? Deyillər ki, yoxdu.

Der:

- Durun mənnən gedəx. Çölü dolanıllar. Maya otu olur. Onu yığır, gətir döyür. Südü sağıllar, qatıllar. Der ki,

südü sağın mayalayın görax. Mayalıyıllar durullar, baxıllar görüllər ki, pənir tutup. Quzuqulağıdan da yığıb döyüllər, vırıllar südə qatıx tutur.

Der:

- Bı sizin maya, o da çalauz. Hamı da görür ki, Həcər həm də işə-gücə qoçaxdı.

Bir dəhə də Nəbi gər obıya. Der:

- Kalbayın alaçığı hansıdı?

Deyillər ki, odu. Həcəri oturdur orda. Nənəm də gedirmiş bizav oturmağa. Həcər ha soruşur ki, bəs gəlmədi axı Kalbayının arvadı. Der bizav ötürür, indi gələr. Ola bilər odunnan-zaddan yığır, gətirsin ocağa. Biraz keçir, gəlir. Deyillər, o dey gəlir. Həcər əlin qoyur gözün üstünə. Nənəmin adı Maralıdı, der:

- Ə bala, sizin maraluz bıdı, bə ceyranuz hanı? Yanı ki, çöllüh yerdə cəld olmalıdı. Həcər həm də zarafatcılımış.

QAYA İLƏ GÜL

Der ki, bı yannarda Qaya adında bir oğlan varmış. Gül adında bir qızınan ölürmüşlər bir-birlərinnən yana.

Bir günnəri Qayaynan Gül söhpət eliyillər ki, ölüm bizi ayıracax bir-birimizdən, kaş həmişəlih bir yerdə olaydıx.

Tanrı da eşidir bunu, Qayanı bir qayıya çevirir, Gülü də onun qoynunda pitən gülə. Elə o zamannan da

Qayaynan Gül bir yerdədilər.

DAŞ GƏLİN

Keşmişdə bir gəlin əv işləri ilə məşğul imiş. Deməh bı gəlin pal-paltarı eşdə su başında yuyurmuş. Bı gəlinin əvdə xırda uşağı yatmış olur. Uşax yuxudan ayılıp möhkəm ağlıyır. Əvdə də heş kəs olmur ki, uşağı qanadına alsın. Ana uşağın səsini eşidir, əmə əlindəki işi yarımçıx qoyup içəri keçməh istəmir. Bı zaman uşağın səsinə qaynata yetişir. Uşağın uğunduğunu görən baba dözə bilməyip gəlini Səni görüm daşa dönəsən, deyə dərindən qarğıyır. Qaynata geri baxanda gəlininin daşa döndüyünü görür.

ŞAHBUZ

Əmir Teymur adamları ilə birlikdə gəlib Şahbuzu ələ keçirmişdi. Lakin onnar burda hava çox soyux olduğundan içməyə su tapa bilməmişlər. Bir gün meşədə olarkən şahın adamlarından biri bulax görmüş, bulaxdan bir buz parçası götürüb qaça-qaça şahın yanına getmiş, demiş: - şah, buz... Bundan sonra bu yerin adı Şahbuz olmuşdur.

SÜLEYMAN PƏDŞAHIN RƏVAYƏTİ

Rəvayətə görə, ölümsüzlük dərmanı Süleymana gəlir. Bütün vəzir-vəkilin yığır, məsləhətdəşir ki, onu işsə Süleyman ölmüyəcəh. Hamı deyir işsən yaxşıdı. Süleyman bütün heyvanatın dilin bilirmiş. Baxır ki, bir quşun yeri boşdu. Deyir ki, b1 quş hardadı gəlmiyir.

Dəllər:

- Bir qoca quşdu, çox uzaq səfərdədi.

Süleyman der:

- Bir at göndərin gəlsin.

Bir nəfər çapar at aparır Süleyman dəvət eliyir, otur gedəh.

Qoca quş der:

- Yox, deynən bir it göndərsin mən atnan gedəmmərəm. Gəlillər peyğəmbərə deyillər ki, quş belə dedi.

Süleyman der:

- Eybi yoxdu, it aparın. Gələr mən onun cəzasını verərəm. Hə, it aparıllar, oturur üstünə gəlir, salamlışıllar. Sora deyir:

- Ay Allahın heyvanı, minəhlərdən gözəli atdı. Sən niyə onnan gəlmədin?

Quş deyir:

- At bivəfa olar. Sahabın düşmən vırar salar yerə, minər gedər. At qalmaz onun yanında. Əmə itin sahabı ayağın qırsa da, gecə gələr qapısında yatar. İt çox vəfalı olur.

Süleyman deyir:

- Sən çox ağıllısan. Mənə diriliş suyu gəlip içim, işmiyim?

Quş deyir:

- Bir öza gəlip, ya vəzir-vəkila, əmr elədiyin camahata da?

Süleyman deyir:

- Yox, tək özümə gəlip.

Quş deyir:

- İşmə. Hamı tanıdığın məhv olup gettihcə Allahdan ölüm istiyəssən. Allah da ölüm verməyəcəx. O dünyadan da olasan, bı dünyadan da.

Süleyman deyir:

- Bı ağıl səndə olmasaydı sənə ölənəcən həbs verəciydim.

Quş deyir:

- Məni zindana qatacaydın?

Süleyman deyir:

- Yox, səni ala qarğıya yoldaş edəciydim.

İki sevgili olur. Yol yolağa bağlananda biri qalır

Arazın bı tayında, biri də o tayında. İstiyillər çayı keşsinnər görüşsünnər, əmə keçəmillər. Oturullar çayın kənarında. Bəxıllar bir-birinə dellər.

Qız: Köş-köş oldu,
Oba köşdü arana.
Bülbül uşdu, gülşən qaldı verana.
Əl-ələ verax, qaçax vətənə,
Görən desin bəxtəvərin yarı var.

Oğlan: Köş-köş oldu,
Oba köşdü arana.
Bülbül uşdu, gülşən qaldı verana.
Əl-ələ verax, keçax hayana,
Görən desin bəxtəvərin yarı var.

Ordan gəllər bı yanda bir dəğda oturullar, bəxıllar dəğa. Görüllər dəğ böh dumandı. Qız deyir:

Duman çəkil bu dəğlardan,
Qoy bəxçamız bar eyləsin.
Nə gözlərim səni görsün,
Nə könlüm qubar eyləsin.

QOCANIN ŞƏFA TAPMASI

Qədim zamannarda qoca bir kişi yaşıyırdı. Bir gün bu kişi çox bərk xəstələnir. Heç kəs kişinin dərдинə dərman tapa bilmir. Axırda loğman bu kişiye deyir ki, onun

dərdinin əlacı yoxdur. Kişi evdən çıxıb gedir. Çox yol getdikdən sonra yolda bir xarabalığa rast gəlir. O, bu xarabalığa girir.

Elə bu vaxt burada bir keçi peyda olur. Sora da bir arvat gəlir, bu keçini sağır. Südü bir qaba töküp gedir. Bir qədər sora isə bir ilan gəlir. Südü içir, ağzındakı zəhərlə birlikdə həmin südü qaba tökür. Əziyyət çəkən xəstə bu zəhəri içif birdəfəliх xilas olmaq istiyir. Bu niyyətlə gəlip həmin südü içir, öləcəyi vaxtı gözlüyir.

Günnər keçir, xəstənin vəziyyəti yaxşılaşır. O, evlərinə gəlir, təmiz sağalır. Xəstənin ilan zəhərinin köməyi ilə sağlması xəbəri hər tərəfə yayılır.

Belə rəvayət edillər ki, ilan zəhərini dərman kimi istifadə etmək elə bu zamandan başlayıb.

KƏRTƏNKƏLƏ VƏ İLAN

Deyilənə görə, hələ çox qədim zamanlarda yer üzündə insan yox idi. Çoxlu heyvannar yaşayırdı. Bu heyvannar içində dəhşətdi bir kərtənkələ var idi. Onun ağzında zəhər dolu bir torbacıx var idi. O, o qədər qarınqulu idi ki, tez bir zamanda yer üzündə heyvannarın sayın azaldı. Heyvannar bir yerə yığılıb tədbir töküllər.

İlanı göndərillər ki, gedib kərtənkələnin o zəhərli torbacığını alsın.

İlan kərtənkələnin yuvasına sürünür. Ona deyir ki, heyvannar onu öldürmək istiyir. Guya ilan onun dostudur buna görə o qabaxcadan kərtənkələyə bını xəbər verir.

Axmax kərtənkələ möhkəm herslənir. İlan da onun

zəhər dolu torbacığını oğurluyur və otların arasında gözdən itir.

Bu günnən zəhərsiz qalan kərtənkələ böyük heyvannarı deyil, zərərsiz həşəradları ovlayır.

Çox bilmiş ilan da heyvannarın onu gözlədiyi tonqalın başına getmir, zəhər dolu torbacığı özündə saxlayır.

Bu günnən bütün heyvanlar ilana nifrət edillər.

HAÇA DAĞ

Əhali bı dağa ziyarətə gələrmiş. Əmə bı dağa hər adam çıxə bilmirdi.

Deyilənə görə yaşlı bir qadın dağı ziyarət etməh istəyir. Əmə bını bacarmır. Üzünü Allaha çevirib dağı qarğıyır.

Arvad belə qarğıyır: “Səni görüm iki bölünəsən”! Bı zaman güjdü titrəmə baş verir. Qadın üzüquylu yerə yıxılır. Ayağa qalxanda dağın iki yerə parçalandığını görür. Deyilənə görə arvad töhdüyü qarğışa görə özünü qarğıyır.

OĞLANLARIN DAŞA DÖNMƏSİ

Belə deyillər ki, çox qədimdə insannar bütdərə inanırdılar.

Çox uzax bir ölkədə zalım bir şah var idi. O, qatı bütperəst idi.

Bu ölkədə də hamı bütdərə inanırdı. Hər qəbilənin ayrı bir bütü var idi. Burada hamı o bütdərə sitayiş edirdi. Ancax bu ölkədə bir neçə cavan bu bütdərə inanmırdı. Onnar tək olan Allah inanırdılar.

Bir gün bu cavannar çox uzaxda bir ağacın altında görüşdülər. Onnar 7 nəfər idilər.

Cavannar belə qərara gəldilər ki, çox uzaxda bir mağara var, onnar şahın zülmünnən qaçsinnar, orada gizlənib ibadət etsinnər.

Cavannar bu dağa gəlib çatdılar.

Mağaranın yanında çoxlu meyvə ağacı, gözəl də bir bulax var idi. Onnar bı meyvələrdən yedilər. Bu sudan içdilər, mağaraya girib orada yatdılar.

Cavannar bırada düz 309 il yatdılar. Onnarın dırxaxları uzanmış, üzlərini tük basmışdı.

Cavannar oyandılar. Onnar dedilər ki, içimizdən biri şəhərə getsin, çörəh alsın.

Ama ehtiyatdı olmaq lazımdır ki, heç kəs onu tanımasın.

Cavannardan biri şəhərə gəldi. Burada hər şey ona çox qərribə görünürdü. Onun xarabalıx gördüyü yerlərdə indi saraylar tikilmişdi.

Oğlan gördühlərinə mətəl qalmışdı. O, axırda bir yeməh tükanı tapdı. Oraya girdi, yemək aldı və sonra cibinnən bir sikkə pul çıxardı ki, versin. Satıcı pulun çox qədimə aid olduğunu gördü, ona elə gəldi ki, oğlan xəzinə tapıb. Bərkdən çığırdı. Oğlanın ətrafına çoxlu adam yığışdı. Cavana elə gəldi ki, şahın adamları gəlib onnarı tutacax. Qorxu içində oradan qaşdı, gəlib yoldaşlarına əhvalatı danışdı.

Onnar sirrlərinin açılacağınnan bərk qorxdular və allaha yalvardılar ki, onnarı yanına alsın.

Onnar dualarını qurtardılar, daşa döndülər.

Onnarın qəbri bu gün də ziyarət edilir.

ÖLÜM DƏ BİR YUXUYMUŞ

Qabaxlar insana ölüm yoxumuş, ölüm dağa-daşa gəlirmiş. Dağ-daş bu dərdə dözməyib ağlıyırmış.

Qocaları aparıb səbətdə dağın başına qoyurmuşlar, qurd-quş yeyirmiş. Bir gün bir oğlan atasını aparıb səbətdə dağın başına qoyur. Qayıtmağ istiyəndə atası gülür, deyir:

- Oğul, səbəti apar, lazım olacax – sənə də oğlun səni gətirəcəh bura.

Oğlan atasını götürüb gətirir evə. O vaxtdan insannara ölüm verilir.

Qabaxlar ölüm yoxuymuş. Bir gün bir adam ölür. Bilmillər onu neynəsinnər. Allah-təala qarğaya əmr eləyir ki, iki çöpü aparıb qoysun yerə, üstünü torpaxlasın, adamnar baxsın, öyrənsin. Qarğa elə də eləyir. Adamnar qarğıya baxıb bilillər ki, ölünü torpağa basdırmaq lazımdır.

ƏZRAYILLA BAĞLI ƏFSANƏLƏR

Bir oğlan diriliş suyu axtarırdı. Getdi bir bulax tapdı. Gördü bu bulağın başında bir qoca oturub.

Dedi:

- Qoca, bu nə sudu belə?

Qoca dedi:

- Bu, diriliş suyudu.

Oğlan istədi əyilə dirilik suyundan içə, qoca qoymadı, dedi:

- Bala içmə. Mən içib dadını görmüşəm. Yaşım keçib, bütün bədənım çürüyüb əldən gedib, ancaq ölə bilmirəm. Ölüm də bir gözəl şeymiş, bala. Bu sudan içib mənim günümə düşmə.

Oğlan, qocanın dediyinə qulağ asdı, diriliş suyundan içmədi.

Dəryaynan bir gəmi gedirdi. Tufan qopdu, gəmi dağıldı. Gəmidəkilərin hamısı öldü, amma bir hamilə qadın sağ-salamat qaldı. Qadın bir quru yerə çıxdı.

Burda bir oğlu oldu. Allah Əzrayıla dedi ki, o arvadın vaxtı tamamdı, get onun canını al. Əzrayıl gedib arvadın canını aldı.

Bir aslanın balası olmuşdu. Allah o aslana əmr elədi,

aslan gedib iki dənizin arasından uşağı götürdü, çıxartdı qırağa. Uşaq aslanın südünü əmib böyüdü.

Bir çoban vardı, oğul-uşağı olmurdu. Qoyun otardığı yerdə bu oğlanı gördü, onu oğulluğa götürdü. Adını da Məhəmməd qoydu.

Bir gün Əzrayıl Boz atın üstündə gedirdi bir adamın canını almağa. Əzrayıl Məhəmmədi görən kimi tanıdı. Bildi ki, bu oğlan iki dənizin ortasında doğulan oğlandı. Əzrayıl atı verdi Məhəmmədə dedi:

- Bu atı tut saxla, amma minmə.

Əzrayıl gedənnən sonra oğlan sıçrayıb atın belinə mindi. Gördü dünya bir xəlbir kimi görsənir. Oğlan başa düşdü ki, bu atın yiyəsi Əzrayıldır.

Əzrayıl qayıdıb gəldi. Gördü ki, oğlan atın üstündədir. Oğlana dedi:

- Atdan düş, qardaş olaq.

Məhəmməd atdan düşdü, dedi:

- Qardaş olaq, amma bir şərtim var. Mən kəlmeyi-şəhadətimi axıra qədər deməmiş canımı almıyassan.

Əzrayıl razılaşdı.

Vaxt keçdi, dövrən dolandı, bir gün Əzrayıl gəldi ki, bəs, Məhəmməd, kəlmeyi-şəhadətini de.

Məhəmməd kəlmeyi-şəhadətin yarısını dedi. Üzünü Əzrayıla tutdu ki, bəs, qalanını da yüz ildən sonra deyəcəyəm.

Əzrayıl Məhəmmədin canını ala bilmədi. Axırı Əzrayıl yekə bir qəbir qazdı, Məhəmmədə dedi:

- Gəl gir bu çalaya, gör bura yerləşirsənmi. Məhəmməd qəbrin içinə girəndə Əzrayıl onun canını aldı.

Bir kişi qızına deyir ki, mən qonşu kəndə gedirəm, üç günən sonra qayıdacam, ev-eşikdən muğayat ol. Kişi gedir, qız qalır evdə. Görür ki, budur, bir oğlan peyda olur. Qız məəttəl qalır. Deyir:

- Ay oğlan, sən kimsən?

Oğlan deyir:

- Mən Əzrayılam, gəlmişəm sizin kənddə qəssab Kalvatı var, onun canını almağa. Qız deyir:

- Kalvatı çox yaxşı adamdı, onun nə pisliyi olub ki, onun canını alırsan? Yazıqdı, onun canını alma.

Əzrayıl deyir:

- Yox, almağına alacam, amma sən də gələrsən onnara. Bircə sənin gözlərinə görsənəcəm. Görərsən onun canını necə alıram.

Qız gəlir Kalvatıgilə, görür ki, Əzrayıl çöküb kişinin sinəsinə, zülm verə-verə Kalvatının başını kəsir. Qız qayıdır evlərinə. Bir gün keçir. Sabahısı oğlan yenə peyda olur. Qız soruşur ki, indi kimin canını almağa gəlmişən?

Oğlan deyir:

- Sizin kənddə bir qarı var, indi də gəlmişəm onun canını almağa. Qız deyir:

- Yaxşı eləmişən, o qarı çox pis qarıdı, elə onun canını nə qədər tez alsan, o qədər yaxşıdı. Oğlan deyir:

- Sən də gələrsən qarıgilə, sənin gözüne görsənəcəm, baxarsan qarının canını necə alıram?!

Qız gəlir görür Əzrail qarıya gül iylədir. Qız soruşur ki, bu nə işdi? Kalvatı çox yaxşı adamıydı. Sən onu əzabla öldürdün, amma qarı çox pis adamıydı-sən ona bir dəstə gül iylədib öldürdün?

Oğlan deyir:

- Bir gəlin gəldi o Kalvatı qəssabın yanına, bir girvənkə ət istədi ki, aparsın balalarıynan yesin. Neçə günüydü ki, acıydılar. Gəlin ət istiyəndə Kalvatı ət vermədi. Gəlin kor-peşman qayıtdı dala. Qarı gördü ki, gəlin küllühdən nəsə götürür. Soruşdu: «A gəlin, o nədi küllühdən götürdün?» Gəlin dedi: «Heç nə». Qarı çox məcbur elədi, gəlin dedi ki, bəs bu, haram olmuş bir toyuxdu, küllühdən götürdüm ki, aparam balalarımnan yeyəm. Qarı dedi: «Apar onu təzədən küllüyə at». Gəlin apardı atdı. Qarı getdi qəssab Kalvatıdan bir girvənkə ət aldı, verdi gəlinə. Gəlin apardı evlərinə. Odu ki, sənin yaxşı adam bildiyin Kalvatı cəhənnəmlik, sənin pis adam bildiyin qarı behiştlikdir.

Əzrayıl gəlir bir qadının yanına ki, oğlunun, ərinin, qardaşının canını alacam. Qadın deyir:

Oğlum ölər, beldən allam.

Ərim ölər, eldən allam.

Qardaşım ölər, hardan allam?

Yalvarır ki, qardaşıma dəymə. Bu sözə görə Əzrayıl onların heç birinə dəymir.

Dədəm nağıl eliyirdi ki, belimi yel qurutmuşdu. Məni atın üstünə qoyub, Hacı Qasım Çələbinin yanına apardılar. Hacı Qasım Çələbi gecə məni evində saxlatdı. Yay vaxtıydı, məni çıxartdı çardağa ki, burda yat. Yatmışdım, gördüm səs gəlir. Başımı qaldırdım ki, kəfənə

bürünmüş bir kişi, boynunda da zəncir. Hacı Qasım Çələbiyə deyir:

- Hacı, aman günüdü, mənə kömək elə!

Hacı Qasım Çələbi deyir:

- Nə kömək eliyim? Allahın nəhlətini keçirmisən boğazına, öz cəzandı çəkirsən...

Başə düşdüm ki, boynuzəncirli kimdisə təzə ölən bir adamdı. Nə günah eliyibsə, torpaq onu götürmür, zəncir boğazında, kəfən əynində düzü-dünyanı dolaşır.

ALIN YAZISI

Günnərin bir günü ana ilə oğlu yol gedirdi. Onnarın qabağına nurani bir qoca çıxır. Oğlan görür ki, bu qoca onun anasının alnına çox diqqətlə baxır. Oğlan bunun səbəbini soruşur. Qoca onun anasının yaxınnarda el içində biyabır olacağını deyir. Oğlan bunu eşidib anasını yaxın qohumlarının birinin evinə aparır, onnara deyir ki, başqa şəhərə getdiyi üçün anası evdə tək qalar deyə onu bura gətirib. Arvadı evə gətirillər, Ona çox yaxşı baxıllar.

Bir gün arvada deyillər ki, balaca uşağa göz-qulaq olsun. Arvad uşağa baxan vaxt birdən divar aralanır, iki əl çıxıb uşağı aparır. Arvadın qorxudan dili tutulur, üz-gözünü cırır. Ev yiyəsi gəlib uşağı axtarır tapmır. Onnar elə fikirləşillər ki, uşağı arvad yeyib. Buna görə də arvadın başını qırxdı bütün camaat içində biyabır edillər.

Bir gün evdə oturdurları vaxt görürlər ki, həmin divar aralanır, iki əl uşağı geri gətirir.

Bunnan arvadın günahsız olduğunu başə düşüllər.

Yenidən arvada yaxşı baxmağa başlayıllar. Bir neçə gün sonra arvadın oğlu geri qayıdır. Ev sahibı bütün olannarı oğlana açıb deyir. Oğlan başa düşür ki, bu olannar onun anasının alnına yazılmış qismət imiş.

QOŞA QARDAŞ DAĞI

Deyillər əvvəlki vaxtlarda iki qardaş yaşarmış. Qardadlar bir yerdə işdər bir yerdə yaşarmış. Qardaşlardan biri bir gün Xanın qızını görür, bir könüldən min könülə xanın qızına vurulur. Bunu qardaşına desə də onnar xanın qorxusunnan qızı istiyə bilmillər. Bir gün xana xəbər çatır. Xan çağırıb adamnarına deyir ki, o mənim qızımı istəyən oğlanı tutub cəzasını verin ki, hər yerinnən duran mənim qızımı istəməyə cəsərət etməsin. Xanın adamnarı oğlanı axtarmaxda ikən qardaşlara bu xəbər çatır. Onnar dağlara qaçıllar. Gəlhagəl gəlib bir dağ başına çatıllar. Burda o tərəfə yollarının olmadığını, xanın adamlarının arxadan gəldiyini görən qardaşdar öləcəhlərinin bilillər. Ölümneri düşmən əlindən olmasın deyə Allaha yalvarıllar ki, onnarı daşa döndərsin. Yaradan onları daşa döndərir. Hələ də var bu iki daşa dönmüş qardaşlar biri-birinə baxıllar. Bu iki qoşa daşdan aşağıda isə iki qoşa bulax var. Rəvayət edəllər ki, bu bulaxlar da qardaşların göz yaşlarıdı, illərdi axır elə. O vaxtdan bu daşlara Qoşa qardaş dağı, bulaqlara isə qoşabulax deyillər.

VI. MƏRASİMLƏR, OYUNLAR

BACA-BACA GÜNÜ

Baca-baca günü o başdan qız və gəlinlər çeşməyə su üstünə gedəllər. Suyu salam verib suyun üzərindən üç dəfə tullanırlar. Sonra əl atıb çeşmənin, suyun içərisindən bir-iki dənə daş götürəllər. Boyları bı daşları su ilə dolu səhəngin içinə salıb geri dönəllərmiş. Həmin bı daş salınmış suyu həyətə, əvə, qapının ağzına, künc-bucağa səpərlərmiş. İnanca görə məhz bı gündə daş salınmış bı saf su müqəddəsdir. Bı su insanların günahlarını yuyacaq, həmçinin həyat-bacadakı, əvdəki natəmizliyi yuyub aparacaxdı. Baca-baca günü kənt camaatı baca-baca tonqalı qalayıb alışıdırırlar. Sora bı tonqaldan ağırlığımuğurluğum tökülsün bı odun üstünə deyib üç dəfə atılırlar. Boyları iş-güclərinə başlayırlar. Axşama hazırlıqlar görürlər.

Baca-baca günü hökmən hamı təzə geyinməlidir. Müxtəlif cür pilo süzəllər, təndir çöçələri yapar, havla çalırlar.

Onlar bir yerə cəm olub, niyyət edib qapıları pusuş əgər əvdən xoş bir söz eşitsələr, biləllər ki, niyyətləri hasil olacaq. Baca-baca axşamı hamı bir-birilə çox mehriban olur Əvlərdən xoş gülüşlər, xoş mahnı eşidilir. Hamı

çalışır ki, yaxşı, xeyirri söz danışsın ki, qapı ağzında niyyət edənnər peşman geri dönməsinnər. Belə bir adət də var ki, cavan, gənc, evlənməh vaxtinə çatmış birisi baca-baca axşamı öz dosları ilə sevip göz altı etdiyi qızgilin evlərinin damına çıxar, bacadan əvdə danışılan söhbətə qulax verər. Əgər həmin söhbət xoşdursa, xeyirriyədirsə o, zaman oğlan həmin qapıya elçi göndərər, gözaltı etdiyi qızla əvlənər. Əgər söhbət oğlanın xoşuna gəlməsə, danışılannar oğlana xoş təsir bağışlamasa, o, bacadan yenər, bir də həmin qıza baxmazdı. Cavan, ərgən qızlar bir yerə toplaşır fəla baxırlar. Onnar su ilə dolu bir badiya, kasa ortalığa qoyar ətrafına yığışallar. Qızdar bı su dolu diləh qabına ya sırğa, ya sancax, üzüh atırlar üzərinə qırmızı irəhdə yaylıx salırlar, bı qabın üzərində şeyir, mahnı, haxışta söyləyillər. Sora nobat ilə hərə gözünü yumup əlini qabın içərisinə salıb bir əşya çıxardır. O əşya kimin olsa oxumax, şeyir parçası ona ayid olur, ürəyində tutduğu niyyətə çatır. Bı oyun kasadakı əşyalar bitənə qədər davam edir.

✎ Yağış olmuyanda nurani bir qadın bir qızın əlinnən tutub qapı–qapı gəzdirərdi. Qız lal dayanardı, dinməzdi. Qadın isə nəgmə oxuya-oxuya evləri dolanardı:

Yastan-yastan zəmilər,
Gülü bostan zəmilər.
Tarı, bir yağış yetir,
Çıxsın yastan zəmilər.

Hər bir evə daxil olduxcan bir xışma un, yağ qoyardılar o lal uşağın qabına. Bütün evlər qutarannan sora

onnarı gətirərdilər kəndin kənarında qazannarı asardılar. O unnan, yağdan xəşil bişirərdilər. Sora camahat ehsan kimi yeyərdi. Ayin qutarardı.

QIZBAŞI

Qızın toyuna bir-iki gün qalmış düşüllər kətdə qızlەر çağırılar, dellər gəlin qızbaşına. Qız-gəlin gecə gəllip yığılıllar, dövrə vurup oturullar. Xına yoğurullar, qızlar əl çalıb oxuyullar:

Oyna bənövşəli gəlin,
Əlləri guşəli gəlin.
Ərin sənə başmax alıp,
Ayağına geyəsən, gəlin.
Oyna bənövşəli gəlin,
Əlləri guşəli gəlin,
Ərin sənə yaylıx alıp,
Başına salasan, gəlin.
Oyna bənövşəli gəlin,
Əlləri guşəli gəlin,
Ərin sənə paltar alıp,
Əyninə geyəsən, gəlin.
Oyna bənövşəli gəlin,
Əlləri guşəli gəlin,
Ərin üstə arvad aldı,
Özünü döyəsən gəlin.

❧ ❧ ❧ ❧

Navrız bayramında bütün arvaddar düzülürdü. Bir arvad kötüh dururdu. Qalan arvaddar da düzülüb yapışırdı onnan. 30-40 arvad belə düzülürdü. Düzülənnən sora daldan bir arvad durub derdi:

- Baba, baba,

Orda olan arvad derdi:

- Yelli baba.

Derdi:

- İpim qıسادı.

Derdi:

- Çək uzansın.

Boyum o, oyannan dartırdı, bı bıyannan dartırdı. Hansı arvadın bir-birinnən əli üzülürdü. Əli üzüləni o oyan, bı yan vırırdılar.

QAZAN QULPU

3-4 kişi əl-ələ dururdu. Biri də onların yanında hərəkət eliyirdi. Başqa bir dəstə də çöldə dururdu. Biri gəlib belinə atılıp minirdi. Elə ki, vırıldı o dəstə çıxırdı o birisi gəlirdi.

DUVAQQAPMA

Duvaqqapma mərasimi Naxçıvanın bütün kəndlərində keçirilir. Lakin mərasimin nəqarət hissəsi eyni olsa da ənənəvi sözlərində çoxvariantlılıq müşahidə olunur. Biz bütün rayonlardan

toplanmış nümunələri verməklə xalqın şifahi söz xəzinəsinin zənginliyini göstərmək istədik. Mərasimin spesifik xüsusiyyətlərindən biri gəlinin başına örtülən qırmızı duvağın öyüd və nəsihət xarakterli şeirlə götürülməsidir.

I mətn

Gəlin deyər: ana, ana,
Yaşı tökər yana-yana,
Qaynanan sənə ana,
Gəlin xoş gəldin, xoş gəldin.
Bizim evə tuş gəldin, tuş gəldin.
Gəlin deyər: ata, ata,
Qoyunu quzuya qata,
Qaynatan sənə ata,
Gəlin xoş gəldin, xoş gəldin,
Bizim evə tuş gəldin, tuş gəldin.
Gəlin deyər: qardaş, qardaş,
Qayınnarın sənə qardaş,
Gəlin xoş gəldin, xoş gəldin.
Bizim evə tuş gəldin, tuş gəldin.
Gəlin deyər: bacı, bacı,
Yaşı tökər acı-acı,
Baldızların sənə bacı,
Gəlin xoş gəldin, xoş gəldin
Bizim ayliyə tuş gəldin, tuş gəldin.

(Duvaqqapma mərasiminə Ordubad şəhərində Toy beçə deyirlər).

II mətn

Gəlin deyər yoxdu əmim,
Su üzündə gedir gənim,
Süleymandı sənin əmin,
Gəlin xoş gəldin, xoş gəldin.
Gəlin deyər yoxdu bibim,
Su üzündə gedir fikrim,
Şəfiqə olsun sənin bibin,
Gəlin xoş gəldin, xoş gəldin,
Gəlin deyər yoxdu qardaşım,
Qarlı dağlar necə aşım,
Araz sənin qardaşın,
Gəlin xoş gəldin, xoş gəldin.
Aşağı küçə yolun olsun,
Yuxarı küçə elin olsun,
Gəldiyin sənin yarın olsun,
Gəlin xoş gəldin, xoş gəldin.

Qırmızı paltar geyinmiş gəlinin başına qırmızı da yaylıq örtülər. Mərasimi xüsusi hazırlıxlı bir aparıcı qadın idarə edər. Tut ağacından kəsilmiş çubuxla yaylıx qatlana-qatlana mərasimin ənənəvi sözləri oxunar.

Gəlin, sənin boyun bəstə,
Eşqə düşdün nə həvəslə.
Xoş gəlmisən, gözlər üstə,
Xor - Gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin!
Danışılar fərəh-fərəh,

Sən olmusan bizə gərək.
Toy donun olsun mübarək,
Xor - Gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin!
Gəlin, sənin adın Saçlı,
Barmağında üzük qaşlı.
Ər evi sənə peşkəşdi,
Xor - Gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin!

Altına açaram xalı,
Çiyinə salaram şalı.
Sənə qurban dünya malı,
Xor - Gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin!

İstəməyə nə ar olsun,
Təzə bəy sənə yar olsun.
Gələn qədəmin var olsun,
Xor - Gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin!

Qaynatanın tərifı:

Hər kişdən bilər yerin,
Dindirəcək şirin-şirin,
Sana deyər nazlı gəlin,
O qaynata, o qaynata.

Sevəcəkdi sağa-sola,
Qurban verəcək sadağa,
Salmayacaq səni ayağa,
O qaynata, o qaynata.

Pay verəcək gizli-gizli,
Dindirəcək duzlu-duzlu,
Olmayacaq ikiyüzlü,
O qaynata,o qaynata.

Qaynananın tərifı:

Danışacaq dəcəl-dəcəl,
Verməyəcək sənə məcəl,
Qaynanadı xərdi-xəcəl,
Xor - Gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin!
Tezdən yuxudan duracaq,
Əlin dalına qoyacaq,
Qonşuda qeybət qıracaq,
O qaynana, o qaynana,

Qaynana və ümumi xor:

Gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin!
Qaynananın tərifində gülə-gülə əl çalırlar.

Gəlinin dilinnən aparıcı qadın deyir:

- Gəlin deyər:

Bir mətləbə gəlmişəm,
Mətləb mənim tale baxtım yar olsun.
İstəyən qohum-qardaşları şad görüm,
İstəməyən düşmənləri xar olsun.

Gəlin deyər: bu yollarda var ömmən,

Əl dəyməmiş bir ovçuya saram mən.
Gözəl bir oğlana təzə yaram mən,
Yarəbb, mənim tale baxtım var olsun!

Gəlin deyər: boynumdadı mirvari,
Axtarıb tapmışam bir gözəl yarı.
Baxtımı istərəm səndən, ey tanrı,
Yarəbb, mənim tale baxtım var olsun!

Gəlin deyər: tapmışam öz tayımı,
Xoş keçirmişəm həftə –ayımı.
İlahidən istərəm övlad payımı,
Yarəbb, mənim qız-oğlanım var olsun!
Gəlin deyər: danışaram mən düzü,
Atadan almışam çörəyi-duzu.
Yaşımı istərəm doxsanı, yüzü,
Yarəbb, mənim uzun ömrüm var olsun!

Aparıcı qadın:

Gəlin deyər: hanı bacım,
Başımdan aldılar tacım,
Baldızındı sənin bacın,
Xor - Gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin!

Axşamdan bişirdim aşı,
Üstünə qoydum xaş - xaşı,
Ol baldızının sirdaşı,
Xor - Gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin!

Ay ala göz, ay qələm qaş,
Sən də oldun gəlinlərdən baş.
Qaynın olsun sənə qardaş,
Xor - Gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin!

Ay mübarək bu qeyrətə,
Gəl uyma mala-dövlətə.
Qaynatandı sənə ata,
Xor - Gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin!

Sən də bir yaşılbaş sona,
Nə girmisən dondan-dona,
Qaynanandı sənə ana,
Xor - Gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin!
Gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin!

Gəlinin sözləri: Taxçiyə fincan qoymuşam,
İçinə mərcan qoymuşam.
Qəynanamın adını,
Oyunpozan qoymuşam.

Qaynana, qaynana,
Xanım qaynana,
Tumannarı geyim,
Çıxım meydana,
Oğlunna qorxaram,
Başmax qoyaram,
Oğlunna qorxmasam
Gözu oyaram,
Oy aman, qaynana

Sənsən yaman, qaynana.

Qızıdım sultanıdım,
Bəyidim, xanıdım.
Nişan qoydular,
Qəm yolunu tanıdım.
Elə ki, oldum gəbə,
Tərpəndi qarnımda bəbə.
Gəldi qəynana qəzəbə,
Dartdı saçımnan mənim,

Dedi:

- Duzunu çox saldın ətin
Dağıtdın malım, dövlətim,

Qaynananın sözləri:

Gəlin gəlib xan gəlib,
Pərgarı pozan gəlib.
Yıxıb hasar divarı,
Sözləri yozan gəlib.

Doğma balam kimi,
çəhdim nazını,
Bir zaman yumub ağzını
dərin xəyallara daldı gəlinim,
Girdim otağına bir axşamçağı,
Keyfini soruşum ana sayağı,
Əlinə nə keşdi qabı-qacağı,

Hiddətlə başıma çaldı gəlinim,
Dedi: ay qoca, ay qoca,
Əl götür mənnən,
Sifətin görəndə iyrənirəm mən.

*Novruz bayramında oğlanlarla qızların bulaq başında
deyişməsi:*

Oğlan deyir:

Şır-şır axan bulaq üstə,
Sonalar tək duran, qızlar.
Qara telə sığal verib,
Halqa-birçək buran, qızlar,
Ömrünüz heç görməsin,
Şaxta-duman, boran, qızlar.

Qız deyir:

Bülbül olub heç dərmədin gülümü,
Ayrı düşdüm, eşitmədin dilimi.
Oğlan, öluncən gözdüyərəm yolunu,
Gəl bulaq üstə tək, ay oğlan.

Oğlan deyir:

Bağbanam bağ alara,
Zərgaram, gümüş yonaram.
Bir belə ki, mən yanaram,

Bir sənə də kar eyləsin.

Qız deyir:

Bağban olub heç dərmədin gülümü,
Ayrı düşdüm, eşitmədin dilimi.
Gəl görüşək, oğlan,
Bir də görmüyəcəm üzünü.
Bağban olan atıb getməz barını,

Sevgi olan qoyub getməz yarını,
Unutma, sevgilim, yada sal məni.

Oğlan deyir:

Bağban idim, bağda bar səbəbinə,
Bülbül idim, gülüzar səbəbinə.
Bevəfa, beilqar yar səbəbinə,
Divana Məcnuna tay olan könlüm.

ÇÖPÜDÜ

Bir ağsaqqal, ardınca 10-15 cavan oğlan bir dəstə olurdu. Bı yannan da bir dəstə düzülürdü. Yallının başında olan adam cibinnən gizdilim bir şey çıxardırdı. Əgər o biri də onnan çıxartmırdısa, əlindəki çubuxla o biri dəstəni buduyurdu.

PALAZAGİRMƏ

3-4 nəfər arasında oynanılır. Palazı örtürsən birinin üstünə, o biri gəlib vırır. Vıranın adını düz tapırdınsa onu yatırdırdın. Belə-belə, tapa bilməsən, yenə sən oyunda qalırdın.

Arvaddar cərgə tuturdular. Arvaddardan biri otururdu içəridə, guya inəkdi. Bir-bir sağırdılar:

-Nənəm, nənəm

Biri də başının üstünnən deyirdi:

-Myo, myo, -

guya o da pişikdi.

Deyirdi:

-A pişik, nəciyəz?

Pişik deyirdi:

-Mənə bircə xırdaca südciyəz.

İnəyi sağan deyirdi:

-Ay qırmızı inək, ona bir təpik.

O qırmızı geyimni gəlin pişiyə bir təpik vırırdı.

ÇƏKİCANDI TUTMAQ

Yekə arvaddardan biri otururdu yerə, xırdaların biri girirdi onun qucağına. Qalan arvaddar bir-birinin belinnən tuturdular, düzülürdülər, çəkirdilər, kim qırıldı, onu oynadırdılar.

BOSTAN-BOSTAN OYUNU

Biçənəhdə toyda görmüşdüm:

Gen paltarı 7-8 nəfər girdi ortuya, başlarında papax. Guya bostan əkirdilər. Bostan o saat yetişirdi. Papaxları tökürdülər guya qovun-qarpızdı. Bostan yetişəndə davaları düşürdü. Əllərindəki beli qaldırıb bir-birinin qarnına vururdular. Gülməli səhnə yaranırdı, camaat gülürdü. Sonra bildim ki, paltarın altınan qarınlarına saman doldurulmuş çuval bağlıyıblar.

PALTAR BİÇMƏ

El adətinə görə, toy olan həftənin cümə və ya cümə axşamı qız evində paltar biçmə keçirilirmiş. Burada oğlan evinin adamları aldızları paltarları, bəzəh əşyalarını qız evinə gətirlər, mərasimnən yana tədbir görərmişlər. Qız evi də bu işdən yana hazırlıx görərmiş, dərzi gətirər, yaxın qohumnarı, dost-tanışları paltar biçmiyə çağırar, qonaxlara süfrə açarmış. Bu mərasimdə ancaq qadınnar iştirak edərmiş.

Dərzi paltar biçəndə qayçıyı paltarın üstünə qoyub gözləyir ki, evin sahibi ona xələt versin. Oğlan evinin adamları da ona «qayçı kəsdi» verillər. Sonra paltarı biçillər və hazırlayırlar.

TOY ÇÖRƏYİ

Bu həm oğlan evində, həm də qız evində olur. Əvvəlcədən toya hazırlıx görülür. Hər iki evin yaxın adamnarı toy çörəyi bişirilən evə gəlirlər. Onnar özləri ilə toy şirinnişi də gətirirlər. Qonaxlar kündədən bir-iki dənə açıb xəşbəxtliş arzulayıllar.

Oğlan evində çörək bişən günü oğlanın bacısı, ya da xalası təndirdən çıxan ilk çörəyi qız evinə aparır ki, qız bunnan yesin. Qız da çörəyi gətirənə hədiyyə verəmiş.

DÜLƏDÖYMƏ OYUNU

Öküzün tüküynən top qəyirirdilər. Balaca – alma yekəlihdə. 5-6 oğlan olurdu. Bı atırdı ona, o atırdı bına. Adına Dülədöymə deyirdilər.

XINA GECƏSİ

Qızın əlinə xına qoyarkən cavannar haxışta diyər, çalib oynuyar, şənnik edəllər. Xına qoyulduxca qızlar bir ağızdan oxuyallar:

Gedin deyın anasına, haxışta!
Əllərə xına yaxallar, haxışta!
Versin mənə qızını, haxışta!
Tellərə xına yaxallar, haxışta!

Duvaxqapbada gəlinin başına düyü töküllər, oxuyullar:

Ayrınim üzlü olsun,
Çörəyim duzlu olsun.
Gəlinim gələn evim
Oğullu-qızlı olsun.

İki çörəh gətirillər. Birini gəlin kəsir, yeddi evə paylıyıllar. Birin də qaynana kəsir, gəlinnən özünə. Hansına çox pay düşsə, deməli, evin urzasınnan da ona çox pay düşəcəh.

Gəlinin əlinə xına qoymax istiyillər. Oğlan uşağı xınanı oğurruyup aparır subaylara verir.

YUMURTA FALI

Baca-baca axşamı qızlar yumurta falı da icra edillər. Çiy ağ yumurtanı gecə gizli bir yerə qoyullar. Yanına da qırmızı, qara irəhli qələm qoyullar. Qızlar inanıllar ki, Xıdır İlyaz gəlip yumurtanı cızacaxdır. Onnar o başdan qalxıp yumurtuya baxmağa qaçıllar. Əgər yumurta qırmızı irəhli qələmlə çızılıbsa o deməhdir ki, ürəyin rahat olsun, niyyətin hasil olacax. Ərə getməyən qızlar başmax falı da icra edillər. Belə ki, ərgən qız niyyət edib geyindiği başmağını əlinə götürür. Arxası qapıya tərəf durup başmağı atır. Əgər başmağın burnu qapıya tərəf düşübsə, o deməhdir ki, bu il sən ərə gedəcəhsən. Əgər tərsinədirsə bu o deməhdir ki, bu il də əvdə qaldın. Baca-baca axşamı subay qızlar başlarının altına qəyçi, pıçax, ayna qoyup niyyət edip yatıllar. Yuxuda nə görsələr onnar bu yuxunu

öz niyyətdərinə aid edillər. Əgər görülən yuxu uğursuz olarsa, onda yuxu görən obaşdan bulax başına gedər, suya salam verip öz yuxusunu axar suya danışar. Axar su Fatimeyi Zəhra xanımın kəbineşəyi olduğu üçün sudan öz xeyirrəri üçün mədəd umullar.

ÇİLLƏ QARPIZI

Çillə qarpızını mərasim böyüyü kəsməlidir. Əvvəlcə qarpızın başı dayirəvi kəsilip çıxardılır və dörd xırda hissəyə ayrılır. Süfrə başında əyləşənnər niyyət edip arzu tutullar. Bı qarpızın başınnan dörd yerə ayrılmış hissə fal üçün nəzərdə tutulur. Boylum, qarpızı kəsən adam bı həmin qabıqları yerə atır. Qabıqların necə düşməsinə hər kəs ürəyində bir cür yozur. Bı qarpızdan bütün aylə dadır. Qonum-qonşuya da pay verilir. Çillə qarpızının tumnarı saxlanılır. Camahat hesab edir ki, əyər bı çilə qarpızının toxumnarı atılarsa, onda qabaxkı ildə məhsul bolluğu olmaz. Boylum çillə axşamı nişannı qızdara çillə qarpızı, meyvə, təndir çöçələri pay aparılır. Hökmən nişannı qızdar bu çilə qarpızınan dadmalıdır.

VII. PİRLƏR, OCAQLAR

ƏŞKAF PİRİ

(I mətn)

Orda Əşkafılılar olub. O vaxtı Əşkafılı orda yaşadıqları vaxt möcüzələr olub. İşıx yanıb. Pirə gedib qurban kəsiblər. Adına da Əşkaf piri deyiblər. Ordan o vaxt Keçili kəndindən bir nəfər gedib söyüd ağacı varmış, o söyüd ağacını kəsiblər. Onu aparıblar ki, dam tikəh. Gedib ağacı aparannan sora onun bir nişannı oğlu ölüb. Ordan Əşkafılı camaatı köçüb haliyədə Keçilidə yaşayır. Daşdan söyüd ağacı göyərüb qalxdığına görə camahat pir kimi istifadə eliyib. Qurban aparıb kəsillər. Quru yerdə zinə su çıxır ki, söyüd ağacı içsin. O söyüdü nə kəsəllər, nə dogruyallar, nə də heyvana verəllər.

(II mətn)

Bu yaxınnarda Əşkab adlanan ərazi var. Orda pir var. Elə Əşkab piri addanır. Rəvayətə görə, orda beş söyüd ağacı olubdu. Gələn adamlar söyüd ağacının altında dinsəlirmiş. Söyüd ağacının altında bulax varmış. Rəvayətə

görə, bir çoban heyvan otaranda istiyir bı söyüddərdən kəsib qışa yanacax odun yığsın aparsın. Elə baltanı söyüdə vıranda bulaxdan bir nəfər peyda olur atlı, çobanı saxladır deyir:

Bı söyüddəri kəsmə, bırdə adamnar dincəlır.

Deyir, qeyb olur.

Çoban deyir, bəlkə mənı qara bacır. O, yenidən istiyir söyüddəri kəssin. İkinci dəfə bulaxdan atlı çıxır deyir:

-Sənə dedim ki, ağacları kəsmə.

Balta əlində bı adam daş olur. İndi də o daş qalır.

∞ ∞ ∞ ∞

Ərəfsə piri

Məzrə kəndində pir var, adına bacı-qardaş piri deyillər. Ova getmişdim. Dovşan qabağımcan qaçdı. Düzdə yemişan kolu vardı ora girdi. Yanında da hasar vardı. Qışdı, qarıdı. Baxdım dovşanın irəddinə. Bildim bırdadı. Tüfəngi düzəltdim atmağa, səs gəldi, atmadım. Baxdım dovşan yoxdu. Döndüm ki, bəlkə çobannardı. Gördüm arxadan gəlir. Bir neçə dəfə bu təkrarrandı. Nişan alanda səs lap ucadan gəldi. Başa düşdüm ki, bura pirdi. Mən pirin yerini bilmirdim.

Bir nəfər bizim kənddən qızıl axtarmaqçün o piri eşmişdi, gəldi xəstə yatdı.

Göy dağ var. O dağda pir var. Düşmənnər hücum edib bizimkilərin üstünə. Bizimkilər də az olur. Orda Allahı çağırır ki, Allah, bizə kömək. Düşmənnərin gözüne bı 15 nəfər elə gəlir ki, elə bil 100 nəfər, 1000 nəfər qoşundu. Düşmənnər der:

-Biz bınnarın qabağın alammənih. Ordan düşmənnər qaçır. Ora Göy dağın piri deyillər.

Böyük bir daş var. Qara daşdı. Ona Qara pir deyillər. Deyilişə görə orada bir nəfər heyvan otarırmış. Əyilir orada

bulaxdan su işməyə, içir. Bı vaxt baxır ki, bir sürü dəvə karvanı keçir. Qalxır baxır. Baxır ki, bınların kəndinnən neçə il əvvəl ölmüş bir nəfər bı dəvə karvanını çəkib aparır. Bına elə həqiqət kimi görünür.

Deyir:

-Hara gedirsən?

Deyir:

-Cənnətdə yaşayannara urza aparırıx. Bı diksinir, görür yox oldu. Elə bilir qara basır, amma bını qeyriləri də görüb.

Qarabbada üç pir var. Deyilənə görə, ollar üç bacıdı. Birinin adı Qızdırma piri, biri Bağlar bacısıdı, biri Qara pirdi.

Bir nəfər yolunan gəlirmiş. Görür orda şam yanır. Gəlir deyir, gedib görüllər bırdə bir yazılı daş var. Ordan ağaşdarı qırıb aparan zərəl çəkərdi. Bir nəfər Ayrıncdan ağaş qırıb aparır, xəstələnir. Bir təhər anasını başa salır ki, mən bını Güney Qışlax pirinnən gətirmişəm. Anası ağaşdarı gətirib atır ora, onnan sora yaxşı olur.

Mənim atamın xalası Fəxri addı bir nəfərə vergi verilmişimiş, indiki dövrəri danışırmiş. Fəxri arvad pirdə oturmuşumuş. Mənim yaşımnan qabax qoca kişilər söhbət eliyərdi ki, bı qonşuda Məşədi Məhəmməd addı bir kişi malların qatıb qabağına, aparırmış çölə-Qaya dibi

kəfşəninə yol elə ordan keçirmiş. Fəxri arvad pirdən deyir:

-Ey Məşədi Məhəmməd, o malları hara aparırsan?

Deyir:

-Aparıram ötürəm Qaya dibində otdasın.

Övlərinnən yuxarı bir dərə vardı. Deyir:

-Aparma sel gələr, inəkləri də aparar, səni də. Bı qayıdır deyir ki, genə dəliliyin tutdu?

Deyir:

-Bı cavabı ki, mənə verdin, get mən dedim.

Dəriyə yetirəndə o qəyə dibinnən bir yağış yağır ki, sel inəhləri də, Məşədi Məhəmmədi də üstən yenişə götürür.

QARA PİR

Rəvayətə görə, bir vaxlar kənd adamnarının biri oranın müqəddəs yer olduğunu bilməyib, ordan keçəndə bəzəh əşyaları, puldan götürüb çıxmaq istiyip. Bı zaman ilan qabağını kəsir, hərəkət eləməyə qoymur. Həmin adam çox çalışır ki, pirdən uzaxlaşsın, uzaxlaşa bilmir, görür ki, ilan onu vuracaq. Əşyaları aparıb pirə qoyur. Qayıdıb ilanı öldürməh istiyəndə görür ki, ilan yoxdu, qeybə çəkilib. Bir də qayıdıb pirdən əşyaları götürüb getmək istiyəndə yenə qabağını həmin ilan kəsir, dəbəşməyə qoymur. Həmin günnən pirə inam artır.

HAMALAN DAŞI

Hamalan daşında imamnarın atdarının əyağının izi
düşüb, pir eliyip Hamalan daşı deyillər.

GÖYGÖL

Ordubaddakı Göygöl həm də pirdi. Adamnar
ürəhlərində bir niyyət tutur, gölün qırağına gedir, almanı
gölə atıllar. Bir müddət alma gölü gəzib həmin adamın
yanınnan keçirsə, demək niyyəti hasil olur.

Göygöl

NƏRGİZXATIN, HƏLMƏXATIN PİRİ

Bir həyətdə altı-yeddi qardaş yaşıyırmış. Düşmən bı həyətə girib heş kimi tapbıyıb. Sarı qəyədə oturublar, görüblər ki, bırdə bir dənə qadın hasarın başına dolandır. Ordan genə təzdənnən gəliblər həyəti axtarıblar, görüblər heş kim yoxdu, qəyidiblər gediblər, genə öz dillərində deyiblər nəhlət şeytana, görüblər həməən qadın hasarın başında dolandır. O, bı pirin adamıymış. Bilip ki, həyətə nəfsi natəmiz adamlar girip. Ona görə gözə görükmüyüp.

Bıra Nərgizxatın, Həlməxatın piri deyillər.

PİR QƏBAXLIĞI

Pir qəbaxlığı deyərtilər. Nədisə, kimdisə, orda adamınan söhbət eliyip. O adama bir təhnə verip. O, olubdu büləndər. Hər şeydən xəbər verir. Həməən pir qəbəxlığına da nəzir aparıllar. Üstü sıldırım dağdı. Dağ ağacı kol kimidi, daşdan gövərir. Başqa adamnar yatıplar orda yuxluyıplar. Sora oyanəndə bıllar özlərin başqa cür görüplər. Həman o təhnə verilən də olup görücü, bilici.

HÜRZAD PİRİ

Mənim dədə nənəm həmişə söhbət eliyərdi ki, bir qadın bırdə-bı Hürzad pirinnən yuxu görüp. Səhər durup nağıl eliyip atasına, anasına, sora öz həyat yoldaşına deyip. Aparıplar orda qurban kəsiplər. Sora bı pirə inam elə

davam eliyip.

PİRDAVDAN PİRİ

Deyillər, bir qızı zornan qonşu kəndə ərə veriplər.
Gəlin köçəndə qız atın belində qarğış töküp deyip:

Qurban olduğum Pirdavdan yeri,
Qırılsın iyiddərin qalmasın biri,
Yayın bir vaxtında, qışın günündə,
Götürüp çöllərə atdılar məni.

Qızın qarqışı tutup, nəinki iyiddər, bütün kənd batıp.
Kənddən bir adam da qalmayıp. O vaxdan ora pir olup.
Kimin bir istəyi olsa Pirdavdan pirinə gedər.

GÜLCAHAN PİRİ

* Teyvaz kəndində Gülcahan piri deyilən bir pir var. Pirin
sökülüb dağılan yerində ot tayası yığılsa dağılar, dam
tikilsə uçar . Bunu pirin kəraməti ilə əlaqələndirillər.

KÜNDƏLİ PİR

Keşmiş vaxda bir qadın kündə salırmış ki, çörəh
yapsın. Kündələri sala-sala da qeyb olup. Baxıplar o
kündələr də daşa döndü. Elə o vaxdan pir deyiplər.

❧ I ❧

Qara pirinən Bibiqəţər hər yeddi ildən bir görüşür. O vaxlar ajdışda adamcıl olup, Tiviyə girə bilmiyip deyirmiş ki, pir mənim qabağımı kəsir.

❧ II ❧

Bir nəfər mömin adam olup. Deyib ki, mənim meyitimın qabağında həvla çalarsız. Kəfən-xələtimi də avlar gətirəcəx. Məhliyə deyın itdəri bağlasınnar. Camahat görür ki, dağdan iki av gəlir. Birin bıynızında ağ var. Məscidə girib çıxıllar. Gedip görüplər ki, ölüyə nə lazımdı-xələti, sidri- kafırı, qoltux ağacına kimi hazırdı. Son dövürə qədər avlar pirə gəlirmiş. İndi gəlmir.

❧ III ❧

Göygöldə çoban daşı var. O çoban daşına kimi getməh olur. Onnan oana gedəndə o göl çəkir. Deyillər ki, vaxtilə bira ocax olupdu. Gətiriplər bırdə heyvan çimdiriplər, hamısın o göl çəkip.

❧ IV ❧

Düylün pirin adı Seyid Sultan Səfidi. Üç qardaş oluplar. Seyid Sultan Səfi, biri Seyid Əhməd, Biri

İmamzadə. O vax müharibə olup. İndi niyyət qoçu Seyid Sultan Səfinin həyətinədədi. Niyyəti olan qadınlar baş yaylığın götürüp atır onun üstünə ki, niyyətim qəbul olunsun, ehsan verim.

❧ V ❧

Kalba Məhərrəm addı dayım vardı. Doxsan yaşında öldü. O, həmməşə deyərdi. Bacı-qardaş çıxıllar gedillər dağa gül yığmağa. Onda sel gəlip hər yanı aparır. Bıllar qalır naçar. Orda deyillər:

- Allah bizi daş elə, ölülərə yoldaş elə. Bacı-qardaş Pırbabada daş olullar. Amma qar, yağış o qədər yağıb ki, ora girən gərəh üzüquylu sürünə girə pırə.

❧ VI ❧

Cəviz ağacı beş qardaşdı. Ora həmməşə gedillər qurban kəsillər, piltə yandırılırlar. Cəviz dolu olur. Camahat qorxudan gedip onu dərəmmir da, deyillər pirdi. Onun yəsi gedip yığır.

❧ VII ❧

Tivi dağının başında qara pirdi. Biri çayın bir tayında qayan başındadı. Biri də bir tərəfdən Nacağı tərəfdən dağın başındadı. Ollar deyilənnərə görə iki bacı oluplar. Rəvayətə görə, bir-birlərinnən ayrı düşüplər. Bacının biri bı tərəfdə dağa dönüp. Adamnar da oranın pır olduğun bilip. İldə bir

dəfə onnar ağız-ağıza görüşüllər. O iki bacı dəğdi gəlir qavuşur. Yanı ki, bir-biriynən görüşür.

❧ VIII ❧

İrəhmətdih qəynanam der qaça- qaş vaxtıymış. Biz Biləv kəndinnən getdih Dizədə bənd aldix. Əmə Ağacannının başında qadın uşax arxasında daş olub.

❧ IX ❧

Xalq arasında Boğkar, Düylün, Nehrəm, Qırxkimsənə, İmamzada pirinə beş qardaş deyirlər.

SARI DAŞ PİRİ

Bir neçə sarı daşdan ibarətdi. Daşın biri lap böyüydü – qapı kimi, bir az da qabağa çıxmış kimidi. Damı da olub yanında, ama baxımsızlıxdan soralar uçub dağılıb. Daşların arasınnan su axır. Ətrafındakı daşlar da sarıdır. Buraya adətən, ildə bir neçə dəfə gedirdilər. Qurbannıx aparırdılar. Qurbannıx ancax xoruz olurdu. Orada kəsirdilər, pişirirdilər, yeyirdilər, qaydırdılar. Nəzir deyən də olurdu bəzən. Ancax ildə bir dəfə hamılıxcə gedərmişlər.

SEYİDLƏR PİRİ

Teyvaz kəndindəkin Seyidlər piri həxda deyillər ki, vaxtilə burada bir seyid ailəsi yaşayırmış. Seyidlər o qədər kasıb yaşayırmış ki, gün çörəyini zor tapırmışdılar. Hər gün səhər bir av buraya gələr, seyidin arvadı avı sağar və südünü uşaxlara verərəmiş. Deyillər, bir dəfə seyitdərin çırağında yandırmağa bişey olmadığı günnərdə əlacsız qalan ailə çırağa su tökmüş, Allahın kəraməti ilə çıraxda su yanıbmışdı. İndi bu seyid ocağı ziyarətgahdı. Nəziri olan nəzir deyər, gəlib pirdə yatmaxla şəfa tapar. Bu pirdə bir qara daş və yanında da bir neçə balaca daş var. Qaradaşın yanındakı balaca daşlar artıb azalar ki, deyəllər qaradaş balalayır. Daşı, ya balalarını götürüb başqa yerə qoyduxda səhər gəlib görüllər ki, daş yenə əvvəlki yerindədir.

ÇİMƏNƏK PİRİ

Gəlinlərin uşağı olmayanda gedillər Çimənək pirinə, nəzir edillər. Ağəşdən nənni asıllar. Bir övladım olsun, qurban kəsım. Baxıllar ki, beşih tərpendi, ya yox. Nənni tərpensə, deyəllər, övladım olacaq. Tərpenməsə, yox, olmayacax.

VIII. GÜLÜMEYLƏR

A gülümey, a gülümey,
Kəngərliyə gələn qız.
A gülümey, a gülümey,
Böyük kiçik bilməli.
A gülümey, a gülümey,
Kəngərlidən gedən qız.
A gülümey, a gülümey,
Göz yaşını tökməli.
A gülümey, a gülümey,

Qızıl gülü neylərəm,
A gülümey, a gülümey.
Gülə qulluq eylərəm,
A gülümey, a gülümey.
Olur öz yarım olsun,
A gülümey, a gülümey.
Özgə yarı neylərəm,
A gülümey, a gülümey.

IX. ADƏTLƏR, GEYİM VƏ BƏZƏKLƏR

Ordubad rayonunun Dırnıs kəndində dedilər Novruz bayramında il təhvil olanda, kişilər məscidə yığışıb belə bir ayin keçirdəllər:

İçi su dolu təştin içinə yeddi adda əşya-zəfəran, sumaq, sarımsaq, göy (*burada səməni nəzərdə tutulur*), alma, iydə, 8 sikkə pul atallar.

Sonra 40 dəfə Qurani-Kərimdən Yasin surəsini oxuyub suya püləyəllər. Duanın oxunması uzun çəkdiyinnən növbə ilə oxuyallar. Səhər camahat dualar oxunmuş həmin sudan qablarına töküüb evə aparır. Sudan həm adamlar özləri içir, həm də mal-heyvanın içdiyi suya qatıllar. Sonra ağaclara, çörək sandığına səpilir. Həmin su Çil Yasin və yaxud 40 Yasin suyu adlanır.

Ordubad şəhərində belə bir adət vardır ki, ramazan ayının on beşinci günü uşaqlar qapı-qapı gəzir və pay yığıllar. Hər qapıda isə xorla oxuyullar:

Orucun on beşidi gəldim Sizə,
Orucun niyazını verin bizə.
Dəstərxanın xırdasını verin bizə.
Xanım ayağa dursana,

Boşqabı doldursana,
Basa-basa gəlirsən,
Basmaların var olsun,
Doğduğun oğlan olsun.

Dinmə gəlir, dinmə gəlir,
Boşqabı doldurub gəlir.
Pay verməyəndə isə belə oxuyarlar:

Ayaqları sudadı, gözləri yuxudadı,
Verənin oğlu olsun,
Vermiyənin qızı olsun,
Bir gözü də kor olsun.

Sonra ev yiyəsi uşaqlara pay verir və dua edir:
Gələn ilə sağ-salamat çıxasınız. Allah yetirsin gələn il yenə
biz sizə pay verək.

Yeddiləvinin səhəri Ordubadda tezdən gedib
çeşmədən atlanıllar və deyillər:
- Nov, qada-balam sov.

Novruz bayramında gedib kənardan zurna çalan
gətirərdilər. Çalardılar, camahat şadlıq elərdi. Qoca
kişilərdən salardılar güləşə. Güləş zamanı biri çəkilərdi o
başə, biri bı başə. Bir-birinə rəcəl deyərdi:

Gülüstan üstünə,
Gün düşüb bostan üstünə.
Gör nə günə qalmışam,
A Kəlbəli Qulu,
Tülkü gəlip Aslan üstünə.

Qarşı tərəfin cavabı:

Kərbəladada var ələmim,
Çərxi-fələkdəndi mənim qədim.
Əbülfəz Abbasdı mənim köməyim,
Qüdrətin varsa gəl, meydanə.

QADIN GEYİMLƏRİ

* Yaşlı qadınlar əsasən tünd rəngdə, cavanlar isə açıq rəngli paltarlar geyinərmişlər. Yayda kəlağayı, qışda isə qirbişin çarqat, şal çarqat bağlayarmışlar. Yaylıq qəşəng, şax dursun deyə araqçın qoyarmışlar. Dövlətli qadınlar, qızlar araqçına qızıl düzdürərmişlər. Qızıl çənəbənd, boğazaltı, qarabatdaq qadınları daha da qəşəng göstərirmiş.

Küləcə

Araqçın (qadın baş geyimi)

Çarqat- qadının baş yaylığı

Tuman yeddi-səkkiz taxta tuman ən yaxşı sayılırmış
(burada ölçü nəzərdə tutulur).

RƏNGLƏR

Cəvizdən 4 cür- qara, qəhvəyi irəhlər alardıx. İrəng əsas cəvizin qabığınnan olur. Qanıği neçə gün saxlasan, hansı irəng alındığını yaşıdılar bilirdi.

KİLİM NAXIŞLARI

Yangıləndar, topgiləndar, çərpənəx, yekə gül.

CORAB NAXIŞLARI

Cəhrətopu, darabas, sırqalı, samovar.

X. YUXUYOZMALAR

ADA: Yuxuda ada görməh:

- dostlarınızın sizi tərək edəcəyini,
- bir adada gəzməh vaxtınızın xoş keçəcəyini,
- adada ov etməh böyüh bir təhlükədən qurtaracağınızı göstərir.

AĞAC: Yuxuda ağac görməh xeyirə yozulur. Ağac meyvəsizdirsə, ümitsizliyə gözlənilir. Meyvə ağacı görməh ümidlərin doğrulacağını göstərir. Çox yarpaxlı ağac sağlamlığa işarədir. Yuxuda ağacdən yıxılmaq nəşə bir itiyiniz olacağını bildirir.

ƏQRƏB: Yuxuda əqrəb görmək xeyirə yozulmaz. Əgər yatmış adam əqrəbi evinin içində görübsə, bu o deməhdir ki, onu axmaq, hiyləgər və tərbiyəsiz bir adam aldatmaq istəyir.

ALOV: Yuxuda alov görməyin yozumu çoxdur:

- kibrit alovu–yuxu görəninin tez özünən çıxmmasına, hirsənməməsinə əks təqdirdə çox ziyana düşəcəyinə işarədir.
- yanğın alovu xoş bir xəbər gələcək deməhdir.
- alovda yanmaq – yuxu görəninin ağır bir xəstəliyə tutulacağına əlamətdir.

AÇAR: Açar itirməh kişilər üçün yaxın vaxtlarda evini dəyişdirəcəyini, qadınlar üçün ailədə bir dedi-qodu

olacağını xəbər verir. Açar tapmaq var-dövlət sahibi olmaq mənasına gəlir.

ATƏŞ: Qarannıx gecədə atəş yandıran adam elm sahibi olacaq.

Əgər yuxuda atəşi gündüz yandırırıbsınızsa, deməli, ümidləriniz boş çıxacaq.

Yuxuda atəş adamı və ya paltarını yandırsa, o adamı həyatda ziyan gözdüyür.

ARI: Yuxuda sizi arı vursa, dostlarınızdan pislik görəcəhsiz. Yuxuda arı pətəyi görməh naxoşlayacağını göstərir.

BACA: Baca görməh evdə bollux, bərəkət olacağına işarədir. Baca təmizləməh işlərin yaxşı gedəcəyinə, bacanın alışdığını görməh kədər, qüssə deməkdir, yıxıldığını görməh isə ölüm xəbəri eşidiləcəyini bildirir.

ÇİÇƏK: Çiçəh görən sevinər. Əgər çiçəyə özü baxıbsa, ya özü suluyubsa, ya da özü dəribsə, onu muştulux gözlüyür. Çiçəyi başqasına verən o adama qismət vermiş olur.

DONUZ: Yuxuda donuz görənnər özünü şərdən gözləsin. Donuz əti yeyənnərin əlinə haram pul gələcəh. Donuzu minən sərvətə çatır. Donuzu öldürən el içində biyabır olar.

DƏNİZ: Sakit bir dəniz görənin həyatı sakit olacaq. Dalğalı dəniz görənin bir təhlükə ilə qarşılaşacağı mümkündür. Dənizə yığılmaq pis yozulur.

İLAN: İlan görməh o qədər də yaxşı deyil. Yuxuda ilan sənə üstünə atılsa, düşmənnər sənə qəfil hücum eliyəcəhlər, sən ilanı öldürsən, qalib çıxacaxsan.

MEYVƏ: Meyvə görməh özlüyündə pis deyil,

ancax adam yuxuda meyvə yeməsə yaxşıdı. Kal meyvə görməh xəbərdarlıxdır. Adam gərəh heç bir işdə tələsməsin, hər addımını ölçüb-biçsin.

OCAQ: Yuxuda bir ocağın başında tək oturmax uğursuzlux, yaxın adamlarla oturmax hiyliyə düşər olmax, yanan odun görməh təzə dostlar qazanmax deməhdir.

PUL: Pul görməh səs kimi mənalandırılır. Pul saymax – arzu, istəhlərin həyata keçmiyəcəyini, pul itirməh – var-dövlət qazanacağınızı, yerdən pul yığmax böyüh çətinliklərlə üzləşəcəyinizi bildirir. Yuxuda pul cəriməsi ödəyən adam bir qədər yüksələcəh.

SANDIQ: Çox yozumlu yuxudur:

- dolu sandıx – var-dövlət,
- boş sandıx – qədri bilinməməh,
- dəmir sandıx – yüksəliş,
- taxta sandıx – evlilik,
- qırıq sandıx – xoş xəbər,
- su üzündə sandıx – qismət,
- naxışlı sandıx – xoşbəxt həyat,
- sandığı satmax – sirri açmax,
- sandığı açmax – subaylıx,
- qapağı açılmayan sandıx – kədər və iztirab deməkdir.

ZƏHƏR: Yuxuda zəhər içməh rahatlıx, başqasını zəhərləməh isə şərə düşməh deməhdir. Yuxuda zəhər görən ehtiyatdı olmalıdır.

YEMƏK: Yuxuda yeməh bişirməh bütün arzuların həyata keçəcəyi deməhdir. Yeməh yeməh isə bəzi incihliklər baş verəcəyini bildirir.

XƏSTƏLİK: Özünü yuxuda xəstə görməh çox-çox yaxşıdır, adamın ömrü uzanır. Xəstəliklə bağlı bütün

yuxular tərsinə yozulur.

XORUZ: Qüvvətdi sevgiyə işarədir.

ÜZÜK: Üzüh görməh xeyirdir.

YAZI: Yuxuda yazı görməh hiyliyə işarədir.

ZÜMRÜD: Halal mala, açıq uğura yozulur.

PƏRVANƏ: Səbirsizliyə yozulur.

CƏNNƏT: Yuxuda özünü cənnətdə görməh çox rahat, fərəhli bir həyat sürəcəyinizə işarə olduğu kimi, həm də özü-sözü doğru bir insan olduğunuza, hər nə muradınız varsa, hamısının hasil olacağına işarədir.

CƏVİZ: Yuxuda cəviz yeməh xırda, əhəmiyyətsiz işlərdən böyüh qazanc əldə edəcəyinizə yozulur.

OXLOV: Acı söz eşitməyə işarədir.

* Yuxuda ağ paltar geyinməh pisdı.

* Yuxuda sevinməh, həyatda kədərrənməhdir.

* Yuxuda saç uzatmax pisdır.

* Yuxuda toy görməh yas, yas görməh toydur.

* Yuxuda alma, armud, bıçax, gülbəsar oğlan uşağıdı.

* Ərih görənin qızı olar.

* Yuxuda ilan görməh yoldu.

* Yuxuda ayaqqabı itirməh ölümə işarədi, yaxın bir adamını itirəssən.

* Yuxuda pilləkənlə qalxmax ucalığa işarədi.

* Yuxuda at ucalıqdı.

* İlan pis yozulur, düşməndi deyillər.

* Ağac bolluğa işarədi.

* Yuxuda ilan görməh nəfisdi.

* Qırmızı at görən adama murat verilər.

* Ağ at görməh ölümənən xəbər verər.

- * Üzüm görməh ağlamaxdı.
- * Hana görməh yoldu, səfərə çıxmaxdı.
- * Dağ görməh ucalıxdı.
- * Yuxunu suya danışallar.

Yaşlı nəsil deyir ki, ilahidən gələn yuxular düz olar. Pak adamlar yuxusunda uçur və hər şeyi görür. Uşaqların gələcəklə bağlı gördüyü yuxuların yozumunda isə deyirlər ki, nəfəsi təmizdi, günahsızdı ona «ayan olub». Böyüyəndən sonra adamların nəfəsi murdarlanır. Düz yuxuları çətin görərlər. Bir də deyirlər ki, pis yuxunu danışmasan kəsərdən düşər. Yaxud da pis yuxunu da yaxşı yozsan yaxşı olar. Yuxu görənin yox, yozanıdır. Əgər yuxunu axar suya desən aparıb yerinə çatdırar. İşığa desən aydınlıq olar.

XI. OVSUNLAR

Bir neçə gün ki, güjlü küləh əsir dayammır, onda anasının ilki olan bir adama deyillər ki, get təndirin küfləsinə daş qoy. Həmin adam da daşı qoyur təndirin küfləsinə deyir:

Mən nənəmin ilkiyəm,
Ağzı qara tülküyəm.
Yel baba, mən yatıram,
Sən də get yat.

Sora heç kəsənən danışmadan yatır. Səhərəcən sakit yuxlamalıdı. Səhər durub görüllər yel yatıb.

Qırxbasma zahı qadınnarda, hətta qız uşaxlarında da olur. Bu zaman kimin qırxı ilə xəstələnibsə, onda o gələnin nəyinsə oğurramax lazımdı (paltar və ya tük). Qara qazanda yeddi qapıdan çöp, 40 qaşx su, bir də paltarınnan bir parça götürülür. Barrı ağacın dibində qırxbasan adamı oturdursan, başına örtük tutursan, qırx dəfə də sayıb, salavat çevirib başına tökürsən. Bütün xəstəlih keçir.

Əvvəllər qadınnar zahı olan dəyqə salardılar cızığa. Meymuna ev tikirəm, meymuna ev tikirəm, meymuna ev tikirəm deyib üç dəfə başına dolanar, sora qeyidər şişi gətirip qoyardı başının altına. Zahıya tez zəfər toxunur də. Şişə soğan, sarımsax taxır, yanında kömür, duz, çörəh qoyullar.

İlanı öldürməzdər, yoldaşı olur. Onu uzaxlaşdırmaxdan ötrü mis qaba iki ovuş narın torpax, qum töküp yeddi dəfə Qulhuvəllah (İxlas surəsi) oxuyub torpağa üflüyürsən. Qabın içindəkiləri evin dörd bir qırağına narın səpə-səpə bir az yol qoyursan ki, ilan xatasın sovub ordan getsin.

Uşax qorxanda, xəstələnəndə çərşənbə axşamı, cümə axşamı, şənbə səhər tezdən novdan altında başına parça tutub, 40 dəfə saydığın suyu töküb deyillər:

Hisdən, pisdən
Cinnən, şəyətinən,
Balamın nə qorxusu var
Bırda tökülsün.

Nəzərdən qorunmax üçün isə qocalar belə deyərmişdər:

Əlvan ipəh dəstəsi,
Hər kəs sənə
Göz vursa,
Olsun illər xəstəsi.

❧ ❧ ❧ ❧

Qorxan adam həməən qorxduğu yerə mıx çalarsa
qorxusu keçər.

XII. ANDLAR

- ❖ And olsun Əshabül-Kəfə.
- ❖ And olsun kəsdiyimiz çörəyə.
- ❖ And olsun çörəyin bərəkətinə.
- ❖ Balamın adı haqqı.
- ❖ Dədəmin ruhu haqqı.
- ❖ Səni and verirəm cavan qardaşının qəbrinə.
- ❖ Səni and verirəm bu torpağa.
- ❖ Süfrənin bərəkəti haqqı.
- ❖ Haqq-salama and içirəm.
- ❖ Halal süfrən haqqı.
- ❖ Halal çörəyin haqqı.
- ❖ Nənəmin ruhu.
- ❖ Sənin canına.
- ❖ Sənin, mənim ölmüşümə.
- ❖ Qiblə haqqı.
- ❖ Namusun haqqı.
- ❖ Ölənlərin ruhu haqqı.
- ❖ Quran haqqı.
- ❖ Çörək haqqı.
- ❖ İmam haqqı.
- ❖ Atamın canı.
- ❖ Anamın canı.
- ❖ Neymət haqqı.

❖ Duz-çörək haqqı.

XIII. ALQIŞLAR

- ❖ Ağ günnü, ağ əppəhli olasan.
- ❖ Dünyanı doyunca yeyəsən.
- ❖ Allah mətləbinə çatdırsın.
- ❖ Gülər üzə, daddı sözə uğraşasan.
- ❖ Şad xəbər olasan.
- ❖ Bəxtin yeyin olsun.
- ❖ Dünya durduqca durasan.
- ❖ Urvatın artıq olsun.
- ❖ Əziyyətin heç olmasın.
- ❖ Tutduğun altun olsun.
- ❖ Allah yardımçın olsun.
- ❖ Tutduğun yol haqq olsun.
- ❖ Yarıyannardan olasan.
- ❖ Qədəmnərin uğurru olsun.
- ❖ Qazancın bol, cibin dolu olsun.
- ❖ Sevinc başının tacı, kədər ayağının tozu olsun.
- ❖ Ağac kimi kölgəli olasan.
- ❖ Ağzın şirin olsun.
- ❖ Allah ruzunu başınnan töhsün.
- ❖ Allah səni yerin xatasınnan, göyün bəlasınnan saxlasın.
- ❖ Allah üstüncən getsin.
- ❖ Anan barını yesin.

- ❖ Anan sənin nubarına çatsın.
- ❖ Başın-dişin ağrımasın.
- ❖ Bostanın ocaq bağlasın.
- ❖ Dəniz kimi dolu olasan.
- ❖ Dəstərxanın həmişə açıx olsun.
- ❖ Əziyyətinə Allah qıymasın.
- ❖ Əlin ərsəyə çatsın.
- ❖ İlqarın pozulmasın.
- ❖ Göylər kimi dirəhsiz olasan.
- ❖ Ömrün Ağrı dağına dönsün.
- ❖ Tanrı duaçın olsun.
- ❖ Təhnən bərəkətdi olsun.
- ❖ Haqq qapısı həmişə üzünə açığ olsun.
- ❖ Çinar kimi kölgəli olasan.
- ❖ Aqibətin xeyir.
- ❖ Ağ günə çıxasan.
- ❖ Dərd görmüyəsən.
- ❖ Dərd-qəm görmüyəsən.
- ❖ Bəxtəvər olasan.
- ❖ Min budağ olasan.
- ❖ Pis gözə gəlmiyəsən.
- ❖ Xata-baladan uzağ olasan.
- ❖ Halal malına haram qatılmasın.
- ❖ Qəm çəhmiyəsən.
- ❖ Allaha yaxın olasan.
- ❖ Cənnətdih olasan.
- ❖ Belin bükülməsin.
- ❖ Allah gözünə işıx, varına bərəkət versin.
- ❖ Qucağın dolu olsun.
- ❖ Bağlı qapıların açılsın.

- ❖ Nubara çatasan.
- ❖ Allah qismətini versin.
- ❖ Allah səni qollu-budaxlı eləsin.
- ❖ Dırnağı qayım olsun.
- ❖ Umud evi olasan.
- ❖ Allah qismətini versin.
- ❖ Daş qoyub qızıl götürəsən.
- ❖ Axırın xeyir olsun.
- ❖ Bucağın dolu olsun.
- ❖ Allah işi uvanda salsın.
- ❖ Duz-çörəh üstə gəlmisiz. Həmməşə urzu üstə gedəsiniz.
- ❖ Allah urzuzu bol eləsin, evinizə xeyir gətirsin.
- ❖ Allah süfrəizdə duz-çörəyi həmməşə bol eləsin.
- ❖ Allah təhnədə çörəyi bol eləsin.
- ❖ Allah heç kəsin təhnəsində çörəyi bir eləməsin, bol eləsin.
- ❖ Allah işıza fərəş versin, işız uğurlu olsun.

XIV. QARĞIŞLAR

- ❖ Avazın başına dəysin.
- ❖ Allah sənə qotur versin, dırnax verməsin.
- ❖ Allah toxumunu yer üzünən kəssin.
- ❖ Bağrın çatdasın.
- ❖ Başın daşdı, gözün yaşdı olsun.
- ❖ Bildiyincə çəkəsən.
- ❖ Boynun altında qalsın.
- ❖ Qabırğana güllə dəysin.
- ❖ Qoyunun quzulamasın.
- ❖ Qulağına yuyucu barmağı girsin.
- ❖ Didələrin bozarsın.
- ❖ Dilin pörtənsin.
- ❖ Ələyin ələnsin, xəlbirin göydə fırlansın.
- ❖ Zavala gələsən.
- ❖ İki gözün bir deşihdən çıxsın.
- ❖ Gecə dişin, gündüz başın ağrısın.
- ❖ Səni doğanın cigəri yansın.
- ❖ Əlin qırılsın, yana düşsün.
- ❖ Yerə girəsən.
- ❖ Ağ əppəh tapmıyasın.
- ❖ Səni yarımıyasın.
- ❖ Qapın bağlı qalsın.
- ❖ Qapında ot bitsin.
- ❖ Yediyin zəqqum olsun.

- ❖ Odun-ocağın sönsün.
- ❖ Ağ gün görmüyəsən.
- ❖ Axar suların qurusun.
- ❖ Dədən qannı köynəyini qucaxlasın.
- ❖ Dədənin evi yıxılsın.
- ❖ Dilinə qarayara çıxsın.
- ❖ Çəmədanın bağlı qalsın.
- ❖ Günün göy əsgiyə bükülsün.
- ❖ Ər çörəyi yemiyəsən.
- ❖ Gəlin öləsən səni görüm.
- ❖ Qucağın boş qalsın.
- ❖ Ömrün yansın.
- ❖ Qıçın qırılsın.
- ❖ Gözün çıxsın.
- ❖ Boynun qurusun.
- ❖ Başıva kül.
- ❖ Dilin ağzında yansın.
- ❖ Çörəh üzü görmüyəsən.
- ❖ Çörəyə həsrət qalasan.
- ❖ Ömrün kəsilsin.
- ❖ Üzüvə daş yamansın.
- ❖ Ömrüvə fələyin əli dəysin.
- ❖ İldırım təpənnən vursun.
- ❖ Yeməyin bol olsun, yeyən ağzın olmasın.
- ❖ İllacın üzülsün.
- ❖ Yersiz-yurtsuz qalasan.
- ❖ Görənnərinən olasan.
- ❖ Əl-ayağın tutmasın.
- ❖ Təpən deşilsin.
- ❖ Qurt tutasan.

- ❖ Kəfən geyinəsən.
- ❖ Anan sənnən yana mələr qalsın.
- ❖ Başına daş düşsün.
- ❖ Dilinə şiş batsın.
- ❖ Dilin pörtdənsin.
- ❖ Səni doğanın ciyəri yansın.
- ❖ Yannarına yan qurdu düzülsün.

XV. XALQ HİKMƏTLƏRİ, ATALAR SÖZLƏRİ, MƏSƏLLƏR

- ❖ Tüstü kötühdən çıxar.
- ❖ Külü elə küllühdən götürəsən uca küllühdən ola.
- ❖ Anasına baxıb qızını alallar, torbasına baxıb duzunu alallar.
- ❖ Təkələr gedən yerlər bərəkətdi olar.
- ❖ Hər ağacdən masan olmaz,
- ❖ Hər igiddən Həsən olmaz.
- ❖ Kasıb sürüsünü vara-vara sürər, yəni yavaş-yavaş sürər ki, varransın.
- ❖ Aqillər deyərdi: Oğul getməyinən, pusmağınan urza gəlməz. Allah gərəh adama urza yetirə.
- ❖ Hər evdə un olar, hər evdə çörəh olmaz.
- ❖ Dərddən kürəyim qovurğa qovurur, sinəm qar sovrur.
- ❖ Halal əməh qurtarmaz.
- ❖ Saxla gönü, gələr günü.
- ❖ Çağırılmamış qonax, süpürülməmiş yerdə əyləşər.
- ❖ Ərinəni ər almaz, alsa da saxlamaz.
- ❖ Yatmağına baxanda gördüyü yuxuya min şükür.
- ❖ Az yeməh, az danışmax nəciblik əlamətidir.
- ❖ Atanın ərköyün oğlu hambal olar.
- ❖ Yaxşı söz bağlı qapı açar.

- ❖ Gözsüz yaşamax olar, Vətənsiz yox.
- ❖ Buzu gün əridər, insanı xəcalət.
- ❖ Dil var bal gətirər, dil var-bələ.
- ❖ Lovğalığın sonu xəcalətdir.
- ❖ Dostam səninlə, pulun qurtaranacan.
- ❖ Baş bədənin tacıdır, gözlər onun daş-qaşı.
- ❖ Quşun bəzəyi lələh, insan bəzəyi bilikdi.
- ❖ Söymə nökrə dədəmi, söyməyim bəy dədəni.
- ❖ Söz var el içində, söz var ev içində.
- ❖ Doğru dostluq qərəzsiz olar.
- ❖ Xəta mənnən, ətə sənnən.
- ❖ Qocadan deməh, cavannan köməh.
- ❖ Oğlan yetir, qız yetir, yükü yenə sən gətir.
- ❖ Sərçədən qorxan darı əhməz.
- ❖ Pisliyi torpağa əhdilər, göyərmədi.
- ❖ Yaşına baxma, başına bax.
- ❖ Çiy yumurta soyulmaz.
- ❖ Dəmiri kürədən dəmir çıxardar.
- ❖ Tovuz quşunu tükünə görə kəsəllər.
- ❖ Ağılları bazara çıxardıblar, hər kəs yenə öz aqlını alıb.
- ❖ Ovlanmayan quş olmaz, başa gəlməyən iş olmaz.
- ❖ Bağın daşlısı, qızın saçlısı yaxşı olar.
- ❖ Anlıyana milçək sazdır, anlamıyana zurna azdır.
- ❖ Min atın varsa, enişdə en, bir atın varsa, yoxuşda min.
- ❖ Şam ağacınan ağıl olmaz, el oğlunna oğul olmaz.
- ❖ Comərd deyib maldan eləyəllər, igid deyib canna eləyəllər.
- ❖ Yumru daş yosun tutmaz.

- ❖ Varsa pulun – hər kəs qulun,
yoxsa pulun – dardır yolun.
- ❖ Topalla gəzən axsamax öyrənər.
- ❖ Tarlanı daşlı yerdən, qızı qardaşlı yerdən al.
- ❖ Keçi gəbərsə də quyruğunu endirməz.
- ❖ Qurda qonax gedən köpəyini yanına alar.
- ❖ Korlar ölkəsində çaşlar pədsah olar.
- ❖ Molla evinnən aş çıxmaz, ölü gözünən yaş.
- ❖ Dadsız aş duz neyləsin, ağılsız başa söz neyləsin.
- ❖ Ay görənin ulduza minnəti yoxdur.
- ❖ Az əli aşda gör, çox əli işdə gör.
- ❖ Bağ ağlayanın üzü gülər.
- ❖ Arıq ata quyruğu da yüküdür.
- ❖ Hər kəs öz işinin rənginə boyanar.
- ❖ At addımına görə yox, adamına görə qaçar.
- ❖ Arı söyüdü sevər, ağıllı – öyüdü.
- ❖ Ataş deməhnən, ağır yanmaz.
- ❖ Dostunun az olmasını istəmirsənsə, kin saxlayan olma.
- ❖ Elmi olub, ağılı olmayan adama elm əziyyət verər.
- ❖ Sənə pis deyəni, onu sənə xəbər gətirənnən tez bağışda.
- ❖ Özünü alim sayan nadannan uzax gəz.
- ❖ Qorxusuz yaşamaq istəyirsənsə, başqalarına yamanlıq etmə.
- ❖ Soğan olsun, nəgd olsun.
- ❖ Güvənmə var, düşərsən dara.
- ❖ Gözləmədiyim daş yardı baş.
- ❖ Gözü tox olanın, könnü də tox olar.
- ❖ Gündüz getmədiyin yolu gecə getmə.

- ❖ Alçağ ata hamı minər.
- ❖ Çox bilən çox çəkər.
- ❖ Ayranındı, şorundu,
İndi də nabat korundu.

 Ծ Ծ Ծ Ծ

Baş-başa verməyincə, daş yerdən qalxmaz.

 Ծ Ծ Ծ Ծ

Qol qol üstə,
Bud bud üstə.

 Ծ Ծ Ծ Ծ

Dinənin bağrını dinməyən partladar.
Dünyanın işinə bax,
Taxta bitinin yerişinə.

 Ծ Ծ Ծ Ծ

Əhmədə Əhməd düşüb,
Sənə nə zəhmət düşüb?

 Ծ Ծ Ծ Ծ

Yağ mənimdir belə yeyərəm,
Əritməyəm kərə yeyərəm.

 Ծ Ծ Ծ Ծ

Unsuz evdən xəmir ummazlar.

Ե Զ Ա Յ

Ucalsan asılarsan,
Əyilsən basılarsan.

 Ե Զ Ա Յ

Ya tapa çıxar, ya da sapa.

 Ե Զ Ա Յ

Varlı qabarar, yoxsul gəbərər.
Ananın fikri balada, balanın fikri dağlarda olar.

 Ե Զ Ա Յ

Alçağın çörəyini yeməhdənsə,
Mərdin kötəyini yeməh yaxşıdır.

 Ե Զ Ա Յ

Yazan da Mirzə,
Pozan da Mirzə.

- ❖ Keçmişdə çox məlumatlı adamnara Elcəbilən deyərmişlər.
- ❖ Keçmişdə Gilannan mömin, Allah adamnarı keçəndə onnarı daşa basıblar. Deyiblər:
- Sizi görüm biz bir də qəyidincə alt-üst olasız.
- ❖ Sam yeli deyillər. İldə bir dəfə o əsir. Ayışə (ə) peyğəmbərdən soruşur:

- Min dərd var, min bir dərman. Ya Məhəmməd (s.a.v.), hansının dərmanı yoxdu.

Deyir:

- Sam dərдинin dərmanı yoxdu.

Deyir:

- Sam nə deməhdi.

Deyir:

- Ölüm. Sam yeli ölüm gətirəndi. Onu bir söyüd udar, bir də ilan. Allah-təala bunnarı xəlq eliyip ki, bəladan insannarı qorusun.

❖ Dil durar bədənnən soruşar:

- Ay bədən, necəsən?

Bədən deyər:

- Ay dil, sən qoysan mən lap yaxşıyam.

Yəni dinməsən.

❖ Dil dodax arsız olar. Adamın bir əzizi ölür, o dodax genə də qaçır.

❖ İki cür bəxt var: Biri dərd bəxti, biri baxt bəxti.

❖ Yasa getdin, evin böyüyü ölübsə deyəllər: Baş sahabınıza Allah (c.c) rəhmət eləsin.

❖ Qoyun ətin qızım qoysun, gəlinim çəhsin. Mal ətin gəlinim qoysun, qızım çəhsin, yanı qoyun əti azalır, mal əti artır.

❖ Qaraçuxa öz gözünə görükər. Əyər qaraçuxa yatıbsa baxtın da yatıb. Babalar deyir ki, getdin gördün baxtın yatıp, sən də yat.

❖ Yük əyməsə daş qürbətə düşməz.

❖ (Keçmiş vax ata, ya da ulağa yük çatıllarmış. Bir

tərəfi ağır olur, əyilir. O düzəlsin deyə o biri gözüne daş qoyullar. Bir mahaldan o biri mahala gedərmişlər. Orda yükü boşaldanda daş lazımsız olur, yerə atılır. Çox vax həmin yerə də daşdüşən deyillər).

- ❖ Bir at alma gəldi. Bir at da sarımsax. Alma dedi aldılar. Sarımsax dedi qaldılar.
- ❖ Dünyada hər şeyin olunca, bir mərciməhcə baxdın işdiyə, Qaraçuxan yatmıya.
- ❖ Qonağın hörmətliliyi yola salınmaxdan bilinər.
- ❖ İmamlardan biri qarğış töküb deyib:
Ardış göyün getməsin,
Qatır qulun tutmasın,
Qız cehizin bitməsin.
Qızın cehizin anadan olannan yığallar,
bitməz.
Çox yaşa, ömrü sür başa.
- ❖ Xəstəlik «gəldim» deməz, özü gələr.
- ❖ Dişsiz ağız daşsız dəyirman kimidi.
- ❖ Diş ağızın bəzəyidi.
- ❖ Xəstə yanında turşu yeməzdir.
- ❖ Xəstəli batmannan gələr, misqalnan çıxar.
- ❖ Hər kəs öz canının loğmanı olmalıdı.
- ❖ Tikan batdığı yerdən çıxar.
- ❖ Sevgini, pulu, bir də dərdi gizlətməh olmaz.
- ❖ Həqiqətin meydanı dar olar
- ❖ Həyat qapı deyil, açıb örtəsən.
- ❖ Siçandan törəyən çuval dibində yatar.
- ❖ Yaxşı sənən qaçırsa düş dalına, yaman sənə tərəf gəliyə qaç canını qurtar.

- ❖ Düşmənin baltasını saplıyan düşmənnən qorxuludur.
- ❖ Susan ağıza milçək girməz.
- ❖ Sözü bilməyən ağız başına toxmax vurdurar.
- ❖ Sevinc payını uman qəm payına da hazır olmalıdır.
- ❖ İpək sapla başladığın işi kobud sapla bitirmə.
- ❖ Yüz dolayının başını bir köndələn kəsər.
- ❖ Orağı kürk vaxtı, kürkü oraq vaxtı.
- ❖ Qanmaza ya quzuqulağı, ya bağayarpağı.
- ❖ Aslan göy guruldamasına cavab verər, çaqqal ulamasına yox.
- ❖ Çörəyin dadını cütcü bilər.
- ❖ Başını vur qoç başına, toxlu başi olmasın.
- ❖ Keçi sürünün qabağında gəlsə də: - qoyun gəldi deyəllər.
- ❖ İlan zəhəri, pis adam əməli ilə tanınar.
- ❖ Ov marıxdan qorxar.
- ❖ Mis sarı olmaqla onnan qızıl olmaz.
- ❖ Ağacılı ağacı götürəndə suçlu suçun anlar.
- ❖ Paxıl adam qəmli olar.
- ❖ Dəvəyə qanqal lazım olsa başın əyər.
- ❖ Kəssək atana daş atallar.
- ❖ İt hürər yalın kəsər.
- ❖ Tüstüdən qorxanı alov qızdırmaz.
- ❖ Durna öz başçısını qabaxda görməsə, sürbəsi pozular.
- ❖ Qorxağın səsi gur olar.
- ❖ Ağılsız baş ayağa dinclik verməz.
- ❖ Hər buğlanan qazanda aş olmaz.
- ❖ Yaxşılığı dəryaya atsan, ada bitirər.
- ❖ Kişi gətirir çuvala, arvad yığır navala.

- ❖ Vaxtını itirən baxtını itirər.
- ❖ Divar uca, it qoca. Gəl tullan görüm, necə tullanırsan?
- ❖ Ən kort qələm, ən iti yaddaşdan etibarlıdır.
- ❖ Evimdə yox gecəlik, könlümdən keçir xocalıq.
- ❖ Toyuq eşələnəndə qıçına sap ilişər.
- ❖ Yeyən bilməz, doğrayan bilər.
- ❖ Çörəyin yaxşısını dəyirmançı bişirər.
- ❖ Qərib ürəyi sapdan nazik olar.
- ❖ Vətən şirinliyin qəribdən soruş.
- ❖ Xəlbirdən keçməyən şadardan keçər.
- ❖ İtin səsi qapıda gur çıxar.
- ❖ Hər gəlişin getməyi var, hər yanmağın sönməyi.
- ❖ İşə xor baxan boynuna torba taxar.
- ❖ Yaxşı ürək sahibi böyük xəzinəyə sahibdir.
- ❖ Öləcüləmiş suala biçilməmiş cavab alarsan.
- ❖ Dost evinə gedən yol uzun olmur.
- ❖ Namərd dili xəncərdən iti olar.
- ❖ Bilik xoşbəxtlər üçün bəzək, bədbəxtlər üçün sığınacaqdır.
- ❖ Kəskin dil vergidir, uzun dil cəza.
- ❖ Ata xəzinədir, qardaş dayaq, dost isə hər ikisi.
- ❖ Dostun ağlaması, düşmənin gülməsi fəlakət gətirər.
- ❖ Tutarlı söz can arzusu, yersiz söz baş ağrısı.
- ❖ Quşqun olub quyruğa keçincə, yüyən ol ağıza keç.
- ❖ Ağzına bax tikə kəs.
- ❖ Çörək basanı çörək tutar.
- ❖ Çörəyini tək yeyən, yükünü də tək götürər.
- ❖ Davalı yerdə su əvəzinə qan axar.
- ❖ Qız yaraşığı ismətdir, oğul yaraşığı qeyrət.

- ❖ Qeyrətinən yaşayannar şöhrətinən öləllər.
- ❖ Cavannıx həm sədaqətdi, həm də əmanət.
- ❖ Qorxax xəncəriylə, qorxmaz kamalıyla öyünər.
- ❖ Dağların yükünü dərələr çəkər.
- ❖ Boğaz nə qədər uzun olsa da, baş onnan ucadır.
- ❖ İnsan məzara qoyulanda yox, dostları onu tərk edəndə ölür.
- ❖ Müdrik adamın dili ürəyində, axmağın isə ürəyi dilindədir.
- ❖ Ayaq üstə ölmək diz üstə yaşamaxdan yaxşıdır.
- ❖ Sözün atası ağıl, anası dildir.
- ❖ Cahil sərvət yığar, ağıllı hikmət.
- ❖ Yalana min yol gedər, doğruya bir yol.
- ❖ Ağıl bir dağdır ki, oradan uzaxlar görünər.
- ❖ Danışan dəli olanda gərəh qulaq asan ağıllı ola.
- ❖ Qəzəblənəndə könül də kor olar, göz də.
- ❖ İgid özü üçün doğular, özgələr üçün ölər.
- ❖ Bıxaxdan qorxma, dildən qorx.
- ❖ İti acıqlandırmasan hürməz.
- ❖ Ananın ərköyün oğlu hambal olar.
- ❖ Yalanın ayağı gödəh olar.
- ❖ Qadının qiyməti boyasında deyil, həyasındadır.
- ❖ Acgöz arvad həmişə ərinə özünən yaxşı geyinən qadını göstərər.
- ❖ Oğul ananı seçə bilməz, ana oğuldan keçə bilməz.
- ❖ Arvad alanda gözlərinnən çox qulaxlarına inan.
- ❖ İki göz bir-biri ilə yola getməzdi; aralarında burun olmasaydı.
- ❖ Süddən ağzı yanan qatığı da üfləyib içər.
- ❖ Ürək evinin qapısını ancaq dost üzünə açmaq olar.

- ❖ Tutarlı söz can arzusu, tutarsız söz baş ağrısı.
- ❖ Əxlaq elə bir güzgüdür ki, burada hərə öz simasını göstərir.
- ❖ Atdan düşdüh, addan düşmədi.
- ❖ Qızıldan tikilmiş ayaqqabı da olsan, hamı deyəcək: - Səni ayağa geyillər.
- ❖ Fil yatanda da atdan uca olur.
- ❖ Qılncdan oyuncaq, ilənnən dost olmaz.
- ❖ Qonaqlığa getməyən, qonaq qarşılayammaz.
- ❖ Axmağın əli ilə ilan tutallar.
- ❖ Əldən gödək olannar, dildən uzun olallar.
- ❖ Xoşbəxtliş dost qazanır, bədbəxtlik isə onları sımayır.
- ❖ Xoşbəxt adamın bədbəxtə ağıl dərsi verməsi çox asandır.
- ❖ Buraxılmış atı tutmaq olar, buraxılmış sözü yox.
- ❖ Qadın var arpa ununna aş edər, qadın var buğda ununna daş edər.
- ❖ Namərdin yaddaşı, xainin sirdaşı olmaz.
- ❖ Daş dəysin o başa ki, tamahın sözü ilə oturub, durur.
- ❖ Cahildən məsləhət, qocadan əsa alma.
- ❖ Şirin söz şəfa, acı söz cəfa gətirər.
- ❖ Atın nallandığını gördü, qurbağa da qıçın qovzadı.
- ❖ Acıdil bal satannan, şirindil bibər satan yaxşıdır.
- ❖ Üzün çirkini yumaq olar, ürəyin ləkəsini heç nə təmizləyə bilməz.
- ❖ Arvad üzlü kişidən, kişi üzlü qadınna əlhəzər.
- ❖ Aslanın qorxusu qarışqadan olar.
- ❖ At bəslənirkən, qız istənirkən.
- ❖ Arvadı ahıl gözüylə, atı cahil gözüylə.

- ❖ Yamannan dağ qalar, yaxşıdan bağ qalar.
- ❖ Yaxşının sözü qaymax, yamanın sözü taxmax.
- ❖ Namərd yeyər də, deyər də.
- ❖ Dedilər: Nəfs, hardasan? Dedi: Əyridən yuxarıda, düzdən aşağıda.
- ❖ Qoyuna getməyən iti qapıda hürdürəllər.
- ❖ Özgə nefti ilə yanan چراغın ömrü az olar.
- ❖ Qurdun qonaqlığına get, köpəyi də yanınca apar.
- ❖ Ac elə bilir doymaz, tox elə bilir acmaz.
- ❖ Yalançının gözləri həmişə nəmli olar.
- ❖ Pis adam kömür kimidir, yandırılmasa da qaraldıb ləkələyir.
- ❖ Qazana yapışma qarası çıxar, yamana yapışma qadası.
- ❖ Bağa dedilər: Bağ, bağ. Dedi: Bax.
- ❖ Bayram halvası ilə köpək yalı olmaz.
- ❖ Bacı oğlunu dayısı, bacı qızını xalası tanıdar.
- ❖ Dağ daşı ilə güclüdür, ağac kökü ilə.
- ❖ Qorxunun gözləri böyük olar.
- ❖ Axmax deyinəndə ağıllı susar.
- ❖ Danışan səpir, dinləyən biçir.
- ❖ Quş dimdiyinnən, insan dilinnən kələyə düşər.
- ❖ Palıd ağacı alma bitirməz.
- ❖ Əlləri əyri olsa, yollar düzəlməz.
- ❖ Qoruyub varını, unutma arını.
- ❖ Bar əzaba dözənindir, bal pətəkdən süzənindir.
- ❖ Qar gəlibsə bar gəlir, səbrin niyə dar gəlir?
- ❖ Danışmax üçün nağıl, susmax üçün ağıl gərəkdir.
- ❖ Gəlinin ayağı, çobanın dayağı.
- ❖ Paxıl ehsannan qaçar, xəsis mehmannan.

- ❖ Özünü ər bilsən, özgəni şir bil.
- ❖ Polad bıçax qınsız qalmaz.
- ❖ İsti söz isidər, soyuq söz soyudar.
- ❖ Yaxşı iş bitirir, yaman iş itirir.
- ❖ Yaxşını görüb fikir elə, yamanı görüb şükür elə.
- ❖ Özgə ölü özgəyə yatmış kimi görünər.
- ❖ Hər torpaxda qoca qarı olar, ancax hər torpaxda ağsaqqal, ağbirçək olmaz.
- ❖ Nə elə qaba ol ki, sənnən qaçsınlar; nə də elə yumşax ol ki, üzünə qabarsınlar.
- ❖ Xəbər ürəyaçan deyilsə, sən sus, qoy başqası desin.
- ❖ Hər kəsə özü kamallı, övladı camallı görünər.
- ❖ Mal çoxluğunnansa, göz toxluğu yaxşıdır.
- ❖ Şeytan düz adamnan, varlı isə pulsuzdan qaçar.
- ❖ Ağ qoyun, qara qoyun keçiddə bəlli olar.
- ❖ Bağlı bağban yeyər, qoyunu çoban yeyər.
- ❖ Qohumla oyun olmaz, qurd ilə qoyun olmaz.
- ❖ Qoyun quzunun ayağını basmaz.
- ❖ Quzu yeyən sudan doymaz.
- ❖ Keçi hara dırmansa, oğlağı da ora dırmanar.
- ❖ Keçiyə şərab içiriblər qurdun evini soruşub.
- ❖ Qoyunu güdən, qurdu görər.
- ❖ Qoyunu köpəyə tapşıran kababı qurda yedirər.
- ❖ Qoyun sürüsü bölünməz.
- ❖ Keçi şərab içsə, dəvəyə meydan oxuyar.
- ❖ Keçi qurddan qurtulsa, kərkədan olar.
- ❖ Qurddan yeyər, qoyunnan yas saxlayar.

MOLLA ALLAHQULUNUN HEKAYƏTİ

Deyillər bir Molla Allahqulu varmış. Çox hiyləgər imiş. Kətdə o qız-gəlin yoxmuş ki, onu alıb, bir-iki gün saxlıyıb boşamasın. Kətdəkilər onun bu xasiyyətinə bəzmişdilər. Ama Allahqulunun bəhanəsi əlindəydi. Qadını alıb gətirmiş evinə. Səhər bir kilo ət alıb göndərmiş təzə gəlinə ki, yemək bişir, gəlirəm. Gəlin durup ətdən, məsələ, bişirmiş küftə. Süfrəni açıb gözlüyürmüş ki, Allahqulu gəlsin. Allahqulu gəlirmiş ki, arvad acmışam, gətir görək ətdən nə bişirmisən? Arvad gətirir ki, kişi, küftə bişirmişəm, gəl, otur yiyəh. Allahqulu qayıdırmış ki, nə, köpəyqızı, sən bilmirsən ki, mən küftə yemirəm. Dur cəhənnəm ol atan evinə, bir də səni görmüyüm.

Belə, belə, arvad qalmamışdı Allahquludan çəhməsin. Hərəni bir bəhanə ilə qavalamıştı. Bir gün bütün arvaddar yığışır bir yerə, bu gün Allahquluya gəlin gedən qıza yalvarırlar ki, onların qisasını alsın. Qız and içir ki, arxayın olun, elə edəcəyəm, Allahqulu bu kətdən qaçıb gedəcəy. Ama siz də mənə köməy eləyin. Arvaddar deyir, baş üstə. Qız deyir, danışın görüm, o, sizinnən necə rəftar edirdi. Arvaddardan biri dedi, mən küftə bişirdim, dedi bilmirsən, mən küftə yemirəm? Biri dedi, mən bozbaş asdım, mənə dedi, bəs bilmirsən, mən bozbaş yemirəm, biri dedi, mən dolma bühdüm dedi, bilmirsən, mən dolma yemirəm? Gəlin gedən qız dedi, o zaman siz də mənə köməh edin, Allahqulunun dərslərini verəh. Hamısı dedi, yaxşı.

Axşam oldu, qızı gəlin apardılar Molla Allahqulunun evinə. Gecə keşti. Sabah Allahqulu durub getdi. Bir az

keçmişdi ki, arvaddarın da dediyi kimi, Molla bir kilo ət alıb göndərdi evə ki, arvada ver, yeməy pişirsin. Arvad əvvəldən dərslərini almıştı. Durdu ayağa, bütün yeməhlərdən az-az pişirdi: Plov, dolma, bozbaş, küftə. Bir az keşti, Molla Allahqulu gəldi, arvad acınnan ölürəm, gətir, görək nə pişirmisən? Arvad süfrəni açdı, bişirdiklərini düzdü süfrəyə, yeməhlərin hərəsinin də üzərinə bir qab çevirdi ki, Molla görməsin.

Molla Allahqulu bir də soruşanda ki, nə bişirmisən, arvadı dedi:

- Dolma.

Molla Allahqulu qışqırdı ki, nə, kim sənə demişdi ki, dolma bişirəsən? Mən dolma yemirəm.

Arvadı gülə-gülə dedi, yemirsən yemə, bə nə pişirəydim. Molla Allahqulu dedi ki, küftə.

Arvad dedi ki, al, bu da küftə. Molla dedi: Nə küftəsi, mən bozbaş pişirəsən deyə ət almıştım. Arvad bu dəfə də bozbaşın üstünü açdı. Molla Allahqulu qışqırdı ki, mən plov istəyirəm. Arvad dedi, bu da sənə plov. Molla Allahqulu o qədər hesləndi ki, dedi, qələt eləmisən, əti mən gəlməmiş bişirmisən, bəlkə mən p.. yeyəcəydim. Arvad bunun da tədarükün görmüşdü. Qonşu arvadlar ilə məsləhətləşəndə qonşunun kiçik uşağı süfrəni batırmışdı, arvad da tələsdiyinnən bir qab da onun üstünə çevirmişdi. Bu dəfə də onun üstün açdı ki, al bu da sənə....

Allahqulu heç nə yemədi, durub getdi yatmağa. Arvad gördü, Molla Allahqulu yatdı. Arvaddarı çağırdı ki, gəlin görək neynirih. Arvaddar dedi ki, qonşunun gəlini bu gecə yatıb, bir oğlan doğdu. Arvad deyir, tez olun, o oğlan uşağını gətirin mənə. Uşağı gətirillər. Arvad uşağı gətirib

qoyur yatmış Molla Allahqulunun ayaxlarının arasına, haray salır, ay camahat, gəlin, Molla Allahqulu bu gecə bir oğlan uşağı doğdu. Qonşu otaxdakı arvaddar içəri girip Molla Allahqulunu hoyduya götürdülər. Molla Allahqulu o qaçan kətdən çıxıb qaşdı. Arvaddarın da canı qurtardı.

Üstünnən çox illər keşdi. Molla Allahqulu çox qocalmışdı. Dedi, indi mənim uşax doğmax məsələmi hər kəs unudar. Qaydım yerimdə, yurdunda ölüm barı. Gəlib çatdı kəndin qırağına. Gördü bir neçə kişi torpax üstündə savaşırlar. Savaşannardan biri o birinə qışqırdı ki, ə, niyə yalan deyirsən, Molla Allahqulu oğlan doğan ili bu torpağı sənin atannan mənim atam almadımı?

Molla Allahqulu gördü ki, yox, balam, bu məsələ hələ də unudulmayıb, gəldiyi kimi də qayıdıb getdi.

Kəndimizə gəlin köçən qızlar bir il ata evinə gəlməzdi. Bir il keçənnən sora ata qızını qonax çağırardı. Bu ərəfədə gəlin köçən qız çox zaman ana olardı. Uşağını da qucağına alıb gələrdi ata evinə. Amma atasınnan utanıb uşağın verərdi başqa birinə, özü keçərdi evə ki, atası onu qucağı uşaxlı görməsin. Bibiqızım Kübarə ərə gedənnən bir il sora, el adətincə, ata evinə gəlir. Atası uşağını görməsin deyə, duvardakı şkaf yerinə qoyub keçir otağa. Atası, anası ilə görüşüb, söhbət edən bibim qızı Kübarənin uşax yadınnan çıxır. Birdən qızın anası him-cimlə qızınnan soruşur ki, uşax haradadır? Qız durub çıxır qabax otağa. Şkaf yerinnən uşaxı götürür.

EY QOÇ APARAN, BƏS SƏN HARA GEDİRSƏN?

Şahbuz kətdərinin birinin bəyinin qoçu oğurrandır. Bəy əlaltınnan çox axtarır, tapa bilmir. Kənd camaatını çağırıb yığır divanxanıya. Bəy o ki var, düzlühdən, doğruluxdan, yaxşılıxdan, xeyirxahlıxdan, öyütdən, nəsihətdən, mərdlihdən, igidlihdən, səxavətdən, köməhlihdən, İslam dininnən, Qurannan, kitabdan söhbət edir. Deyir:- Mənim öhdəmdə olan camahat, gərək, Allahın birliyini qəbul etməhdə, Allahın qoyduğu qanunla, Quran göstərişi ilə getməhdə, əsil insan olmaxda başqalarinnan fərqlənsin, üstün olsun. Sağ olun, gedin. Camahat dönüb qapıya tərəf gedəndə bəy deyir: - Ey qoç aparan, bəs sən hara gedirsən? Qoç aparan dayanır, başını salır aşağı.

QƏLBƏ DƏYMƏ

Bir ədalətli şah xəbərdarlıx etdi ki, kim öz məhsulunnan nubarçalıx gətirsə ona xələt veriləcəh. Bağçılar, bostançılar, tərəvəzçilər cani-dildən məhsullarını becərməyə başladılar. Bir gün bir bostançı üç gülbəsər dərdi. Gülbəsərləri qoydu bir boşqaba, gətirib qoydu şahın qarşısına. Saray adamları da əyləşiblər şahın ətrafında. Şah gülbəsərin birini götürüb soydu, dilim-dilim kəsib yedi.

Əyləşənnərə vermədi. İkinci gülbəsəri də götürüb soydu, xırda-xırda doğruyub yedi. Şah üçüncü gülbəsəri də soyub doğradı, yedi. Sonra bostançının xələtini verib yola saldı. Bostançı razı halda evlərinə getdi.

Şah üzünü tutdu saray adamnarına ki, gülbəsərləri doğradım ki, hamıya paylayam. Bir dilim ağzıma qoydum, gördüm zəkkum kimidir. İkincisi, üçüncüsü bir-birinnən betər. Sizə vermədim ki, acı olduğu üçün qaş-qabağınızı turşudarsız, bostançı bilər, xətrinə dəyər. Mən o üç zəhər kimi gülbəsəri bostançının xətrinə yedim ki, qəlbinə dəyməsin. Qəlb sındırmaq ən böyük günahdı.

NOVRUZ

Keşmişdə Novruz adında yetim, kasıb kimsəsiz bir kişi olur. Bı kişiyə camahat yardım edərmiş, əl tutarmış. Günnərin bir günü yenə camahat yığışıp Novruz kişiye pay-püş aparıllar. Novruz kişi insannarın bı xeyirxahlığına səvinip gülür, bayram edir. O vaxtan da bu bayram Novruz kişinin adıynan addandır.

BABA, BİRİ DƏ MƏN

Naxçıvan xanı gəzməyə gedir. Lakin təyin olunmuş

vaxtda gəlmir, gecikir. Oğlu atasının yubandığını görüb, onun sağ-salamat gəlməsi üçün qırx qoç qurban deyir. Xəbər tutullar ki, xan gəlir. Ailəlikcən onu qarşılamağa gedillər. Xanı qarşılıyılar. Xan yeddi yaşında olan nəvəsini qucağına alıb, sevib-tumarlıyır, nəvəsinin hal-əhval tutur, söz soruşur. Nəvəsi deyir:

- Baba, atam sənin üçün qırx qoç qurban deyib.
Xan deyir:

- Oğlum, o qurban deyilən qoçlar haradadır?
Nəvəsi deyir:

- Baba, hamısını qatmışıx tövlüyə, səni gözləyirih, qurban kəsəh. Xan nökrinə gizli deyir:

- Get o qoçun birini gizlət.

Xan qapıya çatanda nəvəsinə deyir:

- Oğlum, mənə qurban deyilən o 40 qırx qoçu göstər görüm necə qoçlardı. Nökər tövlənin qapısını açır, qoçları bir-bir sayıb çölə otürür. Xan nəvəsinə deyir:

- Oğlum, axı sən deyirdin mənə 40 qoç qurban deyilib, burda 39-dur. Bəs biri hanı?

Nəvə bir az düşünüb deyir:

- Baba 39-u var, biri də mən.

Nuh meymuna der ki, dünyanın uzun su alacax. Sən qalassan suyun içində, yaxşısı bıdı min gəmiyə. Bı da deyip ki, getmirəm, istəmirəm. İki-üç balası varımış. Elə ki su qalxır, meymun görür ki, boğulur, balaların qoyur ayağın altına özün qaldırır ki, boğulmasın. O vaxtdan bı söz qalıbdı ki, su meymunun boğazına çatanda balasın qoyar ayağının altına.

TƏNBƏL QIZIN KƏLƏYİ

Bir ailədə tənbel bir qız varmış. Bu qız hər gün yeddi tapı yiyərmiş. Bir gün qızın tapısının biri əskih olur. Qız «yeddidən bir əskih» deyib ağlamağa başlayır. O vaxt ordan bir tacir keçirdi. Qızın səsinə eşidib soruşdu:

- Bu qız niyə ağlıyır?

Qızın anası deyir ki, qızım hər gün yeddi dükcə pambıx əyirirdi, bu gün biri az olduğuna görə, «yeddidən bir əskih» - deyib ağlıyır. Tacir öz-özünə bu qız necə qoçaxdır – deyir. Elə bu qızı alıb aparım, pambıxlarımı əyirsən. Tacir valideynnərinnən qızı istəyir. Valideynnəri ürəhlərində sevinir ki, bizim bu qızdan canımız qurtarar.

Qızı verdilər, tacir götürüb getdi. Tacirin çoxlu pambığı varıdı. Qız bunnarı əyirməyə başladı. Bir gün keçdi, beş gün keçdi, qız yorulub əldən düşdü.

Bir gün qız evdə bir dozanqurdu gördü. Dozanqurduya xala, qurban olum, bıy, xala, başıva dolanım, xala, keç ora, xala, keç bura deməyə başladı. Ev sahibləri bu işə məhəttəl qaldılar. Dedilər ki, bu dozanqurduya sən niyə belə deyirsən? Qız cavab verdi ki, bizim nəslimiz çox işləkdir. Ona görə də axırı bu cür dozanqurdu oluruq. Bı sözlərdən sonra, tacir qızı işləməyə qoymadı. Qızın bı çox bilmişliyi onun xanım kimi yaşamağına səbəb oldu.

XVI. NAĞILLAR

YEDDİ QARDAŞ, BİR BACI

Biri vardı, biri yoxdu. Bir arvat vardı. Bının yeddi oğlu olur, qızı olmur. Bir gün uşaxlardan böyüh oğlan başa düşür ki, anası boyludu. Oğlannar analarına der ki, ana, biz çıxırıx ova, sənin qızın olsa, qapıya ələh asarsan, oğlun olsa yay asarsan. Oğlun olsa, nənə, gəlmİYƏCİYİX. Sizi qərdaşımız qoruyar. Əmə qızın olsa qeyidip gələceyİX. Gün o gün olur ki, ana yatır, bir qızı olur. Atası bına bir qurban deyir. Bir dana kəsir, paylıyır qonşulara. Əmə düşmənnarı ələyi çıxardıp yay asıllar. Qız yekəlır. Bir gün anası qərını verir qızına ki, apar çayda yu. Qız əğlıyır, deyir:

- Ay Allah, mənim də bircə qərdaşım oleydi, arzumu götüreydim.

İki qərqa qırıldaşa-qırıldaşa gəlir qızın yanına. Qərqalar görür ki, qız bərk əğlıyır. Deyir:

- Niyə əğlıyırsan?

Der:

- Kaş bir qərdaşım oleydi.

Der:

- Ay qız, sənin qərdaşların var.

Der ki, yoxumdu, olsa əmmizdə olar.

Qərqa der:

- Məm bəlalarım ajdı. O qərini ver mən aparım balalarım yesin. Gəlim səni aparım çətdırım qərdaşlara. Qız bı sözə inanır. Qərini dorğiyir, atır, qərqalar yeyir. Bir azdan görür, bıdı, qərqalar gəldilər. İki qərqa bı qızı alır qənatinın altına. Qərqalar bilirmiş ki, bının qərdaşı hansı meşədədi. Qızı düz aparır qərqalar çıxardır ora. Qız bəxır görür ki, bı məğarada bir oğlan yatıpdı. Qız əvi yığışdırıp gizdənir. Əxşam düşür. Qərdaşları gəlir. Görür hər şey hazırriyiplər. Neçə gün keçir. Yeddi qərdaşın böyüü yətir əvdə, görür bir nuri- əla qız gəldi ki, oğlan orda özün vurdi yuxluğa. Qız hər işi gördi qutardi. Əxşamçağidi. Qız istir əvdən çıxsın. Oğlan qızı saxlır. Der:

- Qiyamətin günü sən mənə baci, mən sənə qərdəş. Kimsən? Özü mənə nişan ver.

Qızı oturtdurur yerə. Görür bıdı qərdaşları gəldi. Oğlanı tanır, əmə qızı tənımıllar əxi. Qız bı əhvalatı nəğıl elir. Oturullar yeyillər-içillər, qərdaşlar durullar günə bir mənzil ordan vuruplar düz gəliplər əvlərinə. Kişi şənnənip, arvat şənnənip, orda toy-bayram eliyiplər. Bırda nağıl qutardi. Göydən üç alma düşdü.

KÜZƏÇİOĞLUNUN NAĞILI

Biri varmış, biri yoxmuş, bir pədəşah varmış. Bı pədəşahın bir də bir vəziri varmış. Bılların heş birinin uşağı olmurmuş. Yolnan bir dərvış keçirmiş. Bı dərvış görür ki, pədəşahnan vəziri çox bekaf oturup. Der ki, mən gedacam bılların dərdinə şərik olum, görüm bıllar niyə bekafdılar. Gedir, qapını çəkillər dellər ki, hara getməh istirsən. Der ki, pədəşahın yanına getməx istirəm. Der:

- Pədəşahı neynirsiz?

Der:

- Pədəşaha sözüüm var.

Deyillər, pədəşah sağ olsun sizi bir dərvış görməh istiyir. Der ki, gedin da, dərvışdi yəqin pay almağa, qismət almağa gəlip. Gedin payın verin çıxsın getsin. Dərvışə birəz qızıldan, puldan yığllar. Dərvış der ki, yox, mən istəmirəm. Mən pədəşahı görməh istirəm.

- Qibleyi-aləm sağ olsun, dərvış der ki, mən pədəşahı görməh istirəm.

Der:

- Gedin çağırın gəlsin yanıma, görüm mənə neynir.

Çağırllar, dərvış gəlir yanına.

Der:

- Sən dərvışsən qismətivi al get. Sən neynirsən axı mənə. Der ki, qibleyi-aləm sağ olsun, mən yolnan keçirdim, gördüm siz ikiz da çox bekaf otumusuz dərddəşirsiz.

Pədəşah der:

- Sən məm dərdimə şərik olmuyassan, neynirsən.

Der:

- Gena olsun, bəlkə mən dərdia şərik olaram. Der ki,

belə, nə vəzirimin, nə də mənim uşağımız olmur. Biz ona gora bekaf oturub dərddəşirix. Dərviş çıxardır cibinnən hərəsinə bir alma verir. Dərviş der ki, aparın bını hərəvız öz arvadıvızınan bölün, bir üzün arvadıvız yesin, bir üzün siz yeyin, sizin uşağız olacıx. Bıllar almanı qoyullar ciblərinə, dərvişin də qismətin verillər, dərviş çıxır gedir. Hərəsi öz arvadıynan almanı bölür yeyir. Vaxd o vaxt olur ki, hər ikisin də arvadı hamilə olur. Pədsəhın bir oğlu olur, vəzirin də bir oğlu olur. Pədsəhın oğlunun adını qoyullar İbrahim, vəzirin oğlunun adını qoyullar Küzəçioğlu. Vaxd o vaxd olur ay ötür, il dolanır, bıllar ikisi də yekəllilər. Bir yerdə böyümüş uşaxlar qəşəh, yaxın dost olullar. Sora bir gün pədsəh vəziriyənən çıxır səfərə, pədsəhın qırx dənə otağı varıymış. Qırx otağın otuzdoqquzunun haçarını verir İbrahimə, qırxıncını vermir, der ki, mən gedib gəlincən gəzərsız. İndiyə qədər yekəlmısız, hələ bilmırsız da bı otaxlarda nə var. Bıllar gedillər otaxları gəzməyə, gedillər, baxıllar ki, otağın birində yazdı, birində payızdı. Birində quşdar, göylux, çəmənnıx... Otuz doqquz otağı gəzillər, qırxıncıya çatanda baxıllar ki, qırxıncı otağın haçarın vermiyip. İbrahim der ki, bırdə nəşə bir sir var ki, atam bıran haçarın mənə vermiyip. Bı otağın kilidin qırıp içəri girməliyəm görüm bırdə nə var. Küzəçioğlu der ki, əl çəh də, gəl gedəh, sora atan verər, baxarsan, verməz heç. Sən niyə onu qırırsan.

İbrahim nə qədər çalışır bı kilidi qırammır. Küzəçioğlu bir dəli nəre çəkir. Bı kilidi qırır. Girillər içəriyə, baxıllar ki, bı otaxda heş bir şey yoxdu. Otaxda bir dənə sandıx var. Bı sandığın da kilidin qırıllar. İbrahim əlin atır sandığın qapağın açır. İbrahim baxır ki, bı sandığın

içində bir gözəl qız şəkili var. Bı qız da o qədər gözəldi ki, yemə-işmə, tamaşa elə. İbrahim bı qızın şəklin görür, ürəyi keçir yıxılır yerə. Bını heylə Küzəçioğlu alır qucağına, qolların üstünə apar evə. Pədsah səfərdən qayıdır ki, oğlu xəstədi. Dellər ki, qibleyi-aləm sağ olsun, heş bir şey olmuyup. Küzəçioğlu düzünü der:

- Belə otağı aşdı. Orda sandığın içində bir qız şəkli görüp. İndi der ki, mən o qıza aşiq olmuşam. Ya qızı atam mənə alacax, ya da mən əl çəkən dəyiləm.

Pədsah der ki, ay bala, o Qırxsadı Göhərin yeddi qardaşı var. Der:

- Ata, nölur olsun, ya bir qoşun qoş yanıma gedim onun dalıncan, ya da əl çəhmiyəcəm.

Pədsah vəzirə der ki, oğlum əl çəhmir. Gecə yatcax qoşunun yarısı hərdən biraz yox olsun, hərdən biraz gəlsin. Elə ki, üçüz qalassız. Sən denən ki, biz üçümüz Göhəri gətirə bilmənih. Bıllar durullar, yaraxlanıllar-yasaxlanıllar, gedillər. Yolda yatanda hərdən biraz qoşun yox olur. Axırda baxıllar ki, qalıblar üç. Vəzir deyip ki, ta biz üçümüz heş bir şey eliyəmmənih. Gedip onu gətirəmmənih. Qoşun da qorxusunnan qaçıb. Gəlin biz də qayıdax, İbrahim der ki, nölur olsun, istir təh də qalsam gedəcəm. İstirsən sən qayıt. Vəzir də qayıdır gedir. Küzəçioğlu da dostudu da, bını ötürmür. İkisi gedillər, az gedillər, çox gedillər, görüllər ki, iki dənə divdi, bir dənə quyudu. O quyunun başında ağzına dəyirman daşı salıblar. O dəyirman daşını iki dənə div istiyir qaldırsın qaldırammır, qaldırsın qaldırammır. Onnar gedillər, çatıllar yəxına, deyillər ki, salam verəcih, görəh hələ siflə salamımızı bı divlərin hansı alacax. Gedillər salam verillər.

Divlərin biri qabaxda salam alır. Der:

- Siz bırdə neynırsız?

Der ki, ıstırıh bı dəyırman daşın qaldırax, bı quyudan su içəh, onu da qaldıra bilmırıh. Küzəçioğlu bir dəli nəre çəkır. Əlin atır dəyırman daşını qaldırır atır. Divin biri ıstıyır ki, Küzəçioğlu bı daşı qaldıranda bını öldürsün. İbrahim bını görür, divi öldürür. İkincisi düşür bının əl-ayağına yalvarır ki, qardaş, qurban olum, başuva dönüm, mən səni öldürmərdüm. Sən məni öldürmə. Elə siznən üç qardaş olarix. Hara da desəniz gedərəm. Bıllar dost olullar. Gethaget-gethaget bir şəhərə çatıllar. Baxıllar ki, bı şəhərdə elə gözəl, uca-uca binalar var. Ancax bı şəhərdə bir insan yaşamır. Heş bi şey yoxdu da, elə-belə quru şəhərdi. Bıllar gedıllər bir evdə qalıllar. Küzəçioğlu der ki, üş yoldaş gündə birimiz evdə qalacıyıx. Yeməyə, çaya-çörəyə baxax. İkimiz gedəcıh Qırxaşdı Gohəri axtarmağa. Siftə günü div qalır evdə. Bıllar iki qardaş İbrahiminən Küzəçioğlu gedır. Bıllar axtarmaxda olsun. Sizə kimnən deyim, divdən. Div durur çörəyi, yeməyi, hər şey hazırıyır. Qəşəh bir pilov süzür ki, indi qardaşdarım gələcəh, yiyəcıh. Baxır ki, cır qapı açıldı. Bir çıqkılı, özü bir qəriş sakqalı beş qəriş bir şey içəriyə girdi. Salam, əleykəsalam. Qardaş, acınnan ölürəm, nəyin var yeməyə. Der, qəşəh pilov süzmüşəm gəl yiyəh. Bı girir. Div bir qab pilov çəkır. Bı yer-içir. Onnan sohra der bir qab da çəh. İkinci qabı çəkır. Üçüncü qabı çəkəndə der:

- Əşşi, dur cəhənnəm ol. Sən yedin qutardın. Qardaşdarım gəb ac qalacax. Hə, özü bir qəriş, sakqalı beş qəriş bına bir qəşəh yumrux ilişdirir. Divin ürəyi keçir, yıxılır yerə. Qazanda nə ki, pilov vardı yeb çıxıb gedir. Div

bir zaman ayılır ki, gün batır, xorəh yox. Tər-təmiz yeb çıxıb gedib. Durur əyağa, tələm-tələsih qazanı qor. Baxır qapı açıldı qardaşdar girdi içəriyə. Salam əleykəsalam, qardaş, nəyin var yeməyə? Acınnan ölürüh. Der ki, heş nəyim. Utanır da desin ki, bir qəriş şey vırdı ürəyim keşdi. Der ki, siz getmisiz yatıb qalmışam yuxuya, heş bi şey bişirəmməmişəm. Dellər:

- Sənnən bizə qardaş çıxmaz.

Durullar, gətirillər Allah verənnən, yellər-içillər. Səhər İbrahim qalır. Küzəçioğluyınan div gedir. İbrahim də hər şeyi hazırrıyannan sora baxır görür ki, qapı açıldı, içəriyə bir şey girdi. Özü bir qəriş, sakqalı beş qəriş. Axı bının da xəbəri olmur. Eyni şey İbrahimin başına gəlir.

- Qardaş, nəyin var yeməyə?

Der:

- Qəşəh xorəh hazırramışam. Genə bir qab, iki qab.

Der:

- Dur cəhənnəm ol. Dünən də ac qalmışix. Xorəh pişirənimiz olmuyup. Qoy xorəyimiz qalsın qardaşdarım gəb aj qalacax. Bını da vırır. Ürəyi keçir, yıxılır yerə. Bı dönə nə var yer gedir. İbrahim bir zaman ayılır ki, gün batır, xorəh yox. Qardaşdar axşam gəlir. Dellər, yeməyə nə var?

Der:

- Qardaş, vallah heş nə pişirəmməmişəm. Yatıb yuxuya qalmışam.

Genə Allah verənnən yellər- içillər, yatıllar. Səhər Küzəçioğlu qalır evdə. İbrahiminən div gedir. Küzəçioğlu da hər şeyi hazırrıyır. Genə qapı açılır. Özü bir qəriş, sakqalı beş qəriş bir şey içəriyə girdi. Salam, əleykəsalam.

Qardaş, nəyin var yeməyə? Der ki, qəşəh xorəyim var. Bına bir qab, iki qab qor yeməyə. Əlin qaldırır ki, bını vırsın. Küzəçioğlu qılncı çəkir, özü bir qəriş, sakqalı beş qəricin başına bir qılncı. Bı ölür. Küzəçioğlu baxır ki, sakqalından bir tük ayrıldı. Yapışdı sakqalının ucunna bını sürüyə-sürüyə qapıdan çıxartdı. Bırda Küzəçioğlu barmağın dişdir. Der:

- Heyhat, deməh məm qardaşdarımın xorəyin bı yeyib. Bırda bir sir var. Düşəcəm bının dalına, gedim görüm bını hara aparacax. Gethaget-gethaget gedir. Bı tüh şəhərdən kənara çıxır. Küzəçioğlu baxır bir quyu var. Tük onun içinə girdi. Küzəçioğlu da bı quyunun içinə girir. Görür bı quyunun içi bağ-bağat, gözəl, geniş bir yerdi. Həm də otaxlar var. Bir otaxda gözəl qız oturub dizinin də üstə bir div yatıb. Qız der ki, ay cavan oğlan, sən bıra hardan gəldin, nə təvir gəldin? İndi div oyansa səni öldürəcəh, çıx get. Der:

- Sən işin yoxdu. Sən mənə de görüm bı divin canı nədədi? Der:

- Divin canı tıfarda şüşəni görürsən? Onun içindəki sudadı. Küzəçioğlu divin ayağının altını qılncınan qıdıxlıyır. Div qıza der ki, ayağımın altını milçəh yer, qoyma. Sora bir az keçir. Genə qılncınan qurtdalıyır. Div bir də der. Üçüncüdə div qalxır, qıza bir şillə vırır.

- Sə demədim ayağımın altın milçəh yer, qoyma.

Baxır ki, yanında bir oğlan var. Dönür bınna savaşı. Çox savaşıllar axırda oğlan tıfardakı şüşüyə bir qılncı vırır, su tökülür. Div bir nərə çəkir, yıxılır yerə. Oğlan istiyir bını öldürsün, başın kəssin. Qız qışqırır ki, ağzına torpax doldur, başmax tayıynan ağzının üstən vır.

Başını kəsmə, yoxsa hər damla qanı bir div olub səni öldürəcəh. Div yalvarır ki, sənə qurban olum mənim başımı kəs. Oğlan qız diyən kimi eliyir. Baxır ki, nə quyu, nə dam, nə bağ, heş nə yoxdu. Küzəcioğlu qızı götürür, öz olduxları evə gətirir. Qız divdən tilisim öyrənmişdi. Oğlana der:

- Mən bı sahat bir tilsim oxuyaram, oturduğumuz binanın hər tərəfində bir alov yanar binadan uca qalxar.

Oğlan der ki, oxu. Qız oxuyur. Oğlan der ki, yaxşı, sən bırdə gözdə, mənim iki qardaşım var. Bir qız dalınca gedirih. O qızı axtarax tapax, gəlib səni apararam. Göydə o parlay ulduz mənimdi. Bırdə gözdə, o ulduza bax. Gördün ki, o ulduz söndü, deməh mən yoxam, hara gedirsən get. Qız sehri oxuyan kimi binanın dörd tərəfində alov yanır. Oğlan da gedir.

Oğlan getcəh də qardaşları gəlir. Deyillər nə var yeməyə.

Der: - Məm xorəyim hazırıdı. Bıllar yellər-içillər, durullar. Küzəcioğlu der ki, ta bırdə qalmıyacıyız gedəcih ayrı yeri axtarmağa. Gethaget-gethaget gedillər, çatıllar bir bulağın başına. Orda Küzəcioğlu der ki, üç qardaşız oturmuşux. Düzəlin deyin görüm niyə xorəh bişirməmişdız. Siftə divə der ki, birinci sən qalmışdın evdə, de görüm niyə xorəh bişirməmişdin? Div der ki, qardaş yatıb yuxuya qalmışdım. Der bə Küzəcioğlun xəbəri yoxdu. Bir qılınıncın divi öldürür. Sora İbrahimə der:

- De görüm sən niyə pişirməmişdin?

Der ki, qardaş, Allahdan gizdin dəyil da, bəndədən nə gizdinim. Belənçi xorəyi hazırıradım, özü bir qəriş, sakqalı beş qəriş bir şey qapını aşdı, girdi içəri xorəyi yedi. Dedim qardaşdarıma xorəh qalmadı, məni şilləynən vırdı,

ürəyim keşdi, qaldım yerdə, bir zaman ayıldım ki, gün batıb. Der ki, hə indi sən düz dedin. Səni öldürməyəcəm. Bıllar durullar. Gənə gedillər, gethaget, gethaget gedillər çatıllar bir böh meşiyə, orda baxıllar ki, gün batdı, qarannıx düşdü, acınnan da ölüllər. Küzəçioğlu bir quş vırır, der ki, bə yaxşı, indi quşu vırdıx, bə nəynən bını kabablıyax yeyəh. Qarannıx düşür. Baxıllar ki, gennən lap kənardan bir işıx gəlir. Küzəçioğlu İbrahimə der ki, sən get ordan od gətir, bı quşu kabablıyax yeyəh. İbrahim der ki, yox, mən qorxuram. Mən gedəmmərəm. Der ki, bə sən necə kişisən, sən gedirsən öza arvad gətirəsən, özün də dersən ki, mən qorxuram. Onda otur bırdə, gözdə mən gedim alım gəlim. Der, yox genə qorxuram. Der, onda qalx otu ağacın başında. Mən gedim gətirim. İbrahimi qaldırır qoyur ağacın başına, gedir. Gedir qapıdan girir içəriyə, baxır ki, bırdə bir gözəl qız oturub ki, ta yemə-işmə, bının xətti-xalına, gül camalına tamaşa elə. Demə, bı da Qırxsaşdı Gohərđi. Bı işıx da bının üzünün işığıdı düşürmüş pəncərədən. Hə, bı girir içəriyə der:

- Salam

- Əleykəssalam.

Qız der ki, siz kimsiz, niyə gəlmisiz. Der ki, biz acınnan ölürüh. Bir quş vırmışıx. Onu kabablamağa od tapbırıx. İstirih ki, od aparax. Bir də bir təndir olur. O təndirin içi teyxa od yanır. Qız der ki, o daşı heş mənim yeddi qardaşım götürəmmir. Sən necə götürə biləssən? Der ki, sən icazə ver. Mən götürərəm. Bırdə oğlan barmağın dişdiyir ki, yeddi qardaşı var. Bı yəqin ki, Qırxsaşdı Gohərđi. Qız der ki, götürə bilirsən götür. Bı dəli nəre çəkir. Daşı qaldırır, ordan od götürür gedir. İbrahimin

yanına çatanda der ki, İbrahim, bə Qırxaşdı Göhəri tappışam. İbrahim sevinir. Səhər qız baxır ki, həməən oğlan yanında ayrı bir oğlannan gəlir. Qız der ki, mənim yeddi qardaşımın yeddisi də gəlib görsə siz bırdasız sizin böyüh tikazı qulağız boyda eliyəcəh. Küzəçioğlu soruşur ki, de görəh sənın yeddi qardaşın hardadı? Qız der:

- Mənim qardaşımın yeddisi də o qabaxda görsənən dağın dalında divlərinən savaşıır. Divlər istiyillər ki, məni aparsınnar, ollar imkan vermillər.

Bıllar az gedillər, çox gedillər, yolda Küzəçioğlu der:

- Salam verəh. Salamımızı qabaxda divlər alsa, divlərə köməh durax. Yox, yeddi qardaş alsa, ollara köməh durax. Yaxına çatanda dellər ki, salaməleykum. Siftə yeddi qardaş bılların salamın alır. Yeddi qardaşa deyillər ki, indi vırışıb yorulmusuz. Siz oturun yerə, divlərinən biz vırışacıyız. Bıllar məhətdəl qalıllar, deyillər heylə şey olar. Biz yeddi qardaş savaşıırıx divlərə güj gələ bilmirih.

Küzəçioğlu der:

- Sizin işız yoxdu. Özüm divlərinən təh vırışacam. Küzəçioğlu divlərinən vırışıır. Öldürdüyün öldürür, öldürmədiyi qaçır. Deməh bı yeddi qardaşın yeddisi ürəyində fikirrəşir ki, biz neyniyəh ki, bı oğlanın hörmətinən çıxax. Hamısın ürəyində olur ki, biz elə bacımızı verəh bına. Bınnan artıx oğlana vermiyəcih? Amma bir-birinin qorxusunnan deyə bilmir ki, bacımızı verəh bına. Evə çatanda biri der ki, qardaş, vallah istirəm bir söz deyim, amma sizdən qorxuram məni öldürəsız. Mənim fikrimdə var ki, elə bacımızı bınnan artıx oğlana vermiyəcih ki, elə verəh bına, hörmətinən çıxax. O der elə mən də bı fikirdəyəm. Bı der elə mən də bı fikirdəyəm.

Nəysə, qayıdılar Küzəcioğlun çağırıllar, deyillər ki, bizim fikrimiz bıdı:

- İstiyirih bacımızı verəh sənə.

Küzəcioğlu der:

- Mən gəlmişəm bacınızı qardaşıma alım.

Nəysə, qızı İbrahimə verillər. Səhər deyillər ki, İbrahiminən Qırxsadı Göhəri evdə qoyax, biz gedəh gəzməyə. Bıllar durullar yeddi qardaş, bir də Küzəcioğlu gedillər gəzməyə. İbrahim otaxları gəzməyə başladıyır. Bir otağa baxanda görür ki, bı otaxda bir quyu var. Bı quyunun içində hənirti səsi gəlir. Baxır ki, bı quyunun qıraxlarına mıx çalınıp, mıxların hər birinə bir zincir bağlanıp. Demə bı quyunun içində qara div var. Bı div hiss eliyir ki, nəysə qıraxda adam var. Ordan-quyudan qışqırır ki, ey bəni-adəm, hər kimsənsə quyunun qırağında bir kəküş var. O kəküşü götür, quyunun qırağındakı hər bir mıxın birinə kəküş vır. İbrahim götürür quyunun qırağındakı hər mıxa bir kəküş vırır. Tilsim sınır. Qara div quyudan qalxır. Qızı alır qanaddarın üstünə çıxır gedir. İbrahim bir başına, bir dizinə vurıb ağlıyır. Axşam düşür. Qardaşdar qayıdıb baxıllar ki, İbrahim oturub təhcənə həyətdə, ağlıyır. Dellər nolub, niyə ağlıyırsan. Der ki, bəs belə. Qardaşdar hamısı deyir-dehlənir ki, bəs o qara dividi bacımızı aparmax istiyirdi. Biz onu tutup salmışdız tilsimə. Küzəcioğlu der ki, sizin işiz yoxdu. Mən gedib Qırxsadı Göhəri tapıb gətirəciyəm.

Qardaşdar der:

- Hardan tapassan?

Der:

- Sizin işiz yoxdu. İbrahimi qoyuram sizin yanızda.

Küzəcioğlu durur, atı minir gedir. Gethaget-gethaget, gedir görür bir böyüh meşədi. Bir kişi o meşənin içində xırtəyinə qədər qaramalığa batıb. Atı sürür o yana keçəmmir, sürür bı yana keçəmmir, bı dəmdə kişi qışqırır. Der ki, ay cavan oğlan, qorhma, sür gə atıvı. Sən elə bilirsən bıra bataxlıxdı, amma bıra bataxlıx dəyil. Bıra qara divin tilsimidi. Heylə eliyip ki, heş kim tilsimnən keçə bilməsin.

Oğlan der:

- Aha qara divi tappışam. Atı sürür kişinin yanına.

Kişi der:

- Qara divdən qorhmursan. Der ki, bəs belə. Qara div qardaşımın nişannısın qaçırdıb. Kişi der ki, ala bilmiyəssən getmə.

Der:

- Ala bilərəm, sən mənə yolunu de. Siftə hasardan içəriyə girməssən. Div evə gələcəh. O qayıdıb çıxannan sohra sən gedərsən. Oğlan gedir atı gizdədir, özü gizdədir. Baxır ki, göy nərildədi, guruldadı, ağ buludun üstündə qara div yendi gəldi. Qıza nə dedi, nə demədi. Bir də oturdu buludun üstə qalxdı getdi. Oğlan gedir tufardan aşır içəriyə girir. Qırxsəşdi Göhər bını görcəh tez ayağa qalxır. Der:

- Sən hardan, nə təvir gəldin?

Der:

- Sən işin yoxdu. De görüm öyrənmisən ki, qara divin ürəyi nədədi?

Qız der:

- O hovuzun içindəki balıxdadı.

Küzəcioğlu istir balığı tutsun. Qız der, tutma bilib gələcəh. Küzəcioğlu der:

- Sənin işin yoxdu. Əlin atıb balığı tutur. Bı dəmdə genə göy nərildiyir, gurulduyur, qara div ağ buludun üstündə yenir gəlir. Baxır ki, ürəh oğlanın əlindədi. Yalvarır ki, qurban olum, başuva dönüm, sənə nə desən verərəm. Səni dünya malınnan qəni eliyərəm. Balığı ötür. Der ki, yox ötürməyəm. Balıx ölənnən sora bütün tilsimlər sınıdır. O meşədəki kişi də tilsimnən qutarır. Qızı da götürüb gedir. Qardaşdar gənnən baxıllar ki, bıdı ha Küzəçioğlu Qırxsaşdı Gohər də tərkində gəlir. Görüşüllər, öpüşüllər. Küzəçioğlu qayıdır ki, atəngil bizdən niyarandıllar. Biz getməliyih. Bıllar bacıların da xeyir-duvasın verillər, görüşüllər ayrılıllar. Üçü- İbrahim, Qırxsaşdı Gohər, Küzəçioğlu gedillər. Küzəçioğlu şəhərdən öz nişannısın da götürür. Gethaget-gethaget çatıllar öz vilayətdərinə. 40 gün, 40 gecə iki qardaşa, dostə toy vırıllar. İbrahim atasının yerinə keçir. Küzəçioğlu da vəzir olur. Nağıl da bırdə qutarır. Göydən üç alma düşdü. Biri mənim, biri eşidənnərin, biri uşaxların.

BALIQÇIOĞLU ƏHMƏDİN NAĞILI

Biri varmış, biri yoxmuş. Bir balıxçı varmış. Kişi tor atırmış deryadan balıx tutarmış. Bir müddət tora balıx düşmür. Kişi xəstələnib yatağa düşür. Der:

- Arvad, oğlun olsa, adın Əhməd qoarsan, əmə qızın olsa özün bilərsən. Bı sənəti də oğluma örgətmə.

Kişi ölür. Arvadın bir oğlu olur. Adını Əhməd qoyur. Bir gün küçədə uşaxlarının davalaşmış, deyib ki, dədən niyə yoxdu? Bı ağıly-ağıly gəlir anasına, ay ana, məm atama nə gəlib ölüp. Nə sənətin sahibi olup. Deyip ki, elə-belə xəstələnib ölüp. Deyir, düzünü deməsən gedəcəm özümü öldürəm. Ana ürəyi yumuşax olur da. Der ki, ay oğul, atan tor atardı, balıx tutardı. Deryada Tərən quşu dellər. O quşu tutardı, aparardı bazarda satardı, bizə çörəh alardı, paltar alardı. Der:

- Ana, onda o torun yerin ma de.

Der:

- Ay bala, gedərsən tələf olarsan.

Der:

- Deməsən, baş alıp gedəcəm. Arvad gətirir toru Əhmədə verir. Əhməd deryada tor atır. Suda tərən quşdar olur. Biri tora düşür. Qaraçuxa kənardan izdiyirmiş. Der:

- Əhməd, Əhməd. Tora su tərənı düşüp. Dur götür. Əhməd səvincək su tərənını anasına aparır. Anası der ki, apar ver bazarda yeməliyə, gəti.

Der:

- Vallah, ana, bıı aparacam verəm pədsəha. Pədsəhın sarayına gedir. Qəpıda vəzir, vəkil der ki, bıı ver bizə. Biz sa qızıl verəh.

Der:

- Yox, aparacam şahın yanına.

Şah der ki, aparın bına bir ovuc qızıl verin. Vəzirinən vəklin bına acığı tutur. Gözdəri götürmür da. Bir-birinə deyillər ki, neyliyəh Əhmədi öldürəh. Pədsaha dellər o tər lana fil sümüyü lazımdı. Tər lan qakqıldıya, sümüh şakqıldıya sən tamaşa eliyəsən.

Pədsah der:

- Bı qış günündə kim gedib gətirəcəh.

Vəzirinən vəkil bir ağızdan der ki, Əhməd. Əhmədi çağırılar.

Pədsah der:

- Sa bir həftə vax verirəm. Bir yük fil sümüyü gətirərsən, o quşa qəfəs qəyiririh.

Əhməd ağlıya-ağlıya anasının yanına gedir.

Anası der:

- Sa dedim pədsahın yanına getmə.

Əhməd kor-peşman yola düzəlir. Yolda görür ki, bir kişi qabağına gəlir. Heş demə Qaraçuxasıdı. Axı deyillər o kəsin ki, qaraçuxası yatıp, əvi yığılıp. Gəlir qabağına, der:

- Oğul, Əhməd, hara gedirsən?

Der:

- Gedirəm fil sümüyünə.

Der:

- Gedərsən filan yerdə bir pud çaxır, bir pud arax tökərsən gölə. Fillər gəlip içəcəh, qırılacax. Sən onu yühlüyərsən. Yeddi filin sümüyü yühlü aparax. Amma mən gözə görülmüyəcəm.

Əhməd fil sümüyünü aparır. Deyillər bına ölüm yoxdu. Vəzir, vəkil çox bic adam olur. Fikirrəşillər

neyliyəh-neyləmiyəh.

Pədsəhə dəllər:

- Şəh sağ olsun. Bı dəsgəhə bir şey yaraşır?

Pədsəh də:

- Nə yaraşır?

Dər:

- Tərən qəhqıldıya, sümüh şəhqıldıya, gül oynuya.

Biz təməşə eliyəh.

Pədsəh də:

- Qışın bı soyuğunda gül təppəx olar?

Dər:

- Əhmədə hökm eləsən gətirəcəh.

Əhməd ağılyə-ağılyə anasına də:

- Ay ana, indi də məni gülə yolluyullar.

Dər:

- Ay ürəhləri yansın. Qış günü gül olar?

Anası birəz qalın bişirir, qor həybəsinə gedir. Gədənnən sora gör Qaraçuxası gəldi qabağına, dedi:

- Əhməd, bı suyu tutup gədərsən. Suyun başında bir dənə qalaça görəssən. Gədərsən o qalaçıya, orda bir qızı əyaxlarınnan asıplar. Onu açıp qoarsan yerinə, görəsən ki, onun burnunndan bir qan damcısı gəlir düşür suya gül olup gedir. İkisən ötərsən üçüncüyü tutup qoarsan qoyna. Elə ki, qalaçanın sahibi- div gəldi, ayıx ol. Ortadakınnan vır öləcəh. Dəsə bir də vır, əmə sən vırma.

Əhməd gedir görür ki, doğurdan bir qızı asıplar. Bını açır qoyur yerə. Qaraçuxası deyən kimi eliyir. Sora bir ağacın başına çıxır. Az keçir, çox keçir baxır ki, bıdı div gəlir. Oyuzdan gələndə elə bil dağdı. Yeddi də başı var.

Div də:

- Adam-badam iyisi gəlir.

Əhməd tez qız deyən kimi bını cəhənnəmə vasil edir. Sora qızı da götürüb gedir. Qızı anasının yanında qor. Gülü aparır pədsaha verir. Dellər:

- Bına genə ölüm olmadı. Vəzir vəkilə der nə tədbir? Vəkil der ki, pədsah-aləm sağ olsun, bir fikrə də gəlmişih. Der:

- Nə fikir?

Der:

- Tər lan qakqıldıya, sümüh şakqıldıya, gül oynuya, dünya gözəli Pəri xanımınan sən tamaşa eliyəsən. Der:

- Dünya gözəli Pəri xanıma nə qədər igid gedip gətirə bilməyib.

Dellər:

- Əhmədə hökm elə o gətirəcəh. Çağırılar Əhmədi ki, gərəh dünya gözəli Pəri xanıma gətirəsən.

Der:

- Pədsah sağ olsun, sən kim neçə şahlar yendiriplər taxtınan. O, bira gələr ki? Der:

- Sa deyirəm get dünyalar gözəli Pəri xanıma gətir bira. Gedir bı yola düşəndə görür ki, Qaraçuxa gəldi qabağına. Der:

- Əhməd, bırda işin illap çətindi. Allaha əmanət ol. Əhməd yola düşür. Yolda görür ki, bının qabağına bir sürü qoyun gəldi.

Çoban der:

- Əhməd, hara gedirsən?

Əhməd der:

- Gedirəm dünya gözəli Pəri xanıma gətirəm.

Çoban der:

- Dayan, sürünü obıya töküm. Mən də sənnən gedirəm.

Bı çobanın bir toppuz ağacı varmış. Harda sürüsə yeddi il orda ot bitirmiş. Çoban əzrayıl çobanıdı. Bir qoyunu şişə taxır. Əhməd görür ki, bı qoyunun hamısın süpürədi yedi. Nəhayət, dünya gözəli Pəri xanımın vətəninə çatdılar. Gördülər ki, bir oğlan çiyində bir çinar aparır.

Dedi:

- Əhməd, hara gedirsən?

Dedi:

- Gedirəm dünya gözəli Pəri xanımın yanına. Heş demə bı dünya gözəli Pəri xanımın qardaşıymış.

Dedi:

- Əhməd, mən də sənnən qəyidip gedirəm.

Getdilər, elçi daşın üstə oturanda qulluxçular gəlir ki, nə buyursan? Der ki, gəlmişəm dünya gözəli Pəri xanıma aparmağa. Gülüşüllər. Dəllər:

- Ay bala, sənin dünya gözəli Pəri xanıma aparmağa gücün çatır? Der:

- Nəm Allah düzəldər apararam, düzəltməz də boynumu vuracaxlar.

Pəri xanıma gər belə baxanda gör, Allaha and olsun, bı o qədə gözəl oğlandı nə qədər adam gəlibsə hələ belə gözəli olmuyup. Oğlan çox xoşuna gəlir. Der:

- Ay qızdar, bir üş-dörd qazan aş pişirin, bını da itələyin salın içəri. Qəpiyi də kilitdəyin qoyun qalsın. Aparıllar bını istiyillər içəri qatalar. Bir avış qızıl çıxardır, verir qapıçıya der ki, o məm adamımı ötü gəlsin içəri. Çobanı aparıllar içəri. Çoban qazannarın xörəyin yer. Sora axşamnan yatır.

Qız der:

- Görün ölüb, qalır. Görüllər qazannarın yanında yatır. Gəlilər ki, Əhməd indi ağırırığı tökəh, yumuluzu götürəh. Bir at Əhmədə, birin çobana, birin də dünya gözəli Pəri xanıma yəhərillər. Gəlillər, gəlillər. Vəzir-vəkil eyvannan baxırdılar Əhmədə. Çoban altdan ağacı samlıyır atır. Vəziri də vəkili də pədsahı da salır yerə. El-mahal yığılır. Deyillər, bılları öldürməyin. Gətirillər bir həftədən sora Əhmədi pədsah seçillər. İndi tər lan qakqıldıyır, sümüh şakqıldıyır, gül oynuyur, dünya gözəli Pəri xanımınnan Əhməd də tamaşa eliyir.

BACILARIN NAĞILI

Biri varmış, biri yoxmuş. Üş bacı varmış. Günnərin bir günü böh bacı der ki, indi Allah köməh ola, pədsah məni ala vəzirin oğluna. Deməh pədsah da vəziri-vəkili yanında gəlib ordan keçir, əmə bınnar bilmir. Ortancıl bacı da der ki, indi Allah köməh ola, pədsah məni də ala vəkilin oğluna. Pədsah bını da eşidir. Balaca bacı der ki, Allah köməh ola, mən elə olum ki, pədsah məm hamam boxçamı götürsün. Pədsah qəyidir saraya, taxta qalxır. Əmr elir vəzir, vəkil o qızdarı saraya gətirtidir. Böh qızdan soruşur ki, dünən axşam nə arzulamışdın? Qız əvvəl danmax istir. Sora der:

- Şah sağ olsun, danmıram. Mən dedim ki, Allah köməh olsun, pədsah məni alsın vəzirin oğluna.

Əmr elir bını vəzirin oğluna nişannıyıllar. Der ki, 40 gün toy olunacax, toy tədarükün, hər bir şeyin də özüm eliyəcəm. O birinnən soruşur. Der ki, şah sağ olsun, mən də dedim ki, Allah köməh ola, pədsah məni də ala vəkilin oğluna. Bını da əmr eliyir, alır vəkilin oğluna. Balaca qıza der:

- Sən nə dedin?

Der:

- Şah sağ olsun, dana bilmənəm, dedim ki, Allah köməh ola, elə ola ki, şah mənim hamam boxçamı götürsün. Şah əmr elir aparın bını öldürün. Qannı paltarın mənə gətirin.

Cəllad yolda bəxır qıza, irəhmi gəlir. Der:

- Ay qız, sənə ürəyim xarab olur, çox göyçəh qızsan. Mən səni öldürməh istəmirəm. Əncax bir dənə paltaru ver.

Bir quş vırıb aparaciyəm. Şaha diyəciyəm öldürdüm, qannı köynəyin də gətirdim. Bı paltarın birin çıxardır verir. Şah qızı öldü bilir. Meşədə bir qoca qızın yanına gəlir:

- Ay qızım, bı meşiyə bir dənə insan gəlməz. Bıra vəhşi heyvannar olan yerdi. Sən necə qorhmuyub gəlmisən.

Qız der ki, mən yetiməm.

Qoca der:

- Mən sənin baban, sən də məm nəvəm.

Qoca hər gün meşədə ağaş qırır. Sora şəhərdə satıb yeməhləri üçün nə lazımdı alır gətirir. Bı qız bir gün darıxır. Gedir koman dalında başdıyır yeri qazmağa. Yeri qazır, bəxır görür ki, cingilti gəldi. Qazır-qazır görür ordan bir dənə küpə çıxdı, ləl-cəvahirat, qızıl. Bırdan iki dənəsin götürür, üstün örtür, apar ver qocuya, der:

- Baba, bınnan bizə yeməh al gətir.

Qoca hansı dükana girir. Dellər ki, bı ləlin qiyməti bizdə yoxdu. Bir dükançı der ki, baba, bütün dükanı sənə verdim. Bı qoca hər gün gəlir alver eliyir gedir. Bir gün qız der ki, baba usta tap. Meşənin kənarında bir yaxşı imarat tihdirəh. Əncax elə bir imarət tikilsin ki, şahınkınnan yaxşı olsun. Bı imarət vəxt olur başa gəlir. Bının sədası gedir pədsaha çıxır. Bir gün pədsah der ki, gedəciyəm, deyillər meşənin kənarında bir imarət saldırlar, mənim imarətimnnan da gözəldi. Özü də ora gedən adamlar yeyillər-içillər. Sora yedihləri qabları da verillər aparır. Pədsah der gedəciyəm mütləq ora. Bı gəlir. Qız görür uzaxdan bı gələn pədsahdı. Ürbəndin salır üzünə, girir pərdən dalına, qulluxçularına der ki, hər yeməhdən düzəldırsız. Pədsah gəlir oturur. Hər şey çox xoşuna gəlir. Der:

- Gecəni qalacıyam birda. Əmə gərəh özümü qulluxçu kimi göstərəm.

Səhər durullar. Qız der ki, hər bir şeyi hazırlıyrsız. Mən hamama gedim-gəlim, hər şeyi hazır görüm. Deyillər:

- Yaxşı, əmə iş görən azdı, qonax çox.

Qız der:

- Qonaxların içinnən kim mənə köməh eliyib hamam boxçamı götürər?

Pədsah ürəyində der ki, məni kim tanıyır. Elə mən götürüm görüm bı kimdi. Pədsah götürür bının hamam boğçasın, gedillər. Qız yuyunur, ürbəndi də üzündə çıxır. Pədsah bilmir bı kimdi. Gəlib oturannan sora ürbəndi üzünən götürür, der:

- Şah sağ olsun, sən məni tanıdın bı evə gəldin?

Der

-Yox, mən sizi tanımıram. Der ki, mən belə demişdim ki, Allahdan arzum odu şah mənim hamam boğçamı götürsün. Mən həmin qızam. Şah üzün tutur der:

- Allah, sənə inanmıyana nəhlət. Ay qız səni aldım oğluma, şahlığı da sizə verdim. Nəyim var sizin olsun. Sora şad-xürrəm ömür sürüllər. Göydən üç alma düşdü. Biri mənim, biri sənin, biri nağıl deyənin.

TACİRİN NAĞILI

Biri vardı, biri yoxdu. Bir kişi varıydı, çox varlı, dövlətliydi. Zamanın hər üzü olur. Zaman elə gətirdi ki, bı elə kasıpladı, gün çörəyinə möhtac oldu. Hətta bir öynə yeməyə heç nə tapa bilmədilər. Günnərin birində yoldaşına dedi ki, ey mənim həyat yoldaşım, əxi bizim varımız, dövlətimiz varıdı. Bınnardan heç əvin bucaqlarında-taxçanda, boxçanda bir şeyimiz qalmıyıp. Heç olmasa bir günnüyə xəşdiyəy. Arvad bir qədər fikirrəşdi, dedi ki, orda bir təxça var. Nə zamansa sən mənə bir qutu vermişdin. Gərəh ki, o qutu qalsın.

Dedi:

- Gətir görüm.

Getdi tapdı gətirdi. Qutunu aşdı. Açıan kimin gülümsədi. Arvadı dedi ki, nəyə gülümsədi. Bırda gülməli, şad olmalı nə var?

Dedi:

- Eh, bı qutunun içində olan bizim nəslimizə bəsdi. Biz elə yeyərix, yaşıyarıx. Qutunun içində ləl varmış. O ləl onnarın bütün həyatına bəs eliyərmiş. Bəs bını harda xırda eliyəy. Dükən onu xırdalıya bilməz, çünki qiyməti çoxdu. Durur yavaş-yavaş dabanın bərkidir. Çəliyin alır əlinə, düşür yolun uzununa. Az gedir, çox gedir. Yolun yarısında bına dörd nəfər də yoldaş tapılır. Yol yoldaşı olullar. Ulaxlarınan, yuhlərinən gedirmişlər. Gecə qarannıx düşəndə bınnar bir mənəzildə gecələməli olullar. Tacir bı ləlin həvəsinnən gecəni yatmır, o qədir sevinir. Gecə hərdən durur. Bını qutudan çıxardır bəxır. Yol yoldaşları görür ki, bında nəysə qəribə ləl-cavahirat var. Bı kişi

səhərə yaxın yuxuya gedir. Yol yoldaşları ləli oğurruyub qutunu da kişinin cibinə qoyullar. Səhər açılır, bıllar düşüb yola gedillər. Eyni şəhərə gedəciydilər. Amma yolda yolları ayrılır. Bı kişi də gedirmiş şahın xəzinəsinə ki, orda xırdalasın. Kişi şahın hüsuruna gedir.

Şah deyir:

- Şikayətin nədir?

Kişi deyir:

- Şah sağ olsun, mən sənin üçün töhfə gətirmişəm.

Qutunu çıxardır uzadır şaha. Şah aşdı, belə başın qaldırdı bəxdı kişinin üzünə. Kişi nəysə gördü şahın baxışlarında, nəysə qəzəb-nifrət var.

Dedi:

- Əxi bı qutu boşdı.

Dedi:

- Ola bilməz.

Birdən yadına yoldakı dörd nəfər düşdü. Dedi:

- Onnar mənnən oğurruyuplar.

Onnar kimlərdi. Şah əmr elədi. Adamnarı tapdılar, amma heş biri boynuna almadı ki, kişi yalan deyir. Onnarı qatdırdı zindana. Bir neçə gün zindanda qaldılar. Vaxtaşırı gətirdilər, genə boyunlarına almırdılar. Şahın bir qızı varıdı. Yaxın şəhərə ərə getmişdi. Qız bir gün atasının görüşünə gəlmişdi. Gördü atası qəmgindi.

Dedi:

- Ata, niyə qəmginsən?

Dedi:

- Necə qəmgin olmuyum. Qoca kişinin əhvalatını danışdı.

Dedi:

- İndi mən bı qocanın dərdinə əlac eliyə bilmirəm.

Qızı dedi:

- Ata, icazə versən mən onu taparam.

Dedi:

- Ay qızım, mən neçə gündü bınnan ciddi-cəhd görsədirəm, heş bir şey hasil eliyə bilmirəm. Sən bıını necə tapassan?

Dedi:

- Ver, taparam, heç. Tapammaram, elə bil, sənın kimi tapammamışam.

Şah qızı şah oğluna da ərə getmişdi. Əmr elir dustaqları iqamətgahına- bəğa-bəğçıya, hovuzların başına ötürüllər. Yaxşı yeyib-içmax, bınnarın hamısı əylənir, oynnar keçirdir. Ta o vaxta kimi davam eliyir ki, adamlar özün günahkar hiss eləsin. Bir gün şah qızı gəlir dustaxların yanına. Amma bullar ta dustax yox, qonax kimiydilər. Qız deyir:

- Şah qızı rəfiqələriminən nəğıl, təppaca deyib cəvabını tapırıx. İndi mənə bir nəğıl deyiblər cəvabını tapammamışam. Siz dünyagörmüş adamlarsız. O təppacanı taparsız. Mən sabahı gün onnarınan qarşılaşanda xəcalət qalmıyım. Qız başlayır təpbacanı deməyə:

- Bir şah varıydı. Şahın gözəl bağı varıdı. Yaşıllıqları, ağaşları. Amma orda bir yaraşıxsız təpəcih varıdı. Ora su çıxmırdı. Bəğ əmələ gətirəmmirdilər. Günnərin bir günündə şahın qızı çıxmışdı gülşən səyahətinə. Bəğa bəxdı, gördü ki, əmisi oğlu əlində də bir bel. Soruşdu ki, əmioğlu bırdə neynirsən?

Dedi:

- Buranı suvarıram.

Dedi:

- Bura tərədi necə su çıxartdın?

Dedi:

- Bəği belə görməh istəmirdim, odu ki, əmimin xeyrinə çıxartdım.

Qız dedi:

- Əmioğlu, sən ki, məm atama belə yaxşılıx eləmişən, əvəzində nə istirsən istə. Mən əsirgəmənəm.

Oğlan dedi:

- Əmiqızı, sən şah qızısan. Mən də şah oğluyam. Məm atamın dövləti səninkinnən kəsir dəyil.

Oğlan çox dedi, qız çox dedi. Əxırda oğlan dedi ki, indi belə oldu. Sənin toyun olan günü mən harda olsam da gərəh gəlib mənnən vidalaşasan. Zaman gəldi, bı qızı nişannadılar. Toyu oldu. Gətirdilər ərinin əvinə. Qız oturdu bucəxda. Nə güldü, nə danışdı. Oğlan dedi:

- Əxi bu gün toy günüdi. Bizim hesabımıza hamı deyir, danışır, gülür, şənnənir. Bə sən niyə belə bekafsan?

Məm bir əhdim var. Onu icazə versən yerinə yetirərəm. Oğlan şah qızını çox istirdi, odu ki, dedi, get bir söz demirəm. Gecənin qarannığı düşmüşdü. Əhdə görə təh, piyada getməliydi. Yollar qorxulu, çay, daşlıx. Gecənin bir vaxtı zərif qız tayfası düşdü bı yola getdi. Şəhərdə lotu Əhməd deyilən məşhur lotu vardı. O, çıxdı qızın qəbağına.

- Aha, yaxşı oldu, gecənin bı vaxtı özümə qənimət axtarırdım. Elə sənin bərin-bəzəyin mənim bəsimdi.

Qız yamanıdı.

Dedi:

- Əhməd, mən səni tanıyıram. Eşitmişəm ki, sən şəhərdə at oynadırsan, lotubaşısan. Əncax mənim bir

əhdim var. Sən icazə ver gedim. Qəyidən baş hər nəyim var verərəm. Mən şah qızıyam, ayrı zinət əşyalarımı taxa bilərəm.

Dedi:

- İcazə verdim .

Əhməd orda gözdədi. Qız düşdü yola. Bir qədər meşədə getmişdi ki, şir çıxdı qabağına.

Şir dedi:

-Yaxşı oldu, indi mən səni yeyərəm.

Qız dedi:

- Şir məni yemə. Əmimoğluna söz vermişəm. Gərək onnan vidalaşam. Qoy gedim əhdimi sındırım, sora məni ye.

Şir qızı burəxdı. Gecənin bir vaxtında qız əmisioğlunun qapısını tıqqılatdı. Əmisioğlu dedi:

- Kimiydi?

Qız dedi:

- Mənəm, əmioğlu, gəlmişəm.

- Əmiqızı sən hara, bura hara? Gecənin bı vaxtı hansı fəlakət baş verib sən gəlmisən? Qız gördü ki, əmisioğlunun heç əhd, söz yadına düşmür. Yadına salanda oğlan güldü. Dedi:

- Əmiqızı, mən səni sınamışdım ki, görüm çətinlihdən qorxmursan?

Qız ordan qəyitdi. Bı tərəfdən şir gözdüyür, o tərəfdən lotu Əhməd. Gəldi şirin yanına. Şir dedi:

- Noldu?

Qız dedi:

- Heş, əmimoğlu məni sınıyırmış ki, görsün qorxağam, ya yox.

Şir bı sözdən sora dedi:

- Bıra bəx görüm, meşənin bütün heyvannarının şahı mən olum. Bir zərif qız tayfasın tutum bırdə parçalıyım. O tülkü, çəkqal eşidər, sora mə nə deyəllər. Deyəllər, şirin gücü bir zəyif qıza çatdı. Elə yaxşısı ayrı heyvan tutaram yeyərəm. Şir qıza dedi:

- Mən səni bəğişdadım, çıx qoy get.

Qız gəldi lotu Əhmədin yanına çatdı. Lotu Əhməd soruşdu ki, noldu. Qız bütün başına gələnnəri danışdı. Lotu Əhməd fikirreşdi ki, mən qarınqulu şircə yoxam. O, vəhşi, yırtıcı heyvandı. Sora boyul lotular eşitsinnər, hamısı salsınnar ağızlarına ki, Əhməd gecə qız uşağını soydu. Mən də səni bəğişdadım. Mən bı adı üstümə götürməyəm. Qız ordan da gəldi ərinin yanına. Şad-xürrəm yaşadılar. İndi tapmacanın mənası bınnan ibarətdi ki, üç adamnan, yəni-əmisioğlu, lotu Əhməd, şir hansı səxavət əhlidi. Hansı ədalətli iş gördü. Biri dedi, elə öz əri yəxşi iş görüb. Şah qızı dedi:

- Bının boynunu elə vırın ki, yerə bir damcı qanı da düşməsin. Gecə vaxtı necə umud olur ki, arvadı yola tək düşsün. Biri dedi:

- Şir səxavətdidi.

Qız dedi:

- Bı qarınqulu adamdı, bir iş verin yanınızda işlədin.

Biri dedi:

- Lotu Əhməd səxavətdidi.

Şah qızı əmr elədi ki, oğru bıdı. Oğrunu səvən elə onnandı. Ləli alın. Səxavət əhli əmisinin bəğində işləyən əmioğludu. O qızı sınamışdı. Qocanın ləli xırdalanır verilir ki, qəyitsin qərisinin yanına. Şah da qızının ağına əhsən

deyir. Şad-xürrəm yaşadılar, yerə keşdilər.

KİÇİK QIZIN NAĞILI

Biri varmış, biri yoxmuş. Bir kişinin üş qızı varmış. Kişi çox kasıb olur. Arvadı ölənnən sora ancax ki, qızdarın yeməyin çatdırırmış. Kişinin qazancı azıymış, amma hər gün üş buğda verərdi qızdara. Yekə qızınan ortancıl qızı tez buğdaları yeyərdi. Kiçik qız aparıp salardı bir kuziyə. Belə-belə yaz gəldi. Ataları bir gün bekaf otdu. Qız gəldi ki, ata, niyə bekafsan?

Kişi dedi:

- Ay qızım, xəbər alma. Əlaşsız dərdə nə çarə.

Dedi:

- Ata, genə olsun de.

Kişi dedi:

- A qızım. Hamı əkin əkir. Bizim toxumumuz yoxdu əkəx. Biz genə ac olacayıx.

Qız dedi:

- Ata qəm eləmə. Sən torpağı suvar. Mən deyirəm Allah kərimdi.

Kişi gedib torpağı irahatdıyır. Qız kuzəni qoyur atasın qabağına ki, apar ək. Kişi buğdanı əkir. Hamının buğdası xırda olanda bının buğdası iki-üş dəfə yekə olur. Bir gün dedi ki, su vaxtıdı da gedim suvarım. Gördü zəmi suvarlanıp, bel də yanında sancılıp yerə.

Qızı dedi:

- Ata, görən bı nə möcüzədi?

Kişi dedi:

- Nə bilim, bala. İkinci suyun vaxtında genə getdi ki, suvarlanıp. Üçüncü suyun vaxtında genə getdi ki, suvarlanıp. Qaldı biçilməyə. Kişi dedi:

- Bala, durun mərəndiləri götürün, gedax bıçax.

Bınnar getdi ki, biçilip, taya-taya vırılıp. Dedilər neyniyax, necə eliyax, gedax gətirax döyax. Getdilər gətdilər qoşquynan döydülər, tıqladılar tığa. Sora əvə gəldilər. Qayıtdılar ki, sovurlanıp, bir ilan yatıp üstə. O qız yaxın getdi fisıldadı, bı qız yaxın getdi fisıldadı. Kiçih qız gedəndə fisıldamadı. Hamı məhətdəl qaldı. Bı necə işdi, nə məsələdi. Əxırda ilan Allahın izniynən dilə gəldi, dedi:

- Ay kişi, xırda qızı verirsən mənə buğda sənindi, yığıp apararsan. Qızı verməsən buğda verməyəcam.

Əvin xırda qızı dedi:

- Ata, ver məni aparsın.

Kişi gözün yaşın töhdü, istəhli qızıydı. Dedi:

- Vermərəm.

Qız yavaşca ilana sarı getdi. İlan qızı səldı qəbağına getdilər. Xeylah gedənnən sora çətdılar dağların dalına. Dağların dalında ilan dilə gəldi. Dedi:

- Sən dur bırdə, mən gəlirəm.

Qız durdu orda. Qız birdən gördü elə bil hava guruldadı, bir şakqıltı partdama səsi gəldi. Qızın dodaxları çatdadı. Birdən gördü at üstündə bir oğlan gəldi. Oğlan elə bil yaranaldı. Qız qorhdu. Dedi:

- Mənə yaxın gəlmə. Mənim elə bir sahabım var ki, heç məcəl verməz atdan düşəsən.

Atdı dedi:

- Qorhma, həmənlə ilanam. Mən ilannar pədsəhının oğluyam.

Qızı aldı tərkinə, götdü getdi. İl gəldi, gün keşdi. Qızın bi də bir oğlu oldu. Bir gün qız bekaf otdu. Oğlan gəldi ki, qız bekaf oturup. Xəbər aldı. Qız dedi:

- Neçə ildi atamı, bacılarımı görməmişəm. Sən gəl mənə apar atam evinə.

Oğlan dedi:

- Sən bə fikirərdən əl çəh.

Axırda naçar razı oldu. Qızı ata mindirdi. Qucağında uşağı apardı atası evinə qoydu, qayıtdı. Ürəyi xərab bəcılar gördü ki, oğlan nə oğlan, qız nə qız. Bəcılar bəna pəxıllıx elədi. Bə gün bəna dedilər ki, dur gedəh çiməh. Quyuları varmış. Gedillər çimillər. Böyüh bacı girir çimir, onnan sora ortancıl bacı girir çimir. Əxırcı qız çiməndə yəvaşca ipi kəsillər düşür quyuya. Ortancıl qız onun paltarın geyir. Əvə gəllər boyum oğlanı gözdüyür. Bə az keçir vaxt olur. Oğlan gəlir. Qıza der ki, gedax. Ama görür ki, qız nəysə başqadı.

Uşax günü-günnən saralır-solur. Oğlan şüpələnir ki, bə uşax niyə belə olur. Bə gün həməh quyudan bə qəmiş gövərir. Oğlanın çobanı o qəmişdən özünə tütəh düzəldir. Bə çalanda uşax oynuyur, deyir, gülür. Elə ki, səsi kəsildi, genə uşax qəmnənir. Deyillər bə nə təhər işdi. Qız eşidir, çobannan soruşur ki, bını hardan kəsmisən? Çoban da der. Qız yavaşca tütəyi oğurruyur, yəndırır, apar külün atır bəxçıya. Bəxçada bə çinar gövərir. Bə uşax əğlardi, gedərdi başın qoyadı çinarın kölgəsində yətardı. Qız bını da bildi. Oğlana dedi:

- Gərəh ağacı kəsəsən.

Bə gün bə ağacı kəsdilər. Bə xırda qənqalax atıldı təğa.

Oğlan yətannan sora, bə qənqalax olur qız, yenir yerə. Gəlir uşəğı açır, süd verir, səlir beşiyinə gedir. Açıx-aşkar uşax dirçəlir. Bə gün oğlan görür şəmdannar yerin

dəyişip. Oğlan şüpələnir. Gecə bərmağın kəsir, mısır. Görür öz arvadı şəmdannarı dəyişdi. Uşağı aldı qucağına yedirdib səldı yerinə. Elə istədi olsun qənqalax oğlan yapışdı qızdan. Nə olup demədi.

Əxırda qız dedi:

- Səhər gedərsən mənə bir inci boyunbağı alarsan gətirərsən, ya da nar. Mən ona deyacam sözümü. Getdi boyum oğlan aldı gətirdi. Özü də girdi pərdən dalına. Oğlan boyum gördü qız nə başına gəlmişdi həmmısın bir-bir nara nağılladıxca dedi:

- Nar, ya sən çatda, ya mən.

Qutaranda oğlan dedi:

- Nar, çatda.

Nar parçalandı. Gəldi boyum həməən xayın qızı qoydu atın üstə göndərdi atası evinə. Genə bəşdadılar şad yaşamağa.

MAHMUD ŞAH VƏ ƏHMƏD VƏZİR

Bir pədsah vardı. Gec oldu bının uşağı. Sonnan-sona bının iki oğlu oldu. Ad qoyannar yığıldı. Birinə Mahmud, birinə Əhməd adı qoydu. Şah ac qarınnar doyuran, çılpaq əyinnər bitirən, yaxşı, uzaqgörən bir şahdı. Bı şahın oğlannarı ekiz tay olduğuna dayə tutdular. Bı uşaqlar böyüdü, həddi-kəmalə çatdı, evlənmiş vaxtları olanda şah düşdü ölüm yatağına. Oğlannarı çağırdı dedi:

-Əhməd, Mahmud, gəlin sizə vəsiyyəət eliyim. Mahmud Əhməddən əvvəl dünyaya gəlmişdi, yekə sayılırdı.

Dedi:-Mən ölürəm. Dədə-baba biz sülaləynən şah olmuşuq. İndi mən ölürəm, oğlannarım. Birizi şah qoyuram, birizi vəzir. Mahmudu şah qoyuram sənnən böyükdü. Əhməd, səni də vəzir.

Şah öldü. Şahı əfn-dəfn eliyib, matəmi keçirdənnən sora Mahmud oldu şah, Əhməd də oldu onun vəziri. Bıllar yaşadılar. Mahmud çox namərd şah oldu. Yeriyanə yol vermirdi, pis işdər görürdü. Amma Əhməd çox uzaxgörən, çox yetim qarnı doyuranıdı. Bıllar 50 yaşa çatdı. Bı iki qardaşın heç birinin uşağı olmadı. Əhməd bir gün getdi evinə, gördü küçədə səs gəlir. Çıxdı ki, 12 yetim uşaxdı, çılpaxdılar. Uşaxları çağırdı. Həyətdə tut ağacının kölgəsinə paltar sərdi. Arvadına dedi:

-Yemək hazırla gəti.

Hər şey gətirdi. Bı yetim uşaxlar doyuncan yedilər. Əhməd bunnarın əyninə paltar geyindirib şad-xürrəm saldı yola, getdilər. Uşaxlar gedənnən sora Əhməd vəzir gəldi, otdu həyətdə, öz-özünə düşündü.

Dedi:

-Pərvərdiyar-aləm, çox şükür sənin böyühlüyünə, mənim də bir övladım olaydı. Əlli yaş sanki bir gədihdən aşır insan. Mən təzədən nolasıyam?

Bunun ağzından bu söz çıxmamış qapıdan bir dərviş girdi. Dərviş qəşəh, nurani, belində qurşağı, əlində nacax girdi. Salam verdi. Əhməd vəzir səvindi. Dedi:

-Qəm-qüssə məni almışdı. Ey dərviş, xoş gəlmisən. Gəl bir-iki qəsidə de, mən qulaq asım. Dərviş gəldi otdu. Əhməd vəzir arvadına dedi:

-Yeməh hazırlayın, yaxşı qonağım var.

Dərviş dedi:

-Biz çörəh yeyən dərvışdərdən dəyilih. Mən gəlmişəm sənə müjdə verməyə.

Dedi:

-Nə olar. Qurbanın olum.

Dərviş dedi:

-Sənə bir alma verirəm, apar ortadan tən yarı böl. Yarısını qardaşın Mahmud yesin, yarısını da sən ye. İkizin da arvaddarız hamilə olar. Doqquz aydan sora bari-həmlə yerə qoyannan sora birızın oğlu, birızın qızı olacax. Bı oğlanı, qızı bir-birinə verin. Çünki bınnar bir mayadan əmələ gəlib.

Dərviş qeyb oldu. Əhməd durdu, çörəh yedi, əl-ayağın yudu, qəşəh paltar geydi, almanı bir ağa büküb qoydu cibinə, getdi qardaşının yanına şahlığa. Salaməleykum, Mahmud.

Mahmud dedi:

-Salamsızıdım?

Dedi:

-Ay qardaş, mən sənin vəzirinəm, özü də qardaşınam. Niyə həylə eliyirsən?

Mahmud şah dedi:

-Səni görməyə gözüüm yoxdu.

Vəzir dedi:

-Mən sa indi bir müjdə gətirmişəm axı.

Dedi:

-Nədi? De görüm sənnən nə müjdə?

Dedi:

-Qardaş, həyətdə mən belə düşünürdüm, qapıdan bir dərviş girib bir alma gətirib dedi. Bunu ikimiz yeməliyih. Özü də dedi:

-Birizin oğlu olar, birizin qızı olar. Əhd eliyib evləndirərsiz. Alma bütövləşər. Qeyb oldu dərviş. O qəzəbli Mahmud dinmədi. Əhməd almanı yarıdan böldü, yarisin qardaşı yedi, yarisin özü. Doqquz ayın tamamınnan sora arvaddarı bari-həmləni qoydu. Əhməd vəzirin bir oğlu oldu, Mahmud şahın bir qızı. Yeddinci gün el yığıldı. Camahat gözaydınığına gələndə dedilər:

-Uşaxların adın da qoyax.

Bütün camahat gördü qız elə gözəldi, dedilər:

-Almadan əmələ gəlib. Qızın adını Alma qoyax. Oğlan da çox qəşəhdi.

Atası dedi:

-Ma xaliq verib. Oğlanın adını Xaliq qoyaq.

Billar qaldı. Hər kişdə gəldi öz əvinə, amma Mahmud şah elə pisdiyini eliyir. Qız böyüdü. Ərsiyə çatdı. Əmələ gələnnən sora şahlar-vəzirlər nə qədər elçi gəldi, Mahmud vermək istədisə də, qız getmədi. Bir gün Əhməd vəzir arvadına dedi:

-Mənim şahlığa taxdığım üzüyü də ver, qəşəh paltarımı da geyinim, qardaşımın evinə elçi gedim. Dərviş bizə belə deyib, qızı alam oğluma. Oğlan dedi:

-Ata, getmə. Mən bu gecə yuxu görmüşəm.

Dedi:

-Nə yuxu?

Dedi:

-Yuxuda gördüm ki, ildırım düşdü, həyatımızda ağacımız parçalandı. Düşdü yerə, evimizin bir tərəfi uçdu.

Dedi:

-Yuxudu, eybi yoxdu. Yuxunu yozan bilər. Allah qoysa heç-zad olmaz. Ay oğul, qəlbı gen tut. Gedirəm sa qız almağa.

Oğlan bir də təkrar elədi. Ata, getmə, yuxu görmüşəm, Əhməd vəzir baxmadı sözünə. Durub üzüyü taxdı barmağına, qəşəh paltar geydi. Getdi otdu qardaşının elçi daşının üstündə. Mahmuda xəbər apardılar ki, qardaşın Əhməd vəzir oturub elçi daşının üstündə. Şah dedi:

-Yüz it küçüyüm ola. Onun oğluna vermənəm. Gedin gətirin bira.

Getdilər Əhməd vəziri gətdilər. Dedi:

-O daşın üstə niyə oturmusan?

Dedi:

-Elçi gəlmişəm.

Dedi:

-Kimə?

Dedi:

-Sənin qıza. Almanı verən belə deyib, elçi gəlmişəm.

Dedi:

-Cəllad...

Vəzir dedi:

-Ə qardaş, hansı elçini tarixlərdə öldürüblər? Mən gəlmişəm, qızı verirsən ver, vermirsən vermə. Cəllad nədi?

Mahmud dedi:

-Cəlladı çağırıram boynu vıram.

Vəzir dedi:

-Ağlın olsun. Neçə müharibələrdən səni qutarmışam, tədbir töhmüşəm. Şəhər camatın mən saxlamışam.

Cəllad gəldi. Tutdular, qolların dalda bağladılar. Cəllad kişinin boynunu vurdu. Xəbər çatdı oğluna. Oğlu Xaliq gəldi girdi içəri ki, atasının meyidini aparsın. Dedi:

-Əmi, yaxşı elədin öldürdün. Mən atama dedim yuxu görmüşdüm. Baxmadı sözümə. Meidi ver götürüm gedim.

İkinci cəlladı çağırırdı Mahmud. Dedi:

-Cəllad gəlsin qardaşımın oğlunun boynunu vırsın.

Bu sözü eşidən camahat əli nə tutdu aldı, hücum elədi şahlığa. Sən Əhməd vəzir kimi vəziri- öz qardaşını öldürmüşən, bizə sənin kimi şah lazım deyil. Bı qışqırıqın, qiyamətin ortasında almanı verən qapıdan girdi. Əhməd vəzirin qollarını aşdırıb, başın bədəninə qoydurub, iki rəkət hacət namazı qılannan sora Əhməd vəzir ayıldı. Almanı verən gedib oturdu şahlıx taxtının üstündə qızın əlin gətirdi verdi oğlanın əlinə. Dedi:

-Bılların mayasın mən vermişəm. Mən də bılların əhdin oxuyuram. Oğlanın qızın kəbinin oxudu. Kəbini oxuyub qutarıncan dedi:

-Bir adam girib görsün ki, Mahmud şah neyniyir?

Girdilər ki, Mahmud şah qəlyan çəkirmiş, oturduğu yerdə od tutub yanıb kül olub. Əhməd vəziri qoydular Mahmud şahın yerinə. Almanı verən tədbir töhdü.

Oğlanınan qıza 40 gün toy elədilər. Almanı verən dedi:

-Əhməd vəzir, 40 günnən sora dünyanı dəyişəssən. Oğlu qoy yera. Qız da oğlana vəzir olar. Allah istədiyi dostun hər yerdə istiyir. Allah-tala gözəgörünməzdi, yaratdığına ruzi verəndi, yaratdığın yaşadandı. Onnar şad-xürrəm yedi, yerə keçdi.

ALLAH ƏMRİ

Biri varmış, biri yoxmuş. Bir gəlin varmış. Gəlinin iki uşağı varmış. Gəlin yuxudan tez aylar, vaxtlı qalxarmış, çeşmiyə, çaya gedərmiş, su götürərmiş. Bir gün gedir, görür bir dənə çörəh suyun qırağıynan gəlir. Deyir, yəqin hardansa düşüb. İkinci gün gedir, görür yenə biri gəlir. Üçüncü gün gələndə düşür bunun dalına. Suyun qırağınca gedir ki, görsün çörək nə olacax. Qaya kimi yerdə altdan bir tühlü əl uzanır, çörəyi tutur. Üstdən çıxır ki, kimdi o çörəyi tutan. Deyir:

-Ay bala, bil, agah ol, gündə bir çörəh allahdan ma urzadı. Gəlir burda tuturam.

Deyir:

-Sən nəçisən? Nə karasan ki, orda qalırsan?

Deyir:

-Mən tale yazıram. Kimin də başına nə gələcəhsə, onu da bilirəm.

Gəlin deyir:

-Yaxşı, indi mənim başıma nə gələcəh? De, eşidim.

Deyir ki, vaxt olacax, öləssən. Dəfn eliyəcəhlər səni. Bir gecə qəbirdə qalassan. Səni səhərisi qəbirdən xilas eliyəcəhlər. Kişi deyən kimi də olur. Qaraçı köçü gəlirmiş, gəlin qəbirdən qışqırır:

-Ay ma kömək, məni burdan qurtarın, ölməmişəm. Zənən də varmış, kişi də varmış köçdə. Çönüllər səs təzə qəbirdən gəlir, bunu çıxardılar. Görüllər bir qəşəh gəlindi. Əyin-dəyişəyi salıllar bunun başına. Götürüb gedillər. Ta bu kəndə gəlmillər. Bunu aparıllar. Orda bir evladı da olur. İkisi də bırdə. Bu gecə-gündüz ağlıyır. Bunnan soruşurlar

ki, yaxşı, iki uşağın vardı, biri də oldu. Səni ölümdən qurtarmış, niyə ağlıyorsan? Deyir:

-Yox, mən elə o uşağımı, o ayiləmi istiyirəm. Elə bunu deyir. Cana yığır hamını. Bunu gətirib qoyullar həmənin qəbirin qırağına. Şər vaxtına düşür, qayıdıb gedirlər. Deyillər: - Hara gedirsən, get.

Bu gəlib çıxır, evin dal tərəfində oturmağa yer varmış, yaşmaxlanır, fikirləşir ki, indi gələn olacaq, eşiye çıxacaq, görüm ərim evlənib-evlənmiyib. Görür qaynanası çıxdı eşiye. Bu dik durur ayağa, buna salam verir üzüörtülü. Qaynanası soruşur:

-Ay bala, sən kimsən bu vədə burda əyləşmişən? Evə gəlmirsən?

Deyir:

-Tanış deyiləm, qərib bir adamam. Xalam o biri kənddədi, ordan gəlirdim. Bu qapıya rast gəlib əyləşmişəm ki, bəlkə burda məni bir adam evə apara.

Arvad deyir:

-Ay bala, dur gedəh evə. Gələ-gələ arvad dərini açır. Deyir ha belə, gəlinin başına bu iş gəlib, uşaqları yetim qalıb. Deyir bə, oğlum da evlənmiyib. İki də uşağı var, qalmışam elə onların əlində. Qapıdan girir, bu uşaqlar yapışır gəlinnən. Gəlin də bunnarınan çox mehriban görüşür. Arvad deyir:

-Ay bala, bu uşaqlar nə yaxşı yapışdı sa.

Qız deyir:

-Uşağım yoxdu, bilillər, ona görə mənə mehr saldılar.

Axşam gəlir. Arvad çıxır qapıya, deyir ki, a bala, qonağımız var. Deyir:

-Kimdi?

Deyir:

- Bir gəlin oturmuşdu qapıda, gördüm, gətirdim evə.

Deyir:

- Bə bilmədin kimdi?

Deyir:

-Soruşdum, dedi, qərrib adamam, kənar kətdən gəlirəm.

Oğlan gəlir evə. Bu, oğlanın ayağına durur üzüörtülü. Oğlan çıxır eşiyə, anasını çağırır deyir:

-Bunu dərindən öyrən kimdi? Əri var, yoxdu?

Deyir:

-Soruşmuşam, a bala, əri yoxdu. Uşağı olmuyub, boşuyublar.

Bunnar çox arxayın olullar.

Oğlan deyir:

-Elə gedəciyəm molluya, kəbin kəsdirəm, bunu allah yetirib. Qalsın evdə. Molla baxır kitaba, baxır buna, fikirləşir. Kişi soruşur:

- Niyə belə fikirlisən?

Deyir:

-Bax bu qadın sənə kəbinnidi.

-Əşi, etmə-eləmə, necə yəni kəbinnidi?

Deyir:

-Hə, elə sənin öz ayıləndi.

Gəlillər qız üzünü açır. Deyir:

-Mən sənin ayılənəm. Mən ölməmişdim, amma aparıb basdırmısınız. Vaxtilə mən bir belə şey eşitmişdim, inanmadım, güldüm. İndi o gəldi başıma. Mən çıxıranda qaraçı dəstəsi çıxardıb aparıb. Neçə ildi ordayam. Qəbul eliyərsən, genə də ayılənam. Qəbul eləmirsənsə, heç.

Əri deyir:

-İndi bu Allah əmridi. Sənin günahın deyil ki, heç sənin özünən də asılı deyil. Təzədən qadın ayılə-uşaq sahibi olur, xoşbəxt yaşyıllar.

❧ ❧ ❧ ❧

TOXMAĞIN NAĞILI

Biri varmış, biri yoxmuş. Bir toxmax varmış.
Gedirmiş cəviz oğruğuna. Gedibdi yolda qabağına bir ilan
çıxıb. Deyib:

-Ay toxmax qardaş, hara gedirsən?

Deyir:

-Gedirəm cəviz oğruğuna.

Deyib:

-Məni də apar.

Deyib:

-Gəl gedəh.

Gedib qabağına bir çölməh çıxıb.

Deyib:

-Məni də apar.

Deyib:

-Gəl gedəh.

Gedib qabağına bir iynə çıxıb. Deyib:

-Hara gedirsən?

Deyib:

-Cəviz oğruğuna.

Deyib:

-Məni də apar.

Deyib:

-Gəl gedəh.

Gedib qabağına bir xoruz çıxıb.

Deyib:

-Hara gedirsən?

Deyib:

-Cəviz oğruğuna.

Deyib:

-Məni də apar.

Xülasə, gedib giriblər bir əvə. İlanı qoyublar taxçıya, toxmağı atıblar qapının başına, iynəni sancıblar təndirin başına, bir də bir mal gedirmiş, onu da qoyublar damın üstünə. Xoruzu da basdırıblar külə. Cəvizi götürəndə arvad deyib:

-A kişi, dur cəvizi oğurradılar.

Durur kişi qaçır taxçıya, əlin atır, ilan əlini çalır. Qaçır qapının ağzına toxmax başınnan vırır. Durur qaçır təndirin başına, iynə batır ayağına, gedir ocağa sarı, xoruz gözünü külünən doldurur. Ordan cəvizi götürüllər, gəlillər. Burda nağıl qutarır. Göydən üç alma düşdü.

İLANIN NAĞILI

Biri varmış, biri yoxmuş. Bir kişi varmış. Bunun da yaxşı bağı, bağbanı, bircə də bir oğlu varmış. Bunun oğlu bir həftə yoxa çıxır. Tapılmır. Fikirləşirlər, ay allah, bu elə cavan deyil. Çox belə sədaqətli, etiqadlı, inamlı, insaflı, səxavətli, çox gözəl bir oğlandı. Nə təhər olub belə cavan yoxa çıxdı. Kişi dedi:

-İlahi, bu elə əyri yola gedən deyil. Nə dili azmaz, nə ayağı çəpməz, nə əli səpməz.

Bir həftədən sonra bağban gəldi, gördü ki, bir dənə ilan beləsinə dolanıb bu oğlanın hər yerinə. Baş yekə, çaynik kimi, gözünü dikib bunun gözünə. Nə vurmur, nə də düşüb getmir. Bunnar söhbət eliyir. Bağban baxdı-baxdı, dalı-dalı çəkildi. Gəldi oğlanın atasına dedi ki, insana tez şad xəbər də vermək pisdi, qara xəbər də vermək pisdi. Qorxma, özünü ələ al, sa bir yaxşı söz deyim, kişi dedi:

-Nədən qorxacam? Allahdan savayı heç nədən qorxmuram.

Bağban dedi:

-Bə oğlunu tapmışam. Sappasağdı, heç nə olmuyub. Oğlun bağda yatıb. Ansaq yuxuya gedib. Bilmirəm vergi verilib, nədisə, bir dənə ilan dolaşdı buna, qoymur ayağa qalxa. Kişi gəldi bağa, belə baxdı. Bağban çəkildi dala, kişi baxdı gördü ki, elə həqiqətən oğlu yatıb, irəngi özündə. Ancaq danışır. İlanın dilini bilir. Dedilər ki, soruş ki, mənə niyə vurmursan? Vurursan vur get, xoşa gəlmirəm vur, ya da nə istiyirsən istə da, axı mən dura bilmirəm.

Oğlanın atası qayıtdı ki, ey allahın yaratdığı heyvan, səni də allah yaradıb, mənə də allah yaradıb. Öz insafa, öz

dinə görə səni yaradana and verirəm, nə sözün var de. Yeganə bir oğlum var, ver aparım. İlan dedi:

-A kişi, bir halda ki, məni yaradana and verirsən, oğlun cırıq paltar, cırıq çarıq geysin, bir də dağarcıq götürsün, yeddi kənddə dilənsin. Mən də onu ötürüm.

Kişi tutuldu. Dedi:

-Bə səni yaradana qurban olum, bə mənim malım, ilxım, heyvanım. Mənə nə deyərlər?

Dedi ki, yox, yeddi kəndi dilənməsə oğlunu ötürməyəm.

Kişinin əlacı kəsildi. Harda cırıq paltar varıdı, bunu geyindirdi. Ağlaya-ağlaya, qüssələnə-qüssələnə dedi:

-Sən yazmısan, sənin yazından çıxı bilməyəm.

Kişi oğluna dedi:

-Oğul, bu şəhər səni tanıyır, aş dağın o üzünə, orda bizi bəlkə heç kim tanımadı.

Bu oğlana biri buğda verirdi, biri əriştə, belə-belə yeddi kəndi dolandı. İlan da bədənində. Üstdən paltar geyinib. İlan dedi:

-Gedək bağa, indi atan gələcək.

Atası gəldi.

Dedi:

-Gətirdin oğlumu?

Dedi:

-Gətirdim. Əvvəl Allahın yazısı yazılıbdı, bu bir. İkincisi, ata balasız, amma sənin bu oğlundan sənə oğul çıxmayacaq.

Dedi:

-Niyə?

İlan dedi:

-Bunda o qədər sədaqət, o qədər üzündə pərdə vardı ki, ataya, anaya, amma mən ki, bunu dolandırdım, üzünün pərdəsi götürüldü. Allah heç kimi dilənçi eləməsin. İndi ki, üzünün pərdəsi götürüldü, sa layıq deyil, ma layıqdı. Oğlanın ayağından vurdu, qapqara qaralandan sonra canı çıxdı. İlan dedi:

-Oğlan bu dünyanın deyil. Mən aparıram, - dedi getdi.

Kişi ağlamadı. Oğlunun meyidini götürdü. Korpeşman evə qayıtdı. Burda nağıl qurtardı.

PƏDŞAH QIZI

Bir pədsah olur, bunun da bir qızı. Bir gün bir yel qalxır. Bu yel qızı götürür. İndi bir saat-iki saat qara buludların arasında qız bilmir yerlə gəldi, göylə gəldi. Yel gətirir bir daxmada qızı qoyur yerə. Qız baxır ki, kasıb bir yerdi. Qara divar. Bir arvad tumanın bu yana çəkir, o yana çəkir. Əyni-başı cındır. Arvad çıxır ki, bir gözəl-göyçək geyimli, aya bənzər qız durub. Deyir:

-Qızım, orda niyə durmusan?

Deyir:

-Vallah, yuxu tutub, köç gedirdi, köçdən düşmüşəm. İndi bilmirəm bura haradı? Dalımca gələn ola-olmaya, mənə heç arayıb-axtaran yoxdu. İcazə verirsən nənə, mən gəlib sizdə bir havır dincəlim. İndi bəlkə bir günə, iki günə gələlər dalımca, onu da bilmirəm.

Deyir:

-Bıy, ay bala, qurban olum, gəl. Görür orda bir qazan var, daşib-gedir, kasıb yer, cır-cındırın içində. Bir xeyli fikirləşir, deyir ta mən durum burdan hara gedim. Kimin qapısını açım, qız xeylağıyam. Pisin qabağına çıxaram. Bəlkə atam gəldi, mənə tapdı.

Qız dedi:

-Nənə, bəlkə burda dükan ola.

Dedi:

-Var, niyə yoxdu.

Dedi:

-Mənə apararsan?

Dedi:

-Niyə aparmıram.

Gedib görür yaxşı dükan var. Nağılçı dili yüyürək olar, nağıl söhbəti şirin olar. Gəlir siftə arvada bir dəst paltar götürür. Ayıbdı axı, qolu-ayağı görünür, yanınca gəzməyə utanır. Qız deyir:

-Nənə, nə götürürsən götür.

Deyir:

-Ay bala, mənim pulum yoxdu.

Qız deyir:

-Nənə, mən pulunu verəciyəm.

Qız qolbağını açır, evə nə lazımdı alıb gətirir. Görür kişi yatıb. Baxır biri beş inək qatıb qabağına aparır. Biri iki inək qatıb aparır. Soruşur ki, naxırçı yoxdu?

Arvad deyir:

-Yox.

Deyir:

-Niyə, nolar qatın bu kişinin qabağına, aparsın. Aparıb otara bilməz?

-Deyir ki, mənə demirlər axı.

Qız deyir:

-A kişi sən demiyincə xalxın nə işinə qalıb? Dur, əmi, sən o malları apar. Haqqını da al. Niyə getmirsən burda ac-acına oturmusan. İşləməyin dərdindən yeməyə həsrət qalmısan.

Qız kişini göndərir. On evin inəyini aparır otarmağa. Axşam hərə bir əppək gətirir. Bir inəyi olan bir əppək, iki inəyi olan iki əppək. İl başına da bir pud buğda verirlər. Görür hərə üç-dörd quzu qatıb qabağına aparır. Nənə, niyə siz gedirsiniz? Bir uşaq tapıb yollayın. Arvad deyir:

-Vallah, gedən yoxdu. Bir gün nobata qoyuruq o gedir, bir gün bu gedir.

Qız deyir:

-Oğlun yatıb onu oyat getsin.

Beləliklə, oğlanı da quzuya göndərir. Gözləyirlər ki, qızın dalınca gələn olar. Bir ay, iki ay keçir, heç kim gəlmir.

Qız car çəkdirir. Biri bir manat verəndə, mən beş manat verəcəyəm, deyir. Qız bir dam-daş saldırır, adam deyir xan dam-daşdı. Qızı belə görəndə, ordan istiyirlər, burdan istiyirlər. Qız deyir:

-Ana, hər kişdənən daşı da var, divarı da var. Yarı dindir özün gör, ev yıxar ara sözü. Nənə, hazır sənən oğlun ola-ola, daşımız-divarımız ola-ola mən niyə gedim xalxa? Cəfa çəkib əziyyət görmüşəm.

Arvad deyir:

-Nə bilim axı, qağa demisən...

Deyir:

-Sən anam, o da atam, razıyam.

Gedirlər bu qızın kəbinini kəsdirlər oğlana. Dil yüyürək olar. Bir il keçir, bunun bir uşağı olur. Bunun adın kim qoysun, kim qoymasın, əşi qərrib qızdı elə uşağın adını da o qoysun, deyirlər. Deyir:

-Uşağın adını qoyun "Haragetdi".

Qızın atası çox əzab əziyyət çəkirdi, sıxılırdı amma açıb ağartmırdı. Bir gün yatanda buna yuxuda dedilər ki, başına tas qoy, əlinə dəmir əsa al, ayağına dəmir çarıq gey. Çarığın ucu yeyiləndə, əsanın qırağı yeyiləndə, tasın yanları yeyiləndə qızı taparsan.

Pədsah bunu nə açmadı, nə ağartmadı. Başladı diyarbadiyar gəzməyə. Allah gətirdi bu qıza bir oğul da verdi. Biri dedi Sicimqulu qoyaq, biri dedi Örkənqulu

qoyaq. Hərə bir ad deyəndən sonra, bunun da adını qoydular “Hardaqaqldı”. Nağıl dili yüyrek olar. Gününüz xoş olsun. Bir il də keçdi, allah-tala gətədi, kərəminə xoş getdi, bir oğul da verdi. Bunun adını da qoydular “Necəoldu”.

Bunlar irilmişdi. Qız uşaqlara dedi:

-Gördünüz ki, bir adam gəlir, kimsəsi yoxdu, qonaqçısı yoxdu, gəlib babandan icazə alarsınız, onu gətirərsiniz evə.

Pədsah çox yorulmuşdu. Göz gəzdirdi, bir bulaq gördü. Əyilib sərin sudan içəndə belə baxdı ki, çarığın ucu yeyilib, tası başından götürdü ki, qıraqları yeyilib, əsaya baxdı ki, yanı yeyilib, dedi:

-İlahi, alan da sənsən, verən də sənsən. Gah verərsən, gah alarsan, gah bəzərsən, gah pozarsan.

Kişi gəldi, çıxdı uşaqlar oynuyan yerə. Gördü uşaqlar aşıq oynuyur, biri aşığın birini götürdü qaçdı. O biri uşaq dedi:

-Qardaşına öyüd ver!

Uşaq soruşdu:

-Nə olub?

Dedi:

-Necəoldu aşığı götürdü qaçdı.

Kişi bu qəribə adlardan duruxdu qaldı. Fikirləşdi ki, belə adları mən tarixdə eşitməmişəm. Heykəl kimi durdu. Günortadan keçirdi. Uşaqlar da baxırdı. Adam azalırdı axı, bu kişi elə əlin qoydu üzünə necə nə təhər oynuyurlar, baxdı. Dedilər:

-Babacan, qonaqçın var?

Dedi:

-Xeyr.

Dedilər ki, onda qoy gedək icazə alağ, səni aparaq.

Uşax gəldi babasına dedi ki, babacan, orda bir dərviş durubdu, kimsəsi yoxdu. Soruşdu ki, qəsidə deyir? Dedilər:

-Yox elə deyir: “Alan da sənsən, verən də sənsən, gah alarsan, gah verərsən, gah bəzərsən, gah pozarsan”. Belə-belə sözlər oxuyur.

Qız barmağını dişlədi. Getdilər gətirdilər. Gələn kimi qız tanıdı. Ata tanımadı. Yaxşı hörmət qoydular. Hardan gəlmişən, hara gedirsən. Kişi dərin bir köks ötürdü. Dedi:

-Nə bilim. Elə-belə cəlayivətənəm.

Soruşdular:

-Evin-eşiyin, məmləkətin?

Dedi:

-Məmləkətim də var, adım-sanım da var. Allahın yazısı, fələyin qəzasıynan gəzirəm. Kişi başına gələnləri nağıl elədi ki, ta bunu gizlətməyin mənası yoxdu.

Qız içəridən çıxdı. Allah cəmi həsrətliləri qovuşdursun. İtkinləri yetirsin. Cəmi cavanların qəddin yerə vurmasın. Qız dedi:

-Ata, qızın mənəm, nə ölməmişəm, nə itməmişəm, nə sənin başını aşağı eləməmişəm. O üçü də sənin nəvələrinə. Kişi uşaqları da götürdü, qızı da götürdü apardı məmləkətinə. Allah cəmi həsrətliləri qovuşdursun.

Göydən üç alma düşdü. Hamısı nağıla qulaq asanların.

ODUNÇU QIZI

Biri varıdı, biri yoxudu. Bir kasıb kişi varıdı. Bu kişinin heç zadı yoxudu. Amma üç qızı varıdı. Arvadı ölmüşümüş. Bu kişi gedərdi dərədən-tərədən, meşələrdən odun yığardı, gətirərdi, satardı, balalarına çörək pulu eliyərdi. Bir gün kişi getdi oduna, şələni tutdu. Döndü üzü o yana. Qayıtdı ki, şələni götürüm, gördü şələnin üstə bir ilan yatıb. Dedi:

-Ay allahın heyvanı, yatmağa yer tapmadın, gəldin yatdın bunun üstə?

İlan dilə gəldi dedi:

-Qızın birini ver ma, düşüm gedim.

Dedi:

-Yaxşı. Səhər gətirərəm.

İlan çıxdı getdi. Səhər kişi gəldi. Dedi:

-Getmişdim o tərəfə, meşəyə sarı, indi bu yana gedərəm.

Getdi odun yığdı, gördü həmənlə ilan genə yatıb. Dedi:

-Bu da dünənki deyil mənə qəzilliyəsən, get qızı gətir. Kişinin şələsi qaldı, orda, kişi gəldi kəndə. Dedi:

-Qızlarım, kasıbçılıq zamanasıdır. Dünən belə, böyün belə, ilan gəlib yatıb şələmin üstə, deyir ki, qızın birini ver ma, düşüm. Yekə qız dedi:

-Bay, bir ilanımız çatmır.

Ortancıl qız dedi:

-Dərdimiz kəsilmədi, gedək çöllərin ilanına.

Üçüncü qız dedi:

-Dədə, mən gedirəm.

Xırda qız düşdü dədəsinin yanına gəldi, ilan baxırdı, gördü budu ha kişi gəlir. Gəldi dinməz-söyləməz ilan zivdi, düşdü yerə, kişi şələsini götürdü. İndi ilan düşüb qabağa, bu da dalınca. İlan hara gəldi girir, bu da bəni-insandı da, yeriyə bilmir. Hərdən də deyir:

-Ay qız, zirək gəl.

Getdi çıxdı bir kalafaya. Bir gilif idi, ilan zivdi getdi, qız qaldı. İçəridən ilan dedi:

-Ay qız, gəl.

Qız dedi:

-Axı mən gələmmirəm.

Dedi ki, təpiyinən vur, ucsun.

Vurdu, uçurtdu, getdilər.

Gethaget getdilər, çıxdılar bir qalaçıya. Demə bu bir div oğludu, xalası qızına nişanlıdı. Oğlanın anası baxırdı. Gördü budu, gəlir, yanında da bir bəni-adəm. Dedi:

-Gəl gör sənin başına nə oyun açacağam.

Ta nə deyə bilər. Oğlu hələ siftə bunu süpürgə elədi, qoydu qapının dalına. Girdi içəri. Anası dedi:

-Süpürgə eliyib qoyma qapının dalına. Get, nədir gətir.

Gəldi, qızı götürdü, dedi, anam nə desə sən onu deyərsən, amma mənsiz heç zad eləmə. Oğlan getdi, arvad yerindən durdu, dedi:

-Ay qız ey, gedərsən o böyüklükdə həyəti, hasarı sulayarsan, elə süpürərsən nə bir yeri nəm olmaz, nə də bir yeri quru. Hər yeri bərabər olar. Oğluma toy eliyirəm.

Qız çıxdı. Süpürgəni götürdü. Bekaf gedirdi. Oğlan dedi:

-Noldu?

Dedi:

-Anan ma belə dedi.

Oğlan sehrliydi. Bir nazik yağış çilətdi, bir də bir yel əsdirdi. Bu meydança elə oldu ki, gül kimi. Qız süpürgəni götürüb gülə-gülə süpürdü.

Dedi:

-Süpürdün?

Dedi:

-Hə.

Anası dedi:

-Bu, vurulmuş oğlumun əməlidir, ha.

Bu arvadın uzaqda bacısı varmış, bir məktub yazdı.

-Bunu oğlum gətirib. Mən bunu yeyə bilməyəcəyəm, göndərirəm ora, sən yeginən.

Dedi:

-Ay qız, ala bu məktubu, aparginən, ver bacıma gəl. Bacımda qaval var, onu da gətir.

Qız çıxdı eşiyə. Oğlan soruşdu:

-Anam sa nə dedi?

-Anan ma dedi ki, xalangildə qaval var, onu gətirim. Məktubu da verim gəlim.

Oğlan dedi:

-Gedərsən məktubu verərsən xalama. Xalam oxuyunca, sa mən xəbər verim, qaval yükün üstədi, götürüb çıxarsan. Ha çağıracaq:

-Az, qayıt bəri, az, qayıt bəri, bunu verim apar.

Dönməginən, o gedir dişini sürtməyə. Səni yeyəsək.

Burdan getdi, apardı məktubu verdi, arvad döndü dişlərin sürtməyə. Qız qavalı götürdü, çıxdı. Oğlanın anası baxdı ki, budura gəlir.

Bunlar başladı toy eləməyə. Arvad bacısı qızını gətirdi. Axşam oldu, arvad bir sehr oxudu. Qızı yapışdırdı divara, barmaqlarının arasına şam qoydu. Dedi:

-Barmaqlarının arasında şam yanıb əridikcə tökülər, sən də yanarsan.

Arvad çıxdı eşiyə. Oğlan belə baxırdı. Gördü axı insaf deyil, bunu bu gətirib. Yerdən qalxdı, xalası qızını bir sehr oxumaqla yapışdırdı divara, barmaqlarının arasına şam düzdü. Bəni-adəmi götürdü, aradan çıxdı. Səhər açıldı. Arvad gəldi. Günortaydı, qapını açdı, gördü, and olsun allaha, nə oğlu var, nə bəni-adəm. Bacısının qızı da yanıb kül olub. Dedi:

-Dayan, keçərsən əlimə, gör sənin başına nə oyun açacam.

Bunlar gedirdi. Getdi-getdi, uzaq bir səhradan qız döndü dala, gördü ba, oğlanın anası elə gəlir, elə gəlir... Anası gəlincə oğlan qızı elədi bir kötük. Özü oldu həmən ilan. Kötüyə elə dolandı, elə dolandı, başını qoydu üstə. Bu arvad gəldi. Baxdı-baxdı bu kötüyə, gördü çarə yoxdu. Dedi:

-Sən olmasaydın, bilərdim bu kötüyə neynirdim.

Qayıtdı. Uzaqlaşdı. Səhradan uzaqlaşandan sonra oğlan yenə sehr oxudu, düşdü oğlan şıqqına. Arvad çöndü baxdı, gördü, oday, gedirlər. Bir də qayıtdı. Hay eliyib gəlib bunlara çatınca, oğlan qızı elədi bir gölməçə su, özü oldu bir gül, düşdü suyun içinə. O yandan anası ağzını uzatdı, gül oğlu ağzına keçdi. Ana-baladı da, keçəmmir, elə baxdı-baxdı dedi:

-Sən olmasaydın, bilərdim neynirdim. Bu bulağı elə qurudardım, heç qumu da qalmazdı.

Arvad qayıtdı. Bunlar gəldi çöllü-biyabanda bir qalaçıya. O yana keçdilər qapı açılmadı. Heç kəs də yoxdu. Oğlan nə qədər elədi, qapı açılmadı.

Qız dedi:

-Qoy mən eliyim.

Qız elə belə eləyəndə qapı açıldı, qız girdi içəri, qapı örtüldü. Nə qədər elədilər, bu qapı açılmadı. Oğlan bayırdan, qız içəridən ağlaşdılar. Oğlan kor-peşman qayıtdı. Oğlan aralaşandan sonra qapı açıldı. Qız çox axtardı, gördü oğlan yoxdu. Burda da bir oğlan üzüörtülü yatıb. Qız baxdı gördü, başının altında bir kitab var. Bu kitabı hər kəs oxuyub qurtarsa, 40 günə bu oğlan dirilib qalxacaq. Qızın əli üzüldü, ta neyləsin. Qız başladı kitabı vərəq-vərəq oxumağa, günkigün, günkigün, 39 günü tamam oldu. Kitabı gecə-gündüz yuxusuz oxudu. Elə belə oturmuşdu. Gördü bir keçəl qız gedir suya. Dedi:

-Ay qız ey, sən allah beşcə dəqiqə dayan.

Dedi:

-Nədi?

Dedi:

-Mən neçə gündü yuxusuzam, ala bu kitabı sən oxuginən, bax bu ikicə varağı, mən bir başımı qoyum yerə. Keçəl qız aldı bunu oxuyanda, qız başını qoydu yuxladı. Qız oxudu qurtardı. Oğlan yerdən durdu. Qız bir də ayıldı ki, oğlan durub keçəl qızın o yanına-bu yanına keçir. Oğlan keçəl qıza dedi:

-Ay qız, nə alım sa, nə gətirim sa? Gedirəm bazara.

Bunu alırsan, onu alırsan, - deyir keçəl.

Amma bu cəfakeş oturub. Ona dedi:

-Sa nə alım?

Dedi:

-Ma heç zad lazım deyil. Bir səbr daşı, bir çaqqı bıçaq lazımdı.

Getdi al-şal, ipək aldı. Buna da səbr daşı, çaqqı bıçağı alanda tacir dedi ki, ay oğlan, bu çaqqı bıçağınan səbr daşı istiyənin dərdi çoxdu ha, bunu gözdən qoyma.

Dedi:

-Yaxşı.

Gətirdi verdi. Qız durdu, dalda yer tapdı, başına nə gəlmişdi, ilan olmuşdu, kalafalara getmişdi, devdən qurtarmışdı, hamısın orda bir-bir çaqqı bıçağa deyir, səbr daşına deyir. Səbr daşı, səbr elə, indi özümü öldürəciyəm. Dedi-dedi, axırda dedi:

-Gəldim çıxdım qalaçıya, oğlana 39 gün kitabı oxudum. Qırxınsı gün gördüm yuxu məni tutur, kitabı verdim bir keçələ, durdum gördüm cəfakeş mənəm, keçəli qucaqlayıb mənə deyir:

-Qarabaş, sənə nə alım ?

çaqqı daşı, səb daşı,

səbr daşı, səbr elə, -

indi özümü öldürəciyəm.

Dedi, bıçağı vuranda, oğlan əlindən tutdu, dedi:

-Demək məni qurtaran sənsən. Keçələ əyin paltarı verdi, dedi ki, iki gün oxumağın əvəzinə.

Bir gün qızın dədəsi baxdı-baxdı dedi:

-Ay gidi hay-hay. Dağ getdi, aran getdi. Bu qızı verdim, bilmədim necə oldu. Durdu çöllü-biyabanları gəzə-gəzə, burdan soraq, ordan soraq – xəbər verən olmadı. Gördü qalaçada iki uşaq oynayır. Demə bu qızın uşaqlarıdı. Gəlib görəcək kişinin bunlara elə ürəyi yatdı, elə

yatdı, dedi ki, baban qurban, məni qonaq eliyərsiz? Uşaqlar gəldi ki, ana, orda baba durub, deyir bizi qonaq eləsin. Bir çay versin. Dedi:

-Get gətir.

Gəlcək, qız dədəsin tanıdı, amma dədə qızı tanımadı, neyləsin yazıq, qocalıb, qızın iki uşağı var, neçə il aradan keçib. Qız fikirləşdi ki, dədəm məni nə işarəynən tanıya bilər. Demiyəsən, qızda dədəsinin bir bıçağı varıymış. Getdi, alma gətirdi. Bu bıçağı qoydu almanın üstünə. Dədəsi əlin atdı, bıçağı götürəndə gözü sataşdı, dedi:

-Bu bıçaq mənim qızımdaydı. Bu bıçaq sa haradandı?

Dedi:

-Ata, sən mənim atamsan, bıçaq da mənim bıçağımdı. Bunlar da nəvələrin.

Kişi sevindi. Şad oldular. Burda nağıl qurtardı. Göydən üç alma düşdü.

DAŞBƏYİN NAĞILI

Biri varıdı, biri yoxudu, şeytannar, yerdə çoxudu. Elə bına görə də zalımlıqlar, qorxalıqlar varıdı. Onda nə hax varıdı, nə də xeyir, bərəkət varıdı. Belə bir vaxda bir də bir Qarasan məmləkəti varıdı ki, bırda adamlar çox zülüm çəkərdilər. Tez-tez bu torpağa düşmənnər gəlip adamnarı qırıp, var-dövlətdərin də aparardılar.

Bə niyə bu ölkə belə bədbaxtıdı, qoy deyim, eşidin. Bu adamnar bir olmazdılar, düşman gələn kimi hərəsi bir yana qaçardı. Düşman da onnarı irahatca tutub, nələri var əllərinən alardı. Onnar təh-təh vırıssa da binnan bir şey çıxmazdı.

Bir gün Tanrının bı adamlara yazığı gəldi. Bı məmləkətdə bir gəlinə bir oğlan uşağı verdi. Heş kim səvinmirdi. Düşman gəlsə onu da öldürəcəhdi. Bu uşağın Nargül addı bir nənəsi də varıdı. Bir gün nənə yuxuda gördü ki, bir ağ paltarrı, ağ saşdı qoca gəldi. Dedi bəs bı uşağın adını Daşbəy qoydum. Onu 14 yaşına kimi gizlət. O bı camahatı ölümən qurtaracax. Onu qorumasaz hələ çox əziyyət çəkəssiz.

Elə ki sabah açıldı, üzuza xeyirri sabahlar açılsın, hamı yuxudan durdu. Nargül nənə vəğyəsini danışdı. Uşağın adın Daşbəy qoydular. İllər ayları, günnəri cənniyib gedirdi. Daşbəy gəlib 14 yaşına çatmışdı. O, çöldə qoyun otaranda bir daşın üstündə oturdu. Birdən daşdan bir səs gəldi. Ey Daşbəy, sən yarı daş, yarı adamsan. Hər düşman gələndə biz səni altımızda gizdədiy. İndi vax tamam oldu. Məni qaldır, altımdakı qılıncı götür. Qorhma, biz saa köməhy edəcəyih. Bu qılış düşmannarı

qırıb qavacax. Ancax sən heş vaxt düşməyə arxa çevirmə. Yoxsa qılış kəsər, saa kömək eləməz. Daşbəy daşı qaldırıp qılıncı götürdü. Onu öpüb belinə bağladı. Ancax dodaxlarınan qan axırdı. Qan onun dizinə düşsə ayaxları, sinəsinə düşsə sinəsi daş kimi mökkəm olurdu. Birdən göydən səs gəldi. Ey Daşbəy qana dilini vırma ki, dilin daş olar. Bir qoluna, bir çiyinə sürt. Daşbəy qannan qoluna, çiyinə də sürtdü. Qan dayandı.

Daşbəy bu sirri heş kimə demədi. Təkcə nənəsi Nargül onu öpəndə hər şey ona ağah oldu.

Gün gəlib çatdı, düşmənlər gənə Qarasana hücum cəhdilər. Gənə hamı qaşmax isdiyəndə Daşbəy qışqırdı. Qaşmayın, mən sizi qoruyacağam. Onun səsinnən hamı qorxdı. Daşbəy qışqırdı ki, arvad-uşağı gizdədin yanıma gəlin. Hamı onun dediyi kimi elədi.

Elə ki Daşbəy atını minib düşməyə çatdı. Hər qılış yendirəndə yeddi baş yerə düşürdü. Düşman çoxudu. Daşbəy yoruldu. Birdən daşın sözü yadına düşdü. Düşman ona çatmamış atdan sıçrıyib bir daşın üstündə oturdu. O saat qüvvətdəndi. Atına minib yenə düşməni qırmağa başladı. Axır düşməni qışdı. Daşbəy yanına baxanda gördü ki Qarasan camahatı onu qoyub hərəsi bir yana qaçıb. Çox peşman oldu. Var səsiylə onları yanına çağırdı. Hamı onun yanına gəlib başdaşın yerə dikdi. Daşbəy dedi ki, tez bütün meyitləri basırın. Adamnar Daşbəyin sözünə əməl etdilər və evlərinə dağıldılar.

Daşbəy yenə bir daşın üstə oturub duva elədi. Sora göyə, daşlara üz tutub bu adamnarın niyə belə olduxlarını soruşdu. Ona cavab verən olmadı. Ancax birdən bir göy daş onu səsdib dedi. Ey Daşbəy, mənə evinə aparıb un

kimi döy. Sora yeddi gün saxla, sənin səsinnən hamı qorxur. Odu ki, onnarı çağır bir yerə yığışsınar. Uşaxdan böyüyə, qocadan cavana hər kəsin ağzına o ağ unnan bir çımdih at. Sorasın biz bilərih. Daşbəy göy daşı götürüb evlərinə gəldi. Onu belindəki qılışla xırdaladı. Nənəsi Nargül də onu dəsdər daşına salıb üyütdü. Göy daş ununu 7 gün qarannıxda saxladılar.

Elə ki, səkkizinci gün oldu, unu nənəsi Nargüllə meydana gətirdilər. Daşbəy bir nərə çəkən oldu ki, hamı ora yığışdı. O bütün Qarasan elinin camahatının ağzına bir çımdiy un atdı. Elə ki, iş tamam oldu birdən hamı bir-birin qucaxlıyıb öpdü, ağlaşdılar. Daşbəyin əlinnən öpdülər. Daşbəy bı işə matı-məttəl qaldı. O, camahatdan ayrılıb dağa çıxdı. Bir daşın üstə oturub duva elədi. Sohra daşa yalvarıb bı sirdən onu agah etməsin dilədi. Daşdan bir səs gəldi. Ey Daşbəy, sən un elədiyin göy daş duzdu. Yadda saxla ki, duz kəsən düz kəsər. Duz kəsən namərt olmaz, şeytana uymaz. Duza dönüy çıxan mırada çatmaz. Camahat duz kəsdiyinnən bir oldu. Qoy onnar tez-tez duz kəsinnər. Bax bı dağı da saa duz dağı elədiyh. İndi get Qarasan camahatı səni gözdüyür.

Daşbəy geri döndü. Daşdan eşitdiylərini hamıya söylədi. Onnar Daşbəyi şah seçdilər. Heç kəs onun dediyinnən çıxmırdı. Düşmənnər də bu birriyi görüb qorxdular. Bir də Qarasana gəlmədilər. O vaxtan camahat da bir-biriynən duz kəsir, işdəri də düz gedirdi.

Bırda nağıl bitdi, şeytannar, zalımnar getdi, xeyir-bərəkət bitdi.

Göydən də üç alma düşdü, hamıya da çatdı.

ಏ ಏ ಏ ಏ

ATLININ NAĞILI

Biri varıymış, biri yoxuymuş. Keşmiş zamannarda bir pəşah varıymış. Bı pəşahın yeddi oğlu var imiş. Bı yeddi oğlu həddi-biluğa çatır. Bınnarın ov vəxti çatır. Günnərin bir günü bı yeddi qardaş meşəyə ova çıxıllar. Az gedillər, çox gedillər, gəlip yolu yarı edillər. Yolda bınnarın qabağına yeddi dənə canavar çıxır. Qardaşlar canavarlardan qorxup geri dönüllər. Bınnar geri dönəndə qabaxlarına bir atdı çıxır. Atın üzərində qoçax bir igid oturmuş. İgid atına, at da igidə yaraşır. İgidlə qardaşlar salam-əleyk edillər. Hardan gəlip hara gedirsiniz belə? Qardaşlar atlıya bildirillər ki, biz meşiyə ova çıxmışdıx. Yolda qarşımıza yeddi canavar çıxdı. Onun üçün biz yolumuzdan döndüh. Atlı qardaşların qorxduğunu görür, bı canavarlar onu qorxutmur, atını çapıb yoluna davam edir. Qardaşlar məəttəl qalır. Bir-birlərinə deyillər, ay-hay, sən bının qoçaxlığına bax, o təh canına canavarlardan qorxmadı. Əmə biz yeddi nəfər ola-ola yolumuzdan qayıtdıx. Gəlin görəh bı nə sirrdir. Gəlin geri dönməyəh. Atımızı çapıb atlının dalınca gedəh, görəh nə baş verəcəh.

Deyillər nağıllarda dil yüyrəh olar, bınnar gəlip görüllər ki, bı təh atlı canavarların altısını öldürüb, yerə sərrip, biri ilə əlbəyaxadır. Sən demə bı canavar dişli imiş. Oğlan bı canavar ilə niyə əlbəyaxadı ki, bı qılıncı ilə altı canavarı öldürüb qılıncını qannı-qannı kəmərinə qoyup onun üçün qılınc donup. Yeddinci canavar ilə qılıncı yoxdu deyə əlbəyaxadı. Bı dəmdə qardaşlar gəlip bının yanına çatıllar. Bınnar bı savaşı görüb bir-birlərinə deyillər, hay-

vay biz yeddi qardaş olax, canavarlardan qorxax bı nə igiddir ki, canavarları yerə sərip biri ilə də döyüşür. Onnar deyillər ki, biz gərəh bı sirdən agah olax. Oğlan bı yeddi canavarın yeddisini də öldürür. Axıncını da öldürür. Beləcə bı qardaşlar ilə atlı geri dönüllər. Oğlanı qardaşlar pətşahın sarayına qonax aparıllar. Sora bı yeddi qardaşlar oğlanın evinə qonax gedillər. Oğlanın atası qardaşları qarşılamağa çıxır. Bəli, onnar gəlip çıxıllar. Yeyip-işdihdən sora söhbətə başlayıllar. Gəlin sizə kimdən deyim, kimdən demiyim, bı qoçağ atının atasınnan. Bı yeddi qardaş hal-qəziyyəni, canavar əhvalatını oğlanın atasına söyləyillər. Sora atadan oğlunun belə qoçağ, qorxmaz olmasının səbəbini öyrənillər. Hə, bala, ata əhvalatı nəql eləməyə başlayır. Bala, qulax asın bı sirri mən sizə agah edim. Mənim oğlum əsl qoçax deyil, əsl igid olsaydı yeddinci canavarı da asannıxla öldürərdi.

Keşmiş dövrlərdə günnərin bir günü yuxudan durdux ki, qonşuluxda ağ tuman, ağ köynəhdə bir adam yıxılıp ölüp. Bı minvalla kətdə adam qalmırdı. Hər obaş qapı ağzında bir nəfər yıxılıp ölürdü. Nobat gəlip çatdı bizim həyəətə. Obaş bizim qapı döyüldü. Astaca kimsə məni qapı ağzına çağırır. Mən yerimnən dihdə durup ağ tuman köynəhdə eşiyyə çıxım deyəndə mənim bı yoldaşım - arvadını göstərir - yerinnən tələsih qalxdı, ma dedi:

- Hara gedirsən? Mən dedim məni çağırıllar, çıxım görüm kimdir. Arvat ma bir şapalax vurdu. Məni qabağına qatıb atdan geyindirib, üstən qıfılladı, üstən geyindirip, atdan qıfılladı. Kəmərime qılinc taxdı, bir dəsmal çörəh bağladı. Ma bərk-bərk tapşırdı:

- Səni eşiyyə çağırən desə gəl gedəh, sən get, qabağa

düş, sağ-sola baxmadan dinip-danışmadan yola düş. Dindirsələr danışma. Çıxdım eşiyə, üzü-başı bağlı atlı məni danışdırdı. Ma marhaba etdi, mən marhaba verdim. Sora atını mindi, mən də atıma qalxdım. O, hara getdi, mən də onun dalısınca dinip-danışmadan getdim.

Az getdih, çox getdih, dərə-təpə düz getdih. Mən çox narahat idim. Fikrimi dəyişdirdim. Bı atlı dala çönüp ma tez-tez deyirdi ki, fikri dəyişmə, dalımca gəl. Biz gəlip ölü damının qarşısında durdux. Bı zamannar ölü öləndə ölünü torpağa basdırar, sora qəbrin başına dam hörərmişlər, bu dama bir baca da qoyarmışlar. O, atdan düşdü, atını çinar ağacına bağladı, bı həmin ölü damına girdi. İçəri girhagirdə o, çönüp ma dedi: - Sən eşdə gözlə, mən içəri keçim. Birinci nərəm gəlsə bil ki, çatdım, ikinci nərəm gəlsə bil ki, qanımıza qan aldım, üçüncü nərəm gəlməsə sən özün bil, deməh başımda bir qəza var. Dalımca gəlsən özün bil, gəlməsən də özün bil! Hə, bı gedib içəri girdi, birinci nərə gəldi, ikinci nərə gəldi. Bir az keşdi, üçüncü nərə gəlmədi. Mən az-çox fikirləşdim, dedim yox, içəri girməliyəm. Atımı bağliyp içəri keşdim. İçəridə nə görsəm yaxşıdı, bı atlı xəncərin sapını qoyup qəbirin üstünə ucunu da sinəsinin üstünə, dayayıp qəbrə çöküp. Özü də bı bir arvat imiş, kişi paltarı geyip bütün insannarı öldürən bı imiş. Mənim bı oturan arvadım da dalıma düşüp bizi izliyirmiş. Bı ölənə də mənim bı arvadım öldürüp. Bı atlı məni də öldürməyə aparırmış. İşdən agah olan arvadım bizi izliyp, ta ki, bı ölü damına gəlip çıxıp. Bı kişiləri də niyə bu atlı arvad öldürübmüş onun üçün ki, sən demə bu qız imiş, bı qızın nişannısı öldürüplər, bı qız qisas almaq üçün yurddakı bütün kişiləri öldürürmüş. Baxın, indi mənim

yanımda əyləşən bı arvadım camahatın qanına qan aldı. İndi baxın canavarları öldürən belə bir arvadın oğludur. Kişi hələ də oğlunna narazıdır. Sora kişi qonaxlara başına gələnnərdən danışır.

Kətdə adam öləndə onu aparıp quylayardıx. Sora gedip görərdih ki, ölü qəbrdə yoxdu. Ölünü oğurruyuplar. Bı minvalla ölü ölürdü, aparıp dəfn eləyirdih, sabah güdib görürdüh ki, ölü qəbrdə yoxdu. Qəbir darmadağındı. Mən qərara aldım, belə olmaz, hər kimdisə tutub cəzalandırmalıyam. Yığışıp camahat ilə tədbir tökdük. Guya mən ölmüşəm. Məni ağa büküllər, ağın altınna da belimə kəmərlə bağlayıp qılinc taxıllar. Beləcə axşam aparıp məni basdırıllar. Məni quyluyanda mən dedim qəbrimin üstünə bir xırda baca qoyun, görüm gecə yarı nə baş verəcəh. Elə də etdilər. Gecənin bir aləmi bir baxdım ki, bir nəriltili, bir gurultu gəlir, gəl görəsən. Sən demə bı əcayib heyvan imiş. Ölüləri qəbirdən çıxarıp isti-isti yeyirmiş. Deməh bı gurultu ilə yerə endi. Qəbrimə yaxınnaşdı. Qəbiri başdan qoxladı, ayaxdan qoxladı. Başdadı qəbrimi söhməyə. Mən də ölü kimi uzanmışam! Gəlip məni buynuzuna alıp qəbrdən qırağa çıxartdı. Məni buynuzuna alıp özü ilə apardı, az apardı, çox apardı, məni bir kalafıya apardı. Sora məni divara dayadı, özü geri çəkildi. Geri çəkildi ki, buynuzları ilə mənə hücum edə. Bı dəmlə də mən yavaşca yerə oturdum, bının da başı divara çırpılır. Gənə məni divara dayayır, özü geri çəkilir ki, məni buynuzu ilə vursun, yenə mən yavaşca yerə sürüşürəm, onun kəlləsi divara çırpılır. Bu belə bir neçə dəfə təkrar olur. Bının başı gicəllənir, tir-tap yerə sərilir. Mən qınından qılincımı çəkip onun təpəsini iki yerə ayırdım. Beləcə insannarı onun

zölmünnən qurtardım. İndi agah olun ki, bı atlı qoçax bizim kimi ata-ananın oğludur. Biz oğlumuzdan çox razı deyilik. Hə, balalarım. Nağılımız bitdi, göydən üç alma düşdü, biri sənin, biri nağıl söyləyənin, biri də eşidənin.

MƏHƏMMƏD VƏ PƏRİNİN NAĞILI

Biri varıymış, biri yox imiş keşmiş zamannarda bir çoban varıymış. Bı çoban çox kasıp idi. Pəşahın mal-qarasını otararmış. Bı çobanın üş qızı var idi. Vaxt dolandı gəldi, bı üş bacı yekəldi. Həddi-biluğa çatdılar. Bınnarın allahın qoyduğu qanun-qayda ilə ər vaxtı yetişdi. Günnərin bir günü ölkənin pəşahı vəzir və vəkili başına yığıb, ətrafı seyr etməyə çıxmışdılar. Sizə kimdən deyim, çobanın bı üş qızından Qızlar pəncərənin yanına yığışıp dərdləşirdilər. Bı dəmdə də pəşah öz əyannarı ilə çobanın koması tərəfində yığışıp yeyib-içirmişlər. Bı qızların üçünün də gözü pəşahın oğluna düşür. Bınnar öz aralarında özlərini öyüllər. Böyüh bacı deyir ki, ay allah, nolardı mənə pəşahın oğlu alardı, mən gedəydim pəşahın nə qədər qonağı var idi, mən onnara xalı toxuyardım, hamı oturanda xalıda yer bir az da artıq qalardı. Yəni çox böyük toxuya bilərmiş. Ortancıl bacı da deyir ki, kaş mənə pəşahın oğlu alaydı, yumurtanın qabığında elə bir yemək bişirərdim ki, bütün pəşahın qonağı yeyərdi, hələ artıq qalardı. Söz xırda bacıya çatır. Kiçik bacı deyir:

- Kaş mənə allahın altında pəşahın oğlu alaydı, mən bir cüt uşax doğaydım, biri oğlan, biri qız. Kiçik qız üzünü allaha tutub allahdan istiyir. Əmə o biri qızlar böyüh danışıp, lovğalanıllar, arzularını allahdan istəmillər. Qızların bı söhbətini pəşahın oğlu eşidir. Bacıların üçünü də alır.

Vaxt dolandı gəldi, deyəllər nağıllarda dil yüyərəh olar. Böyüh qız dediyini yerinə yetirmir. Sözü boşa çıxır. Ortancıl qız da dediyini etmir. Nobat kiçik bacıya çatır.

Kiçiyin arzusunu allah-tala eşidir. Bına övlat verir. Doqquz ay, doqquz gün, doqquz saat, doqquz dəqiqə keşdihdən sonra uşax doğulur. Bacılar vəlvələyə düşüllər. Paxıllıqları tutur. Deyillər, aha, biz dediyimizi etmədi, bı dediyini yerinə yetirdi. Pəşahın oğluna iki varis yetirdi. İndi pəşahın varı dövləti onun olacax. Bizi də pəşah saraydan qovacax. Onnar tədbir töküllər. Bı dəmdə də pəşahın iti doğurmuş. Bacılar zahı bacılarının doğulmuş ekiz uşaxlarını oğurlayıllar, yerinə itin doğmuş küçühlərini qoyullar. Bı anda ananın hal-qəziyyədən xəbəri olmur. Çünki huşu özündə deyilmiş. Saraya bacılar hay salıllar ki, bəs pəşahın iki küçüh nəvəsi olup. Bəs gəlin uşağ əvəzinə küçüh doğup. Pəşahın oğlu gəlir ki, uşax əvəzinə arvadı it küçüyü doğup. Bınnan bərk əsəbləşir, arvadınnan iyrənir. Onu saraydan qovmaq istiyir. Uşaxların oğurranmasında mamaçanın da əli olur. Bacılar mamaçıya bir kisə qızıl verillər. O da onnarla əlbir olur. Bacılar uşaxları öldürməh istəmir. Mərhəmətləri gəlir. Tez qaçıp dülğərə bir kisə qızıl verip, sandıx qayıtdırılırlar. Sandığı alıp uşaxları içinə qoyur, dərya kənarına aparıllar. Aparıb sandığı dəryaya atıllar. Bı sandıx dəryada axmaxda olsun, sa kimnən deyim, kimnən deməyim, uşaxların anasınnan. Bütün əhaliyə səs yayılır, bəs pəşahın oğlunun arvadı uşax əvəzinə it küçüyü doğup. Pəşahın oğlu çox pərt olur. Deyir mən qoymaram bu rüsəyçılıxdan sora bı sarayda qala. Deyir aya neynəyim, nə eləmiyim, gedir bir qəssabın yanına Qəssaba bir neçə dirhəm pul verir. Bir dənə camış alır. Camışı öldürüb onun dərisini alır. Dərini evə gətirir. Arvadını camış dərisinə bükür, dərini tihdilir. Əyannarına əmr edir ki, bı rüsəyçını aparın yeddi yol ayırımına qoyun. Yoldan hər keçən bına

tüpürüb bir təpəh vursun. Yoldan keçənnər camışa baxıp məəttəl qalır. Deyillər bu nə adamdı, nə də heyvan Aya, bəs bu nədir? Deyip camışa түpürüb, təpəkləyillər. Bacılar isə diləhlərinə çatıllar. Kiçik bacını saraydan uzaxlaşdırıb özləri sarayda kef edillər. Hə, bala, nağıllarda dil yüyərəh olar, gə, sa kimnən deyim, kimnən demiyim, bir dəyirmançıdan deyim. Uşaxlar dəryada üzməhdə olsun. Bu dəyirmançının dəyirmanı dərya yanında yerləşir. Həmin bı dəryadan bir qol su ayrılıp gedirmiş dəyirmanana. Dəyirmançı yanında müştərisi ilə dən üyüdürmüş. Dəyirmançı dən üyüdəndə gördü ki, xəpdən çax-çax fırlanıp çarx dayandı. Bı dəyirmançının da yaşının çoxu gedib, azı qalmışdı. Dünya malınnan varı, dövləti çoxuydu. Heş nəyə ehtiyacı yox idi. Bının əmə evladı da yox idi. Evlad həsrəti ilə alışıp yanırdı. Çax-çax dayananda içəridəki müştəri deyir, çıx bax görəh çarx dən üyütmür. Dəyirmançı eşiyə çıxıp navdana baxır ki, navdanın qarşısını nəşə kəsip. Yaxınlaşıp baxır ki, bı navdanın qarşısını yekə bir sandıx kəsip. Kişi çox maraxlanır, ayə görəh bı nə sirdi? Tez içəridən müştərisini çağırır. Bınnar köməhli sandığı içəri salıllar. Bınnar sandığın başında şərtdeşillər. Bir-birlərinə deyillər, əgər sandıxda dünya malı olsa onda o, müştəriyə çatacax. Əgər içindəki insan oğlu olsa, dəyirmançı deyir, onda o, bəni-insan mənə çatacax. Hə, bala, bınnar sandığı səvincəh açıllar. Açıllar ki, sandığın içində bir cüt uşax. Adam deyir, bınnarın xətti-xalına, gül camalına baxım. Dəyirmançı çox səvinir, uşaxlar ona göydən düşmə olur. Əlini göyə açıp deyir, Allah, sənə çox şükür! Ma beldən vermədin, eldən verdin. Müştəri də bı hal-qəziyyəyə şahid olur. Yenidən uşaxları

sandığa qoyup evinə aparır. Arvad sandığı görüp ərinənən nə olduğunu soruşur. Əri deyir, arvad, sandığı aç, bax gör sa nə gətirmişəm, Allah tala bizə beldən vermədi, eldən verdi. Arvad bına çox sevindi. Onnar sandıxdan uşaxları çıxardılar. Baxıllar ki, uşaxlardan biri oğlan, o, birisi isə qızıdır. Aya deyir, sən çıxma, mən çıxım, günə deyir, sən çıxma, mən çıxım. Bı uşaxlar çox gözəldilər, uşaxlar ajlıxdan barmaxlarını əmillər. Kişi arvadına deyir ki, bı uşaxları yaxannan, köynəyinnən keçirt, uşaxlar bizim olsun. Hə, bala, arvad səvincəh uşaxları yaxasinnan keçirdir. Beləlihlə, uşaxlar bınnarın olur. Bınnar uşaxları doğma evladdarı kimi bəsləyillər. Uşaxlar yavaş-yavaş böyüyüllər. Dəyirmançı da öz işində olur. Hə, bala, vəxt addanır gəlir beş gün, on beş gün, beş il, illər dolanır, uşaxlar on beş yaşına çatır. Dəyirmançı bı uşaxları hər gün öz dəyirmanına aparır. Belə ki, uşaxlar dəyirmanda eşdə oynayır, dəyirmançı da içəridə işi ilə məşğul olur. Dəyirmançı bir saniyə belə uşaxlardan ayrı qala bilmir. Sizə kimnən deyim, kimnən deməyim, bı uşaxların anasinnan. Bəyax demişdim axı, pədsah oğlu arvadını saraydan qovur, camış dərisinə püküb, yeddi yol ayırımına atır, hər gəlib gedən onu yaxşıca təpikliyir. O biri bacılar isə sarayda fironluq edillər. Günnərin bir günü pətsah öz əyannarı ilə birgə dərya kənarına gəzintiyə çıxır. Bı dəmdə də uşaxlar dərya kənarında oynayırdılar. Pətsah xəpdən oynayan uşaxları görür. Uşaxların gözəlliyinə heyran qalır. Uşaxlar öz qanındandı axı, uşaxlar pətsahın könnünə yatır. Pətsah bir könüldən min könlə bu uşaxlara vurulur. Uşaxların başını sığallıyır. Sonra öz əyannarı ilə çıxıp gedir. Yenə bir neçə müddət keçir. Uşaxları dəyirmançı

yenə özü ilə dəyirmanına gətirir. Binnar uşaxları naz-nemət ilə böyüdüllər. Uşaxların heş nəyə ehtiyaşları olmur. Əmə uşaxlar nəşə çox darıxıllar. Onnar on səkkiz yaşına çatıllar. Bı zamannar uşaxlar on səkkiz yaşına çatmıyınca adsız gəzirdilər. Binnarın yaşı on səkkiz olannan sonra dəyirmançı oğlanın adını Məhəmməd qızın adını Pəri qoydu. Dəyirmançının ömrünün də son çağı idi. Dəyirmançı arvadına deyir, arvat, bizim ömrümüzün sonudu. Uşaxları çağır, onnara vəlvəsi edəh. Var-dövlətimizi olan-qalanımızı onnara əmanət edəh. Beləlihlə, uşaxları kişi ilə arvat yanına çağırır. Bı kişinin insannan da vəfalı bir gözəl-göyçəh ağ atı olur. Kişi bu atını oğluna əmanət edir. Oğluna vəsiyyəət edir ki, at igidin qardaşıdı. Bu atı yaxşı saxla, bu at insannan vəfalıdı. Dar gündə sənə çox köməh edəcəh. Səfərə bu atsız getmə. Var-dövləti uşaxlara əmanət edip, gözlərini yumullar. Uşaxlar çox darıxıllar. Oğlan ağ atını minip dərya kənarına bacısı ilə gəzintiyə çıxır. Pətşah da sarayda çox darıxdığı üçün əyannarı ilə dərya kənarına gəzintiyə çıxır. Uşaxlar ilə pətşah yenə qarşılaşıllar. Pətşah çox sevinir. Uşaxlar da pətşaha isnişillər. Binnar şirin söhbətdən sora evlərinə qayıdıllar. Nağıllarda dil yüyürəh olar. Binnar yaşamaxda olsun, sizə kimnən deyim. Dəyirmançının yanında dən üyüdən müştəridən. Dəyirmançı, arvadı ölennən sora bı müştəri tez-tez uşaxlara baş çəkirdi. Axı, uşaxlar, hər şeydən xəbərsiz idilər. Onnar bilmirdilər ki, pətşahın nəvələr idilər. Talehlərindən xəbərsiz idilər. Həmin bı müştəri uşaxların sıxıntısını görür, tab gətirmir. Açıp əhvalatı uşaxlara nağıllayır. Onnarı dərya kənarınnan sandıx içinnən tapdıxlarını deyir. Uşaxlar binnan çox

qəmgin olullar. Bir gün Məhəmməd Pərinə evdə qoyup, ağ atını minip dərya kənarına seyrana çıxır. Bı Məhəmməd gəzdihcə elə bil bı dəryardan, bı dağlardan bı güllərdən bına vəh gəli. Bir neçə dəfə Məhəmməd bıraları yenidən dolaşır. Yerə, göyə sığmır, bilmir nə etsin. Yenidən evə bacısının yanına dönür. Beş gün, on beş gün, bu minvalla günnər keçir. Oğlanı da qızı da dərd çox sıxır. Günnərin bir günü Məhəmməd gənə ağ atını minip dərya kənarına gedir. Sizə kimnən deyim, kimnən demiyim, pətşahdan. Bı pətşahın Məhəmməd və Pəridən çox xoşu gəlir. Quşu bı uşaxlara qonur. Bı yenidən uşaxları görmək istiyir. Ayağa qalxır, əyannarına xəbər etmədən, adi paltar geyip dərya kənarına gəlir. Məhəmməd də atı ilə dərya kənarındaydı. Gənə bınnar rastlaşılar. Bınnar çox şirin, çox mehriban söhbət eləyillər. Hə, pətşah bınnan soruşur oğlanın əsil nəcabətini. Oğlan dərindən ah çəkir, onnarı dəyirmançı saxladığını bildirir. Dəryardan sandıx içinnən tapıldıklarını, sonra bınnarın dəyirmançıya rast gəlməhlərini, dəyirmançının bınnarı öz övladları kimi saxladıklarını deyir. Pətşah söhbəti eşitdihcə haldan-hala düşür. Barmağını dişliyr. Öz-özünə deyir: - Ay, bınnar mənim nəvələrimdir deyən! Keşmişdə mənim gəlinim guya it küçüyü doğub, amma belə olmaz. İnsan it küçüyü doğa bilməz. Pətşah çox şübhələnir. Pətşah qəmgin saraya dönür. Sarayda xanımına, uşaxlarına hal-qəziyyəni nağıllayır. Nə tədbir görəcəyi barədə fikirə gedir. Arvadına bı uşaxları çoxdan dərya kənarında gördüyünü, sonra bı uşaxların böyüdühlərini, dərya qırağına gedəndə uşaxları orada tez-tez gördüyünü söylüyür. Məhəmməd ilə Pəri daha dözü bilmillər. Yaşadıkları yerdən bezillər. Hə, bala, bir gün, beş

gün, deyillər, sirr çox qalmaz. Pəşah yenidən uşaxları görməh istiyir. Yenə dərya kənarına gəlir. Bu zaman Məhəmməd ilə Pəri burada seyrana çıxmışdılar. Bınnar yenə səlam-əleyk edillər. Pəşah bınnarı qəşəh oxşadı. Pəşah bınnara dedi ki, gəlin gedəh biz tərəflərdə məskan salın. Uşaxlar istəmədi. Pəşah genə saraya döndü. Bı bacı-qardaş iki ürəhli qaldılar. Pəri bir müddət fikirləşir, sora qardaşına deyir: - Qardaş, gəl biz bıranı tərək edəh, gedəh pəşahın yurduna. Orada bir koma düzəldib yaşayax. Bı minvalla bınnar ata yurdunu tərək edillər. Bınnar az gəlip, çox gəlip bir dağlıx tərəfə çatdılar. Pəri dedi: - Qardaş elə bira yaxşıdı. Gəl bı dağın başında koma qurup yaşayax. Məhəmməd razı olur. Pəşah bınnarı çox axtarır. Uzun axtarışdan sora pəşah bınnarı tapır. Pəşah bınnarı sarayına qonax dəvət edir. Uşaxlar səvincəh razılaşıllar. Bınnar hazırlaşır saraya gedillər. Pəşah bınnarı hörmət-izzət ilə qarşılayır. Böyük məclis düzəltdirir. Bütün saray əhlini məclisə dəvət edir ki, bı istəhli uşaxlarla tanış etsin. Bınnar yeyib-içillər. Məhəmməd ilə Pəri məclisdə sıxılıllar. Pəşah uşaxların sandıxdan tapılmasını əyan-əşrəfinə danışır. Hamı mat qalır. Sizə kimnən deyim, kimnən demiyim, bı iki xaladan. Uşaxların xalaları söhbəti eşitcəh barmaxlarını dişləyillər. Yadlarına uşaxların başına gətirdihləri oyun düşür. Pəşahın qorxusunnan cannarına vəlvələ düşür. Deyillər, aya, pəşah bilsə, bizi dar ağacınnan asdıracax! Xalalar əl yandıma düşüllər. Bınnar qaçır mamaçanın yanına. Axı, xalaların oyununda bı mama da var imiş. Uşaxlar doğulanda uşaxları oğurlayan, yerinə it küçüyü qoyannardan biri də bı mamaça idi. Mamaça da çox bilmiş, küpəgirən qarı idi. Bınnar birrəşip tədbir töküllər ki,

uşaxları gedər-gəlməzə göndərər. Pəşah sirrimizi bilsə, heç birimizi sağ qoymaz! Xalalar qarıya işi tez həll etmələri üçün qızıl verillər. Uşaxlar da geri dönüllər. Qarı küpünə minib uşaxların izinə düşür ki, görər bınnar hansı səmtə gedillər. Hə, bınnarın məskəni tapıb geri qayıdır. Günnərin bir günü Məhəmməd ağ atını minib səfərə çıxır. Bacısı Pəri də evdə təh qalır. Bı küp qarısı da komaya gedir, qapını açıp içəri girir. Görür ki, içəridə ay parçası kimi gözəl bir qız əyləşir. Mamaça işi anlayır qız ilə salamlaşır. Qıza deyir, sən kimsən, bırdə niyə təksən? Sənin yiyən, sahibin yoxdur? Pəri deyir: - Mən tək deyiləm, bir qardaşım var. O da səfərə çıxıb. Qız karıxır ki, bı kimdi məni belə suala tutub. Qarı çox hiyləgər olur. Qızın karıxdığının duyux düşür. Tez hiyliyə əl atır. Başlıyır qıza şirin dil töhməyə. Qız bına inanır, qarının bütün suallarına can-başla cavap verir. Arvad yenə küpünə minib evinə dönür. Məhəmməd səfərdən qayıdır. Görür ki, bacısı çox bikef və qəmgindi. Yaxınlaşıp bacısının əhvalını soruşduxdə, bacısı deyir: - Ay qardaş, sən ətrafı dolaşırsən, əmə mən əvdə tək qalıram, darıxıram. Bir qarıyla tanış olduğunu nəsə qardaşına demir. Məhəmməd bacısına təsəlli verir. Günnərin bir günü Məhəmməd bacısını yenə əvdə tək qoyup səfərə çıxır. Xalalar bir kisə qızıl götürüp yenə qarının yanına gedillər. Deyillər, ay Gülbahar, bəs niyə işini görmürsən, pəşah duyux düşsə, biz batacayıx. Qarı yenə küpünə minib qızın yanına uçur. Qız onu güləruzlə qarşılayır. Qarı salam verip, Pəridən qardaşının harada olduğunu soruşur. Qız səfərdə olduğunu bildirir. Qarı qıza məsləhət görür ki, qardaşın hara getsə, sən də onunla get. Əvdə tək oturma. Qız hələ qarının hiyləsini

anlamır.

Vaxt dolanır, hava qaralır, gün batır, Məhəmməd evə dönür. Qayıdır ki, bacısı çox qəmgindi. Boynunu büküp oturup. Oğlan çox pis olur. Axı, o, həmişə evə dönəndə bacısı onu xoş-güləş qarşılayar, oxşayıp-əzizləyərdi. Axı, bı nə sirdir ki, bacısı onu dindirməh istəmir. Yenə Məhəmməd bacısına həyan olur. Beləcə dolanıllar. Pəţşah gününərin bir günü uşaxları görməh üçün komaya gəlir. Bınnar yeyip-içillər, deyib-gülüllər. Pəţşah bınnarı yenə saraya dəvət edir. Yenə söhbət xalalara çatır. Xalalar çox məyus olullar bı mehribançılığa. Yenə Məhəmməd səfərə çıxır. Arvad yenə küpünü minip komaya gəlir. Başlıyır ayrı tədbir tökməyə. Deyir, Pəri, qardaşın evə dönəndə barı denən bı dağın dalında yekə bir sərv ağacı var. O sərv ağacının hər putağı, hər yarpağı bir hava çalır. Qardaşa de, o, ağacdən qırıb gətirsın, qapınızın ağzında əksin. Bı qarının dediği çinar ağacının yeri tilsimlidir, gedər gəlməzdir. Məhəmməd ağacı yerinnən çıxardanda torpaq onu udacax, bununla da sirr batacax. Qarannıx düşür, Məhəmməd evə dönür. Yenə həmişəki kimi bacısını bikef görür, yenə Məhəmməd Pərinin könnünü alır. Bacısı mətləbi qardaşına açır. Deyir ki, qardaş, istəyirsənsə, mən darıxmayım, onda dağın arxasında bir ağac var, onu qır gətir, burada, həyətımızdə əkəh. Mən bu ağacla başımı qatım, darıxmayım. Bu ağac sehirlidir. Hər putağı bir mahnı çalır. Məhəmməd deyir, bacıcan, ürəyini sıxma, mən qulluğunda hazıram. Arzunu yerinə yetirəcəm. Hə, bala, Məhəmməd ağ atını yəhərləyib yola düşür ağacı gətirməyə. Məhəmməd az getdi, çox getdi, dərə-təpə düz getdi, az qalırdı ağacın yanına çata, bu dəmdə Məhəmmədin atının

ayaxları daşa dönür. Məhəmməd atına yavaşca qəmçi vurur ki, atı hərəkət etsin. At yenə yerinnən tərpənmir. Məhəmməd deyir, niyə belə oldun? Ay Allahın dilsiz heyvanı? Məni yarıyolda buraxma. Allahdan bu ata vəh gəldi, at dil aşdı, Məhəmmədə adam dilində dedi: - Məhəmməd, gəl sən bu yoldan qayıt, Məhəmməd dedi: - Ey atım, sən mənə vəlvəsi eylə, sözü de! Mən yolumnan qayıdan deyiləm. De görüm niyə yolumnan dönüm? At dedi: - Məhəmməd, indiki belədir, gedirsənsə, mənim sa vəsiyyətim budur nə sağa, nə sola, nə də geriye bax. Başı aşağı sal, yolunu düz get. Allahdan atın əyaxlarına qüvvət gəldi, at başladı yeriməyə. Hə, binnar yola düzəldilər. At Məhəmmədə dedi, səni daldan çağıracaxlar, heç vədə sağ-sola, geriye baxma. Ağacın yanına çatanda qırxandan ayrı bir ağac qır, o, ağacı sal sərv ağacını altdan çıxar. Ağacı ağacla çıxart, əmə əlini ağaca vurma, ağacı bı iki ağacla götür çiynində gətir, əmə əli vırma, səni daldan çağırır diyəcəhlər, dağlar, daşlar, çiçəhlər dil açıp səni sehərə salmax istəyəəcəhlər. Sən fikir vermə. Diyəcəhlər ağac-ağacı aparır. Sən qulax vermə. Ağacı götür gəl, otur mənim yəhərimdə. Elə ki, gəlip otdun mənim tərkimdə düz gedəcəyih. Oğlan at dediyi kimi elədi. Səs gələn tərəfə baxmadı. Məhəmməd gəlip komasına çatdı. Ağacı yerə əkdı. Boylum, eşdən bacısını səslədi, ay Pəri, çıx eşiye, ağacına bax. Arzunu yerinə yetirdim. Günnər keşdi, Pərinin darıxmağı keşdi. Bı sərv ağacının hər yarpağı, hər putağı bir muğam çaldı. Hə, Pəri bı mahnıları eşitcəh könnü-qəlbi açıldı. Yenə Məhəmməd səfərə çıxdı. Pətşah ilə yenidən görüşdü. Xəbər xalalara çatdı ki, oğlan salamatdır. Xalalar başı alovlu yenə küpəgirən qarının yanına qaşdılar ki, sən

niyə işini yerinə yetirmədin. Qarı əsəbləşib küpünü minip dağa uşdu. Baxıp məəttəl qalır ki, ağac əkilip, hər putağı bir mahnı çalır. Qarı salam verib oturdu. Hiyliyə əl atdı. Başqa tələ qurdu. Pəri, istəyirəm sən çox gözəl gün görəsən. Qardaşın gələndə denə getsin dağın dalında bir bağ var. O bağın içində bir dənə quyu var. O, quyunun içində bir dənə Sərçəmən adlı qız var. Getsin o bağa, o qızı xilas etsin. Sərçəmən səninlə yoldaşlıq etsin, günün daha çox xoş keçsin. Məhəmməd evə dönür. Görür Pəri bikefdir. Bacısının əhvalını sorur. Bacısı dağın dalındakı bağa qardaşına nişan verir. Deyir, qardaş, orda bir bağ var. Bağın içində bir quyu var. Quyunun içində də bir Sərçəmən adlı qız var. O qız tilsimə düşüb. Get onu gətir, mənə yoldaşlıq etsin. Qardaş razı olup. Atını minip bağa gedir. Yolda atın ayaxları daşa dönür. Məhəmməd atına yalvarır ki, hərəkət etsin. At yenə adam kimi dilə gəldi: - Səni danışdıracaxlar, sən danışma! Məhəmməd bağa çatır. Bağın içindəki quyunu tapır. Quyunun ağzına çatıb. Atın dediyi kimi birinci dəfə çağırır, Sərçəmən, Sərçəmən, o qanad vurup yuxarı çıxmaq istəsə, sən yumruğun ilə quyunun qırağına vur, qoy tilsim sınısın, quş geri qayıtsın. İki dəfə belə elə, üçüncüdə yumruğu vurma, qoy Sərçəmən çölə çıxsın. O göyərçin cildində quyudan çıxıb sənin çiyninə qonacax. Səs gələn tərəfə baxma. Səs belə olacax. Adam quş aparır. Məhəmməd Sərçəmənə, quşu götürüb atın yanına gəlir, atına minip evə dönür. Yenə tilsimnən qurtulur. Pəri quşu görüb şad olur. Sərçəmən sərv ağacına minip cəh-cəh edir. Genə Məhəmmədgili pəşşah qonax aparır. Sərv ağacındakı quş çönüb qız olur. Məhəmməd onunla izdivac qurur. Bir gün Sərçəmən Məhəmmədə

deyir, ey vəfalım, həmişə səni pətşah qonax eləyir, bı dəfə də sən pətşahı öz adamları ilə qonax çağır. Axı, pətşah binnarı çox sevir. Bütün həqiqəti sən demə, Sərçəmən bilirmiş. Deyir, get min dənə kəhlik vur gətir mən bişirim. Min dənə nar gətir, Məhəmməd elə də edir. Sərçəmən ilə Pəri qonaxlar üçün hazırlıx görür. Şah öz əyanları, yaxın adamları ilə gəlir. Qonaxlar gəlip əyləşir. Xalalar ilə mamaçanı Sərçəmən başda oturdur. Sərçəmən hər qonağın qabağına bütöv bişmiş kəhlik qoyur, yanına da bölünmüş nar kəsip qoyur. Sərçəmən bilir ki, şah sual verəcəh, diyəcəh ki, biz binnarı bütöv necə yeyəh. Sərçəmən deyir, şah sağ olsun, buyurun nuş edin. Pətşah qəzəblənir, biz belə necə yeyəh? Sərçəmən deyir ki, qonaxlara belə deyin: - Kəhliyim, kəhliyim, narı yeyin. Hamı məəttəl qalır. Pətşah və qonaxlar deyillər ki, ölü kəhlih də narı yiyə bilər? Sərçəmən deyir, bə arvat da it küçüyü doğa bilər? Xalalar yavaşca məclisi tərk etməh istiyillər. Əmə Sərçəmən izn vermir deyir, oturun. Burda bir iş var, deyə pətşah barmağını dişliyin. Sərçəmən Məhəmmədi göndərir ki, get yeddi yol ayrımında yatan camış dərisinə bükülmüş bir arvat var onu hörmətlə bıra gətir. Hamı işi başa düşür. Məhəmməd gedib arvadı məclisə gətirir. Camış dərisini söküp içinnən anasını çıxardır. Pətşah gəlninnən üzr istiyir. Pəri ilə Məhəmməd analarını duz kimi yalıyıllar. Pətşah nəvələrini saraya aparır. Məhəmmədi öz yerinə pətşahlığa qoyur. O birisi bacıların, xəyanətkarların boynunu vurdurur. Binnarın çətinnişi bitir. Şad-xürrəm sarayda yaşıyıllar. Məhəmməd ədalətli pətşah olur. Nağılımız da bitdi.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ŞAH ABBASIN NAĞILI

Rəvayətə görə bir gün Şah Abbas öz vəziri Allahverdi xanla öz şəhərlərini gəzməyə çıxırlar. Onlar dərviş libasında olurlar.

Günün batmasına az qalmış onlar bir halvaçı dükanına çatırlar. Şah Abbas vəzirinə deyir:

- Vəzir, sən evə qayıt. Mən bu gecə halvaçıya qonaq olacağam.

Vəzir gedəndən sonra Şah Abbas halvaçıya yanaşib, deyir:

- Qardaş, məni bu gecəliyə qonaq saxlayarsanmı?

Halvaçı cavab verir:

- Niyə saxlamıram, qonaq Allah qonağıdır.

Halvaçı alveri qurtarıb dükanın qapısını bağlayır və qonağı da götürüb evinə gəlir.

Axşam yeməyindən sonra bir az söhbət edirlər və nəhayət yatmaq vaxtı çatır. Halvaçının övrəti istəyir ki, qonaqla özlərinin yerini başqa-başqa otaqlarda salsın. Şah Abbas bunu gördükdə öz yerini onlar yatdığı otaqdan salmasını övrətdən təvəqqe edir.

Xülasə, halvaçının arvadı qonağın da yerini özləri yatdığı otaqdan salır, ancaq aradan bir pərdə çəkir.

Yatırlar. Şah Abbas yuxuya gedəndən sonra, onlar yatdığı evin pəncərəsi açılır. Pəncərədən evə ip atırlar. Arvad ipi öz ərinin boğazına keçirir. Halvaçını iplə əşiyə çəkmək istədikdə, halvaçının xırıltısına Şah Abbas ayılır. Baxır görür ki, halvaçını boğurlar. Tez paltarını geyib, belindən qılıncını çəkib ipi kəsir. Halvaçı ölümdən qurtarır. Arvad bunu gördükdə qışqırır ərinin üstünə ki, bu qonağı

hardan gətirmisən, səni öldürmək istəyirdi. Halvaçının heç bir şeydən xəbəri olmadığı üçün arvadına inanır. Elə başa düşür ki, doğrudan da onu boğmaq istəyən qonaq imiş.

Halvaçı herslənib qonağı evdən qovur. Şah Abbas getmək istəyəndə beş barmağını yerə tökülmüş qana bulayır və həmin evin darvaza qapısına vurur. Şah çıxıb gedir.

Səhər Şah Abbas qırmızı geyinib çıxır taxta. Cəllad çağırır, əmr edir ki, şəhərin filan küçəsində bir ev var, darvaza qapısında da qan ləkəsi var. Həmin evdə yaşayan övrəti tutun, gətirin mənim yanıma.

Cəlladlar həmin küçəyə gəldilər. Baxıb gördülər ki, bu küçədə beş qapıya qan ləkəsi vurulmuşdur. Bunu gəlib Şah Abbasa xəbər verdilər. Şah Abbas bundan çox qəzəbləndi. Vəziri Allahverdi xanı çağırıb dedi:

- Vəzir, mən qırx günlük səfərə gedirəm. Mən səfərdən qayıdana qədər, mənim vilayətimdə olan övrətlərin hamısını öldürərsən. Mən səfərdən gəlib bir övrəti sağ görsəm sənin boynunu vurduracağam. Şah Abbas bunu deyib qırx günlük səfərə gedir.

Allahverdi xanı fikir götürür ki, necə eləsin. O, işdən sonra evə gəlir. Ata-anası ilə görüşmədən, öz yataq otağına keçib çarpayının üstünə uzanır.

Allahverdi xanın atası Mahmud vəzir dünyagörmüş adam idi. Arvadını yollayır ki, get gör Allahverdiyə nə olub, bizimlə görüşmədən yataq otağına getdi? Allahverdi xan vəzirdə belə bir qayda var idi ki, işdən gələn kimi ata-anası ilə görüşmədən öz evinə getməzdi. İndi işdən gəlib, ata-anası ilə görüşmədən öz evinə getməsi valideyinlərini narahat etdi. Mahmud vəzir öz övrətini Allahverdinin

yanına göndərdi ki, görsün ona nə olub.

Anası gəldi Allahverdi xanın yanına, onu uzanmış gördükdə üz-gözündən öpüb dedi:

- Oğlum, sənə nə olub? Olmaya xəstələnmişən?

Allahverdi xan dedi:

- Ana heç, bir az nasazdemişəm.

Anası qayıdıb əhvalatı atasına söylədi ki, Allahverdi bir az kefsizdəyib. Mahmud vəzir arvadını yolladı ki, get Allahverdini yanıma çağır.

Anası gedib Allahverdi xanı atasının yanına çağırırdı.

Allahverdi xan vəzir məyus halda atasının yanına gəldi.

Atası ondan soruşdu:

- Oğlum nə olub, niyə belə bikefsən?

Allahverdi xan cavab verdi:

- Heç ata, bir az nasazdemişəm.

Atası dedi:

- Genə olsun bala, açıq de görüm nə olub?

Allahverdi xan gördü ki, atası əl çəkməyəcək, açıb əhvalatı olduğu kimi danışdı:

- Ata Şah Abbas hardasa, hansı arvaddansa bir pis hərəkət görüb, odur ki, qırx günlük səfərə gedib, tapşırıb ki, mən gəlincə mənim vilayətimdə olan övrət tayfasının nəslin kəsirsən. Gəlib görsəm ki, bir övrət sağ qalıb boynunu vurduracağam.

Atası gülüb dedi:

- Elə bu! Mən də deyirəm görəsən nə böyük iş olub. Oğlum sənin heç bir övrətinən işin olmasın, qoy Şah Abbas səfərdən qayıtsın, mən onunla danışaram.

Bəli, vaxt oldu ki, Şah Abbas səfərdən qayıtdı.

Gördü ki, hər yanda qızlar, gəlinlər, övrətlər, deyir, gülür, danışirlar.

Gələn kimi qırmızı geyindi, çıxdı taxta. Allahverdi xan vəziri çağıtdırdı yanına və üzünü ona tutub dedi:

- Vəzir, mən sənə nə demişdim? Niyə əmrimi yerinə yetirməmişən?

Allahverdi xan vəzir dedi:

- Atam Mahmud vəzir qoymadı, dedi ki, Şah Abbas səfərdən qayıdanda mən ona cavab verərəm.

Şah Abbas adam göndərdi gedib Mahmud vəziri onun yanına gətirdilər. Şah Abbas Mahmud vəzir ilə görüşüb, ona yer göstərdi. Mahmud vəzir keçib oturdu.

Şah Abbas dedi:

- Mahmud vəzir, niyə sən mənim verdiyim əmrin yerinə yetirilməsinə imkan verməmişən?

Mahmud vəzir dedi:

- Ey Şah Abbas, mən sənə atanın vəziri olmuşam. Özümün də yaşı çoxdur. Dünyaları yola salmışam. İndi sən hardasa bir arvaddan pislik görmüsən, odur ki, birinin oduna hamısını yandırmaq istəyirsən. Qulaq as sənə bir əhvalat danışım.

- O vaxtı mən hələ çoban idim. Bizim kəndimizdə qırx nəfər pəhləvan var idi. O cümlədən biri də mən idim. Vaxt oldu ki, bu pəhləvanların gündə biri kənddən yox olurdu. Hamısı da bir gecənin güdazına gəldilər. Qırx pəhləvanın otuz doqquzu da hərəsi bir gecədə yox oldu.

Bir axşam mən də evdə yatmışdım. Darvaza qapısı döyüldü. Yerimdən durdum. İstəyirdim ki, eşiyə çıxam arvad çağırıd:

- Ay kişi hara lüt, çırpacaq çıxırsan? Bəlkə səni çağırıran

düşməndi. Qayıt paltarını geyin.

Paltarımı geyib çıxmaq istədikdə arvad yenə mənə saxladı:

- Kişi yaraq-yasaq götür, atı yəhərlə min sonra çıx küçəyə. Mən yaraq-yasaq, qılinc-qalxan götürüb, atı yəhərləyib mindim. Arvad dedi:

- Ehtiyatlı ol. Ehtiyat igidin yaraşığıdır. Mən atın üstündə qapını açıb, küçəyə çıxdım.

Bu zaman küçədə atın üstündə bir pəhləvanın dayandığını gördüm. Bu pəhləvan atının başını çevirdi qabağa düşdü və mənə dedi: - Dalımca gəl. O pəhləvan qabaqda, mən də dalda getməyə başladım. Mən öz-özümə fikirləşirdim ki, bu, yəqin mənə öldürməyə aparır. Yəqin ki, otuz doqquz pəhləvanı da bu pəhləvan öldürüb. Odur ki, mən istəyirdim ki, elə arxadan onu zərbətdiyim. Kənddən bir az aralanmışdım, mən qılincı qaldırıb var gücümlə onun başına yendirmək istəyirdim ki, o qanrılıb qılincı göydə tutdu və mənə dedi:

- Necə, mənimlə zarafat eləyirsən? – Sənə deyirəm arxamca gəl.

O yenə qabaqda gedirdi. Mən ikinci dəfə onu vurmaq istəyirdim ki, o yenə qılincı tutdu və qəzəblə üstümə qışqırdı:

- Sənə demirəm arxamca gəl?!..

O yenə də düşdü qabağa. Bu dəfə atın yerişini möhkəmlətməmişdi. Mənim canıma daha da üşütmə düşdü. Dedim ki, yəqin bu mənə kənddən araladı ki, öldürsün. Fərsət axtarırdım ki, onu öldürəm. Var gücümü toplayıb üçüncü dəfə ona zərbə yendirmək istədim. Bu dəfə o, geriye dönüb mənə elə bir sillə vurdu ki, mən atdan

çevrilib yerə düşdüm. Bir zaman gözümlü açdım ki, həmin adam durub mənim başımın üstündə. Bu dəfə fikirləşdim ki, daha bu pəhləvan məni öldürməz. Əgər öldürmək fikri olsaydı, elə burda öldürərdi. Bu dəfə atı mindim, arxayınca onun dalınca getməyə başladım.

Bir müddət gedəndən sonra bir palıd ağacının yanına çatdıq. O, atdan düşüb, atı palıd ağacına bağladı. Palıd ağacının yanında böyük bir qala var idi. Pəhləvan mənə dedi:

- İgid, mən bu palıd ağacının yanında bir dəvə yükü qızıl basdırmışam. Mən kəmənd atıb bu qalaya aşacağam. Qalada mənim düşmənim var. Onunla vuruşacağam. Əgər onu öldürsəm, gəlib qızılı səninlə yarı böləcəyəm. Yox, əgər o məni öldürsə, qızılı çıxarıb apararsan. Haqqı-halal xoşun olsun. Genə o mənə dedi:

- Pəhləvan, sizin kənddə olan otuz doqquz pəhləvanı da mən öldürmüşəm. Hər gecə birinin qapısına gedib qapısını döyürdüm. Hamısı mənim qarşıma tuman-köynəklə çıxırdı. Mən də onları aparıb şəhərin kənarında öldürürdüm. Mən istəyirdim ki, o pəhləvanlardan hansı mənim qabağıma yaxşı, hazırlıqlı çıxsın, mən bu qızılları ona bağışlayam. Odur ki, sən mənim qabağıma yaraqlı, yasaqlı bir igid kimi çıxdın. Mən də səni öldürmədim. Bu qızıllar da mən ölsəm sənə qalsın.

İndi mən aşacağam bu qalanın o biri tərəfinə. Düşmənimlə vuruşacağam. Əgər mən birinci dəfə “allahu əkbər” desəm, bil ki, düşmənimlə başladım döyüşə. İkinci dəfə “allahu əkbər” eşitsən bil ki, düşməni yerə vurmuşam, əgər üçüncü dəfə “allahu əkbər” eşitsən onda düşməni öldürmüşəm, məni gözlə gəlim gedək. Yox, əgər “allahu

əkbər” sədalarını eşitməsən bil ki, düşmən mənə qalib gəldi. Onda qızılı da çıxarıb, yükləyərsən atlara, apararsan evinə.

Pəhləvan bunu deyib kəmənd atdı. Qalanı aşıb o tərəfə düşdü.

Mən də onu gözləməyə başladım. Birinci dəfə “allahu əkbər” sədasını eşitdim. Çox gözlədim ancaq ikinci dəfə eşitmədim. Dözə bilməyib mən də kəmənd atıb düşdüm qalanın içərisinə. Nə görsəm yaxşıdır? Gördüm ki, qalanın içərisində ortaya yekə bir kişi meyidi uzanıb. Qalanın bir qırağında isə gözəl bir qız, bir qəbirin üstündə sinəsini xəncərə dayayıb bu sözləri deyir:

“Əmoğlu, mən öz əhdimə vəfa elədim, sənin düşməninə öldürdüm. İndi özüm də sənin yanına gəlirəm”. Qız bu sözləri deyib, özünü öldürmək istədikdə mən onu daldan yapışib xəncəri əlindən aldım. O məni görüb huşunu itirdi. Mən su gətirib onun üzünə səpdim, onu ayıltım. Qız ayağa qalxıb dedi: - İgid mən əhd eləmişdim ki, kim mənim bu sirrimi bilsə ona gedəcəyəm. İndi özün bilərsən. İstəyirsən məni apar, istəyirsən aparma.

Mən oradan qızı götürdüm, gəldim atların yanına. Oradakı qızılı da çıxarıb atlara yüklədik. Evə gəldik. Gedib kəbinimizi mollaya kəsdim. O gündən o arvad oldu mənim arvadım. Həmin Allahverdi xan vəzir də o arvaddandır.

Mahmud vəzir söhbəti qurtarıb üzünü Şah Abbasa tutub dedi:

- İndi görürsənmi, dünyada necə qadınlar var? İndi oğul “aslanın erkəyi, dişisi olmaz” .

Əgər birinci arvadım olmasaydı, o pəhləvanın

qabağına yaraqsız-yasaqsız getsəydim o, məni öldürərdi. Görürsənmi“ ağıl ağıldan üstündür”, oğul. Görürsənmi dünyada necə qəhrəman oğullar kimi, qəhrəman qadınlar da vardır.

İNSAFQALMADI

Şahlıx dövrüydü. İki tacir səfərə gedirdi. Onların kasıb bir yerlisi onu da özləri ilə aparmalarını istəyir. Tacirlər soruşur: - Sənin heç nəyin yoxdu, sən nə aparacaxsan? Kasıb kişi bir az fikirləşib deyir: - Gedib duzdağdan bir ulaq yükü duz götürürəm. Onnar razılaşıdılar. Kişi duzu yüklədihdən sonra, onlar yola düşdülər.

Getdihləri yerə çatmamış tacirlər kişini bir bəhanə ilə özlərinə ayırdılar. Tacirlər gedəndən sonra, kasıb kişi yemək yeməy üçün bir yer axtarırdı. Biri ona yaxınlıqdakı yeməxananı göstərdi. Kişi içəri girib yeməy istədi. Kişi gördü yemək dadsızdır, gedib yükədən bir az duz gətirib yeməyinə səpdi, iştahla yeməyə başladı. Aşbaz gördü ki, kişi yeməyi iştahla yeyir... Gedib kişinin yeməyindən bir qaşıq götürdü. Gördü ki, yemək çox dadlı olub. Aşbaz kişidən soruşdu ki, bu yeməyə nə qatmışan. Bu cür dadlı olub? Ona yeməyə duz atdığını dedi. - Aşbaz kişidən bir az duz alıb getdi. O, öz yeməyinə səpip yeməyə başladı.

Sən demə, bu aşbaz şahın öz aşbazı imiş. O, şaha yeməh bişirəndə, içinə bir çimdih duz atır.

Şah yeməyi yiyəndə görür ki, bu əvvəlkinə dadlıdır. Fikirləşdi ki, görəsən yeməyə nə qatıblar? Şah tez aşbazı yanına gətirmələrini əmr elədi. Aşbaz gəldihdən sonra əmr elədi ki, onun boynunu vursunnar. Aşbaz səbəbini soruşdu. Şah dedi:

- Qırx ildir aşbazlıx edirsən, bu cür yeməh bişirə bilirdinsə, bəs niyə bişirmirdin?

O dedi: - Şah sağ olsun, o nədisə indiyə qədər bizdə olmayıb. O duzun necə olduğunu şaha danışıır.

Şah əmr elədi ki, o adamı onun yanına gətirsinnər. Şah kişidən soruşdu ki, bu nədir, bunu haradan almısan?

Kişi duzu özü ilə gətirdiyini deyir.

Şah soruşur:

- Bunnan səndə nə qədər var? Kişi bir ulax yükü olduğunu deyir. Şah əmr elədi ki, yükün ağırlığı qədər ona qızıl verib, duzun hamısını alsınlar.

Qızılları ulağa yühlədilər. Kişi tacirlərlə sözləşdikləri yerə gəldi, orda uzanıb yoldaşlarını gözlədi. Tacirlər gəldikdə görüllər ki, kişi yatıb. Çuvallarına baxdılar, onun çuvallarındakı qızılı gördükdə paxıllıx etməyə başladılar. Kişini öldürməh qərarına gəldilər. Kişini öldürərkən o vəsiyyəət elədi.

-Mənim arvadım hamilədir, əgər mənim qızım olarsa ona köməhlik edin ki, o uşağı böyütsün, ancaq oğlum olarsa onun adını «İnsafqalmadı» qoysunlar.

Tacirlər kişini öldürüb bir dərədə basdırıb getdilər.

Onnar öz yerlərinə çatıllar. Kişinin arvadının evinə gedillər. Onnar kişinin arvadına yolda kişinin öldüyünü deyillər. Sonra isə kişinin vəsiyyətinə arvada deyib, ona bir az xərclik verib gedillər.

Vaxt gəlib çatdı, bu arvadın bir oğlu oldu. Uşağın adını «İnsafqalmadı» qoydular.

Bir gün uşax küçədə oynuyarkən birdən onu çağırıllar. Bu dəmdə şah həmin küçədən keçirmiş. Şah onun adını eşidib soruşdu ki, bu uşax kimdir. Uşaq cavabında atasının öldüyünü, anasının isə evlərində olduğunu dedi.

Şah uşağın anasını çağırtdırıb ondan bu adı nəyə görə qoyduğunu soruşur.

Arvad necə olduğunu şaha danışdı. Şahın vəziri çox ağıllı olduğundan burda nə isə bir hiylə olduğunu başa düşdü. Tacirləri çağırtdırıb hadisənin necə olduğunu soruşdu. Tacirlər kişini öldürdülərini boyunlarına aldılar. Şah onların boyunlarını vurdurdu.

BEÇƏ DƏRVIŞ NAĞILI

Ravyan əxbar, nazılan asar, şirin şəkər, xoş göftar.

Dedim getmə qal,

Gəl ol abdal.

Mən olum diləfkar

Dilimdən nə dedim yara,

Eşq odunu bəyan eylə.

Ya məni öldür, qan eylə,

Ya seyrağıbı gözdən sal.

Şah Abbas cənnətməkan,

Tərəziyə vurdu təkan-

İki qoz, bir girdəkan.

Bəli, biri varmış, biri yoxmuş, bir Hindistan padşahı varmış. Bu padşahın dövləti-malı cah-cəlalı o qədər imiş ki, bütün adamlar onu barmağınan göstərirmişlər. Bu padşahın iki oğlu varıymış, birinin adı Ərkə, o birisinin də adı Cahangir imiş. Ərkə padşahın böyük oğlu idi, ancaq ağıldan bir qədər səfeh imiş. Balaca oğlu Cahangir isə qüvvətli, ağıllı, qanacaqlı min adama cavab verə bilən bir oğlan imiş.

Padşahlarda qayda bu imiş ki, özü öləndən sonra padşahlığa ancaq böyük oğlu keçə bilərmiş. Amma bu padşah sağlığında vəsiyyətlər eləmişdi ki, o öləndə yerinə kiçik oğlunu qoysunlar. Ay dolandı, il keçdi, iş belə gətirdi ki, padşah öldü. Padşah öləndən sonra camaat narazı olub böyük oğlunun padşah olmasını istədi.

Bir gün Ərkəynən Cahangir çoxlu qoşunnan, vəzir-vəkili də götürüb şikara çıxmışdılar. Qəzadan bunların qabağına bir nəhəng şir çıxdı. Böyük qardaş şiri görən kimi

üz qoydu qaçmağa, kiçik qardaş Cahangir qılıncını çəkib şiri o saat öldürdü. Vəzir, vəkil, əyanlar hamısı Cahangirə afərin dedilər. Şikardan qayıdan kimi Cahangiri padşah seçdilər. Böyük qardaş bunu görəndə acıq eyləyib üç yüz qoşunnan vilayətdən çıxdı. Məsəldi deyərlər: Qarğa qoz ağacından düşsə, yiyəsinə bir qoz mənfəət verir. Bəli, bir müddət böyük qardaş öz qoşunuynan orda-burda gününü keçirdi. Amma «it qaya kölgəsində yatar, elə bilər öz kölgəsidi». Bir müddətdən sonra gördü ki, daha keçmir, nələc qalıb qardaşının yanına gəldi. Qardaşı onu öz qoşun başçısı təyin elədi.

Vaxt o vaxt oldu ki, bir gün bunlar yenə şikara çıxmalı oldular. Atası öləndə balaca oğluna vəsiyyətlər eləmişdi ki, şikara gedəndə qardaşından qabağa düşmə, gecə qaranlıqda çöldə qalma. Bu sözü Cahangir yadında saxlamışdı.

Bəli, şəhərdən xeyli uzaqda, bir çöllü-biyabanda düşüb dincəlmək istədilər. Böyük qardaş hiyləni əvvəldən qurmuşdu.

Burda dağın dibində böyük bir armud ağacının yanında dərin bir quyu varıdı. Böyük qardaş bir nəfəri göndərdi ki, gedib quyudan ona su gətirsin. Bu adam bir azdan sonra qayıdıb kamal-ehtiramnan baş əyib dedi:

- Qibleyi-aləm, quyu o qədər dərin ki, su çıxartmaq mümkün deyil.

Cahangir bu sözü eşidən kimi qəzəblənib ayağa qalxdı, böyük qardaş da özünü sındırmamaq üçün onnan bərabər quyunun yanına getdi. Quyu o qədər dərin idi ki, gərək bir adamın belinə ip bağlayıb quyuya sallayaydılar, su çıxardaydılar. Ərkə qabağa yeriyib ipi öz belinə bağladı.

Kiçik qardaş razı olmadı ki, bu duran yerdə böyük qardaşı quyuya düşsün. İpi qardaşından alıb öz belinə bağladı. Cahangir boylu-buxunlu, qüvvətli, ürəkli bir adam idi. Üç-dörd nəfər ipin ucundan yapışib Cahangiri quyuya salladılar.

Cahangir qabı suynan doldurub xəbər verdi ki, mənə yuxarı çəkin. Namərd qardaşı yarı yolda ipi kəsdi. Cahangir tappılı ilə quyunun dibinə düşdü. Ərkə tez qılınıc çəkib Cahangirin atını da yaraladı. Şikardan geri döndülər. Şəhərə çatar-çatmaz camaat gördü ki, Cahangir şahın atı yaralı, qan axa-axa gəlir. Özü də, atın üstündə heç kim yoxdu. Hamı təəccübləndi ki, bəs şah hanı?

Böyük qardaş fürsətdən istifadə eləyib dedi:

- Ey camaat, biz şikara çıxanda böyük bir qəza üz verdi. Armudlu quyudan su çəkməyə gedəndə quyunun yanından bir şir çıxıb Cahangir padşahı həlak eləyib, atını da yaraladı, biz də qoyub qaçdıq.

Camaat ağıllı padşahlarının ölməsinə çox bıkəf oldu. Əlacsız qalıb Ərkəni padşah qoydular.

Gəl, sənə xəbər verim Cahangirdən. Cahangir bir həftə quyuda qaldı. Bir gün qəzadan olan kimi, yolnan gedən böyük bir karvan həmin quyunun yanında dəvələri açıb bir az dincəlmək istədi. Tacirbaşı çox susamışdı, qab götürüb bir neçə nəfərnən quyunun başına gəldilər. Qabı suya sallamaq istiyəndə bir zarılı eşitdilər. Tacirbaşı qulaq asıb gördü ki, quyuda adam var. Quyuya ip salladılar. Cahangir ipi belinə bağladı. İki-üç adam nə qədər əlləşdilər bunu quyudan çıxarda bilmədilər. Axırda yeddi nəfər adamnan Cahangiri quyudan çıxartdılar. Tacirbaşı Cahangiri tanıdı. Dedi:

- Bəs bu nə qəza-qədərdir ki, sənə başına gəlib.

Cahangir tamam-kamam başına gələn əhvalatı nağıl elədi. Tacirbaşı buna bir dəst dərviş paltarını geyindirib özünə bərabər şəhərə gətirdi. Bunu öz evinə aparıb dedi:

- Bu evdə ye-iç, yat. Nəbadə, eşiyə çıxasan! Birdən ağlın kəsməz bazarda-zadda qəsidə-filan oxuyasan ha. Padşah bilsə, öz qorxusundan o saat səni öldürər.

Bir müddət Cahangir dərviş paltarında tacirin evində qaldı. Bir gün öz-özünə fikirləşdi ki, yaxşı, bəs, mən nə vaxta kimi evdə oturum? Bu, kişilikdən deyil. Odu ki, durub ayağa dərviş paltarını geyib, kəşkülünü əlinə alıb, təbərzi qoluna salıb bazara çıxdı.

Cahangirin gözəl səsi vardı. Bazarın bu başından düşüb o başına qədər bir qəsidə dedi. Qəsidə o qədər xoş avazdan deyilirdi ki, bütün bazar əhli öz alış-verişini, dükənini buraxıb, dərvişin tamaşasına gəldi. Xəbər tez padşaha çatdı:

- Nə durmusan, padşah, tacirbaşının yanına bir neçə dərviş gəlib, bu gün bazara çıxıb bir qəsidə deyib, bütün camaatı heyran eliyib.

Padşah tez əmr elədi:

- Taciri çağırın mənə yanına.

Bu xəbəri tacirə bazarda çatırdılar. Tacir şübhəyə düşüb dedi:

- Mən nə eləmişəm ki, mənə nə günahım var ki, padşah mənə yanına çağırır.

Tacir evə gələndə yadına düşdü ki, yəqin Beçə dərvişi tanıyıblar, odu ki, padşah da mənə çağırıbdı. Şamdan gətirdiyi meyvədən yaxşı xonça tutub padşahın hüsuruna apardı. Padşah tacirə dedi:

- De görüm, o nə dərvişdi ki, mənim məmləkətimdə məndən xəbərsiz qəsidə oxuyur.

Tacir dedi:

- Padşah sağ olsun, o mənim nökrəimdi. Şəm şəhərindən qayıdanda özümənən bərabər gətirmişəm.

Padşah əmr elədi:

- Cəllad hazır olsun.

Vəzir padşaha yaxınlaşıb dedi:

- Qibleyi-aləm, əgər biz tacirənən dərvişin boynunu vurdursaq, başqa padşahlar eşidib bizi töhmətləndirər. Yaxşısı budur ki, bunları məmləkətdən sürgün eləyək, çıxıb getsinlər. Padşah bu təklifə razı oldu. Beçə dərviş bu məmləkətdən sürgün olunub Qəndəhər məmləkətində Mənzər şah adında bir padşahın torpağına getdi. İki-üç ay burada dərviş paltarında gizlənib eşiyə çıxmadı. Bir gün öz-özünə fikir elədi ki, yaxşı, sən qüvvətli pəhləvan olasan, camaatın üzünə çıxmıyasan? Beçə dərviş paltarını geyinib, kəşkül və təbərzini də götürüb bazara çıxdı. Özünü saxlaya bilməyib bir qəsidə oxudu. Camaat böyükü-küçüki tamaşaya çıxdı. Bu xəbəri Mənzər padşah eşitdi, şah əmr edib dərvişi hüzuruna gətirdi. Şah üzünü dərvişə tutub dedi:

- De görüm, sən kimsən və nə haqla mənim məmləkətimdə dərvişlik eləyirsən.

Dərviş dedi:

- Qibleyi-aləm, mən bir dərviş babayam, şəhərləri, kəndləri qapı-qapı gəzib özümə çörək pulu qazanıram.

Padşah vəzirləri çağırıb bu dərvişin kim olduğunu soruşdu. Padşahın iki vəziri var idi. Birinin adı Bəhmən, o birisinin adı Cənnət vəzir idi. Bəhmən vəzir

mərdiməzarlıqla, şeytançılıqla ad qazanmışdı. Cənnət vəzir isə yumşaq təbiətli, qanacaqlı bir adam idi.

Bəhmən vəzir padşahın hüzuruna yeriyib dedi:

- Padşah sağ olsun, bu boyda, bu buxunda dərviş olmaz, bu, Hindistan padşahının kiçik oğlu Cahangirə oxşayır.

Padşah Cənnət vəzirin fikrini bilmək istədi. bu vaxt Cənnət vəzir qabağa yeriyib təzim eləyərək dedi:

- Qibleyi-aləm, bu bir Beçə dərvişdi, hindli-zad deyil. Haradansa, gəlib çıxıb bizim məmləkətimizə.

Padşah hər iki vəzirin sözündən sonra yenə də şübhəyə düşüb, bunun öyrənilməsini Bəhmən vəzirə tapşırırdı. Bəhmən vəzir dedi:

- Padşahım sağ olsun, bunu aparaq bir içki məclisinə, çalğıçı dəstəsinə deyək çalsın, hərgah çalğıya qulaq asmasa, bilərik ki, dərvişdi, yox, keflənib çalğıdan nəşə alsə, onda bilərik ki, xəbərgündeyi-hindidi.

Vəzirin dediyi kimi elədilər. Padşah qulaq asırdı. Beçə dərvişin qabağına şərab gətirdilər, başladı içməyə. Bir azdan sonra bir tərəfdən çalğı çalındı. Çalğı səsini eşidən kimi dərvişin tükləri biz-biz olub, içki içə-içə çalğıya tamaşa elədi. Bu vaxt Bəhmən vəzir üzünü padşaha tutub dedi:

- Sizə dedim ki, bu xəbərgünendeyi hindidir.

Cənnət vəzir bu işin üstünü örtmək istəyib dedi:

- Hərçəndi dərvişlərin hamısı tiryəki, bəngi olurlar, ancaq elə dərviş var ki, yaxşı içib heç keflənməz, elə dərvişlər də var ki, çalğıdan çox xoşu gəlir.

Padşah yenə də məsələni ayırd eliyə bilmədi. Bu səfər də dərvişin kim olduğunu Cənnət vəzirə tapşırırdı. Cənnət vəzir dedi:

- Padşahım sağ olsun, mən bu gecə dərvişi evə aparıb tamam-kamal öyrənərəm görüm o kimdi.

Belə də elədi. Cənnət vəzir padşahı götürüb evə gəldi. Cənnət vəzirin evdə Gülqonça adında on beş yaşında bir qızı varıdı, bu qız o qədər gözəl idi ki, yemə, içmə, xətti-xalına, gül camalına tamaşa elə. Axşam oldu, aralığa yemək gəldi. Dərviş kamalı-ədab ilə durub əl-üzünü yuyub, süfrəyə oturdu. çörək yeyəndən sonra vəzir dərvişdən soruşdu:

- Beçə dərviş, sən düzünü de, görüm, sən dərvişsən yoxsa, xəbərgünəndeyi-hindisən?

Dərviş dedi:

- Mən dərviş-zad deyiləm, mən Hindistan padşahının balaca oğlu Cahangirəm.

Vəzir dedi:

- Qorxma, mən səni padşahın əlinə verməyəcəyəm.

Sənə kimdən xəbər verim, Gülqonça xanımdan. Gülqonça xanım dərvişin üzünü görən kimi ona məhəbbət bağladı. Öz kənzilərini başına yığıb ağlamağa başladı. Kənzilər buna ürək-dirək verib dedilər:

-Xanım, bu ayıb işdi. O, bir dərvişin birisidi, sənə yaramaz ki, ona aşiq olasan, çıxart bunu qəlbindən. Atan bilsə yaxşı olmaz.

Qız bir təhər özünü saxladı. Gecə yatmaq vaxtı gəldi. Oğlandan ötrü ayrı yer saldılar. Gecənin bir vaxtı idi. Qız özünü saxlaya bilməyib üz qoydu oğlanın otağına. Gördü ki, oğlan taxtın üstündə yatıbdı. Qız oğlana sarı yeriyib, istədi ki, oğlanı öpsün.

Oğlan yuxudan oyanıb qızı öz başının üstündə gördü. Hirslənib ona iki barmağıynan bir sillə vurdu. Qız

qəşş elədi. Kənzilər tökülüb onu ayıltılar. Qız ayılıb yenə üzünü oğlana tutub dedi:

-Əzizim, iki gözüüm mən sənin qulunam, vur məni öldür, neyləyim ki, sənə bənd olmuşam.

Oğlan yenə qəzəblə dedi:

- Mən naməhrəmə əl vurmaram, çıx mənim yanımdan.

Bu səsə vəzir oyandı, səs-küyün səbəbini soruşdu. Qız oğlanı sevdiyini atasına bildirdi, oğlanın qızı sillə ilə vurmasını da qulluqçular vəzirə dedilər. Bu işdən vəzirin çox xoşu gəlib, dərvişin alnından öpüb dedi:

- Doğrudan da, sən igid oğlansan.

Qərəz, vəzir gecəynən mollanı çağırıb qızın kəbinini oğlana kəsdirdi. O gecəni Gülqonça xanım Jahangirnən bir yerdə qucaqlaşib yatdı. Sabah oldu, padşah Cənnət vəziri çağırırdı ki, de görüm dərviş haqqında nə öyrəndin. Cənnət vəzir yenə əvvəlki sözünün üstündə durub dedi:

- Padşah sağ olsun, bu bir dərviş adamdı.

Bəhmən vəzir də əvvəlki inadından əl çəkməyib padşaha dedi:

- Padşahım sağ olsun, mənim bir də bir tədbirim var. Bizim pəhləvanların hamısını çağıraq, bir pəhləvannan bu küştü tutsun, hərgah təbil-nağara çalınanda bunda həvəs oyansa, onda bilərik ki, bu dərviş deyil, padşahın oğludur. Yox, bunda heç bir hərəkət olmasa, onda yəqin edərik ki, dərvişdi.

Bu söz padşahın ağlına batdı. Əmr elədi, üç yüz pəhləvan hazır oldu. Padşahın həmişə yedirdib, içirdib bəslədiyi bəs pəhləvanı Fərhad xan da burda idi. Dava təbili vuruldu. Dərvişə dava paltarı gətirdilər ki, geyinsin. Yeddi dəst paltar gətirdilər, paltarı geyinəndə bir balaca

qollarını qalxızan kimi paltarlar parça-parça oldu. Xəbəri padşaha yetirdilər ki, padşah sağ olsun, yeddi dəst paltar gətirdik, hamısını parça-parça elədi. Padşah vəziri çağırıb tədbir istədi. Vəzir dedi:

- Ayrı əlac yoxdu. Firəng padşahının bizə bağışladığı paltar neçə ildi ki, anbarın küncündə qalır. Bəlkə bu paltar ona gəlirdi.

Padşah əmr elədi həmin paltarı gətirdilər. Paltarı Beçə dərviş geydi, elə bil ki, əsl bunun əyninə tikilibmiş. Sonra qılinc gətirdilər, bir dəfə qılincin dəstəsindən yapışıb, bir barmağıynan qılincin ucunu əydi. Qılinc o saat sındı. Yeddi dənə yaxşı qılinc gətirdilər, hər birini bir dəfə qatlayan kimi sındırdı. Xəbər padşaha çatdı ki, bəs nə qədər yaxşı qılinc gətirdik, hamısını sındırdı. Birdən Bəhmən vəzirin yadına düşdü ki, Firəng padşahı paltarnan bərabər, bir yaxşı qılinc də peşkəş eləmişdi, onu gətirək, bəlkə sındıra bilmədi. Padşah adam göndərdi, anbardan qılincı gətirdilər. Qılinc üç put ağırlığında idi, özü də xalis poladdan qayrılmışdı. İndi buna at lazım idi. Padşah əmr elədi, nə ki, yaxşı atları var idi, gətirdilər. Beçə dərviş hansı atın belinə əlin bir dəfə qoydusa, o saat atın beli sındı.

Padşah əmr elədi Çin padşahının bağışladığı atı gətirdilər. Bəli, buna indi əmud lazımdı. Bəhmən vəzirin yadına düşdü ki, xəzinədə çoxdan yekə bir əmud saxlanılır. Adam göndərdi onu gətirdilər. Bu əmudun ağırlığı üç put idi. Beçə dərviş paltarı geyib, qılincı belinə bağlayıb ata süvar oldu. Təbili cəng çalındı, camaat dörd tərəfi tutmuşdu. Fərhad xan meydan sulayırdı. Beçə dərviş özünü meydana yetirdi. Bunlar meydanda olsun, gəl sənə xəbər verim padşahın qızından.

Mənzər padşahın Simuzər adında gözəl bir qızı var idi. Qız çoxdan bu oğlanı görüb ona aşiq olmuşdu. Elə ki, oğlan dava meydanına girdi, Simuzər xanım yuxarıda oturub həsrətlə ona tamaşa etməyə başladı.

Beçə dərviş Fərhad xana yaxınlaşıb dedi:

- Bizlərdə fürsəti hərifə verərik, indi növbə sənindir. Vur qılıncı görək. Fərhad xan bığıburma, yekəqarın, eybəcər bir pəhləvan idi. Bunun qabağına əjdaha keçsəydi, parçalardı. Beçə dərviş ona yaxınlaşıb əvvəl Fərhad xanın vurmasına hökm elədi. Fərhad xan düşünürdü ki, mən əjdaha ilə vuruşan adamlardanam, bu mənim qabağımda nə davam eləyəcək. Özünü sındırmayıb bir qılınc vurdu. Qılınc Beçə dərvişin qalxanına bir barmaq işlədi. Beçə dərviş qəzəblənib əl atdı Fərhadın yaxasına, onu elə atdı ki, Fərhad fırlana-fırlana yerə düşüb, canı çıxdı. Simuzər xanım bunu görüb ürəkdən sevindi. Bəhmən vəzir əhvalatı padşaha bildirdi ki, evin yıxılmasın nə durmusan, bunun qabağında dayanmaq olmaz. Padşah əlacsız qalıb vəzirləri yığıb məsləhət elədi. Cənnət vəzir padşaha yaxınlaşıb dedi:

- Qibleyi-ələm, bu, dərviş olmasa da, hörmət etmək lazımdı. Bunda bu kimi şücaət var, bir vaxt bizə lazım olar.

Bu vaxt uzaqdan fil üstündə yekəpər bir adam üz qoyub meydana sarı gəldi, yaxınlaşıb padşaha bir kağız verdi. Kağızda yazılmışdı ki, Şam padşahı sənin qızını istəyir, əgər verməsən sabahdan davaya hazır ol.

Vəzir kağızı oxuyandan sonra padşah çox bikef oldu. Fikir elədi ki, bunun gözünün ağrı-qarası bir böyük pəhləvanı vardı, onu da Beçə dərviş öldürdü, bəs indi nə etmək lazımdır. Buna nə cavab yazmaq lazımdı? Beçə dərviş izn istədi ki, mən ona yaxşı cavab verərəm. Padşah

izn verdi. Beçə dərviş irəli yeriyib pəhləvana dedi:

- Gedib padşahınıza deyərsən ki, o çox ağılsız adamdı. Ona görə bizdən ona qız verdi yoxdu. Əlinnən nə gəlirsə əsirgəməsin. Sonra soruşdu ki,

- Kifayətləndinmi?

Pəhləvan cavab verdi:

-Xeyr.

Beçə dərviş dedi:

-Onda bu saat kifayətləndirərəm.

Beçə dərviş iki barmağıynan pəhləvanın qulağının birini çıxarıb ovçuna qoydu. Yenə soruşdu:

- Kifayətləndinmi?

Pəhləvan cavab verdi:

- Yox.

Beçə dərviş əl atıb, həmin pəhləvanın burnunu dibindən qoparıb ovucuna qoydu, soruşdu:

- İndi kifayətləndinmi?

Pəhləvan bu səfər dedi:

- Kifayətləndim.

- Hə, elə isə get padşahına deynən ki, əlindən nə gəlir eləsin.

Pəhləvan burnundan, qulağından qan axa-axa üz qoydu getməyə. Hamı Beçə dərvişin bu hərəkətinə məəttəl qaldı. Bəli, Şam padşahı öz əyanlarıynan bərabər oturub Qırtasın yolunu gözləyirdilər. Bir də gördülər ki, budu Qırtasın burnundan, qulağından qan axa-axa özünü yetirib əhvalatı padşaha dedi:

- Mənzər padşahın vilayətinə bir pəhləvan gəlmiş ki, mənim kimi pəhləvanı bu günə saldı. Heç vaxt onun qabağında durmaq olmaz.

Şam padşahı bunun acığına sabahdan davanı başlayacağını bildirdi. Gözünə döndüyüm Simuzər xanım davam gətirə bilməyib, gecəynən kənziləri Beçə dərvişin yanına göndərdi ki, aman günüdü, ondan ötrü ölürəm, tez özünü mənə yetirsin.

Dərviş əvvəl məhəl qoymadı, sonra xanımın sözündən çıxmaq istəməyib, kənzilərlə bərabər qalaçaya getdi. Qalaça elə bir yerdə idi ki, dörd bir tərəfi uca divarnan hasarlanmışdı, quş quşluğuynan bura qanad sala bilməzdi. Qərəz, oğlan özünü qıza yetirdi. Yeyib içəndən, uzun söhbətdən sonra qucaqlaşib bir taxtın üstündə yatdılar.

Gəl sənə xəbər verim Qara Qəhrəmandan. Qara Qəhrəman Simuzərin əmisi oğlu idi. Özü də Simuzəri çoxdan sevirdi. Amma qız ona məhəl qoymurdu. Həmin gün Qara Qəhrəman qızın yanına gəlir ki, bəlkə onun razılığın aldı. Otağa girib qızın bir oğlannan qucaqlaşib yatdığını gördükdə sifəti qaraldı, gözləri hədəqədən çıxdı, tükləri biz-biz oldu.

-Ay dadi-bidad, mən neçə ildi ki, qızın eşqiynən sərgərdan gəzim dolanım, onun bir barmağını görə bilməyim, bir dərvişin birisi haralardansa gəlib qıznan qucaqlaşib yatsın. Bu kişilikdən deyil, indi mən bunu parça-parça eləyəcəyəm, -deyib qılncını çəkir, oğlanın alnından elə bir qılnc vurur ki, qılnc iki barmaq başa işləyir. Oğlanı qan götürüb özünən gedir. Qara Qəhrəman da qaçıb gizlənir. Qız oyanıb oğlanı bu halda görəndə az qalır ki, bağı çatlasın. Atasının qorxusundan bilmir ki, nə etsin. Tez kənziləri çağırır Beçə dərvişi bir palaza bürüyüb öz atıynan şəhərin bir kənarına tulladılar. Bəli, şəhər oyanıb görürlər

ki, Beçə dərvışdən xəbər yoxdu. Vəzir adam göndərüb bütün şəhərin hər tərəfini axtartdırır, heç bir xəbər bilən olmur.

Bir gün axşama qədər Beçə dərvış ölümçül halda dərənin dibində qalır, heç kim soraq tutmur. Beçə dərvişin atı onu tək buraxmayıb yanında otlayırdı. Burda olan Sarıgədih adında yerdə Qırx haramı quldur yaşayırdı. Onlardan biri dərəyə düşüb atı gördü, tutmaq istədi. At həmin adamı yaxına buraxmayıb qabağına keçəni ağzıynan qapırdı, dal tərəfinə keçəni də təpiynən vururdu. Bu adam əhvalatı gəlib Siyah şahə xəbər verdi. Siyah şah dərhal atı tutub gətirməyi əmr elədi. Bir neçə qaçaq Beçə dərvişin atın tutmaq istəyəndə gördülər ki, bir nəfər yaralı adamı palaza bürüyüb atıblar buraya. Bunu görüb Siyah şahın yanına apardılar. Siyah şah gördü ki, bu bir gözəl oğlandı, ancaq başından qılıncla yaralanmışdı. Oğlana yazığı gəlib tez əmr elədi ki, bir nəfər həkim gətirdilər. Siyah şah həkimi çağırub dedi:

- Bilmirəm nə təhər olursa olsun, bu oğlanı tezliklə sağaltmalısən.

Həkim Siyah şahın sözünnən çıxə bilmədi. Tez oğlana baxdı gördü ki, nəfəsində balacə hənirti var. Üzünü Siyah şahə tutub dedi:

- Bu oğlanın baxtı o vaxt kəsibdi ki, qılinc bir barmaq artıq işləməyibdi. Amma qılinc çox zəhərli qılincmiş, yazıqdan çox qan gedibdi. Həkim yeddi qazan süd gətirtədi. Südnən yaranı yudu. Bir dəqiqənin içində süd sarı zəfəran rənginə döndü, ikinci dəfə yenə südnən yuyub, zəhərlənmiş südü atdı. Südnən yaranı o qədər yudu, axırda süd zəhəri təmizlənib öz rəngini aldı. Səhəri oğlan gözünü açdı.

Başının üstündə Siyah şahı, bir də qaçaqları gördü. Üç gün bu minvalnan bunun başını müalicə elədilər. Həkimin tapşırığına görə, yavaş-yavaş bunun xörəyini artırırlar ki, bədəninən gedən qan yerini tutsun. Bir həftə bu minvalnan keçdi. Bir gün Beçə dərviş eşitdi ki, şəhərdə təbili-cəng çalınır. Baxıb gördü ki, bir nəfər meydanda atı cövlan etdirir, bunun qabağına çıxan heç bir adam tapılmaz. Bu əhvalatı görən kimi Beçə dərvişin tükləri biz-biz olub, qanı cuşa gəldi. Tez atını minib meydana getmək istədi. Siyah şah dedi:

-Bala, yaran hələ sağalmayıb, gözlə birdən dava-zad edərsən.

Beçə dərviş dedi:

- Xeyr, dava eləməyəm.

Atı minib meydana sarı getdi. Atın bir tərəfə bağlayıb özü də camaata qoşulub başladı tamaşa eləməyə. Meydanda at oynadan həmin burnunu, qulağını kəsdiyi Qırtas pəhləvan idi. Beçə dərviş yox olandan sonra Mənzər şahın bir nəfər də pəhləvanı qalmamışdı. Odu ki, Qırtas meydanda atını o yan-bu yana sürüb pəhləvan istəyirdi. Beçə dərviş tab gətirə bilməyib, atın minib üz qoydu meydana. Padşah, vəzir, əyanlar, camaat hamısı məyus olmuşdu. Qırtas qışqırırdı:

- Hanı o axmaq Beçə dərviş. Deyin gəlsin mənim müqabilimə. Beçə dərviş irəli yeriyib dedi:

- Neyləyirsən Beçə dərvişi, əvvəl mənə vuruş, sonra Beçə dərviş gələr.

Qırtas bunu saymayıb, rişxəndlə cavab verdi:

- Sən nədən ki, mənim qabağımda durasan. Səni mən bir qılıncdan yox elərəm.

Bu söz Beçə dərvişə acıq gəlib dedi:

- Uzun danışma, ya sən vur, ya mən vuracağam. Qırtas qalxanı başına çəkib dedi:

- Vur.

Beçə dərviş əl atıb qılıncın qəbzəsinə, çıxarıb ona elə bir qılınc vurdu ki, səsinə yeddi ağaclıqdan afərin dedilər. Qırtas iki parça olub, atıynan bərabər yerə sərilirdi. Beçə dərviş atı məhmizləyib camaat içində yox oldu. Bəli, padşah gördü ki, bir nəfər naməlum adam meydana girib buna köməklik elədi. Üzün vəzirə tutub dedi:

-Bəhmən vəzir, sən vaxtında qoymadın ki, biz Beçə dərvişi əlimizdə saxlayaq. İndi bərk günümüzdə əlimizdən tutardı.

Gəl sənə kimdən xəbər verim, Qırtasın yaşadığı şəhərin padşahından. Bu padşah Qırtasın öldürülməsini eşidib qəzəbləndi. Əmr edib, birinci pəhləvanı – Vərganı üç yüz min qoşunla davaya göndərdi. Mənzər şah gördü ki, budu qoşunun ucu açıldı. Vəzirləri çağıraraq dedi:

- Tədbir görün, görək nə qayıraq. Təbili kimin adına vuraq?

Vəzir dedi:

- Padşah sağ olsun, heç bir əlacım yoxdu. Təbili vurdurarıq, qabağa kim çıxar-çıxar, Vərga özünü meydana yetirib pəhləvan istəyirdi. Beçə dərviş dağdan gördü. Özünü saxlaya bilməyib Siyah şahdan izn istədi. Siyah şah dedi:

- Sən gedib meydana girəndə özünü saxlaya bilməyib dava edəcəksən, ancaq onu bil ki, sənə bədəninin qanı hələ öz yerini tutmayıbdı.

Beçə dərviş hirsələnib dedi:

- Mən özümü saxlaya bilmirəm, burda qalsam naxoşluğum

artar, izn ver gedim.

Siyah şah öz adamlarından iyirmi nəfərini Beçə dərvişə qoşub yola saldı. Beçə dərviş iyirmi nəfər atlıynan üz qoydu meydana. Vərga pəhləvan gördü ki, bir nəfər cavan oğlan ona tərəf gəlir. Vərga pəhləvan atını oynadıb qışqırırdı:

- Hanı o axmaq Beçə dərviş, gəlsin bərabərimə, ona göstərim ki, analar necə oğullar doğublar.

Beçə dərviş irəli yeriyib dedi:

- Ey pəhləvan, gəl, sən əvvəl mənə vur, sonra Beçə dərviş özünü yetirər. Vərga buna başdan ayağa qədər baxandan sonra dedi:

- Oğlan, sən yazıqsan, mənim qabağında davam gətirə bilməzsən. Çıx get, qoy mənim meydanıma Beçə dərviş gəlsin.

Beçə dərviş hirsələnib dedi:

- Uzun danışma, əvvəl mənə cavabımı ver, sonra Beçə dərvişdən danışarsan.

Bunlar başladılar vuruşmağa. Beçə dərviş qalxanı başına çəkib dedi:

- Bizlərdə fürsəti düşməyə verərlər, vur gəlsin.

Vərga pəhləvan qılıncı endirdi, bir barmaq işlədi. Beçə dərviş bir az daha hirsələnib qışqırdı:

- Ey pəhləvan, indi sən məndən gözlə. Gör mən sənə nə eləyəcəyəm, - deyib qılıncı endirdi. Qılınc Vərga pəhləvanın başını iki yerə ayırıb yerə saldı. Hər tərəfdən əhsən-əhsən səsi göyə qalxdı. Beçə dərviş atını sürüb yanındakı qaçaqlardan bərabər başladı getməyə. Simuzər xanım külafirəngidə oturmuşdu, neçə gün idi ki, gülünü itirən bülbül kimi qalmışdı. Qırtasnan Vərga pəhləvanın

öldürülməsini görüb, öz-özünə fikirləşdi ki, indi Beçə dərviş sağ olsaydı, pəhləvanların cavabını verərdi. Şam padşahı bu dəfə bir az da artıq qəzəblənib ən güclü pəhləvanı Xunxarın davaya getməsinə əmr elədi. Xunxar hələm-hələm getməyən qüvvətli pəhləvan idi. Xunxar altı yüz min qoşun götürüb meydana üz qoydu. Mənzər şah gördü ki, bunun öhdəsindən gələ bilməyəcək. Odu ki, vəzirləri çağırıb dedi:

- Tədbir tökün, yoxsa, bu bizim hamımızı qıracaq.

Cənnət vəzir qabağa yeriylə dedi:

- Qibleyi-ələm, həmin naməlum adam ki, Şam padşahının pəhləvanlarını öldürdü, o adam dağa sarı getmişdi. Əlacımız budu ki, gedib onu bir cür təvəqqəynən bura gətirək. Yoxsa, bizim heç bir adamımız yoxdu, gərək təslim olaq.

Padşah adam göndərərək bütün əhvalatı Beçə dərvişə çatdırdı. Beçə dərviş razı oldu. Həmin gün gəlib davaya başladı. Xunxardan üç gün, üç gecə dava elədikdən sonra ona elə bir əmud ilişdirdi ki, başı parça-parça oldu. Qoşun bunu görəndə kimi üz qoydu qaçmağa. Bu burda qalsın, sizə xəbər verək qızdan. Qız Beçə dərvişin sağ-salamat gəlməsini görüb kənizləri göndərdi ki, axşama bizə qonaq gəlsin. Beçə dərviş fikirləşdi ki, əgər mən getməsəm, elə xəyal eləyəcək ki, Qara Qəhərəmandan qorxuram. Nə olsun, getməliyəm. Bir az keçəndən sonra Beçə dərviş qızın qalaçasına getdi. Kənizlər bunun əlin-ayağın yuyub ovuşdurdular, sonra ortalığa yemək gəldi. Simuzər xanım Beçə dərvişə öz can-ciyəri kimi qulluq eləyirdi. Qərər, yemək yeyəndən sonra yatmaq vaxtı gəldi. Taxtın üstündə ipək döşəkdən yer salıb qucaqlaşmış yatdılar.

Qara Qəhrəman öz əmisi qızıynan görüşməyə gəlirdi. Otağa girəndə gördü ki, bir nəfər adam qıznan qucaqlaşib yatıbdır. Bunu görən kimi, gözləri hədəqdən çıxdı, az qaldı bağı çatlasın. Diqqətlə baxıb tanıdı ki, bu həmin keçən dəfə yaraladığı Beçə dərvişdi. Qılncı çıxarıb öz-özünə mırıldanırdı ki, bu səfər sənə elə toy tutum ki, bir də gözünü açmayasan. Yaxınlaşıb gördü ki, şirin yuxudadırlar. Taxtın yuxarı tərəfində bunların başının üstündə böyük bir limon ağacı qoyulmuşdu. Qılncı qaldırıb oğlanı vurmaq istəyəndə qılncın ucu ilişdi limon ağacına. Beçə dərviş səsə gözün açdı. Qabağında Qara Qəhrəmanı görəndə o saat ayağa durub, tutdu onun xirtdəyindən, elə o saat Qara Qəhrəmanı boğub öldürdü. Xidmətçilər onun ölüsünü götürüb eşiyə atdılar. Səhər olcaq padşah gördü ki, təbil-nağara çalınır. Nəhəngənəhəng meydanda qənim axtarır. Beçə dərvişə xəbər göndərdilər. Beçə dərviş padşahın yanına gəlib dedi:

- Qibleyi-aləm, mən daha dava eləməyəcəyəm, mənim bir şərtim var, onu qəbul eləsəniz, ölənə qədər siznən varam. Əgər qəbul eləməsəniz, bu gündən sizin məmləkətinizi buraxıb gedəcəyəm.

Padşah dedi:

- De görüm, o nə şərti?

Beçə dərviş dedi:

- Qibleyi-aləm, sizə məlumdu ki, mən Hindistan padşahının oğluyam, özüm də Beçə dərviş adınan sizin məmləkətinizdə dolanıram. Pəhləvanlıqda olan şücaətim də sizə məlumdu. Sənin qızını sevirəm, o da məni sevir, qızını mənə ver.

Padşah əvvəlcə razı olmadı. Vəzirləri məsləhətə

yığdı. Cənnət vəzir irəli gəlib dedi:

-Qibleyi-aləm, Sərhəngi şah altı yüz min qoşunnan hücum edlənib məmləkəti dağıdacaq, biz də gərək səltənətimizi, var-yoxumuzu buraxıb ona təslim olaq. İndi ki, belə gəldi, qızı verməyimiz təslim olmağımızdan yaxşıdır.

Padşah Cənnət vəzirin sözünü bəyənilib Beçə dərvişə sifariş elədi ki, mən razıyam. Sabahısı bütün qoşuna xəbər verdilər, hamı şadlıq elədi. Padşah Simuzərin kəbinin kəsirdi Beçə dərvişə. Bir gün axşama qədər yeyib, içib kef elədilər. Bunlar keyf eləməkdə olsunlar, Nəhəngani-nəhəng meydanda at covlandırırdı. Beçə dərviş qızın eşqiynən şadlanıb üz qoydu meydana. Bəli, bu səfər öylə vuruşma başlandı ki, camaat damdan, bacadan, evdən çıxıb tamaşa eləyirdi. Üç gün, üç gecə dava elədilər, bir-birinə bata bilmədilər. Axırda Beçə dərviş əl atdı əmuda. Dizini qoydu yerə, ona elə bir əmud ilişdirdi ki, Nəhəngani-nəhəng dizinə kimi torpağa batdı. İkinci əmudu endirəndə Nəhəngani-nəhəng qurşağa qədər torpağa batdı. Bunu belə görüb üçüncü əmudu elə vurdu ki, qabağındakı pəhləvan palçıq kimi əzilib yerə töküldü. Padşah Beçə dərvişin bu şücaətinə heyran qalmışdı. Sərhəng şahın qoşunu sınıb üç ağac geri çəkildi. Sonra Sərhəng şah qəzəblənib vəzirini çağıraraq məsləhət elədi. Vəzir ağıllı vəzir idi. Bir az fikirləşdikdən sonra dedi:

-Bizim şücaətli, bacarıqlı pəhləvanlarımız hamısı davada öldü. Əgər biz bu davadan qaçsaq onda gərək, məmləkətimizi, var-yoxumuzu Mənzər şahə təslim eləyək. Ancaq mənim fikrim belədi ki, xəbər göndərək, Divicəng adlı pəhləvanı gətirək. Bizə bir çarə olsa ondan olacaq.

Bu məsləhət padşahın ağılına batdı, adam göndərdi

Divicəngin ardınca. Divicəng gəldi. O heç bir qoşun götürməyib, Beçə dərvişin meydanına çıxdı. Beçə dərviş gördü ki, bu pəhləvan onlar kimi deyil. O qədər nahamvar pəhləvandı ki, bunnan təkbətək bacara bilməyəcək. Simuzər xanım da Beçə dərvişin bu səfər meydana getməsinə razı deyildi. Amma ayrı əlac yox idi. Beçə dərviş getməyə vadar oldu. O belə güman edirdi ki, düşmən qabağından qaçmaq heç kişilikdən deyil. Nə isə, atını minib meydana üz qoydu. Divincəng gördü ki, meydana bir nəfər adam gəlir ki, bunu bir zərbədə həlak etmək olar. Cəngi-mərəkə başlandı. İndiyə qədər düşmənlərə fürsət verən Beçə dərviş bu səfər fürsəti düşməinə verməyib, qılıncı sivirib ona elə bir qılınc vurdu ki, o saat Divicəngin başı yerə düşdü. Sonra Beçə dərviş Sərhəng şahın qoşununu dağıtdı. Bir tərəfdən qoşunun sınması, o biri tərəfdən də pəhləvanın olmaması Sərhəng şahı çox təsir elədi. Sərhəng şah hələlik davanı yatırdı. On beş gün dava olmadı. Beçə dərviş hər iki arvadıynan kefə məşğul oldu. Bir gün Sərhəng şah öz vəziriyənən məsləhət edib intiqam almağı qərara aldı. Vəzir dedi:

- Qibleyi-ələm, axırıncı çarəmiz bundan ibarətdir ki, Mərcani-cadu adında böyük bir dev pəhləvanı var, özü də cadugərdir. Əgər biz onu ələ gətirə bilsək, onda Beçə dərvişi öldürə bilərik. Beçə dərviş öləndən sonra bu ölkəni dağıtmaq bir saatin işidi.

Padşah bu səfər də vəzirin sözünü qəbul eləyib bir kağız yazdı, Mərcani-cadunu gətirdi. Mərcani-cadu hiyləgər bir dev idi ki, başında on dörd nəfər cadugər dev vardı. Onlarda elə bir sehr vardı ki, dava vaxtı onlara atılan oxların hamısı qayıdıb atan adamın özünə dəyirdi. Dava

başlandı. Beçə dərviş başladı cəng eləməyə. O gün davada atdığı oxların hamısı qayıdıb özünə dəydi. Axşama qədər dava elədilər. Beçə dərviş bir şey eləyə bilməyib bir neçə yerindən yaralı halda evə qayıtdı. Kənzilər, qulluqçular bunun əlin, ayağın yuyub, yaralarını bağladılar. Səhər olcaq Beçə dərviş öz qaynatası Cənnət vəzirin yanına gəlib əhvalatı ona danışdı. Cənnət vəzir dedi:

- Şəhərimizə bir neçə gündür ki, bir elmlı, mərifətli həkim gəlib. Bu işi bilsə, bircə o biləcək. Səhər davanı qurtarıb Beçə dərviş həkimi çağırırdı. Əhvalatı ona danışdı. Həkim dedi:

- Mən elə bir elm öyrədərəm ki, devlərin cadusu qüvvədən düşər, nə qədər ox, filan atsalar da, hamısı qayıdıb özlərinə dəyər. Beçə dərviş həmin həkimdən o elmi öyrəndi. Səhər tezdən dava meydanında hazır olub təbil cəngi vuruldu. Mərcani-cadu bunun meydanına bir dev göndərirdi. Dev birinci oxu atanda ox qayıdıb özünə dəyəndə, öldürdü. Bu minvalnan Beçə dərviş Mərcani-cadunun bütün devlərini öldürdü, ancaq Mərcani devin özü salamat qaldı. Dava yatırıldı. Mərcani-cadu fikir elədi ki, Beçə dərvişi hiyləynən tutmaqdan başqa ayrı əlac yoxdu. Bəli, rəml atıb gördü ki, Beçə dərviş qələdə Simuzər xanımnan qucaqlaşmışdır. Dərhal iki dev çağıraraq dedi:

- Gedib qələdə Beçə dərvişin qızın burunlarına bihuşdarı iyləyib, əl-ayaqlarını sarıyaraq gətirərsiniz.

Gecənin bir vaxtı idi, devlər özlərini qələyə yetirdilər, bir sehr oxuyub hiyləynən içəri girdilər. Belə ki, xidmətçilərin heç birinin xəbəri olmadı. Beçə dərvişin qızın yatdığını görüb, burunlarına bihuşdarı buraxdılar. Biri oğlanı, biri qızı sarıyaraq dallarına aldılar. Beçə dərviş

gözlərini açıb gördü ki, bir devin dalında ayağı sarıqlı gedir. Birtəhərən əlinin birini çıxardıb devin boğazınan tutub başladı boğmağa, bir çətinliklə devi öldürdü. O biri dev bu halı görən kimi qızı götürüb qaçdı. Beçə dərviş yüyürüb bunu da tutdu, başladılar əlbəyaxa vuruşmağa, dev çox güclü idi. Odu ki, Beçə dərviş çətinlik çəkirdi, axırda nəre çəkib devi elə vurdu ki, parça-parça oldu. Sabah oldu, devlər qayıtmadılar. Mərcani-cadu yəqin elədi ki, devləri də öldürdülər. Odu ki, bu dəfə özü getdi. Qıznan oğlanın burnuna bihuşdarı iylədib əllərini bərk-bərk sarıyıb atdı dalına. Birbaş gətirdi Şam padşahının yanına. Yolda iki dəfə oğlannan qız istədilər, ayılsınlar, Mərcani-cadu tez bihuşdarı iylədib qoymadı ayılsınlar. Padşah gördü ki, bu cavan, qolu qüvvətli pəhləvandı. Qız da o qədər gözəldi ki, baxanda adamın ağılı gedir. Tez əmr elədi, oğlanı atdılar dəmir zindana. Qızı da öz sarayında saxladı. Oğlan gecənin bir vaxtı gözünü açıb gördü ki, qaranlıq bir zindandadı. Sabah padşah adam göndərdi qıza ki, mənim bu qədər əlləşib qoşun qırdırmağımın, pəhləvanlarımı həlak etməyimin baisi sənsən, indi desin görüm mənə gəlir, ya yox. Qız xəbər göndərdi ki:

- And olsun anamın südünə, əgər mənə yaxın gəlsən, o saat özümü öldürəcəyəm.

Padşah nəəlac qalıb məsələni bir qədər yatırdı. Sabah açılan kimi, qoşun göndərib, Mənzər şahın taxtını tarac eləyib, bütün qoşunlarının hamısını təslim etdirdi. Padşahın vəzirini də tutub zindana saldırdı. On yeddi il padşah, vəzir və Beçə dərviş zindanda qaldılar. Qız da padşahın sarayında qalıb gün-gündən saralırdı.

Bunlar burda qalmaqda olsun, gəl sizə xəbər verim

vəzirin qızı Gülgönçə xanımdan. Gülgönçə xanım Beçə dərvişənən evləndikdən sonra bir uşaqları olmuşdu. Uşağın adını Rəşid qoymuşdular. Oğlan böyüyüb məktəbə gedirdi. Bir gün uşaqlardan oynayan zaman uşaqlardan biri Rəşidnən dalaşdı dedi:

- Ey bic, atasından bixəbər Rəşid.

Rəşid 15 yaşında ağıllı-kamallı bir oğlan idi. Ona görə də bu söz ona toxundu. Tez evə qayıdıb nənəsindən soruşdu:

- Nənə, doğrusunu deyirsən de, demirsən, özümü öldürəcəyəm. Mənim atam kimdi? Mən kimin oğluyam?

Nənəsi dedi:

- Oğul, sənin atan məşhur pəhləvan Beçə dərviş idi, onu Şam padşahı Sərhəng tutub əsir eləmişdi. İndi bu saat zindanda yatır.

Oğlan bu gündən sonra başladı fikir eləməyə.

Atası kimi o da qoçaq idi. Fikir eləyirdi ki, nə təhər olursa-olsun, gərək atamın imdadına çatam.

Bir gün uşaqları başına yığıb dedi:

- Gəlin şah-şah oyunu oynuyaq.

Hamısı razı oldular. Rəşid dedi:

- Uşaqlar, mən şah olacağam.

Özü durdu bir uca yerdə çağırdı, oğlanlar hamısı bir ağızdan dedilər:

- Bəli, şahım.

-Oğlanlarım, tutun filankəsi gətirin bura.

Yeddi uşaq gedib bir nəfəri tutub gətirdi.

- Alın bundan beş dirhəm pul.

Hamısı ondan beş dirhəm pul aldı. Sabahı həmin oyunu oynamağa altmış nəfər uşaq yığıldı. Yenə özü uca

yerə çıxıb dedi:

- Oğlanlarım.

Hamısı bir ağızdan dedilər:

- Bəli, şahım.

-Oğlanlarım, hərə bir qapıdan adama bir dirhəm pul yığmalıdır.

Hərəsi bir qapıdan həmin pulu alıb gəldi. O gün yığılan pullardan Rəşid hərəsinə bir balaca uşaq xəncəri aldı. Sabah bu oyunu oynamaq üçün yüz uşaq yığıldı. Rəşid yenə əmr elədi:

- Hərə hücum edləyib beş dirhəm yığmalıdır. O pula dəxi uşaqlar üçün qılinc aldı. Beləliklə, bir neçə günün müddətində Rəşid öz başına beş-altı yüz uşaq yığdı. Hər gün həmin oyunu oynayib yığdıqları pula bir şey alırdı. Bir azdan sonra yaxın kəndlərin uşaqları da bunlara qoşuldu. Yavaş-yavaş bu dəstənin adı məmləkətdə məşhurlaşdı. Bir-iki ilin içində Rəşid məmləkətdən öz başına qırx minə kimi qoşun cəm elədi. Yığdıqları puldan hamısına paltar aldı, özü də onların böyüyü oldu.

Rəşid on yeddi yaşına yetişib atası kimi qüvvətli pəhləvan olmuşdu. Bir gün Sərhəng şah bir kağız yazdı: «Ey padşah, mən Rəşid xan öz qoşunumla bərabər səni davaya çağırıram. Ya mənim qabağıma çıx, ya da ki,təslim ol».

Padşah bu kağızı alan kimi fikir elədi: «Aya, görəsən bu nə cür adamdı ki, məni davaya çağırır».

Padşah dava üçün qoşun göndərdi. Rəşid gördü ki, bunun müqabilinə qoşun gəlir. İkinci bir kağız yazıb göndərdi. Kağızda yazılmışdı:

«Ey padşah, mən sənə qoşunla dava eləmək istəmirəm.

Mən sənin özünən dava eləmək istəyirəm. Heç insaf deyil ki, iki nəfərdən ötrü bu qədər qoşunu qırdıraq». Kağızı verdi bir nəfərə, dedi:

- Aparıb bu kağızı padşahın hüsurunda ucadan oxuyarsan.

Kağız çatdı padşaha. Padşah kağızın məzmunundan xəbərdar olub çox fikrə getdi.

Qoşun əhli bu xəbəri eşidən kimi hamısı bir ağızdan dedi:

- Biz dava eləmirik. Doğrudan da, rəva deyil ki, iki nəfərdən ötrü bu qədər qoşun puça çıxsın.

Padşah naəlac qalıb qılıncı bağlayıb meydana gəldi. Bəli, Rəşid gördü ki, padşahın özü davaya gəlibdi. Meydanda cəngi-mərəkə başlandı. Rəşid padşaha yaxınlaşdı, onun ürəyi yanmışdı, ona heç bir qılınc vurmaq istəməyib yapışdı yaxasından. Padşahı götürüb yerə elə vurdu ki, bir dəfə ağzını açdı. Padşahı öldürəndən sonra hücum elədi onun məmləkətinə. Sonra zindanı açıb padşahı, atasını, vəziri xilas elədi. Atası zindandan xilas olandan sonra gördü ki, onları azad eləyən on yeddi yaşında elə bir oğlandı ki, misli dünyada yoxdu. Bu oğlana çox məhəbbət bağladı. Oğlan atasıynan qucaqlaşıb öpüşdü. Bu zaman oğlan atasına başa saldı ki, vəzirin qızından olan oğludu. Rəşid o saat Mənzər şahı taxta çıxardı, öz babasını da yenə vəzir elədi. Özləri də onların xidmətçiliyində qaldılar. Bir müddət burada qalandan sonra Beçə dərviş oğluna dedi:

- Oğul, gəl sənnən Hindistan səfərinə gedək.

Oğlu da razı olub, bir neçə gün hazırlaşdı Hindistana gəzməyə getdilər. Bəli, çox gedib, az gedib Hindistana yetişdilər. Bunlar padşahın yanına gedib güləşməyə

pəhləvan istədilər. Bu yerin padşahı əmr elədi, nə qədər qüvvətli, şücaətli pəhləvanlar varsa, meydana gəlsin. Rəşid xəbər göndərüb dedi:

- Bəs, mən pəhləvanlarnan güləşmək istəmirəm, mən padşahın özüynən güləşəcəyəm. Əbəs yerə pəhləvanları qırdırmaq lazım deyil.

Padşah nələc qalıb meydana gəldi. Atası Rəşidə tapşırırmışdı ki, padşahnan güləşəndə onu çox incitməsin. Qərəz, vaxt o vaxt oldu ki, bunlar küştü tutmağa başladılar. Bir qədər padşahnan əlləşəndən sonra hirslənib padşahın yaxasınan tutub yerə qoydu. Atası Beçə dərviş bunu görən kimi yaxına gəlib oğluna bir sillə vurub dedi:

- Sənə tapşırırmışdım ki, bunu incitməzsən? Get onun əlini öp, o sənin əmindir.

Padşah bunu görüb məəttəl qaldı. Oğlan tez gedib əmisinin əlindən öpdü. Bir gün Rəşidin əmisi Beçə dərvişi çağırıb dedi:

- Gəlin, bir səfər tədarükü görək.

Bunlar da razı oldular. Əlqərəz, padşah xəbər elədi, vəzir, vəkil hazır oldular, üz qoydular şikara. Çox gedib, az gedib yetişdilər bir səhraya. Nətəhər oldusa, hər üçü qoşun əhlindən kənara düşdü. Qabaqda əmisi, ondan sonra atası, lap axırda da Rəşid gedirdi. Bir xeyli getdikdən sonra qabaqlarına bir ahu çıxdı. Hər üçü ahunu tutmaq istədi. Ahu qaçdı, bunlar qovdular. Gethaget bir dağın ətəyinə yetişdilər. Ahu dağa sarı qaçdı, bunlar da onun dalınca. Bir qədər atları qovandan sonra ahunu gözdən itirdilər. Özləri də qayıtmaq istəyəndə qaranlığa düşüb yolu azdılar. Bir xeyli fikirləşəndən sonra gördülər ki, bir çıraq işığı gəlir. Hər üçü o işığa tərəf atlarını sürdü. Gethaget, gethaget,

axırı o işığa yetişdilər. Gördülər ki, bir xaraba evdi, içində bir şam yanır. Nə qədər, o yan-bu yanı axtardılarsa, bir adam tapmadılar. Axırda o gecəni orda qaldılar. Beçə dərviş çox çöl görmüş adam idi. Odu ki, başının altına bir parça daş qoyub yatdı. Oğlu Rəşid də buna baxıb yatdı, ancaq qardaşı Ərkə yatmayıb oturdu. Xahi-nəxahı gecəni quru torpaq üzərində yatdılar. Səhər işıqlanan kimi, hər üçü oyanıb bilmirdilər ki, hara getsinlər. Axırı üz tutub biyabana sarı getdilər, az gedib, çox gedib bir dağ ətəyinə yetişdilər. Birtəhərnən dağı aşıb bir dərəyə düşdülər. Dərəynən bir qədər gedəndən sonra qabaqlarına bir dərya çıxdı. İki qardaş, bir də oğlu min igidə cavab verəcəkləri halda, indi yolu itirib avara sərgərdan dolanırdılar. Fikir elədi ki, dala qayıtsınlar, bəlkə yolu yenə azıb başqa yerə çıxdılar, ya dərəynən getsinlər, bəlkə gedib sağ-salamat çıxdılar. Axırda Beçə dərviş dedi:

- Oğlum, mən bu qədər davalara düşüb hamısından salamat qurtarmışam. Bu səfər də salamat qurtaracaq. Gəlin dəryaynan səfər eləyək.

Oğlu razı oldu. Amma qardaşı dedi:

-Bizim bu səhrada padşahlığımız işə keçməz. Gəlin qayıdaq, bəlkə gedib bir yerə çıxdıq.

Beçə dərviş qardaşının sözündən çıxmayıb dedi:

- Dala qayıtsaq, işimiz çətinliyə düşəcək. Amma böyük qardaşsan, sözünə baxmaq lazımdı.

Böyük qardaşın sözünə baxıb geri qayıtdılar. Bu səfər gəldikləri yolu azıb ayrı bir yolnan getməyə başladılar. Gethaget, gethaget, bir dərəyə rast gəldilər. Dərədə bir cıgır yolu tutub getdilər. Bir tərəfdən günün istisi, bir tərəfdən aclıq, bunlara çox əziyyət verirdi.

Axşama qədər bu dərəynən yol getdilər. Dərənin axırında tək bir armud ağacı gördülər. Ağacın dibində bir oyuq var idi. Rəşid atasıynan əmisinə bir söz deməyib həmin oyuğa girdi. Oyuğun içərisi çox böyük idi. Adam atın üstündə gedə bilərdi. Rəşid bir qədər gedəndən sonra ayağı bir daşa ilişdi, gördü ki, daş ayağının altından bir az sivişdi. Əyilib baxanda gördü ki, yerin altına yol var. Başladı bu yolnan getməyə. Bir xeyli gedəndən sonra gördü ki, burdan bir işıq gəlir. Işığa tərəf gedib bir otağa çıxdı. Gördü bir nəzənin sənəm qıçlarından asılıb. Oğlan bunu görən kimi ürəyi cuşa gəldi. Cavanlıq hissi başına vurub özünü qızın yanına yetirdi. Qız oğlanı görüb dedi:

-Ay oğlan, canına yazığın gəlsin, qaç burdan qurtar. Sarı dev gəlib səni görsə, tikə-tikə eylər.

Rəşid dedi:

- Ay qız, heç qəm çəkmə, mən ölmüşəm ki, dev gəlib məni parçalasın.

Qız yenə yalvarıb dedi:

- Oğlan, yazıqsan, çıx get burdan.

Oğlan dedi:

- Onu bil ki, mən xəbərgünəndeyi-hindinin oğlu Rəşidəm. Özüm də davada, cəngdə heç bir cavandan geri qalmıram.

Bunu deyib, qılincını çəkib ipi kəsdi, sol əliynən qızı tutub yerə qoydu. Gördü, qız nə qız, qəddi-qaməti sərv ağacı kimidi. Gözləri şəhla, qaşları kaman, saçları dizlərindən, elə bir gözəl qız ki, yemə, içmə, gül camalına, xətti-xalına tamaşa elə. Amma nə eyləyəsən yazıq qız ifritə bir devin əlində axşama qədər ayaqlarından asılıb, saralıb zəfərana dönübdü. Qız ürəkdən bir ah çəkib dedi:

- Oğlan, mən Yəmən padşahının qızıyam. Bu Sarı dev

məni gecəynən oğurlayıb bura gətirmişdir. Üç ildi ki, ölümümə razıyam, devnən başbir eləməyə yox, buna görə də hər gün gündüzlər məni ipdən asır. Axşamlar məni bir qədər döyəndən sonra yığılıb yatır. İndiyə kimi neçə-neçə cavanlar gəlib buna bata bilməmişlər, hamısını öldürüb. Əlqərəz, indi vaxtıdır, gələcək, dur qaç. Mənim sənə yazığımı gəlir, ürəyim nanə yarpağı kimi əsir. Mən o ifritədən çox qorxuram.

Bunlar bu söhbəti eləyən zamanda Sarı dev mağaranın ikinci yolundan gəldi ki, adam-badam iysi gəlir. İçəri girib oğlanı qızın yanında gördü. Qızarıb gözləri hədəqədən çıxdı. Qəzəblənib dedi:

- Ey bəni-adəm, sən bilmirsən ki, mənim mağarama quş quşluğuynan qanad sala bilməz?! De görüm nə haqqan sən bura gəlmişən?

Oğlan dedi:

- Mən bura gəlib bu qızı asılmış gördüm, onu açdım, əlindən nə gəlir elə mənə.

Dev qəzəblənib oğlana hücum elədi, dedi:

- Hər kəs, hər kəsi bassa, o onu öldürsün.

Oğlan razılaşdı. Başladılar devnən küştü tutmağa. Tamam iki saat bunlar güləşdilər, bir-birinə gücləri çatmayıb kənara çəkildilər. Qız bu halı görüb az qalırdı ürəyi partlasın. Əlini yuxarı qalxızib deyirdi:

- Ay allah, sən Rəşidin qollarına qüvvət ver, bizi bu devin əlindən xilas elə!

İkinci dəfə küştü tutmağa başladılar. Bir saat güləşəndən sonra dev qəzəblənib oğlanın yaxasından tutdu. Tez qaldırıb oğlanı yerə vurdu. Qız başının tükünü yolurdu. Dev oğlanı yerə yıxandan sonra qılınıcı sivirib öldürmək

istəyirdi. Bəli, bu burda qalsın, gəl sənə xəbər verim Beçə dərvişdən. Beçə dərvişnən qardaşı mağaraya yaxınlaşdılar. O yana baxdılar, bu yana baxdılar, Rəşiddən bir əsər görmədilər. Beçə dərviş dedi:

- Mən oğlumu tanıyıram, heç nədən qorxan oğul deyil. Yəqin ki, mağaraya giribdi.

Tələsik bunlar mağaraya girdilər. Bir xeyli vaxt keçəndən sonra həmin quyu ki, Rəşid girmişdi, o quyunun başına yaxınlaşdılar. Beçə dərviş gördü ki, yerin altına bir yol gedir. Öz-özünə fikir elədi ki, yəqin Rəşid bura düşüb. Qardaşıynan bərabər quyuya düşdülər. Bir qədər gedəndən sonra həmin işıq gələn yerə gəldilər. Elə o zaman yetişdilər ki, dev qılıncı sivirib Rəşidin başını kəsmək istəyirdi. Beçə dərviş bunu görən kimi, elə bil başına bir qazan isti su tökdülər. Yetişib divin əlindən qılıncını alıb yerə atdı, yaxasınnan tutub silkələyib elə atdı ki, dev fırlana-fırlana gedib dəydi daşa, o saat başı iki parça olub öldü. Rəşid ayağa durub atasının əlindən öpdü. Qız bu hadisəni görüb mat qaldı. Rəşid qızı da götürüb mağaradan çıxdı. Bəli, günə bir mənzil, teyyi-mənazil, qətli-məqafil, dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badeyi-sərsər kimi başladılar yol getməyə, gethaget, gethaget, bir səhrada gördülər ki, bir armud ağacının dibində bir qarı oturub. Qarının üst-başı o qədər cındır idi ki, bir çuval darını tökəydin, birisi yerə düşməzdi. Qarı əlində bir balaca düdük tutmuşdu. Böyük qardaşları qabaqda, ondan dala Rəşidnən qız, lap axıra isə Beçə dərviş qalmışdı. Ərkə özünü qarının yanına yetirib soruşdu:

- Qarı nənə, o nədi əlində tutmusan?

Qarı dedi:

- Qadan-balan alım, bir düdükdü, çalanda adamın könü açılır.

Böyük qardaş dedi:

- Qarı nənə, onu bir çal görək.

Qarı düdüyü çalan kimi, yeddi dev hazır olub Ərkəni atıynan bərabər yox elədilər, Rəşid qarının yanına yetişib dedi:

- Qarı nənə, bəs, o nədi?

Qarı dedi:

- Hə, qarı nənən sənə qurban, bir düdükdü, bunu çalanda bütün dünyada nə ki, nazı-nemət var, hamısı burda hazır olur.

Rəşid dedi:

- Qarı nənə, onu bir çal görək.

Qarı nənə düdüyü çalan kimi həmin devlər hazır oldular. Oğlanı, qızı o saat yox elədilər. Beçə dərviş qarının yanına gəldi. Qarını görən kimi ürəyinə damdı ki, bu cadukündü.

Soruşdu:

- Qarı nənə, o nədi?

Qarı cavab verdi:

- Qadan-balan alım, bu elə bir şeydi, bunu çalanda dünyada nə qədər gözəllər var, hamısı burda hazır olurlar. İstəyirsən çalım.

Qarı düdüyü yarı-yarımçıq çalmamış, Beçə dərviş hücum edib qarının əlindən düdüyü alıb sındırdı, özünü də boğdu. Bu vaxt gördü ki, iki dev hazır oldu. Hücum edib bunların birini o saat öldürdü. O birisi üz qoydu qaçmağa. Beçə dərviş bunun dalınca yüyürüb qovdu. Bir xeyli gedəndən sonra gördü ki, bir dərəkdi, ortada ocaq yanır,

ocağın qırağında Ərkəni, Rəşidi, bir də qızı qolubağlı uzadıblar. Elə istəyirlər ki, götürüb oda atsınlar. Ətrafda da on iki dev oturub qarovul çəkir. Beçə dərvişin gözü qızıb əl atdı qılıncına, hücum eləyib devlərdən üçünü öldürdü. Qalan devlər üz qoydular qaçmağa. Bunların bir neçəsini də qaça-qaça qılıncından keçirdi. Qayıdıb qardaşının, oğlunun, bir də qızın əl-ayaqlarını açdı. Üzün tutub qardaşına dedi:

- Bax qardaş, yaxşılığa yaxşılıq hər kişinin işidi, yamanlığa yaxşılıq ər kişinin işidir.

Atlara minib gəldilər şəhərə. Vəzir, vəkil, bir də camaat pişvaz edib, qırx gün, qırx gecə yeyib, içib şadlıq etdilər. Siz də yeyin, için, muradınıza çatın.

Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri özümün, biri də nağıl deyənin. Tap görüm almalar kimə çatdı.

TACİRLƏ YOXSUL PƏRİ

Biri varıymış, biri yoxuymuş, qədim əyyamlarda bir tacir var imiş. Bu tacir çox axtarır, özünə bir ağıllı qız tapa bilmir. Bir gün yoxsul Tarverdinin qızı Pəriylə qarşılaşır. Qız bu tacirin çox xoşuna gəlir. Tacir bunun aqlını yoxlamaq istəyir. Bir qarı çağırıb ona toyuq, bir neçə yumurta verir ki, aparıb versin həmin qıza. Qarı gəlib qıza deyir ki, tacir deyir, bu toyuğu bir gündə basdırsın, bir gündə cücə çıxarsın, bir gündə böyütsün, gətirsin mənə, mən onları qonaxlara kəsəcəyəm. Qız qarıya deyir ki, al bir çanaq buğdanı ver tacirə. De ki, bunu bir gündə əksin, yetişdirsin, yığıb dənini göndərsin.

Tacir deyir:

- Əhsən bu qıza!

Tacir durub qızgilə gəlir. Qızdan soruşur ki, atanla qardaşın hanı? Qız deyir:

- Qardaşım nə yerdədi, nə göydə. Yəni dam üstündədi. Atam da suyun heyldi yerindədi. Yəni dəyirmanın donuzluğundadı.

Tacir çıxıb gedir, yenə həməən qarını göndərir qızın evinə. Qarı gəlib deyir ki, tacir səni evinə çağırır. Deyir ki, nə paltarlı gəlsin, nə çılpaq, nə əli dolu gəlsin, nə əli boş. Nə içəridə dursun, nə eşikdə. Qız bir quş tutub salır torbaya. Gəlir tacirin evinə. Ayağını birini qapıya qoyur, birini eşikdə saxlayır. Ora çatan kimi quşu buraxır. Tacir bunun aqlına heyran qalır. Tacir bu qızla evlənir. Qıza deyir ki, sən gərək atanı danışdırmayasan. Pəri razı olur. Bir müddət bunlar mehriban yaşayırlar.

Bir gün qız yolun qırağındakı bağlarına dincəlməyə

gedir. Bu zaman atası ordan keçirmiş. Atası qızını görüb deyir ki, mənə danışdırmırsınız, barı madyan atım sizdədi, göndərin gəlsin. Qız gəlib bu sözləri ərinə deyir. Tacir hırsənib deyir:

- İndi ki, dədəni danışdırıbsan, çıx get. Ürəyin nəyi istəyirsə götür get.

Qız deyir:

- Onda qoy bir ayrılıq xörəyi pişirim.

Qız aş bişirib onun içinə bihuşdarı tökür. Kişi aş yeyib huşunu itirir. Qız taciri sürüyə-sürüyə atasının evinə gətirir. Tacir gözlərini açıb görür ki, taxtın üstündədi. Qışqırır:

- Hanı mənim evim, mənə bura kim gətirdi?

Qız deyir:

- O evdə mənim ürəyim istəyən sən idin, səni də gətirmişəm.

Onlar barışır, xoşbəxt yaşamağa başlayırlar.

CƏVAHİRSATAN SƏLİM

Bir padşah varıymış. Bu padşah xəstələnir. Nə qədər həkim gəlirsə, dərdinə əlac eləyə bilmir. Münəccim çağırırlar. Rəml atıb deyir:

- Qibleyi-aləm, bir adamın başına gələn həm ağlamalı, həm də gülməli əhvalat sənin dərdinə dərman olar.

Padşah vəziri çağırıb deyir:

- Vəzir, həmin adamı tapmaq üçün sənə üç gün vaxt verirəm. Vəzir evə gəlir, ha fikirləşir, bir şey tapmır. Vəzirin qızı atasının bikiyə olduğunu görüb soruşur:

- Ata, sənə nə olub? Gözümə bir təhər dəyirsən.

Vəzir deyir:

- Qızım, bir halda ki, əlac edə bilməyəcəksən, niyə soruşursan?

Qız əl çəkmədi:

- Dərdini söylə, bəlkə əlac tapıldı.

Vəzir padşahın buyruğunu yerinə yetirir. Qız deyir:

- Ata, mən o adamı tanıyıram. Qırx ildə padşahın zindanındadı. Əgər ölməyibsə, padşahın dərdinə əlac odur.

Vəzir padşahın yanına gəlib deyir:

- Qibleyi-aləm, dediyin oğlanı tapmışam.

Padşah soruşur:

-Vəzir, o haradadı?

Vəzir dedi:

- O sizin zindandadı. Adı da Cəvahirsatan Səlimdi. Padşah əmr etdi ki, onu saraya gətirsinlər. Səlimi gətirdilər. Padşah dedi:

- Səlim, başına gələnləri bir-bir nəql elə. Orada həm gülməli, həm də ağlamalı əhvalat olsa, mənim dərdimə əlac

olacaq.

Səlim özünü güclə ələ alıb dedi:

- Qibleyi-aləm sağ olsun. Qırx ildi ki, həbsxanadayam, danışmağa təqətim yoxdu. Adamlarına da məni hamama aparsınlar, yedirtsinlər, sonra mən də hər şeyi yerli-yataqlı danışım.

Padşah göstəriş verdi, Səlimi yedirdib-içirdilər, təzə paltar geyindirdilər. On gündən sonra Səlimi padşahın hüsuruna gətirdilər. Səlim söhbətə başladı:

- Qibleyi-aləm sağ olsun. Mənim atam varlı bir tacir idi. Mən də onun yanında ləl-cəvahirat satırdım. Odur ki, mənə Cəvahirsatan Səlim deyirlər. Mən yavaş-yavaş başımı dolandırırdım. Bir gün xəbər gəldi ki, Səlim, atan ağır xəstədi, yığışıb getdim atamın yanına. Burada əmimqızıyla evləndim. Bir müddətdən sonra atam dünyadan köçdü. Atamın ölümündən sonra yeddi gün evimə qırx molla gəldi. Bunlar başlarına, döşlərinə vurdular ki, atan bizim qohumumuz idi, əzizimiz idi. Başladılar mənim evimdə qalmağa. O qədər qaldılar ki, bütün varidatımı yedilər. Bir gün əmiqızım məni yanına çağırıb dedi:

- Səlim, yaşadığımız dam-daşdan başqa heç nə qalmayıb hamısını yedirtmişik atanın qohumlarına.

Dedim:

- Əmiqızı, evi də sat, qoy qohumlar ac qalmasın.

Evi satıb əvəzinə bir xırda ev aldım. Ancaq əmiqızım yeməyi get-gedə azaltdı. Xörəyin azaldığını görən mollalar əkildilər. Mən candan çox möhkəm adam idim. Bir palan qayıtdırdım, palanı aldım dalıma, başladım hamballığa. Mən çox ucuz iş görürdüm. Odu ki, hamballar mənim qabağımda işləyə bilmirdi. Bir gün hamısı gəldilər

üstümə ki, bəs sən işləmə. Elə sən hambalbaşı ol, biz işləyək sənə də pul verək. Mən razı oldum. Hamballar qazanıb gətirir, mənə də verir, özlərinə də götürürdülər. Vəziyyətim bir qədər yaxşılaşmışdı. Bir gün gördüm ki, bir hambal tay dalında batıb palçığa. Əlimi atıb bunu taylızadlı palçığın içinnən götürdüm qoydum kənara. Hambala dedim:

- Canın budur, hamballıq eləmə.

Mənim sözüm hambalın qəlbinə dəydi. Əlim palçığa batmışdı, yendim havuzun qırağına əlimi yumağa. Əlimi yuduğum zaman gözümə bir qoca kişi göründü. Maa dedi:

- Sən niyə hambalın xətrinə dəymisən? Get bundan sonra günün görərsən.

Hamballara hay çatdı ki, hambalbaşı Səlim havuzun başında yığılıb yerə. Hamballar məni götürüb aparırlar evimə. Mən evdə şil uzanıram. Hamballar gəlirlər görürlər ki, yaxşı olmuşam. Mən beş-on gün yerdə uzalı qaldım. Baxdım ki, hamballar daha yanıma gəlmir. Əmiqızı gedir qapılarda işləyir, nə verirlər, onu da gətirir, mən də yeyirəm. Bir gün sürünə-sürünə evin divarına yaxınlaşıb başımı vurdum divara dedim:

- Məni bu günə salan, ya öldür, ya dirilt.

Başım yarıılır, özümdən gedirəm. Handan-hana ayılıb qolumu dərbətdim. Gördüm dərbənir, qıçımı dərbətdim, gördüm dərbənir.

Qalxdım ayağa dedim çox şükür Allaha. Yavaşca uzandığım yerə gəlib uzandım yerimə. Dedim gərək əmiqızı gələ, onnan müştuluq alam. Bir vədə baxdım ki, qapı açıldı, Əmiqızı girdi içəri. Dedim:

- Əmiqızı, nə verirsən sənə xəbər deyim.

Əmiqızı dedi:

- Mənim nəyim var, hamısını vermişəm sənə.

Dedim:

- Yaxşı olmuşam, palanımı götürüb sabahdan gedirəm işə.

Hamballar gördülər ki, başlamışam işə. Gəlib yenə əvvəlki kimi mənimlə şərt kəsdilər.

Bir gün çıxmışdım şəhərə gəzməyə, gördüm ki, padşahın carçısı car çəkir. Padşaha qoşun böyüyü lazımdı ki, qoşuna sərkərdəlik etsin. Öz-özümə dedim, hamballıqdansa padşahın qoşununa sərkərdəlik eləsəm yaxşıdı. Bəli, padşahın sərkərdəsi oldum. Başladım qoşuna təlim verməyə. Bir gün padşah məni yanına çağırıb dedi:

- Səlim, Çin padşahı bizim üstümüzə gəlir. Qoşun hazırla, çıxacayıq onların qabağına.

Çıxdıq Çin padşahıynan döyüşə. Bizim qoşun basıldı. Qırılan qırıldı, qaçan qaçdı, mənim də ağzım bir səhraya düşdü. Atın üstündə bir meşəyə çatdım. Çox acımışdım, meşədəki meyvələrdən doyunca yedim. Axşam oldu. Dedim çıxıb bu ağacın birinin başında yatım. Səhər açılar görərəm başıma nə gəlir. Səhər açıldı, gördüm atım yoxdu. Qurd-quş yazıq heyvanı parçalayıb. Qalmışam piyada, amma yarağım-yasağım yerindədi. Başladım quş vurmağa. Meşənin ortasında bir talaya rast gəldim. Gördüm buranı təmizləyiblər, bir tərəfdə taxt qoyublar. Taxtın üstündə də təmiz yorğan-döşək. Təvəkkül Allaha deyib yatdım. Bilmirəm az yatmışam, çox yatmışam, bir vədə gördüm ki, bir səs gəlir:

- «Səlim, qalx ayağa özünü lotuluğa qoyma».

Öz-özümə dedim: «Bu nə sədi?» - gözümü açdım,

gördüm başımın üstündə bir qara meymun durub, elə bildim, məni qara basır. Gözümü yumdum. Gördüm məni dürtməcləyirlər:

- Lotu, yerini yaxşı görmüsən?

Yenə gözümü açdım ki, həməən qara meymun. Tez gözümü yumdum. Gördüm bir də deyir:

- Qalx sənə deyirəm.

Bir də dedi:

- Səlim

Dedim:

- Nə var?

Dedi:

- Mən meymunların padşahıyam, özüm də övrətəm. Məni al özünə övrət elə.

Qibleyi-aləm, qorxudan razı oldum.

Padşah dedi:

- Səlim meymunu aldın?

-Qibleyi-aləm, əlaş nədi?

Padşah qəh-qəhə çəkib güldü.

Başladıq meymunla yaşamağa. Qibleyi-aləm, bundan bir cüt uşağımız oldu.

Padşah dedi:

-Səlim, deyirsən meymun doğdu?

- Qibleyi-aləm, bir cüt uşaq idi, biri qız, biri oğlan. Həm meymuna oxşayırdılar, həm adama. Qibleyi-aləm, gözümün qabağında kim ölür, torpaqlayıb yeyirdilər. Öz-özümə fikirləşdim ki, bir gün də məni yeyəcəklər. Fikirləşdim ki, bir kələk qurum. Bir gün özümü vurdum kefsizliyə. Arvad dedi:

- Niyə kefsizsən?

Dedim:

- Kefsiz olmayıb neynəyim, qalmışam meşənin içində. Meymunlara əmr elə yaxşı şüvkələr toplusınlar, bir qayıq düzəldim, çıxacaq dənizə, səyahətə.

Bəli, övrətim əmr elədi meymunlar çoxlu şüvkə yığıb gətirdilər. Başladıq qayıq düzəltməyə. Qayığı düzəldib dedim:

- Bunu suya salsaq dolacaq. Əmr elə, harda qır var gətirsinlər, qayığı qırlayım.

Qibleyi-aləm sağ olsun, qayığı düzəldəndə fikirləşdim ki, dənizdə bəlkə yubandım bə nə yeyək?

Dedim:

-Arvad, birdən külək bizi uzaqlaşdırdı, bə acınnan neynərik?

Dedi:

- Neyniyək?

Dedim:

- Əmr elə qayığa meyvə gətirib doldursunlar. Təlatümə düşsək yeyək.

Qibleyi-aləm, meymunlar çoxlu meyvə gətirib qayığı yarıya qədər doldurdular. İki də kürək hazırladım. Arvadla minib meymunlara əmr elədik ki, qayığı suya salsınlar. Bir az getdik. Gördüm ki, qayıq kara gəlir. Qayıtdıq qırağa, qayığı bir ağaca bağlayıb dedim, qoy qalsın. Axşam yatdıq, gecə yarı gördüm arvad yuxunun yeddinci qatındadı. Dedim, ey dili-qafil, fürsəti əldən vermə. Xəlvətcə gəlib qayığı suya saldım, başladım kürəkləməyə. Övrət ayılıb görür ki, yoxam. Ağılına gəlir ki, qayığa minərəm. Uşaqları götürüb gəlir dalımca. Çağırdı ki:

- Ey namərd, uşaqları qoyub hara gedirsən?

Əl etdim ki, sağ ol. Bir də gördüm ki, o, əvvəlcə oğlanı şaqqalayıb bir parçasını atdı dənizə. Bir parçasını da özünə götürdü. Sonra qızı da şaqqaladı. Gördüm iş-işdən keçib. Başladım gecə-gündüz su üzündə yol getməyə. Bir vədə gördüm bir qaraltı görünür. Dedim çox şükür, torpaq görünür, qayığı yavaş-yavaş kürəkləyib çatdım ora. Çıxdım quruya, baxdım bir şəhərdi. Gördüm şəhərdə toyuqnan xoruzdan başqa heç nə yoxdu. Xoruzlar məni dimdikləyə-dimdikləyə gətirdilər saraya. Gördüm sarayın padşahı qoca bir qarıdı. Qarı məni görən kimi dedi:

- Ey Cəvahirsatən Səlim, səni çox gözləmişəm, gəl görüm.

Fikirləşdim bu adımı hardan bilir. Qarı dedi:

- Təəccüblənmə, mənim də başıma sənənin başına gələn əhvalatlar gəlib. Gəl yanımda qal, burada yaşa.

Razı oldum. Bir müddət qalandan sonra darıxmağa başladım. Qarı gördü darıxıram.

Dedi:

- Niyə darıxırsan?

Dedim:

- Bə neynim, toyuqnan xoruzdan başqa heç nə görmürəm.

Qarı üstümə bir dəstə haçar tullayıb dedi:

- Bu mənim bağlarımın haçarlarıdır. Qırx bağdı, otuz doqquzunun açarını sənə verirəm. Get gəz vaxtını keçir.

Gündə bir bağ gəzdim, baxdım bağ nə bağ, adamın huşu başından çıxır. Otuz doqquzunu gəzib qurtardım, gördüm, birinin haçarı yoxdu. Gəldim, qarıya yalvarıb, yaxarıb onu aldım. Bağda nə görsəm yaxşıdı? Bir dəstə gözəl qız. Qızlar məni görən kimi göyərçin olub getdilər. Kor-peşman qarının yanına qayıtdım. Qarı gördü ovqatım

təlxdi.

Soruşdu:

- Niyə belə edirsən?

Dedim:

- Hal-qəziyyə belədi, gərək o qızlardan birini alasan mənə, almasan özümü öldürəcəyəm.

Qarı dedi:

- Bala onlar Gülistan-İrəm padşahının qızlarıdı. İldə bir dəfə novruz bayramında gəlib burda çimirlər. Onu görmək üçün gərək bir il də gözləyəsən.

Dedim:

- Qarı nənə, beş il də gözdərəm, təki qızlardan birini mənə al.

Bəli, gözlədik, gələn novruz bayramı gəldi. Bir gün qabaq qarı mənə dedi:

- Get hovuzun qırağında özünə çala qaz, gir ora, iki də göz yeri qoy. Bax, hansı xoşuna gəlsə, paltarını oğurla. Çıxanda yalvaracaq, sən mənimsən mən də sənin. Sən inanma, de, əlini ver, səni sudan çəkim çıxardım, paltarını verim. Elə ki, sudan çəkib çıxardın o oldu sənə məhrəm. Hara getsən, gələcək övrətin olacaq.

Qarı necə demişdi, elə də etdim. Baxdım, xırda qız hamısından göyçəkdi, paltarını oğurladım. Çıxıb geyinmək istəyəndə onun paltarı tapılmadı. O birilər göyərçin olub ağaca qondular. Kiçik qız başladı yalvarmağa, əlimi verdim sudan çıxdı. Paltarını geydi, oldu göyərçin, onların dalınca uçub getdi. Bunlar gedib atalarına deyirlər ki, qızın bəni-adəmlə sözləşmişdi, ona ərə getdi. Onlar çuğulluq etdikləri yerdə xırda qız çatır. Atası deyir:

- Qızım, narahat olma, get onun adını soruş. Desə

Cəvahirsatən Səlimdi, bil ki, sənən iqbələn ona yazılıb. Al çiyənənə, gətir bura.

Qibleyi-aləm sağ olsun. Bir vədə baxdım göyərçin gəlib.

Dedi:

- Adın nədi?

Dedim:

- Cəvahirsatən Səlim.

Məni çiyənənə alıb apardı. Padşah məni dindirdi, baxdı hamən bildiyi adəm özüməm. Qızı verdi maa. Başladım orada yaşamağa, bir cüt uşağımız oldu. O mənə bir alma yedirdi, oldum on beş yaşında oğlan. Bir müddət yaşadıq. Mənim yenə gicliyim tutdu. Övrətə dedim:

- Atana de, getməyə icazə versin.

Padşah dedi:

- Mən icazə verrəm. Uşaqları götürüb gedin Səlimin vətənənə.

Pəri qızı məni götürdü, uşaqlar da dönüb oldular göyərçin. Uçub gəlib xaraba evə çatdıq. Əmiqızıynan görüşdük. Gördüm əmiqızı ağlamaqdan kor olub. Oradan bir alma gətirmişdim. Verdim əmiqızı yedi, oldu on beş yaşında qız. Başladıq pəri qızı, iki uşaq, bir də əmiqızı yaşamağa.

Genə çıxmışdım gəzməyə, gördüm yenə padşahın carçısı car çəkər ki, bəs padşaha sərkərdə lazımdı. Qibleyi-aləm sağ olsun, yenə getdim saraya, padşaha baş əydim, dedim:

- Gəlmişəm sənə qoşun böyüyü.

Padşah məni qoşuna böyük qoydu. Başladım sərkərdəlik etməyə, genə sənən atan bizim padşahımızın

üstünə hücum elədi. Mən qoşunumla atanın qoşununun qabağına çıxdım. Genə mənim qoşunum basıldı. Mən bu dəfə qaça bilmədim. Sənin atanın pəhləvanları məni əsir tutdular. Gətirib saldılar bura. Qırx ildi ki, mən bu zindanda yaşayıram.

Padşah vəzirdən soruşdu:

- Vəzir, sən hardan bu kişinin zindanda olduğunu bildin?

Vəzir dedi:

- Qibleyi-aləm sağ olsun, mənim bir qızım var. O mənə xəbər verdi.

Padşah dedi:

- Vəzir, qızının neçə yaşı var?

Vəzir cavab verdi ki, on səkkiz. Padşah fikirləşdi ki, nə cür olur, on səkkiz yaşında qız qırx il qabaqkı hadisədən xəbərdar olub? Vəzirə dedi:

- Qızı gətir mənim yanıma.

Qızı gətirdilər padşahın hüzuruna. Padşah qızdan soruşdu:

- Qızım, bu kişi qırx ildi ki, zindandadı. Sənin bundan nə xəbər var?

Qız cavab verdi:

- Qibleyi-aləm sağ olsun, bir gün öz mənzilimizdə oturmuşdum. Yay vaxtı idi. Pəncərəm açıqıydı. Gördüm iki göyərçin pəncərəmə qondu. Onlar dil açıb mənimlə danışdılar. Dedilər, ey vəzirin qızı, bizim atamız qırx ildi ki, padşahın zindanıdadı. Sən çalış, bir kömək elə, atamız padşahın zindanından qurtarsın. O vaxtdan bu quşlar tez-tez gələr, durarlar pəncərəmin qabağında, mənnən söhbət eliyərlər, atalarından xəbər soruşarlar.

Padşah qıza dedi:

- Sən o göyərçinləri buraya gətirə bilərsənmi?

Qız dedi:

- Qibleyi-aləm, onlar mənə qanadlarından tük veriblər, deyiblər nə vaxt lazım olsa, tükü yandır, hazır olacağıq.

Qız tükü yandıran kimi göyərçinlər pəncərəyə qondular. Padşah üzünü göyərçinlərə tutub dedi:

- Dil açın, mənnən danışın.

Göyərçinlərin oğlan tayı dedi:

- Qibleyi-aləm sağ olsun, həmin adam bizim atamızdı. Biz onun dərdindən həmişə bura gəlir, nəzər yetiririk, sən də xəstə olursan.

Padşah dedi:

- Atanızı versəm, apara bilərsinizmi?

Bunlar bir ağızdan dilləndilər:

- Qibleyi-aləm sağ olsun, atamızdan ötrü canımızdan da keçərik. Canımızı qurban verərik. Atamızı eşiyə çıxarın, biz yenib aparaq.

Səlimi çıxartdılar eşiyə, oğlan göyərçin adama döndü, Səlimi dalına alıb başladı getməyə.

Səlim əmisiqızı yaşayan şəhərin üstündən keçəndə dedi:

- Balalarım, yenək görək əmisiqızımızın halı necədi?

Yendilər ki, arvad qocalıb olub bir qarı. O qədər ağlayıb ki, gözləri kor olub.

Əmisiqızı Səlimin səsini eşitcək tanıdı. Yendilər arvadın yanına, qız göyərçin də onu dalına aldı, getdilər Gülüstani-İrəmdə almadan yeyib cavanlaşdılar. Əmisiqızının on səkkiz, Səlimin iyirmi yaşı oldu. Başladılar burda yaşamağa.

Göydən üç alma düşdü. Biri mənim, biri sənin, biri

də gendə durub istəmirəm deyənin.

❧ ❧ ❧ ❧

BƏŞİRİN NAĞILI

Biri varmış, biri yoxmuş, keçmişlərdə bir vilayətdə Bəşir adında yetim bir oğlan var imiş. Həmin vilayətin bir padşahı da var imiş, onun da bir qızı.

O da öz əmisioğlu İsmaylla könül alıb, könül vermişdi. Ancaq qızın atası onu vəzirin oğluna vermək istəyirdi. Gördülər ki, atası qızı İsmaylla verməyəcək, cavanlar xəlvətcə sözü bir yerə qoydular ki, hər ikisi şəhərdən çıxıb qaçsınlar. Sözləşdilər ki, gecənin tən yarısı İsmayıl atla gəlsin, qızı qaçırsın.

Elə həmin vaxtlarda da Bəşir dolana-dolana padşah sarayının yanından keçirdi, gördü bir çala var, girdi o çalaya ki, səhərə qədər orda gecələsin. Bu müddət qızın əmisioğlu atla gəldi, çalanın yanında bir ağac vardı. Atı bağladı o ağaca, çəkildi getdi. Əmiqızısı gəlib çıxdı. İsmayılı yavaşca səslədi. Bəşir gizləndiyi yerdən ona səs verdi:

- Bəli, əmiqızı.

Qız dedi:

- Tez ol, qaçaq.

Hər ikisi ata mindilər. Gecənin qaranlığı idi. Bəşir atı qovurdu, buralardan uzaqlaşdılar.

Əmioğlu qayıdıb gəldi, gördü ki, at yoxdu, əmiqızı da görsənmir. Fikirləşdi ki, yəqin at açılıb gedib, bir xeyli əmiqızısının yolunu gözlədi. Gördü gələn yoxdu, korpeşman dala qayıtdı.

Qız ilə Bəşir gecənin qaranlığında xeyli yol getdilər, axırı sübh açıldı. Qız gördü, yox balam, bu oğlan İsmayıl deyil.

Başqa bir vilayətə yaxınlaşmışdılar. Bir bulaq başında atdan düşdülər, çörək yeyib su içdilər. Qız oğlandan hal-qəziyyəni soruşdu. Bəşir də dedi ki, bir oğlan atı gətirib ağaca bağladı. Sən gəldin, əmioğlu, - deyib səslədin. Əmioğlun çıxıb getmişdi, ona görə də mən cavab verdim. Sən də dedin min ata, qaçaq. Gətirdiyin xurcunu götürüb qaçdıq.

Bəşir bərk suzmuşdu. Odur ki, dübarə getdi həmin bulaqdan su içməyə. Bu vaxt gördü ki, suyun içində bir şey par-par yanır. Onu götürüb qoydu cibinə, ordan yollandılar şəhərə. Bu vaxt şəhərdə qalmaqla düşmüşdü. Getdilər bazara, bir ev kirələdilər. Bu ev lap ürəklərinə oldu.

Burada yaşamaq üçün şəhərin valisindən rüsxət almaq lazım idi. Qız çox ağıllı, kamallı idi. Bir sovqat tutdu, oğlanı göndərdi valinin yanına.

Bəşir yolda bulaqdan götürdüyü parlaq daşı da qoydu xonçaya. Gəldi valinin qəbuluna. Vali xoncanı görüb razılıq elədi, onların bu şəhərdə qalmaqlarına icazə verdi. Oğlan qayıtdı gəldi. Vali xonçanın içindəki ləli görəndə huşu dağıldı.

Vəzir valiyə dedi:

- Sənin xəzinəndə belə qiymətli şey yoxdu. Bütün xəzinə bu daşın dəyərində deyil. Deməli bunu gətirən adam çox dövlətlidi. Kələk gəlib səni taxtdan salar.

Çox fikirləşdilər, çox tədbir tökdülər. Vəzir dedi ki, həmin adamı çağırıb təklif eləsinlər ki, bu daşdan birini gətirmisən mənim özümə. Bəs uşaqlarım da bundan istiyirlər, onların hərəsinə bir belə ləl gətirməlisən. Valinin də tərs kimi düz qırx oğlu vardı, bu da eləyirdi düz qırx dənə ləl.

Oğlan kor-peşman boynuna aldı ki, daşları gətirər.

Qız soruşdu:

- Vali səni dübarə nə məqsədlə çağırırmışdı?

Oğlan bütün macəranı nağıl elədi, dedi ki, vali həmin daşdan qırxını da tələb eliyir. Mən də razılıq verdim.

Qız soruşdu:

- Bu daşdan qırxını da haradan tapacaqsan?

Bəşir dedi:

- Gedib o bulaqdan yığıb gətirəcəyəm.

Sabahı getdi həmin bulağın yanına, gün axşam olana kimi cəmi bir daş hasil oldu. Götürüb qayıtdı evə. Sabahı o niyyətə düşdü ki, bir bel, bir külüng götürsün, qazıb mənbəyini tapsın. Gəlib oranı qazmağa başladı. Bir az qazandan sonra gördü ki, bir qapı açıldı. Qapıdan içəri daxil oldu. Gördü orda bir qız var. O qızdan sual elədi:

- Sən burda neyləyirsən?

Qız dedi:

-Neçə illər qabaq div məni bağçamızdan götürüb aparmışdı. Çox əziyyətlər verirdi mənə. Mənim bir damcı qanımdan bir ləl əmələ gəlir. Onda məsləhətləşdilər ki, oğlan getsin valinin yanına, qırx gün rüsxət alsın, bu müddətdə də valinin istədiyi hasail olsun.

Divin oğurladığı qız çox cansız idi, solub-saralmışdı. Qızı yaxşıca yedirdib-içirdilər, qeydinə qaldılar. Günlərin birində qız dedi ki, indi onun qanından ləl yarana bilər. Dedi:

- Bir dəllək gətirin. Dəllək su qoysun, biləyimdən çərtsin. Daman qan-ləl olacaq.

Gedib bir dəllək gətirdilər. Dəllək gəldi, dedikləri kimi, qızın biləyini çərtdi, qan dama-dama düşdükcə lələ

çevrildi. Sonra dəlləyin xərcini verib yola saldılar. Birdən ağıllarına gəldi ki, dəlləyi belə buraxdılar getdi, ağzını yava qoyub, gördüklərini ona-buna danışacaq. Gedib dəlləyi dübarə çağırıdılar. Dedilər:

-Sənin xərcin az olub, xanım sənə yenə qızıl verəcək. Dəllək tayfası da pulgir olar. Tez gəldi. Onun başını əkdilər. Bəşir qırx dənə ləli apardı valiyə. Sonra da vali fikirləşdi ki, buna elə bir çətin iş tapşırım, göndərim gedərgələməzə. Ordan bir də qayıtmasın, mənim də can-başım salamat olsun. Bəşirə dedi:

- Sən igid oğlansan. Bir qala var. Orda elə güllər bitir ki, kim bir dəfə iyləsə, ölmür. Gərək o güldən mənə gətirəsən.

Bəşir dinmədi, razılıq verdi. Gəldi evə. Qızlar soruşdular:

-Niyə dilxorsan? Vali sənə nə dedi?

Bəşir macəranı nağıl elədi. Qanından ləl əmələ gələn qız sevindi:

-O qalanın sahibi mənim bacımdı. Ora getmək çox çətindir. Ora gedən yol meşədən keçir. Yolun qıraqları meyvə ağaqlarıdır. Ordan keçəni meyvələr özləri çağırır ki, bəs bizi ye. Kim onların sözünə qulaq assa, daşa dönər. Ordan keçəndə səni də səsləyəcəklər. Heç nəyə qulaq asma. Ay Bəşir, deyəcəklər, bizi ye, bizi ye... sən heç başını da döndərmə, yolunla düz get. Meşədən çıxandan sonra qabağına bir qala çıxacaq. Get o qalanın qapısına. Bacım səni uzaqdan görəcək, kənizlərdən göndərəcək qapıya. Səni sorğu-suala tutacaqlar ki, kimsən, nəçisən? Deyərsən ki, bacıma məndən muştuluq gətirmisən. Bacım mənim salamatlığımı bilib sevinəcək, səninlə qayıdacaq məni görməyə. Mənim sağ olmağımdan onun xəbəri yoxdu. Elə

bilir div məni öldürüb.

Bəşir qızın dediyi kimi də elədi. Qızın bacısına mücdə verdi. Bir gün qalandan sonra qızın bacısı ilə geri döndülər. Hər iki bacı öpüşüb görüşdülər. Macəranı bildilər. Valiyə gül aparmağın vaxtı idi. Məsləhətləşdilər, vali üçün əlli dənə gül hasil etdilər ki, kim iyləsəydi, həmin dənə ölərdi. Bir dənə də ömür uzadan gül ayırdılar. Bəşir onları götürüb gəldi valinin yanına, dedi:

-Ürəyin istəyən əlli adamı çağır, bu gülləri paylayım. Sonra bunun duası var, mən oxuyacağam, hamımız birdən gülləri iyləyəcəyik. Ömür uzadan gül Bəşirin öz əlində idi, o biriləri paylamışdı valinin adamlarına. Duanı oxudu, hərə öz əlindəki gülü iylədi, vali qarışıq hamısı ömrünü bağışladı Bəşirə.

Beləliklə, Bəşir keçdi valinin yerinə, oldu bu vilayətin valisi. Onun papağını qoydu başına, əmr elədi ölənlərin meydanını yığışdırsınlar. Sonra qızları gətizdirdi saraya. Qaladan gələn bacı halal-hümmət eləyib getdi öz məkanına.

Bəşir qızın əmioğlusunu axtarıb tapdırdı, onları bir-birinə qovuşdurdu. Divin oğurladığı qızla da Bəşir evləndi. Bir yaxşı toy elədilər. Gün görüb, dövrən sürdülər.

Göydən üç alma düşdü, biri mənim, bir nağıl deyənin, biri də sizin.

İLÂNIN NAĞILI

Biri varmış, biri yoxmuş. Bir kişi varmış. Bunun da yaxşı bağı, bağbanı, bircə də bir oğlu varmış. Bunun oğlu bir həftə yoxa çıxır. Tapılmır. Fikirləşirlər, ay allah, bu elə cavan deyil. Çox belə sədaqətli, etiqadlı, inamlı, insafli, səxavətli, çox gözəl bir oğlandı. Nə təhər olub belə cavan yoxa çıxdı. Kişi dedi:

- İlahi, bu elə əyri yola gedən deyil. Nə dili azmaz, nə ayağı səpməz, nə əli səpməz.

Bir həftədən sonra bağban gəldi, gördü ki, bir dənə ilan beləsinə dolanıb bu oğlanın hər yerinə. Başı yekə, çaynik kimi gözünü dikib bunun gözünə. Nə vurmur, nə də düşüb getmir. Bunlar söhbət eliyir. Bağban baxdı-baxdı, dalı-dalı çəkildi. Gəldi oğlanın atasına dedi ki, insana tez şad xəbər də vermək pisdi, qara xəbər də vermək pisdi. Qorxma, özünü ələ al, sa bir yaxşı söz deyim, kişi dedi:

- Nədən qorxacam? Allahdan savayı heç nədən qorxmuram.

Bağban dedi:

- Bə oğlunu tapmışam. Sappasağdı, heç nə olmuyub. Oğlun bağda yatıb. Ancaq yuxuya gedib. Bilmirəm vergi verilib, nədisə, bir dənə ilan dolaşıb buna, qoymur ayağa qalxa. Kişi gəldi bağa, belə baxdı. Bağban çəkildi dala, kişi baxdı gördü ki, elə həqiqətən oğlu yatıb, irəngi özündə. Ancaq danışır. İlanın dilini bilir. Dedilər ki, soruş ki, məni niyə vurmursan? Vurursan vur get, xoşa gəlmirəm vur, ya da nə istiyirsən istə da, axı mən dura bilmirəm.

Oğlanın atası qayıtdı ki, ey allahın yaratdığı heyvan, səni də allah yaradıb, məni də allah yaradıb. Öz insafa, öz

dinə görə səni yaradana and verirəm, nə sözün var de. Yeganə bir oğlum var, ver aparım. İlan dedi:

-A kişi, bir halda ki, məni yaradana and verirsən, oğlun cırıq paltar, cırıq çarıq geysin, bir də dağarcıq götürsün, yeddi kənddə dilənsin. Mən də onu ötürüm.

Kişi tutuldu. Dedi:

- Bə səni yaradana qurban olum, bə mənim malım, ilxım, heyvanım. Mənə nə deyərlər?

Dedi ki, yox, yeddi kəndi dilənməsə oğlunu ötürməyəm.

Kişinin əlacı kəsildi. Harda cırıq paltar var idi, bunu geyindirdi. Ağlaya-ağlaya, qüssələnə-qüssələnə dedi:

- Sən yazmışan, sənə yazından çıxma bilməyəm.

Kişi oğluna dedi:

- Oğul, bu şəhər səni tanıyır, aş dağın o üzünə, orda bizi bəlkə heç kim tanımadı.

Bu oğlana biri buğda verirdi, biri əriştə, belə-belə yeddi kəndi dolandı. İlan da bədənində. Üstdən paltar geyinib. İlan dedi:

- Gedək bağa, indi atan gələcək.

Atası gəldi.

Dedi:

- Gətridin oğlumu?

Dedi:

- Gətirdim. Əvvəl allahın yazısı yazılıbdı, bu bir. İkincisi, ata balasız, amma sənənin bu oğlundan sənə oğul çıxmıyacaq.

Dedi:

- Niyə?

İlan dedi:

-Bunda o qədər sədaqət, o qədər üzündə pərdə vardı ki,

ataya, anaya, amma mən ki, bunu dolandırdım, üzünün pərdəsi götürüldü. Allah heç kimi dilənçi eləməsin. İndi ki, üzünün pərdəsi götürüldü, sa layıq deyil, ma layıqdı. Oğlanın ayağından vurdu, qapqara qaralandan sonra canı çıxdı. İlan dedi:

- Oğlan bu dünyanın deyil. Mən aparıram, - dedi getdi.

Kişi ağlamadı. Oğlunun meydini götürdü. Korpeşman evə qayıtdı. Burda nağıl qurtardı.

PADŞAH QIZI

Bir padşah olur, bunun da bir qızı. Bir gün bir yel qalxır. Bu yel qızı götürür. İndi bir saat-iki saat qara buludların arasında qız bilmir yerlə gəldi, göylə gəldi. Yel gətirir bir daxmada qızı qoyur yerə. Qız baxır ki, kasıb bir yerdi. Qara divar. Bir arvad tumanın bu yana çəkir, o yana çəkir. Əyni-başı cındır. Arvad çıxır ki, bir gözəl-göycək geyimli, aya bənzər qız durub. Deyir:

-Qızım, orda niyə durmusan?

Deyir:

- Vallah, yuxu tutub, köç gedirdi, köçdən düşmüşəm. İndi bilmirəm bura haradı? Dalımca gələn ola-olmaya, mənə heç arayıb-axtaran yoxdu. İcazə verirsən nənə, mən gəlib sizdə bir havır dincəlim. İndi bəlkə bir günə, iki günə gələlər dalımca, onu da bilmirəm.

Deyir:-Bıy ay bala, qurban olum gəl. Görür orda bir qazan var, daşib-gedir, kasıb yer, cır-cındırın içində. Bir xeyli fikirləşir, deyir ta mən durum burdan hara gedim. Kimin qapısını açım, qız xeylağıyam. Pisin qabağına çıxaram. Bəlkə atam gəldi, mənə tapdı.

Qız dedi:

- Nənə, bəlkə burda dükan ola.

Dedi:

- Var, niyə yoxdu.

Dedi:

- Mənə apararsan?

Dedi:

- Niyə aparmıram.

Gedib görür yaxşı dükan var. Nağılçı dili yüyürək

olar, nağıl söhbəti şirin olar. Gəlir siftə arvada bir dəst paltar götürür. Ayıbdı axı, qolu-ayağı görünür, yanınca gəzməyə utanır. Qız deyir:

- Nənə, nə götürürsən götür.

Deyir:

- Ay bala, mənim pulum yoxdu.

Qız deyir:

- Nənə, mən pulunu verəciyəm.

Qız qolbağını açır, evə nə lazımdı alıb gətirir. Görür kişi yatıb. Baxır biri beş inək qatıb qabağına aparır. Biri iki inək qatıb aparır. Soruşur ki, naxırçı yoxdu?

Arvad deyir: - Yox.

Deyir: - Niyə, nolar qatın bu kişinin qabağına, aparsın. Aparıb otara bilməz ?

Deyir ki, mənə demirlər axı.

Qız deyir:

- A kişi sən demiyincə xalxın nə işinə qalıb? Dur, əmi, sən o malları apar. Haqqını da al. Niyə getmirsən burda ac-acına oturmusan. İşləməyin dərdindən yeməyə həsrət qalmısan.

Qız kişini göndərir. On evin inəyini aparır otarmağa. Axşam hərə bir əppək gətirir. Bir inəyi olan bir əppək, iki inəyi olan iki əppək. İl başına da bir pud buğda verirlər. Görür hərə üç-dörd quzu qatıb qabağına aparır. Nənə, niyə siz gedirsiniz? Bir uşaq tapıb yollayın. Arvad deyir:

- Vallah, gedən yoxdu. Bir gün nobata qoyuruq o gedir, bir gün bu gedir.

Qız deyir:

- Oğlun yatıb, onu oyat getsin.

Beləliklə, oğlanı da quzuya göndərir. Gözləyirlər ki,

qızın dalınca gələn olar. Bir ay, iki ay keçir, heç kim gəlmir.

Qız car çəkdirir. Biri bir manat verəndə, mən beş manat verəcəyəm, deyir. Qız bir dam-daş saldırır, adam deyir xan dam-daşdı. Qızı belə görəndə, ordan istiyirlər, burdan istiyirlər. Qız deyir:

- Ana, hər kişdənən daşı da var, divarı da var. Yarı dindir özün gör, ev yıxar ara sözü. Nənə, hazır sənin oğlun ola-ola, daşımız-divarımız ola-ola mən niyə gedim xalxa? Cəfa çəkib əziyyət görmüşəm.

Arvad deyir:

- Nə bilim axı, qağa demisən...

Deyir:

- Sən anam, o da atam, razıyam.

Gedirlər bu qızın kəbinini kəsdirlər oğlana. Dil yüyrek olar. Bir il keçir, bunun bir uşağı olur. Bunun adın kim qoysun, kim qoymasın, əşi qərib qızdı elə uşağın adını da o qoysun, deyirlər. Deyir:

- Uşağın adını qoyun “Hara getdi”.

Qızın atası çox əzab əziyyət çəkirdi, sıxılırdı, amma açıb ağartmırdı. Bir gün yatanda buna yuxuda dedilər ki, başına tac qoy, əlinə dəmir əsa al, ayağına dəmir çarıq gey. Çarığın ucu yeyiləndə, əsanın qırağı yeyiləndə, tacın yanları yeyiləndə qızı taparsan.

Padşah bunu nə açmadı, nə ağartmadı. Başladı diyarbadiyar gəzməyə. Allah gətirdi bu qıza bir oğul da verdi. Biri dedi Sicimqulu qoyaq, biri dedi Örkənqulu qoyaq. Hərə bir ad deyəndən sonra, bunun da adını qoydular “Harda qaldı”. Nağıl dili yüyrek olar. Gününüz xoş olsun. Bir il də keçdi, allah-taala gətirdi, kərəminə xoş

getdi, bir oğul da verdi. Bunun adını da qoydular “Necə oldu”.

Bunlar irilmişdi. Qız uşaqlara dedi:

- Gördünüz ki, bir adam gəlir, kimsəsi yoxdu, qonaqçısı yoxdu, gəlib babandan icazə alarsınız, onu gətirərsiniz evə.

Padşah çox yorulmuşdu. Göz gəzdirdi, bir bulaq gördü. Əyilib sərin sudan içəndə belə baxdı ki, çarığın ucu yeyilib, tacı başından götürdü ki, qıraqları yeyilib, əsaya baxdı ki, yanı yeyilib, dedi:

- İlahi, alan da sənsən, verən də sənsən. Gah verərsən, gah alarsan, gah bəzərsən, gah pozarsan.

Kişi gəldi çıxdı uşaqlar oynuyan yerə. Gördü uşaqlar aşiq oynuyur, biri aşığın birini götürdü qaçdı. O biri uşaq dedi:

- Qardaşına öyüd ver!

Uşaq soruşdu:

- Nə olub?

Dedi:

- Necə oldu aşığın götürdü qaçdı.

Kişi bu qəribə adlardan duruxdu qaldı. Fikirləşdi ki, belə adları mən tarixdə eşitməmişəm. Heykəl kimi durdu. Günortadan keçirdi. Uşaqlar da baxırdı. Adam azalırdı axı, bu kişi elə əlin qoydu üzünə necə nə təhər oynuyurlar, baxdı. Dedilər:

- Babacan, qonaqçın var?

Dedi:

- Xeyr.

Dedilər ki, onda qoy gedək icazə alağ, səni aparaq.

Uşaq gəldi babasına dedi ki, babacan, orda bir dərviş durubdu, kimsəsi yoxdu. Soruşdu ki, qəsidə deyir? Dedilər:

- Yox elə deyir: “Alan da sənsən, verən də sənsən, gah alarsan, gah verərsən, gah bəzərsən, gah pozarsan”. Belə-belə sözər oxuyur.

Qız barmağını dişlədi. Getdilər gətirdilər. Gələn kimi qız tanıdı. Ata tanımadı. Yaxşı hörmət qoydular. Hardan gəlmisən, hara gedirsən. Kişi dərin bir köks ötürdü. Dedi:

- Nə bilim. Elə-belə cəlayivətənəm.

Soruşdular:

- Evin-eşiyin, məmləkətin?

Dedi:

- Məmləkətim də var, adım-sanım da var. Allahın yazısı, fələyin qəzasıynan gəzirəm. Kişi başına gələnləri nağıl elədi ki, ta bunu gizlətməyin mənası yoxdu.

Qız içəridən çıxdı. Allah cəmi həsrətliləri qovuşdursun. İtkinləri yetirsin. Cəmi cavanların qəddin yerə vurmasın. Qız dedi:

- Ata, qızın mənəm, nə ölməmişəm, nə itməmişəm, nə sənin başını alçaq eləməmişəm. O üçü də sənin nəvələrimdi. Kişi uşaqları da götürdü, qızı da götürdü apardı məmləkətinə. Allah cəmi həsrətliləri qovuşdursun.

Göydən üç alma düşdü: hamısı nağıla qulaq asanların.

MAHMUD PADŞAH

Qədim zamanlarda bir padşah vardı. Adına Mahmud padşah deyərdilər. Mahmud padşah çox ədalətli bir padşah idi. Həmişə öz vəzirini də götürüb dərviş libası geyinər, gəzməyə çıxardı. Bir gün Mahmud padşah vəzirini çağırıb dedi ki, gəl şəhərə çıxaq. Xülasə bunlar paltarlarını dəyişib, düşdülər yola. Az getmişdilər, çox getmişdilər, gəlib bir kəndə çatmışdılar. Bir də gördülər ki, bir cütcü öküzlə yer şumlayır. Hərdən onu dayandırır, yerin bir o başında, bir bu başında oynayır, sonra yenə işinə davam edir. Şah soruşdu ki, vəzir, bu nə əhvalatdır. Vəzir dedi ki, şah sağ olsun. Bı cütcünün xanımı yaxşıdır. Ona görə belə eləyir. Padşah dedi: - Gəl indicə yoxlayaq. Cütcüyə yaxınlaşıb salam-kəlamdan sonra dedilər ki, a kişi, bizi bu gecəliyə qonaq eləyərsənmi? Cütcü dedi: - qonaq allah qonağıdır, buyurun gedək. Şahnan vəzir gördülər ki, evə çatan kimi cütcünün xanımı tez öküzləri açıb apardı. Qabaqlarına ot qoyub qayıtdı. Tez özünü yetirib yoldaşının çarıqlarını soyundurub, ayaqlarını yudu, tez süfrəni açdı. Yoldaşının altına döşəkçə, dalına yastıq qoydu. Hər üçünə yemək çəkdi. Sonra bunlara çay gətirdi. Şahınan vəzir gördü, doğrudan da, cütcünün xanımı yaxşıdı. Bunlar üçü də, sözsöhbətdən sonra yerləri hazır oldu, yatdılar, səhər tezdən şah vəzirnin öz sarayına yola düşdü. Saraya çatan kimi taxta əyləşdi. Əmr etdi ki, gedib cütcünü onun yanına gətirsinlər. Gedib cütcünü gətirdilər. Cütcü girən kimi şahınan vəziri tanıdı. Şah dedi ki, ay kişi, gəl xanımlarımızı dəyişək. Sən xanımını ver mənə, mən də üç xanımlımı verim sənə. Kişi nə deyə bilərdi ki? Qorxusundan razılaşıb,

xanımları da götürüb getdi. Cütcü bunların üçünü də gətirib çayın başına dedi: - Mən sizin hər üçünüzü dalıma alıb bu çayın üstündən keçirdəcəm. Çayın ortasına çatanda birinci xanımdan soruşdu: - Sənin sənətin nədir? Birinci arvad dedi: - Mən oğruyam. Cütcü bu arvadı keçirib çayın o başına qoyub qayıtdı. İkinci arvadı dalına alıb çayın ortasına çatanda soruşdu: - Sənin sənətin nədi? İkinci arvad dedi ki, mən dilliyəm. Cütcü bu arvadı çayın ortasına atıb qayıtdı. Üçüncü arvadı dalına alıb çaydan keçəndə soruşdu: - Bəs sənin sənətin nədir? Arvad dedi ki, bəs mənim sənətim pis yola getməkdir. Cütcü bunu da çaydan salamat keçirib çatdırdı çayın o qırağına. Xülasə, düzəldilər yola. Gəlib çatdılar cütcünün evinə. Cütcü gətirib oğru arvada anbarın açarını və bir dənə də tərəzi verib dedi: - Kimə nə versən, çək ver. İkinci arvadı gətirdi bir otağa. Otağın bir qapısı varıdı. Bir ikinci qapı da açıdırıb dedi: - Bu qapıdan girən o qapıdan çıxıb getsin. Xanımlar öz səhvlərini başa düşdülər. Kişi lap arxayın olub, sevindi. İşə gedəndə yerin həm o başında, həm ortasında, həm də bı başında oynadı. Şah vəzirlə yenə də səfərə çıxanda gördülər ki, cütcünün kefi daha da sazdır. Şah dedi: - Vəzir, bu nə işdir? Vəzir dedi: - Şah sağ olsun. Kişinin xanımları yenə də yaxşıdılar. Şah cütcünü çağırtdırıb dedi: - Ay kişi, get arvadlarımı gətir. Kişi əlbəhəm gedib arvadları gətirdi. Şah gördü ki, biri yoxdur. Soruşdu: - Bəs biri hanı? Cütcü dedi ki, şah sağ olsun, biri dilliydi. Onun öhdəsindən gəlmək olmazdı. Ona görə də atdım çaya. Şah iki xanımını alıb cütcünün bir xanımını verdi. Beləliklə, onlar xoşbəxt yaşamağa başladılar. Cütcü yenə də şumlayanda həm yerin o başında, həm də bu başında, həm də ortasında oynadı.

ଧ ମ ର ଝ

YADİGARIN NAĞILI

Biri varıdı, biri yoxudu, keçmiş zamanlarda xalqın qayğısına qalan bir padşah vardı. Bu padşahın gözəl bir malikanəsi və cahcəlali vardı. Bir gün padşah öz adamları ilə səfərə çıxır. Padşahın da həm gözəl, həm də ağıllı bir arvadı vardı. O, hamilə idi. Padşah səfərdən qayıdandan sonra bərk xəstələndi, ölüm yorğan-döşəyinə düşdü. Padşah vəzirini yanına çağırıb vəsiyyətlər elədi ki, mən artıq ölürəm. Neçə illərdi ki, sən mənim yanımda vəzirlik eliyirsən, səndən bir pislik görməmişəm. Həmişə də mənə sadıq qalmısan. Mən öləndən sonra taxtım sən çıxarsan. Ancaq bilirəm ki, mənim bir oğlum olacaq. Onun adını Yadigar qoyarsan. O böyüyəndən sonra padşahlığı ona verərsən. Padşah bu sözləri deyib dünyasını dəyişdi. Sizə kimdən deyim, vəzirdən. Vəzir taxta çıxan kimi başladı öz pis əməllərini bürüzə verməyə. O, özünə vəzir tutdu. Bir gün vəzirini yanına çağırıb əmr etdi ki, padşahın oğlu anadan olmamış onu aradan götürsünlər. Vəzir buna razı olmasa da, qorxusundan dinmədi. Vəzir padşahın arvadını meşəyə apardı. Onun arvada yazığı gəldi. Ona görə də arvadı öldürmədi, meşəyə qoyub gəldi. Gələrkən bir quş vurdu, arvadın yaylığını quşun qanına buladı. Padşaha verdi ki, arvadı öldürdüm. Padşah başladı arxayın ədalətsizliklərini eləməyə. Bir neçə gün keçəndən sonra vəzir meşəyə getdi, görək arvad necə oldu. O, gəlib nə görsə yaxşıdı: bir uşaq ağlayır, yanına gəlib gördü ki, arvad dünyasını dəyişib. O, uşağı bir əsgiyə büküb, bir parça kağız yazıb, içinə də bir ləl qoyub, uşağı gətirib yolun kənarına qoyub getdi. İndi sizə kimdən deyim, uzaq

məmləkətlərdən birində yaşayan bir şahdan. Şah ağıllı və ədalətli idi. O, bəzi vaxtlarda öz vəzirini də götürüb səyahətə çıxardı. Belə vaxtların birində şahla vəzir gəlib yoldan keçərkən bir də görürlər ki, yolun kənarında bir uşaq ağlayır. Onu da deyim ki, şahın övladı yox idi. Allah-tala ona övlad verməmişdi. Şahla arvadı neçə illərdi ki, övlad həsrəti çəkirdilər. Şah uşağı görcək fikirləşdi ki, elə Allah-taala bu uşağı mənə göndərib. Onlar uşağı da götürüb saraya qayıtdılar. Şahın arvadı buna çox sevindi. Onlar uşağı göz bəbəkləri kimi saxladılar. Uşağın qucağındakı kağıza yazılanlara görə uşağı Yadigar deyə çağırırdılar. Aylar keçdi, illər ötdü, Yadigar böyük bir oğlan oldu. Öz igidliyi, qoçaqlığı, mərdliyi ilə saraydakı bütün oğlanları ötüb keçdi. Hələ onun atını heç bir at keçməmişdi, qılinc oynatmaqda, güləşməkdə heç kim ona çatmazdı. Tezliklə onun söhbəti bütün məmləkətlərə yayıldı. Yadigarı istəyənlərlə yanaşı onun düşmənləri də peyda oldu. Bir gün Yadigar öz yoldaşları ilə ova çıxanda biri onu uçurumun başından qəflətən itələdi. Xoşbəxtlikdən o bir ağaca ilişib qaldı. Ancaq kiçik ağac bu canlı-cüssəli oğlanın ağırlığına tab gətirmədi. Onu özü ilə bərabər uçurumun dibinə apardı. Yadigarın yoldaşları gedib şaha dedilər ki, oğlun uçurumdan helləndi, meyidini də qarğa-quzğun yedi. Şah sarayında Yadigara yas saxlamaqda olsun, indi sizə kimdən deyim, Yadigardan. Yadigar çox güclü olduğundan, sağ qalmışdı. O vaxt gözlərini açdı ki, uçurumun dibindədi. Sürünə-sürünə gəlib gəlib yolun kənarına çıxdı. Elə bu vaxt yoldan bir karvan gəlib keçirdi.

Karvanbaşı karvanı saxlatdırıb Yadigarı da özü ilə apardı. Sən demə, bu karvan Yadigarın doğma atasının

vaxtı ilə şahlıq etdiyi məmləkətə gedir. Karvanbaşı da elə Yadigarın yaşamasına səbəb olan, onun anasını öldürməyən vəzir idi. Şahın zülmələrinə dözə bilməyib, vəzirlikdən çıxıb. Nə isə. Yadigar sağalandan sonra şəhərə çıxdı, başladı özünə iş axtarmağa. Şaha da nökr lazım idi. Onu şahın yanına apardılar. Şah Yadigarı görən kimi gözləri çıxdı kəlləsinə. Bu oğlan əvvəlki şaha necə də oxşayır. Şahın sümüyü sızıldadı. Fikirləşdi ki, yəqin vəzir bu uşağı öldürməyib. O, əmr etdi ki keçmiş vəziri mənim yanıma çağırtdırın. Vəzir indiyə kimi Yadigara fikir verməmişdi. Özü də çox qocalmışdı. Gördü ki, bu oğlan doğurdan da əvvəlki şaha çox oxşayır. Vəzir olanları açıb danışdı. Şah onların ikisini də zindana saldı ki, üç gündən sonra boyunları vurulacaq. Vəzir sarayda çox qalmışdı. Sarayın bütün yollarını bilirdi. Yadigar bir-iki gün əlləşdikdən sonra zindanın qapısını qıra bildi. Onlar keşikçiləri öldürə-öldürə gəlib çıxdılar şahın otağına. Yadigar şahı öldürdü. Sonra keçmiş vəzir camaatı topladı. Bütün əhvalatı onlara danışdı. Camaat Yadigarı özünə şah seçdi. Vəzirin qızı ilə evləndi. Onlar başladılar xoşbəxt ömür sürməyə.

SÜLEYMAN PEYĞƏMBƏRİN NAĞILI

Deyilənə görə, Davud peyğəmbərin 40 oğlu varmış. Hər namaz qılanda 40 oğul arxasında peşnamaz durarmış.

Bir gün Davud peyğəmbər namazda baxır öz-özünə deyir ki, «xudaya görəsən dünyada mənim kimi xoşbəxt yaranmış olar ki, 40 oğul arxasında peşnamaz dayansın?

Davud peyğəmbər namazı qılıb qurtarandan sonra arxaya dönür və görür ki, oğlanlarının heç biri başın qaldırmadı. Hansının başın qaldırır, görür ölüb. Peyğəmbər yanır-yaxılır. Bu vaxt allahdan səda gəlir ki, Davud peyğəmbər, gözündən bir gilə yaş çıxsın, səni peyğəmbərlikdən salaram.

Davud peyğəmbər ağlamır, amma tüstüsü təpəsindən çıxır. Mənəmlik elədiyinə min dəfə peşman olur. Cəbrayıl Davud peyğəmbərin yanında nazil olur. Deyir ki, Davud peyğəmbər, qəm eləmə, allah sənə elə bir oğul verəcək ki, sən 40 oğluna əvəz olsun. Yaşı ötmüş olsa da, allah-tala Davud peyğəmbərə Süleyman adlı bir oğul verir. Uşaq ayınan, gününən böyüyür. Çox ağıllı, fərasətli bir uşaq olur.

İki-üç yaşında Süleyman divarın dibində qulunan oynayarmış. Görür bir kasıb kişi gəlir. Əlində bir dağarcıq un. Süleyman kişiye çox diqqətlə baxır, sonra yelə əmr eliyir, bir bərk külək başlayır. Kişini ora çırpır, bura çırpır, dağarcığı kişinin əlindən alıb dağıdır. Kişi başlayır ağlamağa.

Süleyman kişidən soruşur ki, ay əmi, niyə ağlayırsan?

Kişi deyir ki, görmədin yel unumu dağıtdı?

Balalarım ac qaldı.

Süleyman deyir:

- Ağlama, get peyğəmbərdən ununu istə, al.

Kişi gedir peyğəmbərə deyir ki, yel unumu dağıtdı. Mənim unumu ver.

Peyğəmbər kişinin dağarcığını doldurur, unnan verir. Çıxıb gedir kişi. Süleyman arxadan kişini çağırır soruşur ki, əmi, aldın?

Kişi deyir ki, bəli, aldım.

Süleyman deyir:

- Əmi, get peyğəmbərə denən sən öz ununu versin. O bizim urzamızdı sən aparırsan. Kişi qayıdır peyğəmbərə deyir ki, mənim öz unumu ver. Mən sizin urzanı istəmirəm. Peyğəmbər deyir ki, sən öz ununu yel dağıdıb, mən o unu hardan alım? Dağarcığı gətir bir az da artırım götür get.

Kişi deyir:

- Yox, qapıda bir uşaq var. O deyir ki, bu un bizim urzamızdı. Mənim öz unumu ver aparım. Peyğəmbər çıxır çölə, görür kişini geri qaytaran Süleymandı.

Peyğəmbər deyir:

- Ay bala, bu kişinin ununu yel dağıdıb. İndi mən hardan alım bunun öz ununu verim?

Süleyman deyir:

- Ata, bu kişinin öz unun vermək lazımdı. O verdiyin bizim urzadı.

Peyğəmbər dedi:

- Ay oğul, nə təhər vermək lazımdı?

Süleyman dedi:

- Ata, bax gör necə verəllər.

Süleyman yenə əmr elədi. Həmənkı yel başladı.

Buruldu, buruldu unu torpaqdan ayırdı, yığdı bir yerə.

Peyğəmbər gördü ki, un elə tərtəmizdi, elə bil, dəyirmandakı undu.

Kişi unu yığdı dağarcığa, çıxdı getdi.

Peyğəmbər gördüklərinə inanmırdı. Salavat çevirib şükr elədi ki, allah, çox şükür, sən min bir adına. Doğurdan da, Süleyman 40 oğula bərabərdir.

Bir gün də Süleyman küçədə oynayırdı. Hökmdar da öz atlılarıynan gəlib həmin küçədən keçirdi. Uşağı gördüsə də fikir vermədi.

Süleyman arxadan çağırırdı:

- Hökmdar sağ olsun, niyə mənə salam vermədin? Axı salam böyükdən kiçiyədi. Uşağın cəsarəti hökmdarın xoşuna gəldi. Onun adın soruşdu, həm də uşağa bir qızıl verdi.

Süleyman həmin qızılı torpağa basdırır, sonra da çıxardıb oynadırdı.

Şəhərin qazısı kənardan gördü ki, uşağın əlində bir parıldayan dəmir var. Yaxınlaşib Süleymandan soruşdu ki, o nədi oynadırsan? Süleyman dedi ki, heç, dəmirdi.

Qazı gördü uşağın əlindəki qızıldı. Odu ki, başladı Süleymanı dilə tutmağa:

- Ay oğul, sən o dəmiri neynirsən? İtirərsən. Nə deyirsən verim, o dəmiri ver mənə.

Süleyman dedi:

- Anqır, verim.

Qazı baxıb gördü ki, yaxında heç kim yoxdu. Başladı anqırmağa. Sonra dedi ki, di qızılı ver.

Süleyman dedi:

- Ay qazı, sən eşşək ola-ola bilirsən ki, bu qızıldı, mən

adam ola-ola bilmirəm? Qazı pərt olur. Uşağın hərəkətinə məəttəl qalır. Baxdı ki, bu üç yaşında uşaq yerin altını da bilir, üstünü də. çıxdı yoluynan getdi.

Süleyman da başladı torpağınan oynamağa. qızılı torpağa basdıranda itirdi. Başladı axtarmağa. Bir neçə saat keçəndən sonra hökmdar geri qayıdırdı, gördü Süleyman torpaqda nəsə axtarır. Soruşdu ki, bala, nə axtarırsan?

Süleyman dedi:

- Hökmdar, sən verdiyin qızılı axtarıram.

Hökmdar dedi:

- Günün altında özünü həlak eləmə, gəl birini də verim.

Süleyman dedi:

- Yox hökmdar məni narahat eliyən odu ki, sənin sikkən torpağın altında qalmasın, ona görə axtarıram. Süleymanın sözü hökmdarın o qədər xoşuna gəldi ki, ona bir ovuc qızıl verdi.

Süleyman qızılı götürüb atasının yanına gəldi. Qızılı atasına göstərib dedi:

- Ata, gör nə qədər qızılım var. Nə qədər xərcləsək qurtarmaz. Sən də qocalmısan. Bədi belə əziyyətnən işlədiyin. Mən böyüyənə qədər bu qızılın başımızı dolandırırıq.

Atası soruşdu ki, bala, bu qızılı sən hardan almısan?

Süleyman dedi:

- Ata, hökmdar mənə salam vermədi, mən belə dedim, bu qızılları verdi.

Davud peyğəmbər yenə allahına şükr elədi və oğluynan evə qayıtdı.

Günlərin bir günü padşah vəziriyənən dəryanın qırağından keçirdi. Gördü dəryada bir cüt balıq başını

sudan çıxardıb onlara baxır. Padşah vəzirdən soruşdu:

- Vəzir, görəsən o bir cüt balığın erkəyi hansıdı, dişisi hansıdı?

Padşah belə deyəndə balıqlar quyruqlarını çırpdı bir-birinə, gülə-gülə cumdular dəryanın dibinə.

Padşah dedi:

- Vəzir, o balıqlar nəyə güldü?

Vəzir dedi:

- Padşah sağ olsun, mən hardan bilim nəyə güldülər?

Padşah dedi ki, vəzir mən bilmirəm, sənə üç gün möhlət verirəm. O balıqların nəyə güldüyünü öyrənməsən boynunu vurduracağam. Vəzir çox düşündü, çox daşındı, gəldi qazının yanına ki, bəlkə qazı ağılataban bir söz deyər.

Qazı da sən demə heç ustad görməyibmiş. Odu ki, deyir:

- Sən get, mən fikirləşim.

Qazı Süleymanda gördüyünü görmüşdü. Gəldi Süleymanın yanına ki, bəlkə ondan balıqların nəyə güldüyünü öyrənər.

Süleyman da bilirdi ki, bu qazı acgözün, savadsızın, qanmazın biridi. Qazıya dedi:

- Qazı, sən padşaha çatdır böyük bir məclis qursun, çoxlu qonaqlar çağırırsın. Sən də get həmin məclisə, de ki, balıqların nəyə güldüyünü mənim başmaq götürənim də bilir. Mən də qapının dalında sənin başmaqlarını saxlayacam. Padşah səndən balıqların nəyə güldüyünü soruşanda məni çağırırsan. Qazı çox çalışırdı balıqların nəyə güldüyünü Süleymandan öyrənsin. Süleyman demədi. Qazı ələcsiz qalıb razılaşdı. Padşaha xəbər göndərdi. Vəzir sevindi ki, padşahın əlindən canı qurtaracaq. Vaxt tamam

oldu.Məclis quruldu. Qonaqlar yığıldı. Qazını da çağırıdılar.Qazı da Süleymanı özünən gətirdi.Dedi ki, bu mənim başmaq götürənimdi. Süleyman qapının dalında oturub qazının başmaqlarını saxlamışdı.

Məclisin axırında padşah qazıya dedi ki, qazı, indi sən ərz elə görək balıqlar nəyə gülürdü?

Qazı dedi:

-Padşah sağ olsun, o sözü mənim başmaq götürənim də bilir. İzn ver gəlsin desin.

Padşah izn verdi.Süleyman məclisə gəldi. Bir qazıya baxdı, bir padşaha dedi:

- Padşah sağ olsun, mən bu yaşında başmaqdan başqa nə görmüşəm ki, nə də biləm? Zəhmət çəksin, bilirsə qazının özü desin.

Qazının əl-ayağı yerdən-göydən üzüldü. Qaldı məəttəl. Padşah əmr elədi, qazını atdılar zindana.

Süleyman padşaha yaxınlaşıb dedi:

-Padşah sağ olsun, mən deyərəm balıqlar nəyə gülürdü. Ancaq bir şərtim var. Gərək onu yerinə yetirəsən.

Padşah soruşdu ki, nədi şərtin?

Süleyman dedi:

-Sabah saraydakı hərəmlərin hamısını gətirtir filan çayın qırağına, orda deyəcəm.

Səhər açıldı. Padşahın 40 hərəmi varıdı, hamısın gətirdi, çayın qırağına.

Süleyman dedi ki, indi hərəmlərə əmr elə soyunub çaydan keçsinlər.

Padşah əmr elədi, hərəmlərin hamısı qıçın çirməyib çaydan keçməyə başladı.

Padşah diqqətnən baxırdı, gördü ki, hərəmlərdən

birinin qıçları elə tüklüdü, elə yekədi ki, heç arvad qıçına oxşamır. Padşah şübhələndi. Həməən hərəm sudan çıxanda onun üzündəki rübəndi götürdü. Gördü bu bir bığıburma kişidi.

Süleyman dedi:

-Padşah sağ olsun, bax balıqlar buna gülürdü ki, padşah öz hərəmlərinin içindəki erkəyi tanımır, bizim erkək-dişiliyimizi axtarır.

Padşah hərəmlərin içindəki kişinin boynun vurdurdu. Öz vəzirini qovdu. Süleymanı özünə vəzir təyin elədi.

ÇÖL QUŞUNUN YUMURTASI

Biri var idi, biri yox idi, bir qoca kişi var idi. Bu kişinin bir arvadı və iki oğlu var idi. Onlar çox kasıb idilər. Ta elə kasıb idilər ki, yeməyə heç zad tapa bilmirdilər. Hər gün kişi gedirdi çölə, odun yığıb gətirirdi ki, o odunu satıb puluna çörək alsınlar.

Bir gün kişi yenə nacağı götürüb meşəyə gedir, başlayır odun qırmağa. Birdən bir quş gəlib qonur kişi kəsdiyi ağacın budağına. Kişi baltanı saxlayır ki, quş uçub getsin, amma nə qədər eləyir, bu quş əl çəkib getmir. Yazıq kişi naçar qalıb quşu tutub qoyur heybəsinə. Axşamçağı heybəsini də götürüb qırdığı odunları da yığışdırıb, gəlir evə. Uşaqlarını yığır başına deyir ki, sizə bir quş tutub gətirmişəm. Arvad deyir ki, ay kişi, gəl bu quşun başını kəs, bir bizim də dilimizə ət dəysin. Kişi arvadın sözünə baxmır. Deyir ki, yox, kəsən deyiləm. Bu quşu saxlayacağam. Sonra kişi bir qəfəs düzəldib quşu ora qatır. Uşaqlarına və arvadına tapşırır ki, bu quşa vaxtı-vaxtında yemək verin. Qərəz, günlər keçir, kişi hər gün yenə oduna gedir, bir tikə yavan çörəklərini yeyib yaşayırlar. Hər gün də yedikləri çörəyin qırıq-quruğunu quşa verirlər.

Günlərin bir günündə kişi çöldən gələndə arvadı qabağına qaçıb deyir ki, bəs quşumuz bir yumurta yumurtlayıb. Kişi evə gəlir və görür ki, doğrudan da, quş yumurta yumurtlayıb. Deyir:

- Ay arvad, səhər bu yumurtanı apar bazarda sat birinə, puluna sabun al gətir, mənim, uşaqların paltarını yu.

Səhər arvad yumurtanı götürüb bazara gedir. Görür bir yerdə çoxlu adam yığışıb. Gəlir yaxına, baxır ki, burada

bir tacir alver eləyir. Deyir, elə yaxşı oldu da, gözləyəmə, hamı dağılar, yumurtanı bu tacirə verərəm, bəlkə bir qəşəng şey verdi. Arvad gözləyir, axşam düşür, hamı dağılır. Tacir görür bu arvad elə səhər tezdəndən burada durub. Çağırır deyir:

-Ay bacı, axı sən burada niyə durmusan?

Arvad deyir ki, belə bir yumurta var, gətirmişəm onu satam. Tacir alıb yumurtaya baxır, görür ki, yumurta çox dəyərlidir. Arvada deyir ki, ay bacı, bu yumurta çox bahadı. Sənə lazım olan şeyləri yığ apar. Arvad tacirdən bir torba alıb içini doldurur müxtəlif şeylərlə, sevinə-sevinə gəlir evinə. Oğlanları qaçır analarının qabağına. Görürlər ki, anaları bir torba şey gətirir. Onlar çox sevinirlər. Evdə arvad torbanı açır, kişinin gözü çıxır kəlləsinə, ta bilmirlər sevindiklərindən neyləsinlər. Bundan sonra bir müddət firavan yaşayırlar. Nə vaxt ki, yeməkləri qurtarır, arvad quşun yumurtalarını aparıb verir həmin tacirə və lazım olan şeyləri götürüb gəlir. Xülasə, günlər keçir. Kişinin oğlanları da böyüyürlər, ta quşu da qəfəsdə saxlamırlar. Açıb ötürürlər. Quş evdə gəzir, dolanır, onlarla birlikdə yeyib yaşayır. Bir gün arvad quşun yumurtasını satanda tacir ona deyir ki, gəl o quşu ver mənə, sizə nə qədər desəniz pul verərəm. Arvad deyir ki, mən bilmərəm, qoy ərimə deyim, o, icazə versə quşu gətirərəm. Arvad axşam gəlir evlərinə, tacirin dediklərini ərinə çatdırır. Kişi deyir ki, olmaz, bizi dolandıran bu quşdur. Biz onu heç kəsə verə bilmərik.

Xülasə, azuqələri qurtaranda arvad yenə yumurtaları aparır və tacirə deyir ki, kişi qoymur, deyir, biz quşsuz yaşaya bilmərik. Hiyləgər tacir ürəyində deyir ki, görün

sizin o quşun başına nə oyun açıram. Tacir yenə arvada xeyli şey-mey verib yola salır. Bir gün kişi yumurtadan aldığı pullarla gəzməyə getmək fikrinə düşür. Oturub məsləhətləşirlər. Arvad deyir:

- Ay kişi, elə bir az götür, get əynimizi-başımızı təzələ. Bir gün kişi hazırlaşib yola düşür. O, gedəndən sonra tacir quşu görmək üçün onlara gəlir. Bu minvalla tacir bir neçə dəfə onlara gəlir. Ta uşaqlar da yavaş-yavaş tacirə mehrini salır, onu «əmi-əmi» deyə çağırırlar. Tacir hər dəfə bunlara gələndə arvada bəxşislər gətirir, arvad da bunun müqabilində tacirə çox hörmət eləyir.

Tacir gəlməmişdən növ-növ xörəklər bişirir, çay süfrəsi, müxtəlif çərəzlər hazırlayır, elə ki, tacir gəlir, yeyib-içmək başlayır. Xülasə, günlər bu minvalla davam edir. Kişi hələ də səfərdə idi.

Bir gün tacir arvada deyir ki, gəl elə səninlə evlənəm. Onsuz da sənin ərin gələn deyil. Mənə gəlsən, var-dövlət içində yaşayacaqsan. Nə istəsən, ona nail olacaqsan. Arvad tacirin yağlı dilinə inanır, ona razılıq verir, sonra tacir arvada deyir ki, ərin gələnin kimi bu quş qalsa, hamısını açıb ona deyəcək. Gəl sən bu quşu kəs, ətinə də qızardıb qoy plovun üstünə, ləzzətlə yeyək-içək. Ondan bir neçə gün sonra arvad tacirin gəlişinə görə plov süzüb, quşun da başını kəsib, ətinə qızardıb qoyur plovun üstünə. Tacir arvada tapşırırmışdı ki, quşun ürəyini və ciyərini də qızardıb saxla mənə.

Arvad tacir deyən kimi də eləyir. Günorta tacir gəlir, Arvad onu qarşılamaq üçün qapıya çıxır. Eşikdə onların başı qarışır söhbətə. Bu vaxt arvadın oğlanları evə gəlirlər və görürlər ki, stolun üstündə qızardılmış ət var. Tez

götürüb yeyirlər. Ciyəri biri, ürəyi də biri yeyir. Tacir və arvad içəri girirlər. Arvad işin nə yerdə olduğunu bilir və o dəqiqə də tacirə deyir ki, belə də, uşaqlar quşun ətini yeyiblər. Tacir tez düşür oğlanların üstünə və arvada deyir ki, istəyir nə olur olsun mən bunları öldürüb birinin ürəyini, o birinin ciyərini götürməliyəm. Uşaqlar o tərəf bu tərəfə qaçmağa başlayırlar. Tacirlə arvad az qalırlar onları qan-bağır eləsinlər. Axırda oğlanlar pəncərəni qırıb qaçırlar. Onlar pəncərədən həyətə düşüb üz tuturlar meşəyə. Az gedirlər, çox gedirlər, çatırlar bir bulağın başına. Su içib uzanırlar. Birdən səs eşidirlər. Oyanırlar ki, ataları durub başlarının üstündə. Görüşüb əhvalatı deyirlər. Sonra üçü birlikdə evə gedirlər ki, tacirlə arvad yeyib-çirlər. Kişi arvadı və taciri öldürür. Oğlanları ilə şad-xürrəm yaşamağa başlayırlar.

ŞAH İSMAYIL VƏ QIZIL BALIQ

Biri var idi, biri yox idi, bir padşah var idi. Bir gün bu padşahın gözləri tutulur. Dünyanın dörd bir yerindən say-seçmə loğmanlar gətirirlər və onların hamısı deyir ki, onun dərmanı balıqlar padşahı qızıl balığın yağıdır. Balıqçılar dərya demir, dəniz demir, çay demir, tor atırlar ki, qızıl balığı tutsunlar, amma qızıl balığı tuta bilmirlər. Padşahın oğlu İsmayıl da atın belində bu balıqçıların yanınca dolanırdı ki, atasının dərдинin dərmanı tez tapılsın. Qoca balıqçı gölə tor atıb gözləyirdi. Bu vaxt İsmayılı görüb ayağa qalxdı:

- Şah oğlu, toru sənin bəxtinə atmışam, allahını çağır. Sənin atanın dərdi hamımızın dərdidir.

İsmayılın atın belindən enməyi ilə qızıl balığın tora düşməyi bir oldu. Balıqçı sevincindən ağlamağa başladı. Şah oğlu İsmayıl qızıl balığı əlinə alıb diqqətlə onun gözlərinə baxdı. Sanki o gözlər deyirdi:

- Ay şah oğlu, onsuz da atan qocalıb, o öləndən sonra sən onun yerinə şah olacaqsan. Mən isə bütün balıqların şahıyam və mən öləndən sonra balıqlar şahsız qalacaq, çünki ikinci bir qızıl balıq yoxdur və bundan sonra da olmayacaq. İsmayıl qızıl balığı suya atdı. Balıqçı haray-həşir qopardı ki, bu saat gedirəm şahın hüzuruna. Ona deyəcəyəm ki, oğlun İsmayıl sənə xəyanət etdi. İsmayıl artıq onun bu ölkədə yaşamağının mümkün olmadığını görüb baş alıb ayrı bir diyara getdi. Yolun qırağında bir ağac var idi. İsmayıl atdan düşüb onun kölgəsində dincini alan vaxt oraya bir yolçu da gəldi. Adı Mahmud olan bu yolçu ilə İsmayıl xeyli dərdləşdi. Mahmud dedi:

- Qardaş, ikimiz də dərd əhliyik. Burda oturmaqdan bir şey çıxmaz, dur düşək yola, şəhərə də lap az qalıb. Orda mənim bir xalam var idi. Öləndən sonra ev-eşiyini, var-dövlətini mənə vəsiyyəət edib. Sən də mənimlə birlikdə o evdə qalarsan, görək başımıza nə gəlir.

İsmayıl Mahmudla birlikdə həmin şəhərə gəldilər. Mahmudun xalasının vəsiyyəət elədiyi evi tapıb orda qalmağa başladılar. Bir gün şəhərə xəbər yayıldı ki, padşahın qızının dili tutulub, kim onu sağaltsa padşah qızını ona verəcək. Sağalda bilməyən isə boynu vurulacaq. Mahmud İsmayıla dedi:

- İsmayıl, qardaş, o qızı sağaltsan, sən sağalda bilərsən. Bu fürsəti əldən vermək olmaz. İsmayıl nə qədər etiraz eləsə də Mahmud dediyindən dönmədi.

- İsmayıl, qızın dilini sənin gözəlliyin açacaq. Sən mənə inan. Bir də inan ki, dost daşı baş yarmaz.

İsmayıl çarəsiz qalıb padşahın hüzuruna gəldi. Onun qızını sağaldacağını bildirdi. Şah onunla da şərtini kəsdi ki, bax, qızını sağalda bilməsən boynun fərmandı. İsmayıl razılaşdı.

İsmayılı qızın yanına gətirdilər. O, qıza salam verən kimi qız salamı aldı. Padşah və vəziri heyrət бүрүdü ki, bir salamlı da dil açılmış. İsmayıl evə bir az göz gəzdirib divardakı xəncəri gördü. Üzünü xəncərə tutub dedi:

- Ay xəncər, bir söhbət elə qulaq asaq.

Xəncər divardan o yana bu yana tərpəşib söhbətə başladı:

- Dörd qardaş var imiş. Onlardan birinin bir qız əyalı, o biri qardaşlarının isə hərəsinin bir oğlan əyalı var imiş. Bu üç əmioğlunun üçü də əmiqızıya vurulurlar. Qız onların

qarşısında belə bir şərt kəsir ki, üç illiyə səfərə çıxın. Hərəniz bir peşə öyrənib qayıdın. Hansınızın sənəti xoşuma gəlsə, ona ərə gedəcəm. Əmioğlanları şərti qəbul eləyib səfərə çıxırlar. Biri ürəyində fikirləşir ki, yaxşı rəmmal olub qayıdaram, birini fikir alır ki, məndən heç nə olmayacaq, bu səfəri havayı edirəm. Bu minval ilə onlar uzaq bir ölkəyə gəlib çatırlar. Ürəyində həkimlik sənətini tutan əmioğlu kamil bir loğmandan dərs alır. Axırda loğman ona bir alma da bağışlayır və deyir ki, bu almanı ən ağır xəstəyə yedirtsən şəfa tapacaq. Rəmmal olmaq istəyən əmioğlu ən məşhur rəmmaldan bu sənətin sirlərinə yiyələnir. Axırda ustadı ona bir ayna da bağışlayır və deyir ki, ürəyində kimi fikirləşsən onun əksini bu aynada görəcəksən. Ürəyində heç bir arzusu olmayan tənbel əmioğlu isə ona-buna nökrəçilik eləyib boğazını ancaq dolandırır. Bir gün yadına düşür ki, vətənə qayıtmaq vaxtı çatıb. O, tələsik yola düzəlir və ha daban basır, görür ki, yolu heç yarı da eləməyib. Onu dar ayaqda görən qırğı ağzındakı sehrli xalçanı onun qabağına atır. Tənbel əmioğlunun xalçaya minib «Süleyman peyğəmbər eşqinə əmioğlanları ilə razılaşdığım dağın yanında olmaq istəyirəm» - deməyi ilə həməən yerdə olmağı bir oldu. Gördü ki, hələ əmioğlanları gəlib çıxmayıblar. Bir azdan onlar da gəlib çıxdılar. Həkim əmioğlu özünü bir xeyli öyəndən sonra növbə rəmmal əmioğluya çatdı. O, aynanı çıxarıb əmisi qızını könlündən keçirdi və baxdı ki, o, can üstədir. Həkim əmioğlu deyir:

- Paho! Bu alma ona çatsaydı, o ölməzdi. Ancaq bu dar macalda ona necə yetişə bilərəm ?

Tənbel oğlan onların ikisini də sehrli xalçaya

mindirir, bir göz qırpımında onlar qızın yanında oldular. Qız almanı yeyən kimi şəfa tapır. İndi, ay mənim söhbətimi dinləyənlər, deyin görək qız bu üç əmoğlunun hansına çatmalıdır?

Xəncərin sualına əvvəlcə padşah cavab verdi:

- Qız rəmmala çatmalıdır. Çünki onun aynası olmasaydı, qızın can üstə olmağını bilməzdilər.

Vəzir dedi:

- Mənim təbirimcə qız sehrli xalçası olan əmoğluya çatmalıdır. Çünki onun sehrli xalçası olmasaydı, onlar qızın qırxı çıxana qədər ancaq gəlib çatardılar.

Padşahın qızı dedi:

- Yox, siz ikiniz də düz demirsiniz. Qız həkim əmoğluya çatmalıdır. Onun alması olmasaydı, qız şəfa tapmazdı.

Xəncər padşahın qızının sözünü təsdiqləyib söhbətini qurtardı. İsmayıl ayağa qalxıb qıza bir az dərman verib dedi:

- Sabah yenə gəlib xəstəyə baş çəkəcəm. İki günə kimi qız tamam-kamal sağalacaq.

Şahla vəzir İsmayılı yola saldılar. İsmayıl gəlib hər şeyi dostu Mahmuda nağılladı. Səhər yenə İsmayıl padşahın qızına baş çəkməyə gəldi. Xəstə ilə hal-əhval tutduqdan sonra otağa göz gəzdirib, üzünü divardan asılmış xalçaya tutdu:

- Xalça, bir söhbət elə qulaq asaq.

Xalça divardan bir az silkələnib söhbətə başladı:

- Bir dülgər, bir dərzi, bir həkim səfərə çıxıblarmış. Onlar bir meşədə gecələməli olurlar. Razılaşırlar ki, hərəməz üç saat oyaq qalıb keşik çəkək ki, qurd-quş bizi yəməsin. Dərzi ilə həkim yatır, dülgər keşik çəkir. Dülgər baxır ki,

onu kor yuxu aparır. Başı qarışsın deyə boxçasını açıb alətlərini götürür və başlayır bir ağacdən qız heykəli düzəltməyə. Heykəli elə yonub düzəldir ki, iki göz istəyir ki, tamaşa edə. Bu vaxt dülgərin keşik çəkmək vaxtı qurtarır. O, dərzi yuxudan oyadır ki, onun yerində yatsın. Dərzi başlayır keşik çəkməyə. Birdən gözləri dülgərin düzəltdiyi heykələ sataşır. Dərzi elə bilir ki, bu həqiqətən qızıdır. Ancaq qız çılpaq olduğu üçün ona yaxınlaşmağa utanır və qərara gəlir ki, ona paltar tiksın. Tez dərzi boxçasını açıb iynə-sap, parça götürüb ona yaraşqlı bir don tikir. Donu onun əyninə geyindirəndə görür ki, bu qız heykəlidir. O dəqiqə başa düşür ki, bu heykəli dülgər düzəltdişi imiş. Dərzinin də keşik çəkmək vaxtı qurtarır. O da həkimi yuxudan durquzur ki, onun yerində yatsın. Həkim başlayır keşik çəkməyə. Birdən gözü bu «qıza» sataşır, hayıl-mayıl olur. Yaxına gəlib onu dindirir, görür ki, bu qız heykəldir. Həkim fikirləşir ki, burda mənim iynəm, dərmanım kara gəlməz, yoxsa bu heykələ can verərdim. Həkim gözə görünməzə yalvarır ki, qız heykələ can versin. Həkimin duası qəbul olunur. Bu vaxt dülgərlə dərzi də oyanır. Qızın üstündə mübahisə edirlər.

Ey qulaq asanlar, siz deyın görək, qız kimə çatmalıdır?

Padşah dedi:

- Əsas işi dülgər başlayıb. Dülgərin əl qabiliyyətinin hesabına qız elə gözəl olub. Ona görə də qız dülgərə çatmalıdır.

Vəzir içini arıtlayıb sözə başladı:

- Məncə, qız dərziyə çatmalıdır. Axı müsəlmanıq. Qızı abıra salan dərzi olub.

Padşahın qızı dedi:

- Siz yenə yanılırsınız. Qız həkimə çatmalıdır. Çünki o, həkimin duası ilə cana gəlib. Cansız heykəl huri də olsa, kimə lazımdır? Divardakı xalça qızın cavabını doğru sayıb söhbətini tamama yetirdi.

İsmayıl ayağa qalxıb padşahın qızına dərman içirtirdi və dedi:

- Padşah sağ olsun, sabah da gəlib qızınıza baş çəkəcəm. Sabah axırıncı gündür. Qızınız tamam-kamal sağalacaq.

İsmayıl gəlib hər şeyi dostu Mahmuda nağılladı. Səhəri gün İsmayıl padşahın qızının yanına gəldi. Otağa göz gəzdirdi, üzünü çırağa tutdu:

- Ay çıraq, bir söhbət elə, qulaq asaq.

Çıraq işarib söhbətinə başladı:

-Bir kişi qızını zorla sevmədiyi bir adama ərə verir. Toy gecəsi qız dərmini açıb ərə gəldiyi oğlana deyir. Oğlan qızın ayrı bir adamı sevməsini bilib pərt olur. O, qıza deyir ki, sənə toxunmaram, mənə sevməyən adamı özümə zorunan arvad edəmmərəm. Qapı açıqdı, hara istəyirsən get. Qız baş alıb evdən çıxır. Yolda bir şir qıza hücum edir. Bu yandan bir pəhlivan çıxıb şiri boğur və qızı xilas edir. Qızın sevdiyi oğlan da bu biri tərəfdən çıxır. Qıza qapının açıq olduğunu göstərən oğlan da qızın onun kəbinli arvadı olduğunu yadına salıb tez onun dalınca yüyürdü. Əlqərəz, bu oğlan da gəlib onların yanına çatdı. Qızın üstündə üç oğlan ecəşməyə başladı. Ey söhbətə qulaq asanlar, siz deyın görək qız kimə çatmalıdır?

Padşah dedi:

- Pəhlivan olmasaydı,qızı şir yeyəcəkdi. Ona görə də pəhlivanın olmalıdır.

Vəzir dedi:

- Qız ərə verilən oğlanın olmalıdır. Çünki, şəriətə görə, onların arasında kəbin kəsilib.

Padşahın qızı dedi:

- Siz yenə də yanılırsınız. Qız nə ərə getdiyi oğlanı, nə də pəhlivanı sevmir. Qız onu sevən oğlanın olmalıdır.

Çıraq işarib qızın cavabının doğru olduğunu təsdiqlədi və söhbəti tamama yetirdi.

İsmayıl yenidən qalxıb padşahın qızına dərman içirdib dedi:

- Padşah sağ olsun, ta qızınız tamam sağalıb. Mən borcumu yerinə yetirdim. Bundan sonrakı məsləhət sənindir.

Padşah dedi:

- Get hazırlaş. Sabahdan qızımı sənə verib qırx gün, qırx gecə toy eliyəcəm.

İsmayıl gəlib hər şeyi dostu Mahmuda nağılladı. Mahmud dedi:

- Toydan sonra qıza toxunma. Səbəbini sonra deyərəm.

Padşah qırx gün, qırx gecə toy eləyib, qızını İsmayıla verdi. İsmayıl dostunun tapşırığına əməl eləyib qıza toxunmadı. Bir gün İsmayıl Mahmudun məsləhətiylə səfərə çıxmaq üçün padşahdan izin aldı. İsmayıl, padşahın qızı və Mahmud yola düzəldilər. Onların yanında çəkiddən yüngül, qiymətdə ağır dörd at da var idi ki, daş-qaşla yüklənmişdi. Onlar gəlib birinci dəfə görüşdükləri ağacın yanına çatdılar. Mahmud dedi:

- İsmayıl, qardaş bu ağac sənə tanış gəlir?

İsmayıl əlini ağacın budağına atıb dedi:

- Ay qardaş, necə gəlmir? Biz bu ağacın altında əhd-peyman bağlayıb dost olmuşuq.

Mahmud dedi:

- İndi də biz bu ağacın altında ayrılmalıyıq. Ancaq ayrılmamışdan qabaq hər şeyi yarı bölməliyik.

İsmayıl dedi:

- Mahmud, qardaşım, sən mənim yolumda çox zəhmət çəkmisən. Padşahın qızından başqa yerdə qalan hər şeyi sənə verib gedirəm. Halal xoşun olsun.

Mahmud dedi:

- Sən nə danışırısan? Mən dedim ki, hər şeyi yarı bölməliyik, daş-qaşları da, padşahın qızını da. Özüm də fikir verirəm ki, sən bu padşahın qızından qopmaq bilmirsən. Birinci elə onu yarı böləcəyik. Yadındamı, sənə demişdim qıza toxunma. Mahmud sözünü qurtaran kimi qılncı sıyırıb qızın başının üstünə qaldıranda qızın ağzından bir qara ilan qıcılıyla çıxıb ağaca dolaşdı. Mahmud qılncı belinə taxıb İsmayılı qucaqladı.

- Mən özüm elə etdim ki, qızın qarnındakı ilandan onun yaxasını birdəfəlik qurtaram. Daha bu qıza zaval yoxdur. Qızı da götür, daş-qaşları da, birbaşa get gözləri tutulmuş atanın yanına. Al bu bir xışma torpağı da sürət onun gözüne, qoy dünya işığına həsrət qalmasın.

İsmayıl dedi:

- Mahmud, qardaşım, dediklərini yerinə yetirəcəyəm, ancaq məni bu sirdən halı et görüm sən kimsən?

Mahmud dedi:

- Mən sənə əlinlə ikinci dəfə həyata qayıdan qızıl balığam. Sözü tamama yetirib yox oldu. İsmayıl padşahın qızını da götürüb atasının yanına gəldi. Ovcundakı torpaqdan onun gözlərinə sürtdü. Handan-hana kişinin gözləri açıldı. O, oğlu İsmayılı tanıyıb bağrına basdı. İsmayıl başına

gələnlərin hamısını atasına nağılladı. Atası İsmayıl ilə padşah qızına təzədən qırx gün, qırx gecə toy elədi. Onlar yeyib içib xoşbəxt yaşadılar. Siz də yeyib içib xoşbəxt olun.

VƏTƏN VƏ CƏLAYVƏTƏN

Biri varmış, biri yoxmuş, Heydər adlı bir kişi varmış. Bu kişi pəhlivan kimiymiş. Ancaq nə faydası, iş yox, güc çox. Bilmirmiş neyləsin. Bir gün arvadına deyir:

- Mən iş axtarmaq üçün səfərə gedirəm. Oğlum olsa, evdəki polad bilərziyimi böyüyəndə bağla qoluna. Qoy gəlib məni tapsın. Heydər sözünü tamamlayıb yola düşdü. Az getdi, çox getdi, gəlib bir quyuya rast oldu. Quyunun ağzında iri bir dəyirman daşı varıydı. O, əlini daşa atdı, nə qədər güc verdi, onu yerinnən üzəmmədi. Məcbur qalıb daşın yanından bir oyuq açıb quyuya düşdü. Gördü quyunun içindən bir lağım açılıb. Heydər lağımınan gəlib bir bağa çıxdı. Ağzında sənə bağ deyirəm ha, elə öl, qal burda. Bax bağ həylə bağdı. Can dərmanı axtarsaydın, o bağda tapardın. Bağdan bir ağac aralıda bir otaq varıydı. Heydər otağa girəndə gördü ki, qoca dev pambığın içində xəşəllənib uzanıb. Heydəri görcək dedi:

- Anava qurban olasan, bura quş gəlsə, qanad salar, qatır gəlsə, dırnaq. Oğlum ağ dev indi harda olsa gələcək, qaç canıvı qurtar.

Qoca devin ağzından söz qurtarmağıynan ağ divin gəlməyi bir oldu. Onlar bir xeyli tutaqlaşdılar. Axırda ağ dev onu üstələyib öldürdü. İndi sənə kimnən deyim, Heydərin arvadından. O, bir oğlan doğmuşdu. Atası vətəndən didərgin düşdüynə görə uşağın adını Cəlayvətən qoymuşdu. Cəlayvətən 17-18 yaşına dolanda anası polad bazubəndi onun qoluna bağlayıb ərinin dediklərini oğluna danışdı. Cəlayvətən yola düşdü. Gəlib həməən quyunun yanına çatdı. Əlini daşa atan, həməən bayaq ha daşı dik

qaldırıb kənara tulladı. Quyunun içinə girib eyzən atası kimi həmin lağıma gəldi. Bağı görüb ağlı başından oynadı. Birdən gözləri otağa sataşdı. Bayaq ha qapısını təpiklə açıb içəri girdi. Qoca dev pambığın içindən başını qaldırdı:

- Anan ölsün, indi oğlum ağ dev dəmhadəmdi gələ, vaxtıykən qaç canıvı qurtar. Neçə il bundan əvvəl sən kimi bir pəhlivan da gəlmişdi, sözümə qulaq asmadı. Ağ dev gəlib onu param-parça elədi. Gəlsə səni də tikə-qulaq eliyəcək. Cəlayvətən ürəyində fikirləşdi ki, sən ölməyəsən, ağ devin öldürdüyü pəhlivan elə mənim atam imiş. Elə bu vaxt ağ dev nərildəyə-nərildəyə özünü yetirdi. Onlar tutaşdılar. Ağ dev nə qədər nərildədi, nə qədər guruldadı, Cəlayvətənə üstün gələmmədi. Cəlayvətən dartıb onun sağ qulağını xartıltıyla çıxartdı. Ağ dev bayaq ha tireymeş yerə yığıldı. Cəlayvətən onun başını bədənindən qopartdı. Cəlayvətən ürəyində götür-qoy elədi ki, bura çox yaxşı yerdi, gedib anamı da götürüb gətirim. Cəlayvətən dev qalan otağın qapısını bağlayıb anasının yanına qayıtdı. Nağılçı dili yüyrək olar, deyirlər. Oğlan anasını da götürüb gəldi. Anası da bağı görüb hayıl-mayıl oldu. Cəlayvətən devin qaldığı otağın qapısını açıb onu anasına göstərdi. Onlar kef-damağnan ömür sürüb, gün keçirdilər. Siz də xoş günlər görüb, uzun ömür sürəsiniz.

ŞAH OĞLU ŞAH ABBASIN ÖLÜB DİRİLMƏSİ

Biri var idi, biri yox idi, bir yəhudi var idi. O rəmmallıqda ad çıxarmışdı. Bu sənətdən o qədər var-kar qazanmışdı ki, ta olmayan kimi. Yəhudinin gözəl bir qızı var idi. Qız hiss elədi ki, atasının gözü elə pərdələnib ki, ona tamah salır. Qız rüsvay olmamaqdan yana atasından gizlin baş alıb evdən qaçdı. Bir neçə mənzil yol aşdıqdan sonra gəlib meşəyə girdi. Susuzdan dili-ağzı təpimişdi. Odur ki, başladı su axtarmağa. Gördü bir bulaq var, suyu ayna kimi. O ki var sudan içib, bir ağacın altına çəkildi. Sən demə bu meşə şahın imiş. Şahın qul-qaravaşı qızı su içən zaman görüb. Qaravaşdan şaha xəbər olan kimi, nökrə-naib tökülüşdü meşəyə, qızı tutub saraya gətirdilər. Şah qızı görən kimi ağlını itirdi. Handan-hana özünə toxtaxlıq verib onunla söhbətə başladı. Qız başına gələn qəzavü-qədəri ona nağılladı. Şah ona evlənməyi təklif etdi. Qız razılığını bildirdi və o gündən şahın halalca arvadı oldu. Həftələr dolandı, aylar keçdi, qızın bir oğlu oldu. Şah onun adını Abbas qoydu. Ər-arvad burda uşağın nazıynan oynamağında olsunlar, sənə kimdən deyim, yəhudidən. Yəhudi rəmmal olmağının hesabına qızının yerini tez tapdı və gəlib şahın sarayının qabağındakı ağ daşın üstündə oturdu. Şah küləfirəngidən onu gördü və göstəriş verdi ki, onu hüzuruna gətirsinlər. Onu şahın hüzuruna gətirdilər. Yəhudi dedi:

- Şah sağ olsun, mən bir rəmmalam. Razi olsan sarayında qalıb can-başla sənə qulluq eliyərəm.

Şah dedi:

- Yaxşı, qal sarayımda işlə. Onsuz da mən çoxdandır ki,

yaxşı bir rəmmal axtarıram. Yəhudi hər gün təzə bir yenilikdən xəbər verməyinən şahın gözüne girdi. Vəzir-vəkil qaldı bir yanda, yəhudi oldu şahın sağ əli. Bir gün yəhudi gecəyarısı uşağın otağına girdi, onun hülqumunu kəsib xəncəri qızının balıncının altına qoydu. Səhər qız durdu ki, uşağı əmizdirə, gördü ki, onun başını kəsiblər. Yəhudi qızı elə sarsıntı keçirdi ki, deyərdin bəs yüz ilin dəlisidir. Allah bala dağını heç kimə göstərməsin. Müsəlmanlığı qəbul eləmiş yəhudi qızı başı kəsilmiş körpəsini görəndə dəli olmayaydı, neyləyəydi. Xəbər şaha çatdı. Elə bil onun başına bir qazan qaynamış su əndərdilər. Şah rəmmalları çağırırdı ki, bu işin üstünü açsın. Rəmmal dedi:

- Şah sağ olsun, bu işi sənin öz arvadın eləyib. Xəncəri də balıncın altına qoyub. Sənin arvadında bir xəstəlik var, o xəstəliyin əlamətləri gələndə, o, dəli olur. İnan ki, bir gün də sənin başıvı kəsər. Şah kənardan fikir verdi ki, doğrudan da, arvadı dəli kimi ün təpir. Odur ki, rəmmalın dediyinə inandı, dedi:

- Mən şaham, əlimi arvad qanına batırmaram. Həm də deyərlər ki, görəsən arvadımı nə üstündə öldürdüm. Ona görə də başı kəsilmiş uşağı onun kürəyinə bağlayıb apar sal meşəyə. Qoy qurda-quşa yem olsun. Şahın əmrini yerinə yetirdilər. Sevincindən rəmmalın çiçəyi çırtlayırdı. O burda sevinməyində olsun, sənə deyim qızdan. Qız handan-hana özünə gələndə, gördü meşənin ortasındadı. Gözünün yanıycan baxdı ki, başı kəsik oğlu kürəyinə çatılıb. Bir az da özünə gəlib, fikir verdi ki, qollarını qələm eliyiblər. Bala dağı bir yandan, öz dərdi bir tərəfdən onu yandırır-yaxırdı. Bir təhər ayağa qalxıb su axtarmağa başladı. Meşəni bir

xeyli dolaşandan sonra bir çarhovuz gördü. Çarhovuza yaxınlaşdı, qolları qələm olduğundan, aşağı əyildi ki, dodaqları suya çatsın. Bu vaxt uşaq kürəyindən suya düşdü. Qeybdən səda gəldi:

- Uşağı sudan çıxart.

Qız istədi deyə ki, axı mənim qollarım qələm olub, baxıb gördü ki, qolları yerindədir. Tez əlini atıb uşağı sudan götürdü, gördü ki, uşaq da dirilib. O, oğlunu bağrına basıb o ki, var öpüb-oxşadı. Sonra Allahın dərğahına əl tutub dua elədi. Qız uşağı qucağına alıb bu meşədən çıxdı. Az getdi, çox getdi, gəlib bir şəhərə çatdı. Soraqlaşib məscidin yerini öyrəndi və üz tutdu Allahın evinə. Qapıda dayanmış nurani qocaya dedi:

- Allah mənim dadıma yetdiyinə görə, əhd eləmişəm ki, ömrümün axırına kimi məscidi süpürüm. Qız o gündən məsciddə qaldı. Oğlu gündən-günə böyüyürdü, artıq on beş yaşı var idi. Bir gecə oğlan yuxudan hövlək qalxıb, anasını oyatdı:

- Ana, yuxuda gördüm ki, Quran oxuyuram.

Səhər açılanda qız oğlunun yuxusunu axunda nağıl elədi. Axund müqəddəs kitabı gətirib onun oğluna verdi. Oğlan başladı avazla oxumağa. Axund dedi:

- Allaha da qurban olum, onun möcüzəsinə də. Oğul adın nədi? Oğlan dedi:

- Adım Abbasdır.

- Abbas, bu gün azanı sən verərsən. Görək mübarək səsin necədi.

Abbas günorta azanın verdi. Onun cingiltili səsinə hamının matı-mutu qurudu. Axundun göstərişilə analaya məsciddə ayrıca bir yer verib, onlara xidmətçilər

ayırdılar. Oğlan böyüdükcə onun şan-şöhrəti də artırdı. Abbasın şöhrəti şahın da qulağına çatdı. Şah vəziri və rəmmalı yanına çağırıb dedi:

- Hazırlaşın, sabah gedək o məscidi ziyarət eləyək, həm də onları öz gözümlə görək.

Şah, vəzir və rəmmal gəldilər həməən məscidə. Onlar oğlanın azan verməyinə valeh oldular. Şah dedi:

- Oğlan minbərdən düşəndə, deyin ki, şah səni gözləyir. Oğlan şahın yanına gəldi, əl verib görüşdülər, sonra ağayana buyurdu:

- Şah sağ olsun, mənə görə nə qulluğunuz var?

Şah dedi:

- Bizi bir gecəliyə evinizdə qonaq saxlasan çox məmnun olaram.

Oğlan dedi:

- Şah sağ olsun, burda gözləyin, gedim görüm anam razılıq versə, gəlib sizi aparım. Oğlanın getməyiynən qayıtmağı bir oldu.

- Anam razıdır, deyir, Allah qonağına qapı bağlayanın qapısı çırpıla qalar.

Oğlan onları evə gətirdi. Qız evin ortasına pərdə çəkmişdi. Pərdənin bir qırağından baxdı ki, gələn qonaqların biri onun atası, biri əri, o biri də ərinin vəziridi. Qonaqlar yerlərini rahatlayıb əyləşəndən sonra şah oğlana üz tutdu:

- Bu gün bura sənin səsin və kəlamının sehrinə düşüb gəlmişik. İndi bir söhbət elə qulaq asaq. Oğlan pərdənin arxasından anasının yüngülvarı öskürməyindən onun nəyə işarə etdiyini başa düşüb dedi:

- Şah sağ olsun. Bizdə əvvəlcə söhbəti böyük eylər. İcazə

verin, anam bir söhbət eləsin, qulaq asaq. Şah dedi:

- Buyursun, buyursun.

Qız dedi:

- Mən söhbəti qurtarmamış heç kim çölə çıxmamalıdır. Şah dedi:

- Oldu, sən söhbətini bitirməyincə bir adam çölə çıxa bilməz.

Qız pərdənin dalında söhbətinə başladı. Qız başına gələnlərin hamısını nağıllayıb, pərdənin dalından çıxdı. Şah vəzirə əmr elədi:

- Rəmmalın əl-ayağını kırıqla bağla.

Oğlu Abbası bağrına basıb duz kimi yaladı. Arvadını və oğlunu götürüb saraya gəldi. Şah əmr elədi, tonqal qaladılar, yəhudi rəmmalları oda atıb yandırdılar. Onlar yeyib-içib yerə keçdi, siz də yeyib-içib dövrə keçin.

ABDULLA İLƏ MEHRİBAN SULTAN

Biri var idi, biri yox idi, bir padşah var idi. Bu padşahın var-yoxu Abdulla adlı bir oğlu var idi. Abdulla uşaq vaxtından bir otaqda saxlanılırdı. Uşaq gün işığı görmürdü.

Abdullaya dayələr baxırdı, bir molla da ona şəriət dərsi verirdi. Bir gün necə olursa qapı açıq qalanda otağa gün işığı düşür. Abdulla durub nə qədər eləyirsə işığı tuta bilmir. Mollası gəlib görür ki, oğlan ora-bura özünü çırpıb əldən salır. Molla elə başa düşür ki, Abdullanın başına hava gəlib. Odur ki, deyir:

- Vay, evim yıxıldı, şah dədəmi yandıracaq.

Molla sonra başa düşür ki, Abdulla günün işığı ilə əlləşir. Molla deyir:

- Oğul, o gün işığıdı, niyə özünü həlak edirsən?

Abdulla deyir:

- Gün işığı nədi?

Molla onu başa salır ki, hər yer sənin otağın kimi deyil. Ay var, gün var, gözəl ölkələr, vilayətlər var. Şah baban səni tapşırıqla qaranlıqda saxladıb.

Abdulla deyir:

- O dediklərin yaxşı şeylərdi?

Molla deyir:

- Bəli, onlar yaxşı şeylərdi.

Abdulla hirsələnir ki, bəs indiyə kimi onları mənə niyə göstərməmişən? Bu saat məni apar dediklərini göstər, görüm onlar nə olan şeydi. Molla Abdullanın sözlərini Hatəm şaha çatdırır. Hatəm şah istəyir razı olmasın, ancaq sonra fikirləşir ki, Abdulla onun gözünün ağı-qarası bircə

oğludu. Qoymasa onun qəlbini qıracaq. Odu ki, bir yüngül atlı qoşun verib molla ilə birlikdə onları yola salır.

Abdulla dəstəsi ilə gəzə-gəzə gəlib bir yurda çatır. Görür burda çoxlu çadır qurulub. İlk çadırın qabağına çatanda on dörd gecəlik ay kimi bədirlənmiş gözəl bir qız çıxır. Qız nə qız, aya deyir sən çıxma, mən çıxım, günə deyir sən çıxma, mən çıxım. Gəl məni gör, dərdimdən öl. Adam deyir ki, yemiyim- içməyim buna tamaşa edim. Abdulla bir könüldən min könülə qıza vuruldu. Qız da baxıb gördü ki, vallah bu atlıların içində bir oğlan var ki, bığ yeri yenicə tərleyib, elə boy-buxunu var ki, heç firəngi-ərəbi gəzsən bu nişanda adama rast gəlməzsən. Qız da oğlana vuruldu. Qızın başındakı qırx kənz məsələni başa düşüb onu tez oradan apardılar. Kənzilər gedib məsələni qızın qardaşına danışdılar. Qızın qardaşı tapşırırdı ki, çadırları söküb qəflə-qatıra yükləsinlər. Qız vəziyyəti belə görüb bir namə yazıb qoyur daşın altına, işarə ilə yerini oğlana bildirir. Abdulla bir istəyir qızı onlardan zorla alsın, ancaq mollası imkan vermir. Deyir ki, sən əmanətsən, başına bir iş gələr, mən Hatəm şahə nə deyərəm. Abdulla çar-naçar razı olur. Gedib naməni daşın altından götürüb oxuyur. Görür qız yazıb ki, məni istəsən dalımca gələrsən. Adım Mehriban Sultandı, Kirman şahının qızıyam.

Mehriban Sultanın qardaşı qızın yerini dəyişib ayrı bir yerdə əylənir. Mehriban Sultanın yerini dəyişsələr də Abdulla əl çəkmir, bu yolla gəlib çatırlar Kirman şahının səddinə.

Burda molla Abdullaya deyir:

- Abdulla, gəl burdan qayıdaq. Bura Kirman torpağıdı. Qoşunumuz da çox azdı, davaya düşsək məğlub olacağıq.

Abdulla sözə baxmır, gedib Kirman şahının qoşunu ilə vuruşur. Lakin qoşundan nə qədər qırılsa dalı qurtarmır. Kəmənd atıb Abdullanı atdan salıb tuturlar. Abdullanı bir sandığa qoyub deryaya atırlar. Abdullanın başında olanları da əsir edirlər. Derya sandığı aparıb bir qayaya vurur, sandıq sınır. Abdulla sandığın bir parçasının üstündə qalır. Dərin fikir, xəyal içində bir də görür ki, bir ağ quş gəlib onun başına qonur. Abdulla quşun lələyindən birini çəkir, yumurtasının sarısı ilə məktub yazıb quşun boynuna bağlayır. Yazır ki, «Əzizim Mehriban Sultan, deryada sandıq parçasının üstündəyəm. Tez bir çarə tap».

Quş məktubu aparıb düz Mehriban Sultanın pəncərəsinə qonur. Mehriban Sultan quşu tutub məktubu açır. Bilir ki, Abdulla dardadı, onu çağırır. Mehriban Sultan zindanbana çoxlu qızıl verib əsirləri buraxdırır. Əsirlərə tapşırır ki, Abdulla darda olduğu deryanın kənarına getsinlər. Özü də gəzmək bəhanəsi ilə bir dəstə kənizlə həmin yerə gəlir. Mehriban Sultanın tapşırığı ilə bir gəmi düzəldirlər. Sonra da gəmini deryaya salırlar. Gəlib Abdullanın yanına çatıb onu xilas edirlər. Abdulla sahilə Mehriban Sultanla görüşür. Xəbər gəlib Kirman padşahına çatır. Şah onların dalınca qoşun salır. Ancaq onları tapa bilmirlər. Abdulla Mehriban Sultan ilə gəlib atasının olduğu torpağa çatır. Abdullanın atası oğluna qırx gün, qırx gecə toy vurdurur, onu Mehriban Sultanla evləndirir. Onlar muradlarına çatırlar. Siz də yeyin, için, muradınıza çatın.

TACİRBAŞI HÜSEYNİN NAĞILI

Biri vardı, biri yoxdu, qədim əyyamlarda bir padşah vardı. Bu padşah üzdən xoşsifət olsa da, batindən çox zülmkar, qisascıl və əzazıl idi, onun ipinin üstünə odun yığmaq olmazdı. Hirsi tutanda padşahı dindirmək olmurdu. O çox kinli adam idi.

Günlərin bir günü padşah dəlləyi yanına çağırır. Dəllək onun başını qırxır. Padşah aynaya baxıb görür ki, başında bir neçə ağ tük var. Ağ tüklərin görünməsini qocalıq əlaməti sayan padşah dərindən köks ötürüb qüssələnir. Bunu hiss edən baş vəzir soruşur:

- Qibleyi – aləm sağ olsun, bu qədər var – dövlət, cah – cəlal ki, səndə var, sən dünyanın ən xoşbəxt adamısan, heç sənə kimi adama da qəmgin olmaq yaraşar?

Padşah deyir:

- Vəzir, mənim xoşbəxtliyimdən dəm vurursan, amma heç bir demirsən ki, bu gün – sabah ömrümü bağışlayacam, onda mənim çırağımı kim yandıracaq? Kim məndən sonra bu var – dövlətə sahib olacaq? Bu dərd məni çox düşündürür, mən qüssələnməyim nə edim?

Baş vəzir deyir:

- Qibleyi – aləm acların qarnını doydursa, yetim – yesirə pay versə, o bir olan Allah payını ondan əsirgəməz.

Bu fikir padşahın beyninə batır. O, vəzirə deyir ki, aç xəzinənin qapısını, yetim – yesirə pay ver, yeddi yol ayrıcında qazan asdır, bəlkə Allah – tala mənə üz tuta, bir şirin pay verə. Baş vəzir padşahın dediyi kimi də edir. O, yeddi yol ayrıcında qazan asdır, ac – yalavacın qarnını

doyurur, xəzinədən kasıb və kimsəsizlərə pay verir. Padşah qırx günün hər birini hərəmxanadakı arvadların biri ilə keçirir. Aradan xeyli vaxt keçir, amma padşahın övladı olmur ki, olmur. Padşah baş vəzirin məsləhəti ilə gördüyü işlərə peşimançılıq çəkir, onu lə'nətləyir. Baş vəzirlə arası olmayan ikinci vəzir bu fürsəti əldən vermir. O, özünü padşahın yanına salıb deyir:

- Qibleyi – aləm, bilin və agah olun ki, baş vəzir sizin fərmanınızı yerinə yetirməyib. O, xəzinənin çox az bir hissəsini camaata paylayıb, qalanını isə özü mənimsəyib. Baş vəzir qocaldığınızı görüb özünə var – dövlət toplayır ki, sizin yerinizə keçsin.

Padşah bu sözlərə inanıb cin atına minir. O, baş vəziri yanına çağırır deyir:

- Vəzir, mən səni namuslu adam bilirdim. Amma indi görürəm ki, sən mənim fərmanımdan istifadə edib, xəzinəni əlində toplamısan, fikrin də mənim yerimə keçməkdir. Özün gördün ki, Allah – tala da məni sevindirmədi. İndi ya sənin boynunu vurduracağam, ya da xəzinəni necə dağıtmısan, eləcə də yerinə toplamalısan.

Bu sözləri eşidən baş vəzirin ürəyindən qara qanlar axmağa başlayır. O çox deyir padşah az eşidir. Vəzir kor – peşiman evinə gedir, gümanı gəlדיyi tacirləri yığıb məsələni onlara deyir. Tacirlər deyirlər ki, hamımızın pulu padşahın xəzinəsinin onda biri qədər eləməz. Bu qədər pulu heç vaxt düzəldə bilmərik. Bu pulu düzəltmə – düzəltmə, ancaq Yəmən şəhərindəki tacirbaşı Hüseyn düzəldə bilər. Baş vəzir tacirlərin sözünə baxıb padşahın yanına gəlir, ondan qırx gün rüsxət alıb, yol hazırlığı görür və Yəmən şəhərinə üz tutur. Gecə – gündüz yol gedib

axırda Yəmən şəhərinə varid olur. Karvansaraya girib tacirbaşı Hüseynin evini soruşur. Evi ona nişan verirlər. Baş vəzir atını düz Hüseynin evinə sürür. Nökər onu içəri dəvət edir, tez Hüseynin dalınca adam göndərir. Hüseyn evə gəlib qonağa xoşgəldin deyir, görür ki, ədəb – ərkanından, görkəmindən bu qonaq hər qonağa bənzəmir. Tacirbaşı Hüseyn süfrə açdırır, çay – çörək yeyilib içildikdən sonra vəzir deyir:

- Hüseyn qardaş, kimliyimi soruşmursan, niyə gəldiyimi bilmirsən? Amma mənə elə hörmət edirsən ki, adam xəcalət çəkir.

Hüseyn deyir:

- Bu nə sözdür, qonaq qardaş? Xəcalət düşmənin olsun. Sən mənim qonağımsan. Hüseyn elə adam deyil ki, başını qonağından əsirgəsin.

Bundan sonra vəzir başına gələn əhvalatı tacirbaşı Hüseynə danışır. Hüseyn bir az fikirləşəndən sonra deyir:

- Bayaقدan deyirəm niyə fikirlisən, niyə qanın belə qaradır. O nə puldur ki, padşah onun üstündə sənin boynunu vurdurur. Sənə on elə xəzinə verərəm. Heç kişi də var – dövlət, pul üstə çörək kəsdiyi kişini basar? Fikir eləmə, on gün mənim qonağımsan, bu evdə yeyib – içib dincələcəksən. Sonra səni yola salacağam.

Baş vəzir burda qalır. Tacirbaşı Hüseyn hər gün onun başına adamlar yığıb qonaqlıq verir. Yəmən şəhərinin görməli yerlərini gəzdirir. Aradan doqquz gün keçir, onuncu gün tacirbaşı Hüseyn vəzirə deyir:

- Sizin yol tədarükünüz görülüb, lə'l – cəvahirat, qızıl – gümüş dəvələrə yüklənib. Aparıb padşaha verin və elə adamlarla əlaqəni üzün. Bu pulları mən sənə bağışlayıram,

onu qaytarmaq haqqında da fikir eləmə.

Baş vəzir tacirbaşı Hüseynlə sağollaşıb yola düşür və gəlib öz şəhərinə çatır. Yəməndən gəlmiş qonaqları hörmət – izzətlə yola salıb, padşahın yanına gəlir. Əhvalatı ona danışır. Padşah xəzinəyə gəlib gözlərinə inanmır. O bu pulları gördükdən sonra inanır ki, doğrudan da baş vəzir xəzinəni oğurlayıbmış. Yoxsa, bu qədər pulu o haradan tapa bilərdi? Padşah baş vəzirə deyir:

- Sən bu qədər pulu ala bilməzsən, düzünü de görüm, bu xəzinəni harada gizlətməmişdin?

Baş vəzir and – aman söyləyir, amma padşah inadından dönmür ki, dönmür. O, vəzirə deyir:

- Vəzir, bu olası iş deyil. Sən məni aldadırsan. Mən elə bir adam tanımıram ki, onun bu qədər pulu olsun. Sən mənə kələk gəlmisən, bu xəzinə elə mənim xəzinəmdir. Mən sənin uydurmalarına inana bilmərəm. Gərək o adamı bura gətirəsən. O boynuna alsa ki, bu xəzinəni o verib, onda sənin günahından keçərəm. Yox, boynuna almasa, sənin boynunu vurduracam.

Çarəsiz qalan baş vəzir yenə tacirbaşı Hüseynin yanına gedib, əhvalatı ona danışır. Tacirbaşı Hüseyn deyir:

- Vəzir qardaş, mən qırx nəfər tacirin başçısıyam. Mənim onlarla alverim var. Bir azına pul verməliyəm, bir azında da alacağım var. Gərək mən onlarla haqq – hesab kəsəm. Uzun yoldur, gedərəm başıma bir iş gələr, onlardan halallıq ala bilmərəm. Sən razılıq ver, mən yerlərə adamlar göndərim, tacirlər gəlsin, onlarla haqq – hesab kəsim, sonra gedək.

Vəzir razı olmayıb nə edə bilərdi. O, tacirbaşının dediyi vaxtı gözləyir. Tacirbaşı dediyi kimi də edir. O,

tacirlərdən alasını alır, verəsini verib vəzirlə yola düşür. Onlar gəlib vəzirin şəhərinə çatırlar. Vəzir Hüseyni evinə aparır, yeyib – içib dincəldikdən sonra padşahın yanına gəlirlər. Padşah Hüseyndən soruşur:

- Bu pulları vəzirə sən vermisən?

Tacirbaşı Hüseyn deyir:

- Bəli, mən vermişəm.

Padşah deyir:

- Hüseyn, mən inana bilmirəm ki, sənin bu qədər pulun olsun. Əgər varsa, bunları hardan almısan?

Tacirbaşı Hüseyn deyir:

- Padşah sağ olsun, icazə versəydiniz, başıma gələn əhvalatı sizə nağıl edərdim. Onda siz bilərdiniz ki, bu pulları hardan almışam.

Padşah deyir:

- Buyur.

Tacirbaşı Hüseyn söhbətə başlayır:

- Qibleyi – aləm, məlumunuz olsun ki, bir vaxt Yəmən padşahlığı ilə Çin padşahlığı arasında dava düşür. Davada Yəmən padşahlığından çoxlu adam, o cümlədən mənim atam, anam da ölür. Xeyli adam, Çin tərəfə əsir düşür, mən də onların içində. O zaman mənim altı yaşıml olur. Mən sifətdən bir az gözəl, suyuşirin olduğumdan Çin padşahının qızı məni özünə buyruqçu götürür. Bu qız məndən bir neçə yaş böyük olardı. Onun öz qulluqçuları vardı. Mən də kimsəsiz olduğumdan o qulluqçuların yanında qalır, onların buyruqlarını yerinə yetirirdim. Vaxt gəlib o vədə oldu ki, mənim on beş yaşıml tamam oldu. Cavanlıq, yetkinlik eşqi beynimə vurdu. Bir könüldən min gönülə padşah qızına vuruldum. Qız isə məni qul sifətində

işlədirdi. Bir gün qız məndən su istədi. Mən iri mis parçı su ilə doldurub, qıza apardım. O, tək idi, mən cürətlənib qıza yaxınlaşmaq istədim. Qız əlindəki parçla başıma elə vurdu ki, fırlanıb yerə düşdüm, qan məni apardı. Qulluqçular tökülüb məni apardılar. Xəcalətimdən heç yerə çıxıb bilmirdim. Bir neçə gündən sonra qız məni çağıraraq dedi:

- Hüseyin, yəmənliylərlə bizim davamız çoxdan qurtarıb. İndi az – maz gediş – gəliş var. Get bazara yəmənli tacirlərdən birini tap bura gətir.

Mən dinməz – söyləməz bazara getdim. Soraqlayıb bir yəmənli tacir tapdım. Tacir saraya gəldi. Padşah qızı bu tacirdən soruşdu ki, Yəmən elinə nə vaxt gedəcəksən? Tacir də cavabında bildirdi ki, on gündən sonra. Qız dedi ki, gedəndə mənim yanıma gələrsən. Yəmən elinə bir amanatım var. Bəli, aradan on gün keçdi. Həmin tacir gəlib baş əydi. Bu qız tacirin kimliyini öyrəndi. Tapşırıq tövlədən bir at gətirdilər. O, atı mənə verdi, məni də tacirə tapşırıq, üstəlik də tacirə bir az qızıl verib dedi:

- Bu oğlanı sağ – salamat ata – anasına, ya da qohumlarına verərsən. Bunun başından bir tük əskik olsa, özünü ölmüş bil. Sonra qız mənə dedi:

- Hüseyin atın tərkindəki xurcunda əmanət var, onu da məndən pay kimi qəbul elə.

Mən xəcalətimdən danışa bilmirdim. Yola düşəndə də qıza deyə bilmədim ki, çörəyini mənə halal elə. Xülasə, tacirlə yoldaş olub, nəhayət ki, gəlib Yəmənə çatdıq. Tacir çox soraqlaşdı, mənim heç bir qohum – əqrabam tapılmadı. Axırda bir ev tutub orada yaşamalı oldum. Hər gün səhər bazara çıxır, gəzib dolaşır, axşam da evə qayıdırdım. Bu minvalla çox dolandım, axırda Əhməd adlı bir tacirlə

sövdələşdim ki, birlikdə alver edək. Əhməd mənim kimsəsizliyimi görüb razılıq verdi. Bir müddət Əhmədlə alış – veriş etdik. Onunla diyarbadıyar gəzdik, mal alıb, mal satdıq, var – dövlət aşıb daşdı. Bir gün tacir Əhməd mənə dedi:

- Ay Hüseyn, bilirsən ki, bu gen dünyada Allah mənə bir övlad qismət eləmədi. Sənin də heç kimin yoxdu, gəl səni oğulluğa götürüm. Ata – bala olaq. Mən razı oldum. O, sevincək məni evlərinə apardı, arvadını yanına çağırıb dedi:

- Arvad, bu gündən Hüseyn bizim oğlumuzdu. Aç köynəyinin yaxasını, Hüseyni köynəyindən keçirt, olsun bizim oğlumuz.

Elə bil ki, dünyanı arvada bağışladın. O vaxtdan mən oldum onların övladı. Əhmədin oğlu kimi qırx tacirin işini də ələ aldım. Vaxt o vaxt oldu ki, bir gün Əhməd ömrünü bağışladı. Aradan bir az keçəndən sonra arvadı da vəfat etdi. Bütün mülk, var – dövlət qaldı mənə. Məni hər yerdə tacirbaşı kimi tanıdılar. O vaxt mən yetkinlik yaşına çatmışdım. Bu zaman yenə Yəmən padşahlığı ilə Çin padşahlığı arasında dava başlamışdı. Bu davada Yəmənلیلər qalib gəldi, çinلیلərdən çoxlu əsir aldılar, şəhərlər, kəndlər tutdular. Mən də maraqlandım, əsirlərin yanına getdim, görüm ki, Çin padşahı və onun vəzirinin qızları da bunların içindədir. Mən onların hər ikisini tanıdım, amma onlar məni tanımadılar. Tez o qızların ikisini də satın alıb evə apardım. Onlara dayə tutub yemək – içməklərini qaydaya saldım. Hər ikisinə ipək, qumaşdan paltar aldım, naz – ne'mət içərisində saxladım. Fikrim bu idi ki, Çin padşahının qızı ilə evlənim. Bunu mənə Allah qismət

eləmişdi. Aradan bir müddət keçdi. Bir gün gördüm ki, Çinin keçmiş padşahı vəziri ilə dərviş libas olub qəsidə deyirlər. Maraq məni götürdü. Həyatın qəribəliyinə təəccüb elədim. Onları dükanıma gətirdim. Qəfə – qəlyan, çay gətirdim, bir az söhbətdən sonra soruşdum:

- Baba dərviş, bura adamına oxşamırsınız, siz hara əhlisiniz, hardan gəlib hara gedirsiniz?

Padşah dedi:

- Ay oğul, haralı olduğumuzu neynirsən? Bir Allah qonağıyıq.

Dedim:

- Qonaqsınız, gözümüz üstə yeriniz var, mən tacirbaşı da qulluğunuzda hazır. Ancaq sizin kimliyinizi tanısam pis olmaz.

Vəzir dedi:

- Nə qədər yer gəzmişiksə, bizdən bir söz soruşan olmayıb, sən yaxşı adama oxşayırsan. Ona görə dərdimizi sənə açacağıq, ancaq kimliyimizi deməyəcəyik. Ay oğul, biz elə bir dərdə düşmüşük ki, Allahdan başqa heç kim bu dərdə əlac eyləyə bilməz. Neçə vaxtdır gözlərimizin yaşı pırçın – pırçın tökülür. Ürəyimizdən qara qanlar axır. Dərdimizə dərman tapa bilmirik ki, bilmirik.

Mən həyəcanla soruşdum:

- Baba dərviş, o nə dərddir ki, siz belə yanıqlı – yanıqlı danışırırsınız? Bir dərдинizi deyin, mən də bilim, bəlkə bir əlac tapıla.

Padşah dedi:

- Biz ona görə belə cəlayi vətən olmuşuq ki, bizim itiyimiz var. Yə'ni Çin – Yəmən müharibəsində bizim qızlarımız əsir düşüb. Onların öldüsü, qaldısı bizə mə'lum

deyil. Ona görə belə dərviş – libas olmuşuq. Sən yerli adamsan, bir soraqlaş, o bir gözəgörünməz Allahın xatirinə nə bacarırsansa bizə kömək elə.

Padşahın belə danışmağı mənə yaman tə'sir elədi. Axı mən bilirdim ki, padşah qızını necə istəyir. Bir tərəfdən də bu padşah mənə nələr yaxşılıq eləməmişdi? Axı mənim yaşamağımın səbəbkarı da padşahla qızı olmuşdu. Mən bu mənəbə də onların hesabına çatmışam. Onun evində kəsdiyim duz – çörəyi heç zaman yadımdan çıxarmaram. Ona görə padşahı çox nigaran saxlamayıb dedim:

- Baba dərviş, mən elə bir adamam ki, başımdan keçərəm, qonağımdan yox. Nə qədər ki, burdasınız mən sizin qulluğunuzdayam. Mənim evim sizin evinizdir. Ancaq onu deyə bilərəm ki, mən də iki nəfər zənən almışam, gedək onlarla görüşün, hal – əhval tutun, bəlkə bir xəbər tuta bildiniz.

Bəli, bunları apardım qızların yanına. Onlar bir – birini tanıdılar. Bu ata – balalar bir bayatı deyib ağlayırdılar ki, ürək lazımdı buna dözə. Mən də bunlara qoşulub ağlayırdım. Padşahın qızı ağlaya – ağlaya atasına dedi:

- Ata, Allah bu tacirdən razı qalsın. Görürsən bizi necə saxlayır? Elə bil ki, qul sifəti ilə satılan biz deyilik. Bu nə işdirsə baş açmırıq. Tacirdən bu sirri öyrən, bizi də tezliklə evimizə apar.

Padşahın göz yaşları hələ qurumamışdı. O, qızları sağ – salamat tapdıqlarına və qul adı ilə alınıb belə cah – cəlal içində saxlanmalarına məəttəl qalmışdı. Onlar bilmirdilər ki, mənə necə minnətdarlıq eləsinlər. Bu sirri

necə öyrənsinlər ki, mən bu qızları niyə belə naz – ne'mət içərisində saxlamışam.

Padşah mənə dedi:

- Tacir, nə vaxtdan axtardığımız bu qızları sağ – salamat tapmağımız bir möcüzədir. Bu Allah – talanın qismətiymiş. Amma qızları qul kimi alıb, belə saxlamağın sirrini səndən başqa heç kəs bilmir. Biz ömrü boyu sənin bu xəcalətindən çıxıb bilmərik. Səndən təvəqqə edirəm ki, bu sirri mənə açasan.

Mən dedim:

- Baba dərviş, burda heç bir sirr yoxdu, mən bilirdim ki, bu qızların sahibi harda olsa, soraqlayıb tapacaq, ona görə onları şaha layiq saxlamışdım. Elə etmişəm ki, onlar özlərini uşaqlıqdan böyüdükləri saraydakı kimi hiss etsinlər.

Çin padşahını təəccüb бүürüdü:

- Sən nə danışırısan? Nə saray, nə şah qızı, bu nə sözdür? Mən ağlaya – ağlaya padşahın əllərindən öpüb onun ayaqlarına düşdüm. Üzümü ona tutub dedim:

- Başına dolanım, qurbanın olum, ay padşah, bil və agah ol ki, mən qul Hüseynəm. Sənin çörəyini yeyib bu mənsəbə çatmışam. Qızları da, sizi də görən kimi tanıdım.

Qəhər məni boğdu, danışa bilmədim. Hamı qupquru qurumuşdu. Nə edəcəklərini bilmirdilər. Padşah qızının gözlərindən yaş sel kimi axırdı. O, mənə yaxınlaşıb başıma mis parçla vurduğu yeri tapdı və məni bəğrına basdı. Sonra atasına dedi:

- Atayi – mehriban, sən bir allahın işinə bax, Çin hara, Yəmən hara? Gərək mən orada əsir düşəydim, məni heç kim yox, Hüseyn əsirlikdən alaydı?

Padşah bir az fikrə gedib qızına dedi:

- Qızım, qismət beləymiş, qismətdən artıq yemək olmaz. Hüseyn çox halal adammış ki, sən ona qismət olmusan. Allah mübarək eləsin, oğullu – qızlı olasınız, qoşa qarıyısınız, övladlarınız halal süd əmsin. Hüseyn kimi duz – çörəyi itirməsin ...

Padşah toy edib qızını mənə verdi. Özü isə vəziri və vəzirin qızını da götürüb evlərinə qayıtdılar. Vaxt gəlib keçdi, mənim iki oğlum oldu. Bir gün mənə namə gəldi ki, qaynatan vəfat edib. Arvadı və iki oğlumu da götürüb Çinə getdim. Qaynatama ehsan verdim. Bir müddət orada yaşadım. Mən arvadıma dedim ki, gedim ev – eşiyi satım qayıdım. Arvad narazılığını bildirdi:

- Hüseyn, kişi olan bəndə arvad qoltuğuna qısılmaz.

Mən arvadın bu sözündən sonra qaynatamın mülkünü satıb, onun bütün var – dövlətini də götürüb Yəmənə gəldim.

Tacirbaşı Hüseyn bu söhbəti qurtarandan sonra üzünü padşaha tutub dedi:

- Padşah sağ olsun, indi gör Çin padşahının var – dövləti, Əhməd tacirin qırx ildə qazandığı varidat, bir də mənim qırx tacirim qazandığı ləl – cəvahirat ola – ola sən xəzinənin bir hissəsini verə bilərəm, ya yox?!

Padşah gördü ki, tacirbaşı Hüseyn düz deyir. Vəzir xəzinəyə qızıl – gümüşün hamısını Hüseyndən alıb. Ona görə ədalətsiz iş gördüyünü başa düşdü və üzünü Hüseynə tutub dedi:

- İndi mən sənə və baş vəzirə inandım. Allah şeytana lə'nət eləsin. Verdiyini xəzinəni özünə qaytarıram və izn verirəm ki, gəlib mənim vilayətimdə yaşayasan, burada

tacirliyini eləyəsən.

Tacirbaşı Hüseyn dedi:

- Padşah sağ olsun, yerə tokülən su bir də qaba dolmaz. Hüseyn o varidatı geri almaq üçün verməyib. Sənin baş vəzirin çox halal adamdı. Buna görə onu özümə böyük qardaş hesab edir və səndən rica edirəm ki, vəziri buraxasan mənimlə Yəmənə getsin. O ki, qaldı mənim bura köçüb gəlməyim, o baş tutası iş deyil.

Padşah üzünü baş vəzirə tutdu:

- Vəzir, doğrudan da sənə böyük zülm etmişəm. Allah şeytana lə'nət eləsin. Bu gündən yenə mənim baş vəzirimsən.

Vəzir dedi:

- Qibleyi – aləm sağ olsun, mən dostluqda, yoldaşlıqda hər cür imtahandan çıxdım. İndiyə qədər sənə baş vəzirlik edib qulluğunda durdum. Axırda da mənə elədiyini elədin, daha sənə e'tibar yoxdur. Mən bu gündən Hüseynlə qardaş olacağam.

Padşah çox xahiş elədi, amma vəzir razı olmadı. O, ev – eşiyini satıb Hüseynlə Yəmənə getdi. Onlar kefi kök, damağı çağ dolandılar. Sizin də kefiniz kök, damağınız çağ olsun. Hər səhər halal süd əmmiş, xeyirxah adamlar urcahınıza çıxsın. Allah – tala həmişə sizi şər işdən uzaq eləsin.

MURAD QAPISI

Biri varmış, biri yoxmuş, keçmiş zamanlarda bir padşah varmış. Bu padşahın övladdan – uşaqdan gözünün ağı – qarası bircə oğlu varmış. Günlərin bir günü padşah vəfat edir. Camaat yığışıb onu dəfn edir və oğlunu padşah seçirlər.

Aradan bir müddət keçir, padşah vəziri də götürüb xəzinəyə baş çəkir. Vəzir otaqların birində al qumaşa bürünmüş sandığı göstərib deyir ki, bu sənin atanın ən qiymətli varidatıdır. Padşah sandığı açdırır. Görür ki, sandığın içində çox qiymətli bir mücrü və onun içində də ipək yaylığa bükülü bir buğda dənəsi var. Amma bu buğda dənəsi adı buğda dənəsindən çox – çox böyükdür. Padşah fikirləşir ki, bu buğda dənəsi nə olan şeydir ki, atam onu bu cür saxlayıb. Atamın bu qədər var – dövləti ola – ola niyə bir buğda dənəsi onun ən qiymətli varidatı hesab olunur. Burda nə isə bir sirr var. Vəzir onu mənə demir. Padşah üzünü vəzirə tutub deyir:

- Sən atamın baş vəziri kimi bu buğda dənəsinin nə olduğunu bilməlisən. Burada nə isə bir sirr var. Sənə möhlət verirəm, gərək bu sirri açasan. Əgər açə bilməsən boynunu vurduracam.

Vəzir nə qədər and – aman edirsə, mümkün olmur. O, kor – peşman evinə qayıdır, yaxın dostları ilə məsləhətləşir. Onlardan biri deyir:

- Bu çox müşkül məsələyə oxşayır, biz bundan baş açə bilmərik. Bunu bilsə, ancaq, filan kənddə yaşayan yaşı yüzü ötmüş filan qoca bilər.

Vəzir həmin dostu ilə qocanın yanına gedir. Görür

ki, qocanın əməli-saleh övladları onu yun mahlıc içində böyrək yağı kimi bəsləyirlər. Amma buna baxmayaraq, kişi əpriyib, əldən düşüb, heç durub yeriməyə də təqəti yoxdur. Qocalıq o qədər üz verib ki, kişi ancaq danışır. Vəzir qoca ilə hal – əhval tutur, sonra soruşur ki, padşahın xəzinəsindəki sandıqda bir buğda dənəsi var, bəlkə sən biləsən bu dənəni padşah niyə belə əziz saxlayıb. Qoca deyir ki, mən belə şeylərdən baş açə bilmərəm. Məndən yeddi ağac aralıda məndən böyük qardaşım yaşayır, bu məsələni ondan öyrən. Vəzir həmin kəndə gedir. Görür ki, bu qardaş da çox qocalıb, amma kiçik qardaşına nisbətən bir az diribaşdır, özü yeriir, oturub-durur. Vəzir xoş-beşdən sonra məsələni bu qardaşdan da soruşur. O deyir ki, mənim böyük qardaşım doqquz ağac aralıda, filan kənddə yaşayır. Buğda dənəsi haqda bilsə o biləcək, bilməsə bu məsələni açan çətin tapılar. Əlacçız qalan vəzir böyük qardaşın yanına gedir. Görür ki, bu qardaşın özü gəzib dolanır, at minir, qoyun – quzu dalınca qaçır. Vəzir ondan soruşur ki, sən o biri qardaşlarından böyüksən, amma onlardan yaxşı qalmısan, bunun səbəbi nədir? Böyük qardaş cavab verir:

- Qardaşlarım düz deyir, mən onlardan böyüyəm. Biz ata-anamızdan sonra bir az bənəgüzarlıq edib, yaşayırdıq. Dolanışığımız da pis deyildi. Amma di gəl ki, kiçik qardaşımız dolanışığından hey gileyli olurdu. Az da olanda ax – vay edirdi, çox da olanda. Evdə ailə ilə rəftarlığı da yox idi. Mən isə az da olsaydı, çox da olsaydı, ona min şükür edirdim. Deyirdim ki, qismət nədirsə, o da olacaq. Bax ona görə də kiçik qardaşımızın ah – vayı onu, o günə salıb. Ortancıl qardaşımız bir az şükürlü olduğuna

görə gəzib dolana bilir. Məni isə bu gündə saxlayan səbirli, şükürlü olmağımdır.

Bu söhbətdən sonra o, vəzirdən soruşdu:

- İndi de görüm, məramın nədir? Mənim bu komama nə məqsədlə gəlmisən?

Vəzir başına gələn əhvalatı nağıl elədi. Böyük qardaş dedi:

- Vəzir, sən ki, başına bu işlər gəlib, o padşahın cavanlığından, dəliqanlı olmasındandır. Heç bir ağıllı padşah bir buğda dənəsi üstə ölüm hökmü verməz. O dənə ki, deyirsən mən gərək onu görüm. Dənəyə baxmamış heç nə deyə bilmərəm.

Vəzir həmin qardaşı saraya gətirib buğda dənəsini ona göstərir. Böyük qardaş dənəni diqqətlə nəzərdən keçirib vəzirə deyir:

- Vəzir, sən baxtın gətirdi. Bu dənə padşahın ulu babasından qalır. Bu haqda çox maraqlı bir hekayət var. Onu mənə babam nağıl edib. İndi mən deyim sən də bil ki, bu dənəni padşah niyə belə əziz saxlayırmış.

Vəzir qonağı evinə gətirdi, ləziz yeməklərlə süfrə açdı. Yemək içməkdən sonra böyük qardaş söhbətə başladı:

- Çox qədim zamanlarda Təbrizdə Həsən adlı bir nəfər varlı kişi varmış. O, hər il torpaqlarını əkdirər, becərdər və həmin gəlirlə də dolanarmış. Həsən ağa çox halal – hümmət adam imiş, həmişə haqq hesabına düz olar, yetim – yesirə əl tutarmış. Bir yaz günü o, yerini əkdirmək üçün Murad adlı bir rəncbərlə sövdələşir, onunla belə şərt kəsir ki, ona cüt, öküz, toxum versin, taxılın daşınıb döyülməsi üçün şərait yaratsın. Məhsul hasilə yetdikdən sonra onu bölsünlər. Hər ikisi bu şərtə razılaşırlar.

Murad əkəcəyi yerin yanına gəlir, cütü qoşub «Ya Allah, məndən hərəkət, səndən bərəkət»,- deyib işə başlayır. Bir neçə gün belə işləyir. Bir gün cüt iri bir daşa ilişir. Murad nə qədər haylayırsa, öküzlər daşı çıxara bilmir. O, daşın ətrafını qazmağa başlayır ki, ilişmiş cütü çıxarsın. Bu vaxt daşın altından bir deşik açılır. Murad oranı eşələyəndə içi qızılla dolu üç küp tapır. O, fikirləşir ki, gör bu Həsən ağanın varı – varidatı nə qədərdir ki, bu qədər qızılı burada basdırıb. Murad küplərin üstünü torpaqlayıb, öküzləri otlağa buraxır və gəlir məsələni Həsən ağaya danışır. Həsən ağa tez əkin yerinə gəlir, Muradla birlikdə küpləri evə gətirir. Həsən ağa öz – özünə fikirləşir ki, Murad çox halal adamdı, o bir öynə çörəyə möhtac ola – ola bu qədər qızıla əl vurmayıb. Demək, bu qızıl onun qismətinə çıxıb. Yoxsa, illər uzununu bu yer şumlanır, tapılsaydı, indiyə qədər tapılırdı. Çox fikirdən sonra o, Murada deyir:

- Murad, qızıllar mənim deyil, onu mən basdırmamışam. Bunlar sənin qismətinə çıxıb, indi fikrin nədir?

Murad deyir:

- Ağ, yer sənindi, mal da sənindi, mənim qarışacağım yoxdu.

Həsən ağa çox çək – çevir edir, amma Murad razılaşmır. O, Muraddan soruşur ki, oğul – uşaqdan nəyin var? Murad da cavab verir ki, bir qızım var.

Həsən ağa deyir:

- Murad, sən çox halal adamsan, özgə malında gözün yoxdu. Allah – tala da bu varı bizə qismət eləyib. Deməli, bu qızıllar hər ikimizindi, onu qardaş malı kimi bölməliyik.

Bu varidat da bizə halal olsun deyə, məsləhətdir ki, sən qızını mənim oğluma verəsən.

Hər ikisi razılaşır. Onlar toy edib övladlarını evləndirir, qızılların bir hissəsini onlara verib, qalmışını da yarı bölürlər.

Murad da rəncbərliyindən əl çəkməyib Həsən ağanın yerini şumlayıb buğda səpir. Səpindən sonra Murad Həsən ağaya deyir:

- Ağa, mənim ürəyimdə iki arzum var idi, onun biri qızımın xoşbəxt olmasını görmək idi. Çox şükür olsun Allaha ki, o, halal bir evə düşdü. İkinci arzum isə Xorasanı ziyarət etməkdir. Mən istəyirəm ki, Xorasanda ağanın kümbəzinə bir qapı düzəltdirib qoyduram. Qoy ellərə car olsun ki, bu dünyada Murad adında da bir rəncbər varmış. İndi məsləhətin nədir?

Həsən ağanın məsləhəti ilə Murad qiymətli bir qapı düzəltdirib, Xorasanı ziyarətə gedir. Ziyarətdən qayıdan Murad buğda zəmisinə qulluq edir. Vaxt o vaxt olur ki, buğda zəmisini at üstündə adamın qurşağına çıxır. Sünbüllər saralıb dənə dolur. Sünböldə hər buğda dənəsinin biri ərik dənəsi boyda olur. Hamı bu işə məəttəl qalır.

Həsən ağa Muraddan soruşur:

- Murad, mən bu böyüklükdə buğda dənəsi görməmişəm. Sən dünya görmüş adamsan, buğda dənələrinin bu böyüklükdə olmasına nə deyirsən?

Murad deyir:

- Həsən ağa, bu Allah – talanın bizə verdiyi ne'mətdir. Hər ikimizin halallığının timsalıdır. Ürəyimizdə olan doğruluğun, düzgünlüyün haqqıdır. Onu müqəddəs pay kimi saxla, o, bərəkət nümunəsidir. İnsanlar arasında

halallıq olduqca, bu buğda dənəsi belə qalacaq, haramı halala qatdıqca o kiçiləcək.

Muradın bu sözündən sonra Həsən ağa həmin buğda dənələrindən bir az aparıb padşaha verir. Padşahı təəccüb bürüyür. O, buğda dənələrini nə qədər əkirsə o bitmir, hər əkəndə də buğda dənələri çürüyüb yox olur. Padşah Muradı yanına çağırıb buğda dənəsinin sirrini soruşur. Murad deyir:

- Padşah sağ olsun, bu buğda dənələrini əkdirmə, nə qədər ki, yer üzündə haqq – ədalət yoxdursa, bunlar göyərməyəcək. İllər ötəcək, vaxt gələcək ki, haqsızlıq hər tərəfi bürüyəcək. Onda bu buğda dənələri əriyib – əriyib lap kiçiləcək. Yaxşı olar ki, sən onları gələcək nəsə saxla, qoy bizdən sonra gələn insanlar görsünlər ki, halallıq doğruluq, düzgünlük nə demək imiş.

Padşah Muradın məsləhəti ilə buğda dənələrini mücrüyə qoyub həmin sandıqda saxlayır. Hər yaz açılanda dənələrdən birini əkdirir, ancaq onlar bitməyir. Aradan xeyli müddət keçir. Həsən ağa da, Murad da, həmin padşah da ömürlərini bağışlayır. Sonra gələn padşahlar da buğdanı nə qədər əkirlərsə, o bitmir. Ona görə hər gələn padşah da dənəni qiymətli varidat kimi özlərindən sonrakı padşahlara saxlayırlar.

Burada söhbətini sona yetirən böyük qardaş vəzirə deyir:

- Bil və agah ol ki, bu buğda həmin dənələrdən biridir. Axtarsan yer üzündə ikisi – üçü ancaq qalar. O, dənədən kimdə varsa, o, muradına tez çatır, bütün arzuları həyata keçir. Buna görə ona «Murad buğdası» da deyirlər.

Bu söhbətdən sonra vəzir rahatlanır. O, əhvalatı

olduğu kimi padşaha danışır. Padşah da buğda dənəsinin sirrini öyrəndikdən sonra onu atasının sandığına qoyub ulu babalarından qiymətli yadigar kimi saxlayır və vilayəti ədalətli idarə edir. Vəzir də şad – xürrəm yaşayaraq həmin qardaşlarla dostluğunu davam etdirir və Xorasana «Murad qapısı»nı ziyarətə gedir.

HALAL ÇÖRƏK

Belə rəvayət edirlər ki, keçmiş zamanlarda bir kişi varmış. Bu kişinin külfəti çox olur. Özü isə çox kasıb olur. Bir gün arvadı deyir:

- A kişi, bəsdir evdə oturdun. Get bir az da işlə, pul qazan. Ancaq qazandığın pul gərək halal olsun.

Kişi gedir-gedir, günə bir mənzil, gəlib çatır bir vilayətə. Bu vilayətdə qabağına bir əkinçi çıxır. Kişi əkinçiyə deyir:

- Mənə bir iş ver, ancaq halal olsun.

Əkinçi deyir:

- Yox, qardaş, məndə halal iş yoxdur. Mən zəmini suvaranda qonşunun arxından zəminə su axıb... Get, mənim filan kənddə qardaşım var, naxırçıdır. Bəlkə onda sənə görə bir iş oldu.

Kişi gedir çatır həmin kəndə. Naxırçını tapır, ondan özünə görə bir iş istəyir. Naxırçı deyir:

- Yox, qardaş, mən öküz otaranda zəmisindən bir ağız ot yeyib. Get filan şəhərə, mənim orada bir tacir qardaşım var. Bəlkə onda sənə görə bir iş oldu.

Kişi gedir həmin şəhərə. Taciri tapır, deyir:

- Mənə bir iş ver, ancaq halal olsun. Tacir deyir:

- Sənə bir iş verərəm. Amma ildə bir abbası pul verəcəyəm.

Kişi buna razı olur.

Qalır tacirin yanında işləməyə. Vaxt dolanır, il keçir, bir il tamam olur. Tacir kişiylə bir abbası verib deyir:

- Get bazardan nə istəyirsən al, göndər evinə.

Kişi gedir bazara, görür bazarda nardan başqa heç nə satmırlar. Soruşur ki, nar neçəyədir. Deyirlər: - Bir

abbasıya.

Kişi tacir verdiyi bir abbasını verir bir dənə nar alır. Eşidir ki, onların şəhərinə bir karvan gedir. Narı gətirir verir karvanbaşıya deyir:

- Filan vilayətdə mənim ailəm var. Bu narı verərsən mənim arvadıma. Karvanbaşı da narı gətirir verir kişinin arvadına. Arvad narı gətirir evə, istəyir kəssin, görür ki, bıçaq kəsmir. Bir təhər narı kəsir, görür ki, içi doludur qızıl ilə. Arvad bu qızılları yığır. Fikirləşir ki, bir ev tikdirim.

Arvad burada bir ev tikdirməkdə olsun, al xəbəri ərindən.

Yenə də bir il tamam olur. Tacir kişiye bir abbası da verir.

Deyir:

- Get nə istəyirsən al göndər evinə.

Kişi gedir bazara, görür ki, bazarda balıq satırlar. Soruşur ki, balıq neçəyədi? Deyirlər:

- Bir abbasıya.

Kişi bir balıq alır. Göndərir evinə. Arvad balığı gətirir təmizləyir. Qarnını yırtanda görür içindən bir ləl çıxdı. O, ləli verir evin çatışmayan şeylərini alır. Uşaqları ilə firavan yaşamağa başlayırlar.

Bir il də keçir. Tacir kişiye bir abbası da verir. Kişi deyir:

- Mən bir vətənə getmək istəyirəm. Tacir razı olur. Kişi gəlir bazara. Görür ki, bazarda ağ, düz çubuqlar satırlar.

Ondan başqa bazarda heç nə yoxdur.

Soruşur:

- Çubuq neçəyədir?

Deyirlər:

- Bir abbasıya.

Kişi bir çubuq alır, qayıdır öz məmləkətlərinə.

Baxır görür evinin yerində imarət tikilib. Bu vaxt qonşusuna rast gəlir. Qonşudan soruşur:

- Bu kimin evidi?

Deyir:

- Bəs sənin evindir. Arvadın bu evi sən göndərdiyini qızılrlarla tikdirib. Kişi gəlir evinə.

Arvad başına gələnə ərinə danışır. Yeyirlər, içirlər. Axşam yatırlar. Kişi aldığı çubuğu qoyur yanına, yatır. Səhər durur, görür ki, bu çubuq döndü oldu bir ilan. İlan sürünüb girdi divarın çatına.

Kişi deyir:

- Bu ilan belə qoymaq olmaz. Onu öldürmək lazımdı. Yoxsa çıxıb uşaqları sanca bilər. İlan girən yeri qazırlar, görürlər ki, bir küp çıxdı. Baxırlar ki, küpün içi doludur qızıl ilə. Qızılı götürürlər. Yeyib-içib şad-xürrəm ömür sürürlər.

XVII. LƏTİFƏLƏR

MUĞAMATI SİZƏ SAXLAMISAM

Radio təzə çəkilirmiş. Bir yaycılıının evinə də çəkillər. Ev sahibi soruşur:

- Radio deyirsiz ha, o nə olan şeydi, a bala?
- Əmi, sən bunu açanda Bakıda, Naxçıvanda nə danışsalar, oxusalar eşidəssən.

- Hə, a bala, boylum, bu yaxşı şeydi, çəh görəh. Usta işi qurtarır, kişiyyə radionu necə açıb-bağlamağı öyrədib gedir. Muğamat konserti başlayır, kişi radionun düyməsini burur ki, qoy uşaxlar işdən qayıdanda qulax assınlar.

Axşam kişi sevincəh radionu açır, görür ki, rus dilində veriliş gedir. Kişi heyərlə:

- Boylum buna nə oldu? Axı sizə muğamat konserti saxlamışdım,—deyir.

AXI MƏN TƏLƏSİRƏM

Abdulla qonşu kəndə inəh almağa gedirmiş. Yolda tanış bir sürücü maşını saxlıyır, Adulla kişiyyə deyir:

- A kişi, gəl mən səni aparım. Maşının səsinən Abdulla kişi başa düşür ki, tezlihlə dayanacax. Ona görə cavab verir:

- Yox, ay bala, mən tələsirəm.

Sürücü də, yanındakı cavan oğlan da bu sözə gülüşürlər, gedirlər. Abdulla kişi kəsə yolla gedir. İnəyi alıb geri qayıdanda asfalt yolla gəlir, görür ki, maşın xarab olub, cavannar da əlləri mazutlu əlləşillər. Abdulla kişi onların yanından keçəndə gülə-gülə : Boylum nə təhərsiniz? – deyər soruşur. Dedim axı mən tələsirəm.

ÖZBAŞINASAN YEMİYƏSƏN?

Bir gün Qəssaboğluga qəfildən qonax gəlir. Həmin gün də Qəssaboğlu evdə olmur. Məsmə arvat ha o tərəfə, b1 tərəfə adam göndərir ki, ərini tapıb desinlər qonağın gəlip, Qəssaboğlunu gördüm deyən olmur. Evdə heş bir şey olmadığınnan Məsmə arvat uşağı yumurta üçün göndərir qonşuya.

Uşax gedip xəbər gətirir ki, yoxdu.

Arvat hersiynən uşağın üsdünə qışqırır ki, yoxuydu nəyə qaçıp evə gəlirdin, gedəydin o biri qonşuya.

Uşax neçə yerə gedirsə də, əliboş evə qəyidir və hər dəfə də danner.

Nəhayət, kəndi dolanannan sora iki yumurta tapıp gətirə bilir.

Məsmə arvat dərhal tavanı ocağın üsdünə qoyup, yumurtanı pişirir və qonağın qabağına qoyanda qonax yemiyəcəyini bildirir. Qonax təklifə bir də etiraz edəndə arvat deyir:

- Səhərdən uşağı əlli qonşuya yollamışam. Məyər sən özbaşınasan yemiyəsən?

ŞİRİNNİYİN GÖZÜM ÜSDƏ

Yay vaxdı Qəssaboğlu həyətdə arvat-uşağıynan çay içirdi. Xırıltı səsinə dih qalxdı və gördü ki, qonşu kətdən olan Mirzalı maşını necə sürdüsə tavlmasını vırıb uçutdu, girdi içəri.

Ev yəsinin ona tərəf gəldiyini görən Mirzalıının irəngi-rufu qaşdı, qorxudan sap-sarı saraldı. İsdədi ki, ağzını aşsın Qəssaboğlu onu qabaxladı, – Şirinniyin gözüm üsdə, qardaş, – deyərək əlini uzadıb onnan görüşdü və evə dəvət elədi. Mirzalı özünü lap itirdi. Qəssaboğlu çay süfrəsini göstərdi və arvadına döşəhcə gətirməsini təfşirdi.

Mirzalıının narahatlığını görən Qəssaboğlu onun qoluna girdi və çay süfrəsində oturtdu.

Mirzalıya bir çay içidib onun özünə gəldiyini görənnən sora Qəssaboğlu dedi:

- Mirzalı qardaş, onsuz da elə bı tavlə heş xoşuma gəlmirdi. Bına görə onnan canımı qutarmax, uçutmax isdiyirdim. Fikrim vardı yerində qaraj tikəm. Amma elə bilirdim bıra maşın yerləşməz.

Əziyyət çəkib tavlani uçutdun. Bıra maşın sürməhnən də mənə göstərdin ki, bıra maşın yerləşər. Elə bına görə də səni görən kimi şirinniyin gözüüm üsdə dedim.

ƏL ÇƏKİN

Qəssaboğlu əməliyat olunmuşdu, bərk yatırdı.

Onun möhgəm zarıdığını eşidən həkimlər yanına gəlillər. Qəssaboğlunu bı halda görən kimi ona təskinnih verir, dözümlü olmağı məsləhət görüllər.

Canı ağrıyan və dişi bağırsağını kəsən Qəssaboğlu otaxdakı həkimləri görüb əsəbləşir və yataxdan dikəlip deyir:

- Eviniz yıxılmasın, hər yerimi doğramısınız. Mənə qalan təkçə zarımağımdı, isdəyirsiniz onu da əlimdən alasınız? Onu da verdim sizə, götürün, ancax mənnən əl çəkin.

ÖZ BAŞIMI SAXLIYACAM

Qəssaboğlu hər il yayı Ursetə işdəməyə gedərdi. Vaxdı-vaxdında kəndə, evdəki arvad-uşağa pul göndərərdi.

Bir dəfə təsadüfən pulun yubandığını görən arvadı Məsmə, – bəs biz neyniyəcəyih? – deyə, Qəssaboğluya bir pitik yazır.

Qəssaboğlu pitiyi oxuyur və cavabında yazır ki, görün neynirsiniz. Siz orda özünüzü birtəhər dolandırın, mənən işiniz yoxdu, mən bırdə kişi kimi öz başımı saxlıyacam.

ƏLİBOŞ GƏLİP

Qəssaboğludan soruşullar ki, uşaxlardan hansı sənin sənətini, yolunu davam etdirəcəh?

Qəssaboğlu cavap verir ki, umudum Sultana idi, ancax...

– Bə, niyə ancax?

– Bala həsrət qalan, lap deyərəm ki, heş təmiz balın nə olduğunu bilmiyən qonşunun oğlu bu gün gedip unversetdən xeyli bal gətirip, hər səhər çayını balnan içən, evdə yüz kilodan artıx təmiz balın olduğunu hər gün öz gözdəri ilə görən bizim bı maymaxsa əli-boş gəlir.

AMANDI, EVİMİ YIXMA

Qəssaboğlunu çağırılar Camaldın kəndinə toya. Qəssaboğlunun da dişi olmadığınnan şorvanı doğruyup yeyir və ətini də bir tərəfdə saxlıyır.

Bir azdan məylisdə adam çoxalır və qab çatışmazdığı yaranır.

Xidmətçi başdıyır boşalan qabları yığmağa. Qəssaboğlunun qabağındakı boşqabı görəndə fikirəşir ki, yəqin əti yeməh isdəmiyip. Əlini uzadıp boşqabı qaldırmax isdiyəndə Qəssaboğlu əlindəki su isdəkanını yerə çırpıb, ayağa qalxır.

Badnusu aparan xidmətçini qamarrıyıp bir əli ilə badnusdakı boşqabı götürə-götürə deyir:

- Amandı, qoy boşqabı götürüm, evimi yıxma, Saltaxdan bira o ət üçün gəlmişəm.

EVDƏ YEYİP GƏLDİM

Qəssaboğlu Saltaxda yaşayan bacısıqızıgilə qonax gəlir. Onun bacısıqızı Saltaxdakı fermada toyuxlara baxardı. Dayı bacıqızı bir xeyləh gəldən-getdən söhbət eliyillər. Aradan bir xeyli vax keçir.

Nəhayət, bacıqızı durur xörəh hazırlamağa.

Qəssaboğlu baxır ki, bacıqızı yumurtaları və tavanı qaz piltəsinə yaxınnaşdırdı. Başdıyır ki, bacıqızı, mən yeməh yemiyəcəm, əziyyət çəhmə.

Bacıqızı çox israr eliyir. İş o yerə gəlip çıxır ki, nəhayət, bacıqızı ağlamsınır ki:

- Ay dayı, nə olar ki, bir tikə çörəyimizi kəssən?

Qəssaboğlunu gülməh tutur və deyir:

- Bacıqızı heş kəsüb eləmə, bildim ki, yumurta bişirəssən, odur ki, evdə yumurta yeyib gəldim.

SAGIYNAN SOLUNU TANIMIR

Qonşusu gör ki, Qəssaboğlu tükannan bir cüt qaloş alıp gətirir.

Soruşur ki, qonşu tükana qaloş gəlip?

Qəssaboğlu cavab veer ki, hə gəlmişdi, ancax qutardı.

Bir neçə addım atan Qəssaboğlu əyax saxlıyır:

– Qonşu, əslində, qaloş indi gəlmiyir. Bı taykeş olduğunna keçən ildən qalır. Tükançı dedi ki, apar arvadına. Onsuz da o, sağıynan solunu tanımır.

QƏSSABOĞLUYA NƏ SOYUX?

Qəssaboğlu həmişə sərxoş olar və gecələr eşiyhdə gəzişərdi. Onun soyux havada dolanmağınna arvadı həmişə nayrahat olardı. Amma Qəssaboğluya havanın soyux olduğunu deyəndə araqın təsirindən bədəni od tutup yanan Qəssaboğlu deyərdi ki, siz soyux görməmisiz, bı nə soyuxdu ki, elə bil yaydı.

Bir gün yenə də arvat gileylənəndə Qəssaboğlu cavap verir ki, aqlın özünə və öz tayfanıza getməsin. Qəssaboğluya nə soyux? Qəssaboğlu da, onun tayfasındakılar da isdiynən soyuğu yaxşı seçə bilir.

MATASKLET YUYURAM

Qəssaboğlu qış gününün birində Xanağa kəndində dosdu Mısa ilə möhgəm vırdıxdan sora mataskletinə oturup evə yola düşür.

Bir azdan Mısaya xəbər gətirillər ki, bacın xəsdələnib, təcili şəhərə, xəsdəxanıya aparmaq lazımdır. O da bacısını maşına mindirərək həkimə aparır.

Cəfər dərəsinin altındakı arxa çatanda görür ki, Qəssaboğlunun mataskleti yoldan çıxıb, buzu sındıraraq kənt arxına düşüb.

Mısa tez maşını saxlıyıp yerə düşür və qardaş, bı nə qəzadır? – deyər soruşur.

Qəssaboğlu özünü sındırmayaraq deyir ki, sən yoluna davam elə, heş bir qəza, filan yoxdu. Su olmadığının mataskleti buza vırdım ki, su çıxsın, mataskleti yuyum.

OĞRUNUN GÜNAHI YOXDU?

Qəssaboğlunun səsi həyət bacanı bürümüşdü. Onun kömür peçini kimsə həyətinə oğurramışdı. Havanın soyuduğunu görən Qəssaboğlu peş qurmaq isdiyəndə, həyətə qoyduğu peçi öz yerində görməmişdi.

Səsə gələn qonşular başdıyıllar yerbəyerdən onu dannamağa ki, bəs bıra peş yeridi? Sən niyə peçi qoyurdun bıra ki, onu da oğurrasınar?

Hamının onu dannadığını görən Qəssaboğlu ağlamsınır ki, yaxşı mən peçi işfanerin başına qoymalıydım? Nə düşmüşünüz mənim üsdümə? Bütün günahı məndə görürsünüz?! Bəs oğruda heş günah yoxdu?

SEMENT İSDƏMƏMİŞDİN, Bİ DA SEMENT

Qəssaboğlu bir gün yolda Xanağalı dosdu tükançı Mısıya ras gəlir. Xoş-beşdən sora Qəssaboğlu Mısadan hara getdiyini soruşduxda Mısa bildirir ki, bir az sement lazım olduğu üçün Bənənyara gedirəm.

Qəssaboğlu əl çəhmir ki, sement bizdə, gedəh yeyəh-içəh, gedəndə verrəm apararsan.

Bir qədər boğazdarını isdatdıxdan sora Mısa deyir ki, bir maşın tap, mən gedim. Qəssaboğlu da uşağı göndərir qonşusu Maliyin dalınca.

Bir azdan maşın səsi eşidilir. Mısa soruşur ki, Qəssaboğlu bə sementi hardan götürəcəyih?

Qəssaboğlu, – bı sahat, – deyərəh zirzəmiyə yenir və bir zir sement gətirir.

Mısa soruşur ki, ay Qəssaboğlu, onu neynirsən?

Qəssaboğlu cavap veer ki, sement isdəməmişdin, bı da sement, al apar da.

ƏMCANIZ ÖLMƏSİN

Öz şirin söhbətdəri ilə qəlbləri oxşuyan Qəssaboğlunun yaşı yetmişə çatsa da, onun zarafatdarınnan indiyədəh heş kim inciməmişdi.

Dəlləhliynən evə bir tikə çörəh aparən Qəssaboğlu başını qırxdığı hər uşağa ya bir şirni, ya da bir yumurta verərdi.

Bir gün evinə gəc almağa gedən Qəssaboğlu gecəyarısı gəlip evə çatır. Fikirrəşir ki, necə edim bı gəci daşıtdırım ki, səhərə qalmasın?!

Bir qədər öz-özünə fikirrəşən Qəssaboğlu birdən iti addımlarnan qardaşı uşaxlarıgilə yollanır. Onun səs-küyünə hövlənk yuxudan duran bacı-qardaş bərk qorxur və gecənin bı vaxtı nə olduğunu soruşullar.

Qəssaboğlu ağlamsınaraq bildirir ki, əmcanız ölüp. Beçara yetimlər vay-şivən qopararaq ayaqyalın, başı-açıq əmilərinin yanına düşüp onnara yollanıllar.

Küçənin qabağındakı gəci görən uşaxlar soruşullar ki, bə günüzdən bını gətirmisən, niyə demirdin ki, gəlip daşıyax?

Qəssaboğlu gülərəh deyir ki, elə sizi bınnan yana gətirmişəm. Fikirrəşdim ki, əyər əmcanız bını təhcə daşısa öləcəh. Sizi gətirdim ki, əmcanız ölməsin.

XVIII. GÜLMƏCƏLƏR

SƏN DOXDURDAN ÇOX BİLİRSƏN?

Çox əldən düşmüş bir qarı olur. Bir gün bını oğlu qoyub səbətə aparır dağa. Rastına bir doxtur çıxır. Der:

- Hara aparırsan?

Oğlu der ki, ta bizi neçə ildi narahat eliyir. Sız-sız sızıldıyır. Aparam qoyam dağın dibinə.

Der:

- A qardaş bı xəstə-zad deyil. Bını apar ver ərə.

Oğlu, yox xəstədi, olmaz- deyir. Həylə deyəndə tez ana oğlun boynun dalınnan vırır der:

- Sən doxdurdan çox bilirsən?

ANCAX İKİ METRƏ OLAR

Molla gedir qonşu kəndə məscidə. Bı baxır görür ki, məscid balacadı. Der:

- Ə kişi, bı nə kətdi, bı nə camahatdı. Belə məscid olar. Məscidi yönnü tikəllər. Der:

- Nə təhər ?

Der:

- Bizim kənddə bir məscid var ki, uzununu 500 metrə. Eni də... istir enin desin kənddiləri girir məscidə. Yalan deyəmməz axı. Der:

- Eni də olar bir-iki metrə.

Dellər:

- Ay molla, 500 metr uzununu olan məscidin 2 metrə eni olar ? Der:

- Eh, bı mərdimazar gəlib çıxmasaydı bir 300 metrə də en qoyacaxdım. Elə pis vaxt gəldi çıxdı ki, ancax iki metrə olar.

DAMDA QALACAXDI....

Bir uşax çıxır dama, yenəmmir. Camahat qalır məhətdəl. Kənddə bir nəfər varmış, hər nə olsa deyərmişdər Bilən bilər. Gedip onu çağırırlar. Gəlip görür ki, uşax qalıp damda. İp tapdırır atıp uşağa ki, bağlasın belinə. Uşağı çəkib salıllar yerə. Uşax əzilir.

Deyillər:

- Çox şükür ki, sən gəldin, yoxsa uşax qalıp damda öləciydi.

ALLAHQULU QARDAŞIN BİR DƏ AT BORSU VARDI

Bir nəfər kişi arvadına deyir:

-Ay arvad,- arvadı da ağır eşidirmiş. Der ki, arvad, getdim bayramlığı aldım, gətdim qoydum ora.

Bı da elə bilir ki, Bayram addı adamındı. Gündə bı təlisin böyrün deşillər çərəzdən, filannan daraşır uşaqlarıynan yeyillər. Bir gün görür bı azalıb. Deyir:

-Bını Bayram kişi gələndə nə təhər verəciyəm.

Ağzını bağlıyır. Deyir:

-Ay Allah, tez Bayram kişini yetir.

Çıxır eşiyyə görür atın üstündə başı sarıxlı bir kişi gedir. Çağırır:

-Qardaş, ay Bayram qardaş. Kişi o dəqiqə görür ki, bı gicdi. Deyir:

-Bəli.

Deyir:

-Sən Allah, bı ayın-oyunu tez aparginən uşaqların öhdəsinənlən gələmmirəm. Yeyillər qalmır.

Deyir:

-Bacı, gökə bıra.

Alır, atır qucağına, atı qavır. Əri gəlir. Deyir ki, Allaha çox şükür, a kişi, verdim getdi.

Deyir:

-Nəyi?

Deyir:

-Demişdin təlis Bayramındı. Verdim getdi.

-Bıy sənin vırqın tərənnən vırsın. Bayrama almışdım e, bayrama.

Kişi düşür bının dalına. Qaç-a-qaç bı atdı, bı piyada. Gəlir görür ki, bir ayrı kənddə bir dəstə qız-gəlin bulaqda su doldurur. Ta ciyarı yanırdı. Deyir:

-Ay bacı, o sudan bir parç ver ma.

Bı alır içir. Deyir:

-Oxxay.

Arvad soruşur:

-Qardaş, hardan gəlirsən?

Deyir:

-Cəhənnəmnən.

Deyir:

-Qağa, sən Allah cəhənnəmdə məm Allahqulu qardaşım nə təhərdi?

Görür ki, arvadının tayıdı. Deyir:

-Yeyib içməyimiz bir yerdəydi, amma yazığın əlli manat borcu var.

Deyir:

-Qardaş, qurbanın olum, dayan, qoy gedim gətirim.

Qaç-a-qaça gəlir o qədər sevinir ki, pencəhli-zaddı pulu gətirir. Deyir:

-Qağa, sən Allah pul da içindədi, ver qardaşım geysin.

Deyir:

-Bacı, baş üstə.

Kişi alır, düşür yola. Arvad da gəlir evdə başdıyır ninay çalır oynuyur. Əri gəlir. Deyir:

-Kişi, bilirsən noldu? Allah canı sağ eləsin, qardaşımın borcunu da yolladım. Bir də pencəh yolladım.

Deyir:

-Qardaşın hardaydı?

Deyir:

-O dünyadan-yanınnan adam gəlmişdi.

Deyir:

-Ba ağılsız, o dünyadan adam nə gəzir?

Bı da düşür bının dalına. Bı səfər qaça-qaç. Kişi görür atlı gəlir. Bicin biri ydi. Bilir ki, pulun dalınca gəlir. Tez qaçır dağın ətrafında kəndin qırağında bir daş vardı, çiyinin söyküyür ora. Bu görür ki, bir adam daşdan asılıb. Tez atı saxlıyır. Söykənən kişi deyir:

-Qardaş, müsəlman dəyilsən? Gəl atı bağla ora kola, daşı saxla. Mən bir az dincəlim.

Bı atdan düşür gəlir. Deyir:

-Ə qağa, daşın nəyin saxlıyırsan?

Der ki, bı daş yerinnən dərbənib, indicə kəndi basacaq. Amanın bircə gününü qoyma. Bı daşın o tərəfindən keçir ehmalca atı açır minir, gedir. Bı deyir:

-Ə, bə noldu?

Baxır kişi də yoxdu, at da. Gecə gəlir evinə çıxır. Qapını döyür. Arvadı deyir:

-Kimdi?

Deyir:

-Başına daş düşsün, ərindi. Allahqulu qardaşın bir də at borcu vardı. Apardım onu da verdim gəldim.

ÖLMƏSƏM QALSAM...

Bir kasıb kişiynən bir kasıb arvad yaşıyırmış. Bı arvad çox tənbelimiş. O vaxtı da yunu darıyırdılar, cəhrəynən əyirirdilər, şalvar, çuxa, corab toxuyurdular. Bir gün kişi der ki, ay arvad, ma bir cüt corab toxu, toy olur, xeyir-şər olur, ayaqyalın getmiyim. Mən utanıram. Arvad der:

-Yaxşı, niyə toxumuram a kişi, arvadın ölmüyüb ki, sa bir cüt corab toxuyacax.

Gəlir toxuyur. Bir ilə bir tayın toxuyur. Bir gün qonşuda toyumuş, çağırıllar. O vaxtı evin içində toy eliyillər. Hamı oturub ayağını uzadırmış xalçanın üstündə. Kişi der:

-Corab ver geyim gedim.

Der:

-A kişi bir tayın toxumamışam.

Der:

-Elə o bir tayın ver geyim gedim.

Arvadı məcbur eliyir. Arvad gətirir bir tay corabı verir. Bı geyib gedir. Arvad fikirrəşir ki, yəqin bı məni biyabır eləməhdən ötəri elədi bunu. Gedim bir bacadan baxım görüm kim gülür mənə, kim gülmür. Arvad gedir çıxır bacıya. Bacadan baxır ki, kişi corablı ayağını uzadıb, corab olmuyan ayağını yığıb altına oturub. Bacadan deyib:

-A kişi, Allah sənə köməy olsun. Yaxşı ki, məni biyabır eləmədin. Bir ilə bir tayın toxumuşam, ölməsəm qalsam gələn il bı vaxta o biri tayın toxuyaram.

İRƏDD EŞŞƏYİNDİ, ƏMƏL SƏNİNDİ

Bir qaynana olur. Bir az da kasıbçılığımı, gəlinə çörəyi cırəynən verirmiş. Deyirmiş ki, ay gəlin, parçıya dəymə, bütünə dəymə, dorğa, doyuncan ye. Gəlin də qalır məəttəl ki, necəyanı, parçıya dəymə, bütünə dəymə, dorğa, doyuncan ye. Gəlin də çörəyin qıraqların kəsmir, lavaşın ortasını əzir yeyir. Əlacı kəsilir qaynananın. Der:

-Mən nə təhər eliyim. Bu gəlin çörəyi yeyir.

Çörəyi yapır qoyur taxçıya. Taxçanın da qabağına un tozu səpir ki, gəlin yeyəndə ayağının izi düşsün. Gəlin də acdı neynəsən? Üzdənirəq, gəlin eşşəyi minir sürür taxçanın qabağına. Çörəhdən birin-ikisin götürür yeyir. Arvad gəlir, sayıb axı çörəyi. Arvad gəlir, çörəyi sayır.

-Ay gəlin, çörəyi sən yemisən?

Deyir:

-Yox. Ay qaynana, ulağın irəddi var. Çörəyi ulaq yeyib.

Qaynana deyir:

-Gəlin, kəs səsi, irədd eşşəyindi, əməl sənindi. Yənə çörəyi sən yemiş olarsan.

BİRİN DƏ SALAMAT ÖTÜRMƏYİN...

Birinin keçiləri itir. Oğluna der ki, get, bala, molluya

de, qurdun ağzını bağlasın. Oğlan gedir. Der:

-Molla əmi, keçilərimiz itib, qurdun ağzını bağlamaq lazımdı.

Der:

-Oğul, bağlıyım da. Bağlıyır, yazır kağıza, qoyur bıçağın arasına. Bıçağın ağzını örtür. Der:

-Oğul, götür get.

Oğlan gəlir. Atası der bağlatdın?

Der:

-Bəli.

Səhər keçilərin hamısı salamat tapılır. Atası der:

-Günahdı, bı qurdun ağzı ta bağlı olmaz. Bı kağızı apar at suya.

Oğlan kağızı açır, baxır ki, yazılıb:

«Qızılboğazdan yuxarı olan sanavarlar, Qaraş kişinin keçiləri əliza düşsə, birin də salamat ötürməyin».

SƏN AĞLADIN

Bir dəyirmançı varmış. Bının üç arvadı varmış. Bir gün dəyirmançı uzanır yerə, deyir:

-Mən ölürəm. Məni ağlayın görüm nə təhər yaraşdırıb ağlıyassız, amma xırda dan başlayın. Xırda arvad ağlasın.

Xırda arvad deyir:

-Başın buxara börkünə, əynin qıyqaş yapıncısına, dizə kimi düyməli.. Dəndə deyir:

-Saxla, ağlıyammədin. Ortancıl arvad ağlasın.

Ortancıl arvad deyir:

-İrahat xan-bəy otağa... dəndə deyir!

-Sən də ağlıyammədin, saxla. Böyük arvad ağlasın.

Böyük arvad deyir:

-Tüstülü çervəria, yarı çiy, yarı bişmiş çörəya, başın daş yastığına, üstun yun yorqanına, yeddi arxın suyun bir nava sığışdıran canına, üç arvadı bir-biriynən boğuşduran canına mən qurban.

Deyir:

-Hə, sən ağladın.

XORUZUN QUYRUĞU GÖRÜNÜR

Biri gedir bir kasıb əvə qonaq olur. Nə imkannarı çatır bına hörmət eliyillər. Qabaxlar da saat çox çətin tapıldı. Bınnarın oruşdux vaxtı, namaz vaxtı xoruz saati əvəz eliyirdi. Obaş bannıyanda bilir səhərdi. Molla bı əvdə yeyir-içir, əv yiyəsi durur, öküzü qatır qabağına aparır. Mollanın da gözü qapıdakı bı xoruza düşmüşümüş. Der:

-Nə təhər eliyim bı xoruzu götürüm gedim.

Arvad da ha gözdüyür ki, bı qonağı yola salsın, getsin suya, əv işdəri görsün. Qonax da arvadı gözdüyür ki, getsin bı xoruzu götürüb aparsın. Arvad görür bı getmir. Durur sənəyi götürür gedir suya. Molla durur xoruzu tutur gedir. Arvad gəlir ki, xoruz yoxdu, molla da yoxdu. Durur qonum-qonşudan soruşur:

-Mollanı görmədiz?

Deyillər:

-Bı tərəfə getdi.

Qaçır arvad. Molla kənddən çıxhaçıxda mollanı tutur.

Deyir:

-Molla əmi, utanıram da sənnən soruşam, biz elə vaxtımızı, sahatımızı xoruznan bilirdih. Mən suya gedəndə sən də qapıdaydın, xoruz da. İndi xoruz yoxdu. Mollanın da əbası cırığımış. Ordan xoruzun quyruğu görünürmüş. Molla and içir ki, mən heylə iş görərəm?

Arvad deyir:

-Molla əmi, anda inanmıyana Allah lənət eləsin. Anda inanıram, amma xoruzun quyruğu da görükür. İndi qalmışam çəp, bilmirəm xoruzun quyruğuna inanım, yoxsa sənin andına inanım.

ATDAN DAŞ, ÜSDƏN AŞ

Bir ayilə olur. Gündə süddü aş bişirirmişlər. Düyüləri çox olurmuş. Gətirib gəlin yeməyi çəkirmiş. Deməynən gəlin əvvəlcədən qaynananın qabının dibinə daş qoyub, sora aş qoyurmuş. Oğul da baxır ki, hə da, anasına billardan çox qoyub. Anası da sirri açmırmış. Deyirmiş dava-dalaş düşər. Oğul da der:

-Ana ye, ana ye.

Deyirmiş:

-Mən isti yəmmirəm. Siz yeyin.

Bı hamıdan sora yeyirmiş. Bir gün belə, beş gün belə. Arvad deyir ki, qızı da qonşu kənddə qalırmiş, gedəciyəm bir üç-dörd gün də orda qalam. Gedir qızıgilə. Yad oğludu da kürəkəni, bir neçə gün qalannan sora görür mısmırax eliyir kürəkən. Gəlir öz evinə yaxınnaşanda qol götürüb oynuyur, oxuyur:

Atdan daş,

Üsdən aş –

genə öz oğluma qurban olum.

Bı oğul bını eşidir, soruşur:

-Nədi? Nədi?

Der:

-Bala heç bir şey, öz-özümə oxuyuram.

Oğul fikirrəşir ki, yox, bırdə nəşə var. Anam niyə belə oxuyur? Səhərisi süddü aş bişirillər. Gənə gətirir çəkir. Baxır ki, anasına bıllardan çox qoyur. Oğul anasının qabın-xörəyin çəkir qabağına, qaşığı bir dəfə vırır, iki dəfə vırır, qaşığı ilişir daşa. Onnan sora sirrin üstü açılır, gəlini boşuyullar.

EV SAHİBİ GƏLMƏSƏ

Bir gün Məmmədqulu yol kənarında camış otarırmış. O, günortadan xeyli keçmiş, hər gün olduğu kimi, yenə də şərab içib, ağacın altında kölgələnirmiş. Məmmədqulu görür ki, bir neçə maşında kəndliləri qonşu kənddə yaşlı bir

qadının yas yerinə gedir. Məmmədqulu da naxırı yoldaşına tapşırıb yas yerinə gedir. O, məclisə girib oturmağ üçün yer tapa bilmir, görür ki, ancax mollanın yanında boş yer var. O keçib oturur həmin yerdə. Molla da ki, avazla dua oxuyur və bu avaz da Məmmədquluya ləzzət eləyir. Molla duanı qurtarır. Məmmədqulunun keyfi yaxşı olduğundan o, yas məclisində olduğunu unudur, üzünü mollaya tutub deyir:

- Avazın çox xoşuma gəldi, bir dənə də «Bəbəyim, ay bəbəyim»i oxu.

Molla deyir:

- Sən nə danışırısan, bura yas məclisidi.

Məmmədqulu deyir: - Hər haradı bilmirəm, deyirəm oxu, vəssəlam!

Molla imtina edir, Məmmədqulu cibindən bıçağı çıxarıb dirəyir mollanın böyrünə ki, sənə deyirəm oxu, yoxsa bu dəqiqə bağırsaqlarını yerə tökəcəm. Əlacsız qalıb Molla avazla oxuyur:

Əzizinəm bəbəyim,
Bəbəyim, ay bəbəyim.
Ev sahibi tez gəlməsə,
Əldən getdi göbəyim.

Məclisdəkilər məsələni tez başa düşüb
Məmmədqulunu məclisdən çıxarıllar.

YER VAR, YA YOXDU...

Der, bir vaxlar Biçənəh kəndində adamlar çox ölmüş. Ölənnərin qəbrini də Seyfəli kişi qazırmış. Kəndin ağsaqqalları Seyfəli kişiye deyillər ki, sən qəbirsanlıxda qəbir qazanda biz soruşacağıq ki, Seyfəli kişi, qəbirsandıxda yer varmı?

Sənsə cavab verərsən ki, yoxdur. Bəlkə bu, Allahın xoşuna gələ, kənddə adam az ölə.

Seyfəli kişi onlarla razılaşıır.

Günnərin birində kənddə yenə bir adam ölür. Seyfəli kişi qəbir qazmaxla məşğul olarkən camaat soruşur:

- Seyfəli kişi, qəbrsandıxda yer varmı?

O cavab verir: - Çoxdu, çoxdu...

Buna derlər ki, biz səninnən belə razılaşmamışdıx axı! Sən cavab verirsən ki, çoxdur, çoxdur.

Seyfəli kişi cavab verir ki, siz Allaha da kələh gəlməh istiyirsiniz. O bilmir ki, yer var, ya yoxdur?

XIX. TAPMACALAR

Qardaş, dur gedəh,
İlxıları sür gedəh.
Min bir iki qapını,
Bir kilidə vur gedəh.
(ay, il)

Sürü-sürü qazlar,
Sürməli qızlar,
Əlini vursan,
Əllərin sızlar.
(kirpi)

Zər-zər üstə,
Zər tufar üstə.
Zər oğlan gəlməsə,
Zər tufardan yenməz.
(açar, qıfil)

Ağ tas, qızıl tas,
Birini götür, birini as.
(ay və günəş)
Altı taxta, üstü taxta,
Ortasında dəmir balta.

(xəncər)

Bir ağacım var,
Bir gövdəsi, beş budağı,
Hər budaxda bir sədəf.
(əl)

Bədəni var, başı yox,
Qolları var, ayağı yox,
Qarnını yırt, qanı yox.
(kofta)

Altı inci mirvari,
Üstü inci mirvari,
Arasında bir yarpax.
(dişlər və dil)

Bir küpüm var saçaxlı,
Yeddicə deşiyi var,
Üçü cütdü, biri təh.
(baş)

Balaca baqqal,
Nə versən udar.
(ağız)

Ağzı birdi, dili mindi,
Gah belə deyir, gah elə.
(qələm)

Deyə bilməz sözünü,
Tez yandırar özünü.

(qovurğa)

Qapı bir qonşudullar,
Bir-birini görmüllər.
(göz)

Ağacım var dəvədən böyüh,
Meyvəsi var sərcədən kiçih.
(qoz)

Qırmızı nar,
Hər evdə var.
(od)

Nağaraçı nağara çalar,
Nə nağarası var, nə çubuğu.
(ağacdələn)

Yekə zağada otuz iki döyüşçünün
bir neçə sərkərdəsi var.
(ağız, dil, diş)

Bir quşum var tağ üstə,
Dimdiyi yarpağ üstə.
(badımcan)

Bir çörəyim var, nə təzədi, nə bayatdı.
Babam yedi, qutarmadı. Dədəm yedi
qutarmadı, mən yeyirəm qutarmır,
nəvə-nəticələrimə də bəsdı.
(bayatı)

Qara oğlanı qulağından asallar.
(*qazan*)

Evdən evə qızıl yaylıx.
(*od*)

Ata atdandı,
Qayış qatdandı.
Qumu ələndi,
Suya bələndi.
(*un*)

Dayım oğlu ustadı,
Əli kəmər üstədi.
Əzizinəm, buz bağlar,
Qışda çaylar buz bağlar,
Deyin görək o nədi?
O içində buz bağlar.
(*qaymaq*)

Mən aşığam bir bəndi
Qızlar bağlar bir bəndi
Bir bağa bağban oldum
Yüz arxı var, bir bəndi.
(*bulaq*)

İrəlindən dörd qardaş gəlir,
Birinin beli bükülü,
Birinin əli bükülü,
Birinin əli güllü,

Biri də dilli-felli.

(qış, yaz, yay, payız)

Quran gəlməyincə ötürməz.

(tələ)

O nədir ki, əti çöldə, dərisi içəridə.

(Pətənə)

Qapısız xana, qübləsiz hamam.

(dünya, dəniz)

Yeyər öz cismi ətin,

Çəhməz qəssab minnətin.

(şam)

Qabıǵı yaşıl, içi sarı,

Gəl tap bunu, qoca qarı.

(yemiş)

Suya salıram lillənir,

Çıxardıram dillənir.

(zəncir)

Toxumsuz bitər, dünyaya yetər.

(toz)

Qara qatır, küncdə yatır.

(süpürgə)

Bağlasan gedər

Açsan durar.

(ayaqqabı)

Altun qantar, əl darta.

(sırğa)

Suda yaşar, quruda yaşar,

Uyqunlaşıb qalar diri,

Bataqlıqdır onun yeri.

(qurbağa)

Əziziyəm o başdan,

Mən deyirəm bu başdan,

Heç kəs ayıra bilmədi,

O nədir qardaşı ayırdı qardaşdan?

(ölüm, əcəl)

Rəngi həm ağ olur, həm sarı

Boynunda var muncuxları,

Səs salar, oyadar yatannarı.

(xoruz)

Muncux kimi düzülübdür,

Əzilibdir, süzülübdür,

Rəngi ağ idi oldu sarı,

Doldurar boş qabları.

(doşab)

Açarı yox, xoddamağa.

O, çıxma bilməz dağa.

Benzin, yağ tökməzlər,

Hara istəsələr minib gedərlər.
(*velosibet*)

Dağ başında maşın gəzər,
Dövrə vurur yeriylər,
İstər ağ olsun, istər qara,
Orda nə var biçər tökər.
(*baş maşını*)

O nədir ki, heç kəs içinə girə bilməz,
Nə qədər götürsələr əskilməz.
(*dəniz və suyu*)

Əgər tutsan əlimnən,
Səninlə gedərəm mən,
Ağ üstündə gəzərəm,
Telə muncux düzərəm,
Düz yolumla gedərəm,
Nə istəsən edərəm.
(*qələm*)

O nədir ki xoda getməz,
Quruda gedər, suda getməz.
Tək bir adam aparar
Evinə tez çatdırar.
(*velosibet*)

Nə yuxu görsən yozaram,
Hiylə işlə olmaz aram.
Səhv yazsan, mən pozaram.

(yazı pozan)

Nazik çöp üstündə
Düzülüb incə yarpaxlar,
Ətirlidir, daddıdır.
Dağlıx yer məkanıdır,
Çox dərdin dərmanıdır.

(kəklilik otu)

Gözəl adı var.
Gözəl dadı var,
Ondan çox yesən
Təzyiqini salar.

(gilənar)

Uzun yoğun çöp üstə durar,
Uzunsov kiçik yarpaxları var.
O dərman bitkisidir,
Onun suyundan içən
Tez şəfa tapar, sağalar.

(dağ nanəsi)

Qapısız xana

(dünya)

Qübləsiz hamam

(dəniz)

Bir belə midili, vurdu yıxdı güdülü.

(güllə)

Boyun şənbədir, yadımıza düşən nədir?
Odsuz, susuz bitən nədir?

(bal)

Gündə eşidilər səsi
O hansı məkandır ki,
Yüzdən çoxdur pilləsi.

(Məkkənin minarəsi)

Şəfəq saçır üzümə
Əgərki ona baxsan
Zərər verər gözüne.

(günəş)

Nə qədər yesəm doymaram,
Hamısını yeyərəm
Birin də qabda qoymaram.

(təm)

Danışanda yaxşı danış,
Eşidənnər desinlər,
Əhsən, sənə min alqış.

(nətiq adam)

Bacası, tüstüsü yox,
O hansı məkandır ki,
Soyuqdur, istsisi yox.

(qəbir)

Dağın başı ucadı
Üstündə gəzmək olmaz.
Çünki ucu haçadı.

(Haça dağ)

Əl vuranda səs salar,
Onlar danışanda
Bir-birinnən həzz alar.

(telefon)

Sənə hamıdan əziz kimdir
Əgər ki, bilirsən,
İncitmə onu, xoş dindir.

(valideyn)

Dərdlərə çarə edər,
Onu çox adam tanımaz,
Əl çatmaz yerdə bitər.

(dərman otu)

Safdır inci kimi
Onsuz yaşamağ olmaz.
Odur yaşadan səni.

(su)

Bilmək olmaz nə qədərdir,
Çırax kimi yanır o,
Tapın görək nədir, o.

(ulduzlar)

Yerin altınnan çıxar
Onu içənnərin
Çoxları şəfa tapar.

(sirab)

İki ayağ üstə gəzər,
Qorxulu heyvan deyil,
Balasın qoynunda gəzdirər.

(zürafə)

İldə bir dəfə olar,
Çoxları bilməz onu.
Qədrin bilənlər tutar.

(orucluq)

Gətiririh uzax məkannan,
Xəstələrə şəfa verər,
İçəndə onun suyunnan.

(Zəməzəm suyu)

Hər həyətdə bir gül var,
O olmasa yaşamağ olmaz,
Gündüz açar, gecə solar.

(günəş)

Xırda olar yekələr,
İşıq saçır istisi yox,
Gündüz gedər, gecə gələr.

(ay)

Yanında var cücəsi
Cücə səsin çıxarmaz
Başqadır onun səsi.

*(samovar
stəkanlar)*

və

Çoxları boynunнан asar,
Ümid gətiribdir ona
Çoxu onnan şəfa tapar.

(göz muncuğu)

Nərə çəkər səs salar o,
Rezin kimi yığılar uzanar,
Adamı parçalar o.

(pələng)

Lazım olar çox şeyə,
Bala qatıb yeyəndə,
Xeyirlidir mədəyə.

(cəviz)

Hər tərəfi yarpaxdır.
Yoğun kök üstə durub.
Rəngi ağappaxdır...

(kələm)

Gələr o başdan alar,
O nədir ki insanın
Aqlını başdan alar.

(şərab)

Siftəsi göy olar,
Sonrası qırmızı
Yeyəndə ləzzət verər,
Üstünə səpəndə duzu.

(pamidor)

Dörd tərəfi taxta,
İki qardaş üz-üzə
Oturub bir otaxda.

(cəviz)

Görənnər belə deyir:
İki qardaş oturub bir evdə,
Ancax onnar bir-birin görmür.

(göz)

Qarğayıblar nəsi çox olmaz,
O hansı heyvandır ki,
Doğulubdur, özü doğmaz.

(qatır)

Sürü ilə yaşayallar
Hər tərəfi örtülüdür,
Havadan nəfəs almaz yaşayar.

(balıq)

Başında gəzdirər şaxı
Qaçanda onu tutmaq olmaz.
Odur dağların şahı.

(maral)

Hava ilə gələr
Hava ilə gedər,
Bəzin sevindirər
Bəzin kədərləndirər.

(telefon)

Çox sürətlə gedər,
Heç şey ona çata bilməz,
Həm də uzaxdan görünər.

(təyyarə)

Bu heyvanın adı nədi,
Məskəni çöldü, meşədi
Buynuzu burnunun üstündədi.

(qaban)

Gah uzanar, gah qıssalar,
Əvvəldən belə yaranıb
Gah da barabar olar.

(gecə, gündüz)

Dolanır ayın içində
Bilin yeddidir onlar,
Onu biz görürük gündə.
(həftənin günələri)

Gəzib bütün dünyanı,
Bəyənilib bizim yeri,
Məskən edib Naxçıvanı.
(duz)

XX. DEYİMLƏR

❖ Uşaxların üzü yara olanda deyirdilər, aparın Azad xan çalma çalsın.

❖ Yuxu görənin deyil, yozanıdır.

❖ İlan qızıl üstə yatar.

❖ Dulusçunun gündüz çarığı dağılar, gecə əngi yorular.

❖ Babalar deyərdi:

- Hər kəsin yaxşı arvadı var: Yatsın oynasın, dursun oynasın, yesin oynasın, işsin oynasın, toya getməsin toy evindədi.

Hər kəsin pis arvadı var:

- Yatsın ağlasın, dursun ağlasın, yesin ağlasın, işsin ağlasın, yasa getməsin, yas evindədi.

❖ Gözəl göyərçinə deyillər ki, kimin gəlinisən?

Der:

- Dayımın.

Kəhliyə deyillər:

- Kimin gəlinisən?

- Xalamın. Bı birisinə deyillər

Der:

- Bibimin.

Der ki, dad bibinin əlinnən. Xalaynan bibi gəlini yaxçı saxlamaz. Qara gün verər.

- ❖ Yazın, yayın qırıntısı qışın yavannığıdır.
- ❖ Qurbannıx heyvana əl vurmazdar.
- ❖ Göy Allahın, yer biləvlilərindir.(*Torpaq sahələrinin çox olmasına işarə ilə deyilib*)
- ❖ Adam var, qəzili qızıl eliyir,
Adam var, qızılı qəzil.
- ❖ Qaranı qaranın yanına qoysan, boz görünər.
- ❖ Yetimin əlinnən əppəyin, uşağın əlinnən əmziyin.
- ❖ At izi it izinə qarışıb.
- ❖ Ağzının qaytanı yoxdu.
- ❖ Gecə gözü qışqırma, el oyanar.
- ❖ Əl çalmamış oynayır.
- ❖ Əlinin duzu yoxdur.
- ❖ Çöpə güləndir.

- ❖ Hamı ağıllı olsa,
qoyunnar çobansız qalar.
- ❖ Dərvişin fikri nəşə, zikri də odur.
- ❖ Müsayıbıvı bab elə,
görən desin, ha belə.
- ❖ Sənə deməyə sözü,
eşiyə çıxmağa üzüm yoxdu.
- ❖ Ağıllı kasıba dəli, dəli varlıya bəli deyillər.
- ❖ Bir deyən yox, Əbdül, eşşəyin hardadır.
- ❖ Kor quşunkun Allah yuvasında yetirər.
- ❖ Piyada atdıya irişqand eliyər.
- ❖ Qazancız qar suyuna dönsün.
- ❖ Atın yəəni əv tikər, arvadın yəəni ev yıxar.
- ❖ Əli əynindəki paltarnan qurulamax kasıblıx gətirər.
- ❖ Əli ətəyinə silsən qaynanan səni istəməz.
- ❖ Paltar əynində tiksən şərə düşərsən.

- ❖ Yatmax isdiyən yasdıx isdəməz.
- ❖ İtin yəsi gərək itinnən yürəh ola.
- ❖ Axmax köpəh qəysavadan pay umur.
- ❖ Dəli qızın nanayı özünə xoş gələr.
- ❖ Dəvə yaxını otduyar, uzağı gözdüyər.
- ❖ Qarıxmış köpək süpürülmüş yeri xarablıyar.
- ❖ Külü elə yerdən götür ki, küllük olsun, yerində də təpə qalsın.
- ❖ Dünya quyruxdı yeyənə.
- ❖ Beşiy uşağı beş ləvin çalar.
- ❖ Əriyi əzdirib, qəysavanı süzdürmə.
- ❖ Taleyin üzü çaylax daşınnan betərdi.
- ❖ Soğanı sən çeynə, başqası udsun. Sarımsağı başqası çeynəsin, sən ud.
- ❖ Əri döymüş arvadı it də qapdı bir yannan.
- ❖ Kor keçəli gecə bitdiyər.
- ❖ Adı kamil usdanın ya işin gör, ya özün gör.

- ❖ Tatı tamarzı görüb əlinə qarpız qabığı verdilər.
- ❖ Hərənin bir dərdi var, dəyirmançının da dən dərdi.
- ❖ Əppək qaldı, su haray!
Su qaldı, molla haray!
- ❖ Hamını qurd yedi, mənim kimi yolpası dağılan olmadı.
- ❖ Qahımlı qəhbə olmaz, ağıllı da dəli.
- ❖ Yağdan, baldan artıq qalar, palçıqdan qalmaz.
- ❖ Can dərdə, paltar yamağa düşməsin.
- ❖ Qızın yaxşıdır, özgəyə vermə, hayıfdir.
- ❖ Qızın pisdir, özgəyə vermə ayıbdır.
- ❖ Rəhmət düzənə, lənət pozana.
- ❖ Ət yeyən quşun ömrü az olar.
- ❖ Bostana dadanan eşşəyin qulağı, quyruğu olmaz.
- ❖ Hələ boynun qoltuq görməyib.
- ❖ Dildən gələn əldən gəlsə hər kəs padşah olar.

- ❖ Xırmana girən porsuq yabanı qəbul edər.
- ❖ O baş batsın ki, dost yolunda gərək olmaya.
- ❖ İt qorxusundan hürər.

XXI. YALVARIŞLAR

- ❖ Ayaxlarının altında ölüm.
- ❖ Başına dolanım.
- ❖ Bir mən ölüm.
- ❖ Əllərinə qurban olum.
- ❖ Keç günahımnan.
- ❖ Gözlərinə qurban olum.
- ❖ Məni çevir balalarının başına.
- ❖ Sən mənim canım.
- ❖ Adına quzu kəsim.
- ❖ Gözlərinə qurban olum.
- ❖ Başına dolanım.
- ❖ Qadalarını mən alım.

- ❖ Qadan, bəlan ürəyimə.
- ❖ Səni verənə qurban olum.
- ❖ Canına qurban.

XXII. PEŞMANNAMALAR

- ❖ Dilim quruyaydı.
- ❖ Qələt eləmişəm.
- ❖ Qanmamışam.
- ❖ Günahkaram.
- ❖ Səhv eləmişəm.
- ❖ Sənə gəldiyim gündə ayağım sınaydı.
- ❖ Sənə gəldiyim yerdə başıma daş düşəydi.
- ❖ Səni görən gözümlə tutulaydı.
- ❖ Səni vurduğum yerdə əlim quruyaydı.
- ❖ Xuduru bir iş tutdum.
- ❖ Nahaq belə danışdım.
- ❖ Xuduru səni eşitmədim.

❖ Allah ağlını aldı.

XXIII. ÖCƏŞMƏLƏR

❖ Kül başa, Araz, Xıdır səni eşşəynən geçir.

❖ Yer oturanındı, söz götürənindi.

❖ Kalba Əsrəf demişkən, kürsü yorğanını çək başına.

❖ Səkinə sək Allahqulu,
Dabanı dik Allahqulu.
Səkinəni çay apardı,
Yetir tut, Allahqulu!

❖ Mən aşiq, aybacalar,
Ay doğar, aybacalar.
Qoşulanda nanəcibə
Götürər səni aybacalar.

❖ Sənəm Sənəm səsinə,
Yendim nənəm səsinə.

Sümüyüm ləzgə gedər,
Öz kimsənəm səsinə.

❖ Ay qız Ərkinaz,
Yalqız yatan yarımaz.
Dədəm anamnan,
Mən də qonağınan.

- ❖ Ayda gələn gül üstə,
Gündə gələn kül üstə.
- ❖ Qonaq gələr quş kimi,
Qayıdar gedər huş kimi,
Oturmaz bayquş kimi.
- ❖ İynəli gündə təzə,
İynəsiz ildə təzə.
- ❖ Günüz bəzəyi, yar bəzəyi,
Gecə bəzəyi çöl təzəyi.
- ❖ Yenə qış düşdü, Musa,
Ağzı üş dişdi Musa.
- ❖ Öküzümüz pelədi,
Adətimiz belədi.
- ❖ Cırax acıx eliyib gedirdi, iynəynən sap
qaytardı.

XXVI. ƏMƏK NƏĞMƏLƏRİ

HOLAVARLAR

Qoşquda kəl öküzüm,
İmana gəl, öküzüm.
Şumla yeri, çıx başa,
Sonra dincəl, öküzüm.

Hayda, a balam, hayda,
Kotanım, kalım, hayda.
Qaraşumu vur başa,
Dincələh gələn ayda.

Axşamnar, ay axşamnar,
Şamlar, yanar axşamnar.
El-ulus evdə yatar,
Xodək harda axşamnar?

Hola dedim düşdü qaç,
Göydə oynadı qırmac.
Öküzlər ota getdi,
Qara kəlim qaldı ac.

SAYAÇI SÖZLƏR

Çal, kürə, əbrəş qoyun,
Dağlarda yerləş, qoyun.
İşdi yerin dar olsa,
Boynumda əyləş, qoyun.

Çobanam, harayçı mən,
Göy çəmən, ara çəmən.
Kərə tək əkiz doğsun
Qoy olum harayçı mən.

Canım, ay ala təkə,
Başıma bəla, təkə.
Gəzəyən arvaddarın
Süfrəsin yala, təkə.

Saya gəldi gördünüz?
Salam verdi aldınız?
Alnı təpəl quzunu
Sayaçıya verdiniz?

Kərəsini qoyunun,
Kürəsini qoyunun.
Ac olanda gəzərih
Dövrəsini qoyunun.
Əzizim nazdı qoyun,
Qış dəyil yazdı qoyun.
Kasıbçılıq dövrüdü,
Bir bala azdı, qoyun.

Qoyun gəlir, yol olsun,
Yolun sağ sol olsun.
Yaxşı otar sürünü
Südü, yağı bol olsun.

Buynuzuyla yer eşər,
Alnın vurar, döyüşər.
Gəzər dağlar döşündə
Yeyər-yeyər, gərnəşər.

Ellərin xan çobanı,
Sürünün yan çobanı.
Qoyun yuxuya qalsa
Oyadar ban çobanı.

❧❧❧

Mən aşiq nazdı keçİ,
Qış dəyil, yazdı, keçİ.
Qəzilin çox uzundu,
Südün çox azdı, keçİ.

❧❧❧

Kirtişi polad parası
Yaz günü dələməsi,
Qış günü qavırması.

Qırçı-qırçı çəpişdər,
Yavşanın başın dişdər,
Gədər aranı gəzər.
Gələr dağlarda qışdər.

XXV. BAYATILAR

Əzizim yaza döndü,
Yaz gəldi, yaza döndü.
Hamının yazı yaz gəldi,
Bizimki buza döndü.

Əzizim keşdi mənnən,
Gün gəldi keşdi mənnən.
Mərddərə körpü oldum,
Namərddər keşdi mənnən.

Əziziyəm bu bağa,
Bu bostana, bu bağa,
Mənim bir canım vardı,
O da Əzizə sadağa.

Mən aşiq qala yeri,
Burc yeri, qala yeri.

Min kannan yanan olsa,
Verəmməz ana yeri.

Mən aşiqəm göy dağlar,
Göy bağçalar, göy bağlar.
Kimin əzizi ölsə,
Yaşıl açar, göy bağlar.

Aşiq ellilər haray,
Şana tellilər haray.
Təhnəni su apardı,
Əli bellilər haray.

Bu dağda əkin olmaz,
Əhsələr əkin olmaz.
Gözüm səni görməsə,
Ürəyim sakın olmaz.

Əli, Əli deyərəm neçə ki,
Canımda canım var.
Heç kimə demənəm,
Bir sənə gümanım var.

Bilərzi biləyimdə,
Bir xal var kürəyimdə.
Tanrı, məni öldürmə,
Arzu var ürəyimdə.

Qardaş mənim məliyim,
Yaxamda düyməliyim.
Köçəndə köçüm olar,
Düşəndə kölgəliyim.

Dəvələr qatar gedər,
Baş-başa çatar gedər.
Bilməm nə qəzadısa,
Atalar balasın,
Balalar atasın,
Atar gedər.
Körpəm məzara baxar,
Gözlərinnən yaş axar,
Ata görməyən gözdər,
Atasız necə yatar.

Arazı keçən də var,
Suyunнан içən də var.
Çəhməyin qardaş adı,
Ürəyi keçən də var.

Araz, Araz, xan Araz,
Hər göldən qalxan Araz.
And verirəm Allaha,
Gəl eyləmə qan, Araz.

Gülü gül yandırır,
Gülü xar yandırır,
Məni bu az yaşında,
Kor günlərim yandırır.

Sandığım ay sandığım,
Sandığa dayandığım.
Həvih mənim əməyim,
Yad oğluna yandığım.

Yanında badamı var,
Yemağa badamı var.
Gəl qapımnan gir içəri,
Desinnər adamı var.

Sarı qovun dilimi,
Uçurtma bülbülümü.
Aş divarın dalına,
Deyim ərzi dilimi.

Əmimoğlu olasan,
Mənə bir şarf alasan.

Hörəm tökəm dalıma,
Baxasan şadlanasan.

Əmimoğlu biçində,
Köynəyi tər içində.
Getdim tər in silməyə,
Qaldım tikan içində.

Bənövşəm haça bəndi,
Sana gör neçə bəndi.
Baxaram yar görünməz,
Yaxaram belə kəndi.

Əlimdə nar gəzərəm,
Narı narış bəzərəm.
Yarım atıp gedipdi,
İndi daxil gəzərəm.

Köynəyi sarı canım,
Sancıbdı arı canım.
Yar qürbətə gedənnən,

Qalmayıb yarı canım.

Armud ağacı buruldu,
Dibində su quruldu,
Hamının yarı gəldi,
Mənim boynum buruldu.

Ay oğlan arxıynan gəl,
Çimənnən, çarxıynan gəl.
Nişannını qaçırıblar,
Danışma xalxıynan, gəl.

Yaza nə qaldı,
Qış çıxdı, yaza nə qaldı.
Təxsir qələmdə dəyil,
Mürvət yazana qaldı.

Desəm olarmı?
Qəmnən yesəm olarmı
Mənim bir arzum var,
Onu da desəm olarmı?

Buz bağlər,
Dörd yanın yarpız bağlər.
Bacıların yarasın həmməşə,
Bacı bağlər.

Bəndə dəyər,
Çəki kəməndə dəyər.
Səndə olan zabitə,
Bütün bu kəndə dəyər.

Şuğuyan dağlar,
Qəmlərə boyan dağlar.
Bu yan zülmətxanadı,
Necədi o yan dağlar.

Havadan,
Qanadı zil qaradan.
Yedim-işdim gedirəm,
Əv- eşiyn olsun avadan.

❧❧❧

Əzizim belə işlər,
Çarx işlər belə işlər.
Heç kəsin başına,
Gəlməsin belə işlər.

❧❧❧

Əzizim, qoşa dağlar,
Verib baş-başa dağlar,
Yol verin anam gəlsin,
Dönməyin daşa, dağlar.

❧❧❧

Əzizim baxar gedər,
Bu yol Naxçıvana axar gedər,
Sağ yanımnan yaralı oldum,
Solumnan qan axar gedər.

❧❧❧

Əzizim qavır məni,
Sal saca qavır məni.
Gör nə günə qalmışam,
Dost qapıdan qavır məni.

❧❧❧

Əzizim xırda-xırda,
Xalların xırda-xırda.
Məni sənnən eliyən,
Peşman olar axırda.

Əzizim iri-iri,
Xalların iri-iri.
Məni sənnən eliyəni,
Dilənsin diri-diri.

Əzizinəm məni göz,
Axtar dolan, məni göz.
Dağlarda çiçəh görsən,
Arasında məni göz.

Əzizim çimən yerdə,
Su düşüb çimən yerdə.
Yara köynək olaydım,
Soyunub çimən yerdə.

Əzizinəm gül gətir,
Bağçadan dər gül gətir.
Mənim məzarım üstə,
Sən güləndə gül gətir.

Əzizinəm güləndə sən,
Gül açsın güləndə sən.
Məni də yad edəsən,
Danışıb güləndə sən.

Əzizim üzümünən,
Düzülüb düzümünən.
Gəlmişik sənin yanına,
Dur gedək bizimünən.

Əzizinəm haraylar,
Bülbül bağda haraylar.
Dilim yadlarla danışar,
Könlüm səni haraylar.

Əzizim gözəl ağla,
Gözlərim gözəl ağla.

Gəl qabax-qabağa oturax,
Görəh kim gözəl ağlar.

Əzizim, sarı-sarı,
Paltarım sarı-sarı.
Rəngim oğul əlinnən,
Olubdu sarı-sarı.

Əzizim duman çökər,
Qar yağar duman çökər.
Oğul itirən atanın,
Gözünə duman çökər.

Əzizim, qoşa dağlar,
Verib baş-başa dağlar.
Elə bil ki, yatıbdı,
Gedibdi huşa dağlar.

Əziziyəm, narına,
Qüzeyinə, qarına.
Mən balamı vermənəm,

Bu fələyin toruna.

Əzizim dərə dağlar,
Gün dağlar, dərə dağlar.
Kəhlih-turac ovlayır,
Marallı dərə dağlar.

Əzizinəm yaz oxu,
Ağ kağıza yaz oxu.
Demə hər şey bilirəm,
Ömrün boyu yaz oxu.

Əzizinəm ay qardaş,
Dara telin, say qardaş.
Qohumnar içərisində,
Olmaz sənə tay, qardaş.

Əzizinəm qar qalandı,
Qar yağdı, qar qalandı.
Qarğalar laçın oldu,
Laçınlar qarqalandı.

Əzizim yad eyləyər,
Dost-dostu yad eyləyər.
Ara vurub söz gəzdirən,
Qaradaşı qardaşdan eyləyər.

Mən aşiq aran nədi,
Dağ nədi, aran nədi.
Bir dərdi Allah verə,
Çəkərəm, çarəm nədi.

Mən aşığam, ya qərib,
Cütü düşmüş ya qərib.
Xeyrə, şərə yaramıyan qahımı,
Ya cavan ölə, ya qərib.

Mən aşiq aran yeli,
Bağ yeli, aran yeli.
Qasırğadı dağlarda,
Tufandı aran yeli.

❧❧❧

Mən aşiq babam gəldi,
Səngərə babam gəldi.
Arxa oldu, dar gündə,
Köməyə babam gəldi.

❧❧❧

Mən aşiq əsmə dedim,
Küləyə əsmə dedim.
Düşündüm əsdirən var,
Nahax mən əsmə dedim.

❧❧❧

Mən aşiq yaralılar,
Könlü qaralılar.
Dərdlilər dərdin desin,
Ağlasın yaralılar.

❧❧❧

Mən aşiq yanar gəzər,
Dərdini sanar gəzər.
Yoxsulluq yaman dərdi,
Dost sənnən kənar gəzər.

❧❧❧

Mən aşiq, yazı ağlar,
Kirpiyim, gözüm ağlar.
Aşiq qəmnən oxuyar,
Döşündə sazı ağlar.

Aşiq zamana məni,
Çəkir amana məni.
Üstümdən qoşub cərcəri,
Döndərib samana məni.

Aşiq deyər Kələhli,
Olub niyə kələhli.
Babaların yurd yeri,
Nəvələrə Kələhli.

Aşığam nəyə sayım?
Nə sayım, necə sayım?
Sənsiz keçən günümü.
Ömrümə nəyə sayım?

Aşıq susar, saz ağlar,
Dodaq titrər, göz ağlar.
Dindirməyin dərclini.
Yaralıda, tez ağlar.

Eləmi duman olar,
Duman göz yoran olar.
Getmə namərd yanına,
Yayda da boran olar.

Eləmi duman olar,
Duman göz yoran olar.
Get sən mərdin yanına,
Qışda da bahar olar.

Eləmi düşən ağlar,
Atdanıb düşən ağlar.
Kasıb bağı daşdandı,
Dövlətdən düşən ağlar.

Eləmi, mən pərişan,
Halım yoxdu danışam.

Varmı bir mənim kimi,
Qardaş deyib alışan?

Eləmi bala dağı,
Bal dağı, bala dağı.
Hərə bir sinə vursun,
Görməsin bala dağı.

Dağ başın qəcəl aldı,
Avçılar macal aldı.
Bir yanıx xarab ölkə,
Bir yanıx əcəl aldı.

Dağlar başı boz-ala,
Duman gələ, tez ala.
Aç qapını gir içəri,
Çoxlu dərdim azala.

Dağlar qıravlı qaldı,
Yağdı qıravlı qaldı.
Dilimdəki dilimdə,

Ürəyim buxavlı qaldı.

Bu dağlar kərəm dağlar,
Baxdınca kərəm dağlar.
Bir də səni görməsəm,
Ürəyim vərəm bağlar.

Dağları gəzən mənəm,
Daşını düzən mənəm.
Dili şad, könlü qəmgin,
Bu yerdə gəzən mənəm.

A dağlar, qaşlı dağlar,
Yanı sal daşlı dağlar.
Bacı tək dayanıbdı,
Ana-qardaşlı dağlar.

Dağ başında gül oldum,
Qəfəsdə bülbül oldum.
Namərd dostun yolunda,
Yandım, yandım, kül oldum.

Dağ başını qar alar,
Qar yığılar, tar alar,
İllər keçər sağalmaz,
Ürəyə dəymiş yaralar.

Dağlara çən düşübdü,
Araya qan düşübdü.
Tək balamnan ötəri,
Ürəyimə xal düşübdü.

Dağların lalası var,
Yaşılı, talası var.
Muştulux o anaya,
Yanında balası var.

Dumandı başın, dağlar,
Bilinmir yaşın, dağlar.
Səndən çox igid keçib,
Sökülsün daşın, dağlar.

❧❧❧

Su gəldi eşil, dağlar,
Ömürdü beş il, dağlar.
Düşməne yuva versən,
Göz-göz ol, deşil, dağlar.

❧❧❧

Dərdə kərəm,
Dərd əhli dərdə kərəm.
Hicran düşkünüyəm,
Özümə dərd əkərəm.

❧❧❧

Dərd adamı,
Yandırır dərd adamı,
Düşmən zalım, oğul naxələf,
Yandırır dərd adamı.

❧❧❧

Yarama dəymə,
Təbib yarama dəymə.
Mənə dəyən elə dəyib,
Gəl sən yarama dəymə.

❧❧❧

Maral meşəli yerdə,
Qalıb döşəli yerdə.
Bala həsrətindədi,
Ağlar düşəli yerdə.

Maralın hayına bax,
Haylanıb hayına bax.
Çox səfa çəkənlərin,
Aldığı payına bax.

Al eylədi,
Az dərdimi bol eylədi.
Yıxdı dədəm əvini,
Düşmana yol eylədi.

Başımızın dolusu,
Axar üzüm dolusu.
Allah, neynim, canım düşüb bir dərdə,
Balalarım gələ yığışa başıma,
Baxam gözüm dolusu.

Köynəyin alacadı,
Gey sallan, alacadı.
Sən ağlama, qoy mən ağlayım,
Sənin balan balacadı.

Düşərgahım Küküdü,
Yüküm qurğuşun yüküdü.
Dindirməyin məni, ay ellər,
Dərdim qəza yüküdü.

Quranım dizim üstə,
Oxuram dizim üstə.
Altdan yoxuşa gəlsən,
Sürünnəm dizim üstə.

Bağa su düşdü, neynim,
Mövlər su işdi, neynim.
Aləmə baxt veriləndə,
Ma da bu düşdü, neynim?

Durdum getdim suya mən,
Sudan aldım dua mən.

Qaranquşcan olmadım,
Damda salam yuva mən.

Qapım vay, bacam vay,
Doymamışam, acam vay.
Bir başı papaxlı dərdinnən,
Xaxlara möhtacam vay.

Bağçada güllər, bala,
Oxur bülüllər, bala.
Getdi o cavanlıx vaxtı,
Gəldi bu günnər, bala.

Ay mənim qara baxtım,
Gör sürüyüb hara baxtım.
Ya sənin kür tamahın,
Ya mənim qara baxtım.

Ayın aya qarışıb,
Çəmən, çaya qarışıb.
Yüz ilin qısırağı

Hürküb daya qarışıb.

Sinəm üstü oyuldu,
Qabıq qoydu, soyuldu.
Keçmiş yaramın üstə,
Təzə yara qoyuldu.

Gəl-gəl gərəyimsən,
Köşkümsən sarayımsan.
Şən günümdə gəlmədin,
Qəmli günümdə gərəyimsən.

Ağ alma qızıl alma,
Gəl yola düzül alma.
Ya mənim muradımı ver,
Ya mənnən üzül alma.

Ayrılıx yaman olur,
Saralır saman olur.
Oğul, hara gedirsən,
Ürəyə qubar dolur.

El-obadan aralı,
Dağda vurdum maralı.
Mən ki ova getmişdim,
Özüm gəldim yaralı.

Yağış yağar ellərə,
Dəmcı damar göllərə.
Burda bir qərrib ölüb,
Səsi düşüb çöllərə.

Göylə gedən sonalar,
Bir-birini yaralar.
Seçilsin bir kənara,
Oğlu ölən analar.

Pərişanam, pərişan,
Yoxdu halım danışam.
Hardadı mənim kimi,
Dərdi dərdə qarışan.

Gəlin səni yarıyasən,
Qızılgül kimi qarıyasən.
Sıfta oğlan doğub,
Beşik üstə yırğalıyasən.

Mən aşiqəm üz üşər
Bu dərddən can üzüşər.
Bülbül qanad tərpedər,
Külək əsər, üz üşər.

At məni aldı qaçdı
Yollarım qaya, daşdı.
Dostlara xəbər verin
Mənzilim uzaqlaşdı.

Bir at mindim başı yox
Bir çay keçdim daşı yox.
Burda bir aşiq ölür
Oğlu yox, qardaşı yox.

Göydə dolu durubdur
Yollar boynun burubdur,
Mən doludan qorxuram
O qəlbimi vurubdur.

Əziziyəm, ağam gəl,
Ölməmişəm, sağam gəl,
Boynumda qəm zənciri,
Yolunda dustağam gəl.

Aşır gedər hər yana.
Sözün diyər mərdana.
İyidə ürəh verər
Bəd ayaqda mərd ana.

Sular gələr, göl dolar,
Şaxta vurar, gül solar.
Mərd igidin balası,
Özü kimi mərd olar.

Sürü tanır qurdunu,
İyid sevər yurdunu.
Bir xain, bir də qorxax
Batırar bir ordunu.

Əzizim, qandı öldü,
Odlara yandı öldü.
Ağac əyildi sındı,
İgid utandı öldü.

Stol üstə üzüm var,
Üzüm səndə gözüm var,
Qonşumun üç oğlu var,
Ortancıl da gözüm var.

Bağda üzüm ağacı,
Üzüm düzüm ağacı.
Bağa baltalı girdi,
Qırdı bizim ağacı.

Ay çıxdı peşman-peşman,
Gün oldu ona düşman.

Qızdar gedər ata evinə, tapmıyanda,
Qayıdar peşman-peşman.

Əzizim minən gələ,
Düşmüşəm min əngələ.
Fələk bir iş işləyə,
Düldülü minən gələ.

Ağ alma,
Bağban bəslər ağ alma.
Nə sızlarsan yaralarım,
Sağalmırsan sağalma.

Mən aşırıq bir dinarım,
Bir dinim, bir dinarım.
Əsmə, badi yelləri
Ağaşda birdi narım.

Aşırıq dərdə zalımı
Düşsün dərdə zalımı.
Sənnən dərman gəlməsə,

Məndə dərd azalırmı?

Əzizim milə qarşı,
Kirpiyin milə qarşı.
Dərdlə keçən günnərim
Durub bir ilə qarşı.

Əziziyəm axıtmaz,
Daşları çay axıtmaz.
El tikən bir komanı
Tufan gəlsə dağıtmaz.

Bu yoldan ötənə bax,
Köynəyi kətana bax.
Qürbətdə gözünü açma,
Açanda vətənə bax.

Gəzirəm saz dağları,
Bağlayıb buz dağları.
Hər kəsə şirin olar
Öz yeri, öz dağları.

Mən aşiq qala qala,
Dağ üstə qala qala.
Yar yolunda can üzdüm
İntizar qala-qala.

El köçər dağa gəli,
Bülbüllər bağa gəli.
Namərdin qaydasıydı
Can verən çağa gəli.

İgid paşa, ay paşa,
Sənə yoxdur tay, paşa.
Koroğlu bir gəlibdir,
Bir də gəlsə, vay paşa.

Bəridən gəl, bəridən,
Papağı qoyub dəridən.
Anam sənə nə dedi,
Ay adam əti əridən?

İmmın-ımmın puxarı,
Ayağını çək yuxarı.
Gələn səni görməsin,
Davan çıxar yuxarı.

Pişiylim-pişiylim mavına,
Pişiylim gedər avına.
Qonax bu gün burdadı,
Sabah gedər əvinə.

Ay dağların qalası,
Dərələrin lalası.
Şirin dilin nə oldu,
Ay başımın bəlası.

Çiynindəki mələkdi
Üstü bənək-bənəkdi
Səndən xəbər alıram
Arazın suyu neçə sənəkdi?

Çiynindəki mələkdi
Üstü bənək-bənəkdi
Sən çağır Araz dursun,
Sanıyım necə sənəkdi.

Ayın-aya qarışıb,
Çəmən çaya qarışıb.
Gül ilin qısırağı,
Ülküb daya qarışıb.

Qat gözü qara ceyran,
Gedirsən hara, ceyran?
Üzün necə gözəldir,
Ürəyi yara ceyran.

Mən aşiq haralıyam,
Köylüyəm, qaralıyam.
Nə xəncərdi, nə bıçaq,
Köksümdən yaralıyam.

Dağ başın duman almır
Yar yarın dər də salmır.
Dövlət şirin olsa da
Axır heç kəsə qalmır.

Mən aşiq, hey dərdimi
Görür güney dərdimi.
Elə bil dilmancımdır
Çalır bu ney dərdimi.

Əzizinəm, ağ bitdi
Ağ güllər ağ bitdi.
Kim əkdİ, kim suladı?
Aramızda dağ bitdi?

Bu dağlar daşım oldu,
Sırrım-sirdaşım oldu.
Mənə təsəlli verən
Yenə göz yaşım oldu.

Dağ üstə hara baxdım,
Yar gəldi, yara baxdım,

Sənin üzün gülmədi,
Mənim də qara baxtım.

Əlincə buz bağladı,
Yanı yarpız bağladı.
Məni gəlin oxladı,
Yarımı qız bağladı.

Arazın sahilləri,
Açılmayıb gülləri,
Noldu xan Araza
Qəm geyindi elləri.

Araz axar lal olar,
Suları xal-xal olar.
Həmişə dərd, qəm, ələm,
Bir gün də vüsəl olar.

Zarın üstü qaladır,
Altı Zaqataladır.
Maral Hacınin qızı,

Bir gözəlçə baladır.

Arazın halı yaman,
İnildər zaman-zaman.
Araz dərdini danan,
Araz içindən yanan.

Aşiq dərdə zalımı,
Düşsün dərdə zalımı.
Səndən dərman gəlməsə,
Mənnən dərd azalımı?

Saraldım mən, soldum mən,
Bulud kimi doldum mən.
Gələn məni ağlasın
Yaman günə qaldım mən.

Ay bahar, günəş bahar,
Dağlar məhəbbət qoxar.
O bənöyüş gözlərin
Məni durmadan yaxar.

Ay doğar, ay işığı,
Süfrədə bal qaşığı
Yenə hardan gəlirsən
Evimin yaraşığı?

Atəş daşı, duz daşı,
Gəl yeyək bulğur aşı.
Əl-ələ tutaq gedək
Dosta-düşmana qarşı.

Atım, atım, Qıratım,
Yeriyir addım-addım.
Gəlinnər anam-bacım
Qızlardadır muradım.

Atam-anam bağdadlı,
Bağça dadlı, bağ dadlı
Qış günündə yar qoynu,
Yaz günündə bağ dadlı.

✽✽✽

Qızılım aldım səni,
Dillərə saldım səni.
Zərgər səni neyləyir,
Mən sevib aldım səni.

✽✽✽

Eləmi ay nə bilim?
Gün çıxıb, ay nə bilim?
Başıma gələnləri
Söyləyim, ay nə bilim?

✽✽✽

Dağlara çən gələnə,
Gün üstə nəm gələnə.
Vermərəm əzrayıla can
Saxlaram sən gələnə.

✽✽✽

Bağında var yeni üzüm.
Yaşıl yarpaq, yaş üzüm.
Hər nə desən məndə var
Dəmir bağrım, yaş üzüm.

✽✽✽

Araz, Araz, xan Araz
Evləri yıxan Araz.
Çayın, çeşmən qurusun,
Mənim kimi yan, Araz.

Aşıq dağ arasında
Duman dağ arasında
Tavadan cızdıx kimi
Yandım yan arasında.

Tərxun ləkinin başı,
Zərgar gətirsin daşı.
Adını deyə bilmərəm
Yoldaşımın qardaşı.

Əzizim köndələnə,
Üz tutdum köndələnə.
Əzrayıl sinəm üstə
Üz tutdum sən gələnə.

Vətənim məndən ayrı,
Gözüm gözündən ayrı.
Fələyə nə etdim ki,
Düşdüm Vətəndən ayrı.

Dostum aç pəncərəni
Gözüm görsün gələni
Heç qəbirə qoyarlar
Yar dərdindən öləni?

Bulağın suyu mənəm?
Üzüyün qaşları mənəm.
Aralıqda pis olan?
Hamıdan yaxşı mənəm.

Durnaların qatarı,
Dağılmasın qatarı.
Ana, öpüm gəl səni,
Gəldi ölüm qatarı.

Ocağın közü sənsən,
Gözəllərin gözü sən.

Gülüm, göylərə qaçsan
Nə dəxli var, – mənimsən.

Ağaclar bar gətirər,
Yayda meyvə gətirər.
Allaha pənah apar
Bir gün oğlu yetirər.

Dəsmalı ağ saxlaram,
Yuyaram ağ saxlaram.
Bir də əlimə düşsən
Səni qonaq saxlaram.

Çıxaram çeşmə başına,
Arxa verrəm daşına.
Gözlərim sən gəlməsən
Hay verrəm göz yaşına.

Mən aşiqəm yaz göndər,
Payız göndər, yaz göndər.
Əgər varağın yoxdur

Yarpax üstə yaz göndər.

Əzizim yaza nə qaldı
Qış getdi, yaza nə qaldı.
Təqsir öləndə deyil,
Mürvət yazana qaldı.

Bağçalar bağın olsun,
Dağlar oylağın olsun.
Niyə belə gec gəldin?
Anan qurbanın olsun.

Əzizim yatanlara,
Məqsədə çatanlara.
Mən nifrət eyləyirəm
Övladın atanlara.

Mən aşıq, yarda məni
Doğra da, yar da məni
Fələk çarxın döndərdi
Unutdu yar da məni.

Eləmi, bir çən gələ,
Duman gələ, çən gələ.
Ustada kəc baxanı
Keçirəsən çəngələ.

Tezdən oyandı bülbül
Dala dayandı bülbül.
Gördü güllər dərilib
Dərdə boyandı bülbül.

Əziziyəm, narına.
Quzeyinə, qarına.
Mən yarımı dəyişməyəm
Bu dünyanın varına.

Əziziyəm, bil sənə
Şeyda bülbül, gülsənə.
Çarığın yox, utanma
Ayaqyalın gəlsənə.

Əzizim izlərinnən
Yel tutub dizlərinnən.
Bilsəydim ayrılıqdır
Öpəydim gözlərinnən.

Əzizim daş düzülsün
Yollara daş düzülsün.
Məni yardan edənin
Üzünə yaş düzülsün.

Sənə nar yollamaram
Evdə var, yollamaram.
Verrəm canımı qurban
Səni tək yollamaram.

Qardaş-qardaş dur yeri,
Ətək belə vur yeri.
Sağ olsun atamın balaları,
Hərəsinin bir yeri.

Mən aşiq el yoludu,
Qoy gəlsin el yoludu.
Təpəm bulud oylağı,
Gözlərim sel yoludu.

Bu dağlar naşı dağlar,
Göy geymiş naşı dağlar.
Sən yadıma düşəndə,
Ürəyimin başı ağlar.

Açıq qoy pəncərəni,
Gözüm görsün gələni.
Necə qəbrə qoyarlar,
Məsud deyib öləni.

Mən aşığam, xəstəyəm,
Tutulub gözlərim, qəfəsdəyəm.
Halımı xəbər alsan
Ölməmişəm xəstəyəm.

Mən aşix nələr oldu,
Nə köçdü, nələr oldu.
Sən məndən ayrıləsı,
Qəlbimə kədər doldu.

Əzizim atdı məni,
Aldatdı, atdı məni.
Ləl idim, gövhər idim,
Çox ucuz satdı məni.

Mən aşığam yazıram,
Gecə-gündüz yazıram.
Yolunda can verməyə.
Hər bir dəyqə hazıram.

Əzizim al məkanı
Qara bax al məkanı.
Çəkəmmərəm yazığam,
Boynuma salma xanı.

Əzizim, üzmə barı,
Əlini üzmə barı.

Qohumluğu üzmüsən,
Dostluğu üzmə barı.

Mən aşiq, nə yamandır,
Dərd canda nə yamandır.
Sevmək el adətidir,
Ayrılıq nə yamandır.

Əzizim qara saldı,
Xalların qara saldı.
Yar qalxdı dərd dağına,
Özünü qara saldı.

Əzizim nə səfərdir,
Gedirsən nə səfərdir.
Vətəndən ayrı düşən,
Bal da yesə, zəhərdir.

Eləmi, toxunan yox,
Əyirən-toxunan yox.
Bülbül etməsin fəğan,

Gülünə toxunan yox.

Mən aşiq, demə barı,
Vay əhdim, demə barı.
Mənim ah-zar günümü,
Düşməne demə, barı.

Eləmi ilan çala,
Daraşıb, ilan çala.
Düşməni yatağında,
Zəhərli ilan çala.

Bu gələn arabadır,
Dörd təkər arabadı.
Üç gündür yar gedəli,
Evimiz xarabadı.

Maral, qaçağan olma,
Qaşdıxca qaçan olma.
Bir belə qaşmax olmaz,
Bir gün paçan qan olar.

NAXÇIVAN ŞAİRLƏRİNİN YARADICILIĞINDAN

Xanəli Kərimli

Yaşa bax,
Quruya bax, yaşa bax,
Məni məndə öldürən
Yanmış qələmqəşə bax.

Qarabax,
Şaxtaya bax, qara bax.
Mənə tənə eyləyən
Üzü dönmüş yara bax.

Daşa bax
Torpağa bax, daşa bax.
Yarı sərgərdan qoyub
Gedən qəlbidaşa bax.

Köz- közə
Kösöv yanar köz-közə
Ocaq ocağa dönməz
Qovuşmasa köz közə.

Dağ yeri,
Aran yeri, dağ yeri,
Sinəmdə sızıldayır
Yar vurduğu dağ yeri.

Üz-üzə
Yaş axıbdı üz-üzə.
Bir yersiz söz ucundan
Gələnədik üz-üzə.

Şala bax,
Qumaşa bax, şala bax.
Yadın yalan sözündən
Düşən qalmaqala bax.

Dərdə bax,
Kədərə bax, dərdə bax.
Mərd mərdə qənim düşüb
Çəkilsə dərdə bax.

Mil çəkər,
Muğan çəkər,
Mil çəkər.
Tanrım haqq itirənin
Gözlərinə mil çəkər.

Qışa bax,
Yağışa bax, qışa bax.
Taleyi üz döndərmiş
Fələk qarğımışa bax.

Yar ara,
Bir vəfalı yar ara.
Məni məcnun edəni
Ürəyimi yar, ara.

Can gərək,
Bədən gərək, can gərək.
Azad vətən uğrunda
Qurban gedən can gərək.

Vara bax,
Dövlətə bax, vara bax
Gözü gözdən su içmiş
Gözəldə al-xara bax.

Sel gələr,
Daşar çaylar, sel gələr
Mərd igid harayına
Axışiban el gələr.

Qar gələr,
Payız keçər, qar gələr.
Yarı dönük çıxana
Yaşamaq da ar gələr.

Gələn yaz,
Gedən qışdı, gələn yaz.
Mən yazmaqdan yoruldum
Qalan dərdi, gələn, yaz.

Saza bax,
Kamana bax,saza bax,

Dərdi tüğyan edənin
Köksündəki saza bax.

Dərd çəkər,
Dərd biləni dərd çəkər.
Namərdin nə vecinə
Hər nə olsa mərd çəkər

Kim bilir.
Kim olduğun kim bilir?!
Hər kəs sirli dünyadır
Kimin qəlbin kim bilir?

Yandı daş
Ocaq üstə yandı daş
Bir gözəl qəməzəndən
Əridi dağ, yandı daş.

Günə bax
Həftəyə bax, günə bax
Əğyar cənnət bağında

Mən düşdüyüm günə bax.

Qana bax,
Kiprik tökən qana bax,
Qətlimə fərman verən
Sevdiyim sultana bax.

Naxışdı,
Xalı üstü naxışdı
Oduna yandığım yar,
Bu nə cürə baxışdı ?!

Hal məni,
Aparıbdı hal məni
Şükür haqq müjdəsinə
Gözləyir vüsal məni.

Səngidi,
Boran, qar da səngidi.
Yarı qürbətdə olan
Gecə-güdəz qəm çəkər.

Dərd bilən
Ələ düşməz dərd bilən.
Min dərd bilməz dostdansa,
Düşmən olsun... dərd bilən.

Dərdə bax,
Dərmana bax, dərdə bax.
Bəndə kimdir dərd verə,
Haqdan gələn dərdə bax.

Gecədir,
Ay qaranlıq gecədir.
Məni dərdlərə salan
Sormur halın necədir.

Başdandı,
Nə ayaq, nə başdandı,
Bu qədər sitəm olmaz,
Fələk, bağrın daşdandı?!

❧❧❧

Çarə yox,
Nə əlac, nə çarə yox,
Yar bir kəmənd atıbdı
Qurtarmağa çarə yox.

❧❧❧

Kamandı
Bu nə tar, nə kamandı.
Mən ki, dərddən bezməzdim
Sənin dərdin yamandı.

❧❧❧

Söz çəkər,
Könül şirin söz çəkər,
Dünya dil quyusudu
Hərədən bir söz çəkər.

❧❧❧

Almadı
Nə nardı, nə almadı.
Yara namə göndərdim
Yar naməni almadı.

❧❧❧

Nuhçıxana,
Gün doğub Nuhçıxana
Yarla görüşmək dəmim
Qalıbdı Nuh çıxana.

Sal üstə,
Qəssal yuyar sal üstə.
Necə ki, canda can var
Dara zülfün, sol üstə.

Əl ələ
Yetişmədi əl ələ
Mən tək dərd aşiqini
Gəzəcəklər əl ələ

Nə taxdı,
Bu nə tac, bu nə taxdı?
Yara üzük göndərdim,
Nə qaytardı, nə taxdı.

Badamdı
Nə alma, nə badamdı.
Bel bağladım, lax çıxdı
Bu da belə adamdı.

Oxladı,
Nə kaman, nə oxladı,
Mənim sənle işim yox
Mənimki o haqladı.

Hanadı
Naxışlar yan-yanadı
Dünyaya qərrib gələn
Yolun hansı yanadı?!

Qoradı,
Tənək qora-qoradı,
Kal adamdan, çiy sözdən
Köksüm yara-yaradı.

Kilimdi,
Nə xalça, nə kilimdi.

Vətən qürbətə döndü
Qəlbim dilim-dilimdi.

Haqq məni,
Nahaqq məni, haqq məni
Çıxsam dönük haqqıma
Tutacaqdı haqq məni.

Arındı
Sular daşdı, arındı.
Ayaq saxla, bir dayan.
Gələn, bəlkə, yarındı.

Quzular,
Qoyun yazda quzular,
Baharı qış olanın
Dərd başından quzular

Yarındı,
Yar yarına yarındı.
Sevdiyim yardan özgə

Sənin kimin varındı?

Xal-xala,
Atını sür xal-xala.
Al yanaqdan xəbərsiz,
Naz eyləyir xal-xala.

Baş-başa,
Bağlanıbdı baş-başa.
Fələklə haqq-hesabda
Çıxdıq əl-əl, baş-başa.

El dərdi,
Vətən dərdi, el dərdi,
Fələk qəm bağı saldı
Bəhrəsini el dərdi.

Xudadı,
Sirlər sirri xudadı.
Təkcə Xudam oyaqdı,
Hər nə var yuxudadı.

Özünə,
Dönük olma özünə,
Yaman gün, dar ayaqda,
Sahib çıx sən özünə.

Arazdı,
Sinəm Araz –Arazdı,
Təpərsiz baş ucundan
Namus itdi, ar azdı.

Sazaqdı,
Nə külək, nə sazaqdı,
Yarla bu vüsəl dəmi
Aramızdan saz axdı.

Sicimdi,
Dərdim sicim-sicimdi.
Yük cəkən yükün bilər,
Yük çəkməyən, de, kimdi?!

Dərmandı,
Nə dava, nə dərmandı.
Mən gedərgi, qalan siz,
Haqdan gələn fərmandı.

Baxta bax,
Taleyə bax, baxta bax,
Şükür haqq dərgahına,
Mövlam verən taxta bax.

Dağ daşı,
Qaya daşı, dağ daşı.
Sən balamı tapınca,
Əldən saldım dağ-daşı.

Hay haya,
Hay qulaqdı hay-haya.
Bu dağlar yad əlində,
Bənddi bircə hay-haya.

Zamandı,
Bu nə vaxt, nə zamandı.
Yüz min peyğəmbər gəlsin,
Dünya haman, hamandı.

Odum, hey...
Ocağım hey... odum hey...
Yad eldə odum yanmaz,
Öz yurdum, öz odum, hey...

Haqdan gələr,
Nə gəlsə, haqdan gələr.
Acıdan xeyir gözləmə.
Xeyir də toxdan gələr.

Dağımdı,
Aranımdı, dağımdı.
Düşməyə oylaq olan
Yurd yerim göz dağımdı.

Qan qana,
Qovuşubdu qan qana.
Gözlərinə xəbər ver.
Salmasın məni qana.

Lalədi,
Sınəm lalə-lalədi.
Qəm məni qəmkeş etdi
Könlüm halə-halədi.

Dünyadı,
Nə dostu var, nə yadı.
Kiminin cah-cəlalı,
Kiminin qaldı adı.

Qəsdimə
Qabaq-qənsər qəsdimə.
Canından can verdiyim
İndi durub qəsdimə.

Ləli yox,
Qızılı yox, ləli yox,

Məni dustaq edənin
Əl üstündə əli yox.

Dərd elər,
Hər nə etsə, dərd elər
Əğyarın nə vecinə,
Dərdimi yar dərd elər.

Sərdara,
Namə göndər sərdara,
Haqdan gələn dəliyəm,
Çəkməsin məni dara.

Döngədi,
Həm dalan, həm döngədi.
Məni eşqə qərq edən,
Qayıt geri, dön gə di...

Çalmadı,
Naxış çalma-çalmadı.
Yarıma kaman aldım,

Bircə yol da çalmadı.

Qana bax,
Kırpik tökən qana bax.
Ayaq saxla, a zalım,
Canlar alan cana bax.

Aca bax,
Aca, yalavaca bax.
Cibində siçan oynar,
Başındakı taca bax.

Cana bax,
Candan qopan cana bax.
Məndən gözəl yar hanı,
İstərsən dörd yana bax.

Xana bax,
Sultana bax, xana bax.
Qəməsiylə can alıb,
Evləri yıxana bax.

Dörd yana,
Karvanı çək dörd yana.
Yoxsa mənə inamın,
Böl qəlbimi dörd yana.

Qara düşər,
Qar yağar, qara düşər.
Eşqi pünhan aşiqin
Qəlbinə qara düşər.

Üzükdü,
Yar nişanı üzükdü,
Min şükürlər Tanrıma
Yar gözümə üzükdü.

Varıdı,
Həm dövlət, həm varıdı,
Söz bir Allah müjdəsi,
Bir də can yanqaradı.

Dağ da var,
Dağdan ağır dağ da var.
Əynimi yuxa görmə
İçimdə bir dağ da var.

Qarıdı,
Dağlar, daşlar qarıdı,
Yolunu gözləməkdən
Həsrət könlüm qarıdı.

Qurd ağlar,
Qurd ağısın qurd ağlar.
Qurdu ölmüş vətəndə
Qalıbdı ta yurd ağlar.

Nübardı,
Həm təzə, həm nübardı.
Mən əkdim, yad apardı
Bilmədim, bar nə bardı.

Qarğıdı,
Nə şeşpər, nə qarğıdı,
Bilməm nə etmişəm ki,
Fələk məni qarğıdı..

Ağ məni,
Qara məni, ağ məni,
Torpaq qara olsa da,
Qarşılayar ağ məni.

Qızıldı,
Nə gümüş, nə qızıldı.
Ay bəxtlər yazan, mənə,
Bu nə bəxtədi yazıldı.

Ala bax
Al üstündə ala bax,
Mən ala aldanmazdım.
Evlər yıxan ala bax.

Bağımız
Nə çəmən, nə bağımız,
Fələk bir qurğu qurdu.
Pozuldu növrağımız.

Haqq ara,
Nahaqqı yox, haqq ara.
Şeytan şeytanlığında
Sən haqqsansa, haq ara.

Bağladı,
Nə açdı, nə bağladı.
Bir nakam sevgi gördüm,
Qəlbimdən qəm çağladı.

Yol üstə,
Karvan düşüb yol üstə.
Məni çıraqla gəzən,
Dayanmışam yol üstə.

Üst-üstə
Alt –altadı, üst-üstə,

Qalanıb yurd yerində
Viranələr üst-üstə.

Səsinə,
Qurban olum səsinə.
Dərdindən ölən mənəm,
Baxırsan özgəsinə.

Paradı,
Vətən para-paradı.
Nə gördüm, qəlb ağladı.
Könlüm yara-yaradı.

Şəstinə,
Həm boyuna, şəstinə.
Qurban sənə, nə dedim
Dəydi sənənin şəstinə.

Sarıdı,
Gələnin bizə sarıdı.
Yad baxdı qaş oynatdı

Yaramı yar sarıdı.

Qulumdu,
Nə daydı, nə qulumdu,
Mən azad doğulsam da,
Könlüm sənin qulundu.

Göy çalar
Bahar ağzı göy çalar.
Nainsaf bəhər yeməz.
Yer çalxanar, Göy çalar.

Qaladı,
Bağrımı dərd qaladı.
Fələk bilmir dərd nədir.
Dərdimə dərd qaladı.

Dəryadı,
Nə dəniz, nə dəryadı.
Sənin dərdin bir özgə
Mənim dərdim dəryadı.

Açardı,
Nə kilid, nə açardı.
Mövlamin könlü olsa
Bəxtimizi açardı.

Qor apardı,
Qor düşdü, qor apardı.
Sən verdin, mən bəslədim.
Hamısın gor apardı.

Karvandı,
Bulud karvan-karvandı
Ömürdür gəlib keçər,
Bu da belə dövrandı.

Qar-qışa,
Döndü qəlbim qar-qışa
Özün cənnət bağında.
Məni saldın qarğışa.

❧❧❧

Şama gəl,
Nahara gəl, şama gəl
Gedirsən, yolun açıq.
Yubanma, axşama gəl.

❧❧❧

Yaydı,
Nə kaman,nə də yaydı.
Mən səni gizli sevdim,
Gözün aləmə yaydı.

❧❧❧

Dilə gəl,
Qəlbdən başla, dilə gəl,
Mən öldüm söz çəkməkdən.
Sən də, axı, dilə gəl.

❧❧❧

Payızdı,
İçim, çölüm payızdı.
Qismət yazanda tanrım
Gör kimi kimə yazdı...

❧❧❧

Közüm var.
Köz üstündə közüm var.
Nazın səni üzsə də.
Hələ məndə dözüm var.

Haqq bilər,
Haqqı bilən, haqq bilər.
Kim haqqdı, kim nahaqqdı.
Haqqın özü haqq bilər.

Xoyratdı
Canım , ruhum xoyratdı.
Xoyrat ölü dirildər...
Bəs bu necə xoyratdı ?..

Düşməndi,
Haqq nahaqqa düşməndi.
İnsan var ki, özünə
Həm dost, həm də düşməndi

Ağırdı,
Halım ağır-ağırdı
Sağ-sökəl ömür sürdüm,
Qəlbim yağır-yağırdı.

Bayatı,
Çal bir "Çoban bayatı"
Söz həmişə söz olub
Nə təzə, nə boyatı...
Saç üstə,
Qovurğayam saç üstə,
Yandım, cızdağım çıxdı.
Heç baxmadın saç üstə.

Aldandı,
Nə şaldan, nə aldandı,
Bu dünya bir şeytandı,
Bel bağlayan aldandı.
Kücüdü,
Əriş, arğac kücüdü,
Bu güc tək mənim deyil
Bu güc elin gücüdü.

Ay üstə,

Həftə üstə, ay üstə,
Bulud zülfün aşağı,
Qələm-qaşın-Ay üstə.

Yaza,
Bax payıza, bax yaza
Bir incə bel istərəm
Mən dil deyəm, o yaza

Suladı
Göz yaşım yol suladı,
Öldün, əlim üzüldü.
Əğyar meydan suladı.

Pozana,
Yazan baxmaz pozana.
Rəhmət qoşub-düzənə
Lənət ara pozana.

Haqq daşı
Ağır gələr haqq daşı,
Namərdin çarxı sönər,
Düşər başa haqq daşı

Qaş da var,
Ay qabaqda qaş da var.
Gözəli gözəl edən
Təkcə göz yox, qaş da var.

Ocaqdı,
Çəşmə ocaq ocaqdı.
Bu ocaqdan od götür
Haqdan yanan ocaqdı.

Dərd apardı,
Dərd gəldi, dərd apardı.
Namərd namərdliyindən,
Mərdi də dərd apardı.

Küləcə,
Köynək üstən küləcə.
Mən yarımı tanıram,
Əynində var küləcə.

Qaşlıdı,
Kəmər qaşlı-qaşlıdı.
Özgə yarın bilmirəm,
Yarım gələm qaşlıdı.

Kələfdi,
Nə dühcə, nə kələfdi,
Dərdim, ağrım, çözülməz,
Ucu itmiş kələfdi.

Misiri,
Bir hava çal – "Misiri"
Düşmən ayaq alıbdı.
Çək qınından "Misiri"

Noxuddu,
Dizim altı noxuddu,
Mən dərs nədir bilməzdim
Oxudanım oxutdu.

Kürsüdü,
Çəlbəri yox, kürsüdü.
Sevən aşiq üşüməz,
Yarın qoynu kürsüdü.

Çalmadı,
Nə süddü, nə çalmadı.
Yar yaxası düyməli,
Mənim yaxam çalmadı.

İtəndi,
Tapılan da itəndi,
Nə gəlsə mərdə gələr,
Pis nə ölən, itəndi.

Çönübdü
Gün gecəyə çönübdü,
"Şahlar şahıyam" deyən
İndi taxtın çönübdü.

Çəçikdi
Sinə üstü çəçikdi
Şeytan nə gül axıtdı
Könlün məndən çəkikdi ?..

Göyərdi,
Soyum,köküm Göy Ərdi.
Gül əkdim tikan bitdi
Yanında gül göyərdi.

Nimtənə,
İpək qatdı nimtənə.
Bir dil yanılməsından.
Yardan gəldi min tənə.

Dəmiyə,
Toxumu səp dəmiyə,
Gördün ki, dərd güc gəlir.
Dəm ver dəmli dəmiyə.

Haldadır,
Qəlbim özgə hal dadır.
Mən ütəkdən qurtardım.
Görən, o nə haldadır.

Çax-çaxdı,
Daş üstündə çax-çaxdı.
Söz bir dəyirman daşı
Şair də bir çax-çaxdı.

Suyudu,
Sızan qarın suyudu.
Qumlaqda bir ev tikdim
Gürşad düşdü, su yudu.

Bəstədi,
Boyun bəstə-bəstədi,
Daşmısan,qayamısan,
Yarın ta can üstədi...

Haramdı,
Oxlanmamış haramdı.
Haqq itirən nakəsə
Yediyi də haramdı.

Yaza məni,
Bəxtimə yaza məni.

Bu dərdlər ki, mənim var.
Çıxartmaz yaza məni.

Sitəmdi,
Dünya dərddi, sitəmdi
Mən çox sitəmlər çəkdim
Bu, bir özgə sitəmdi.

Xar üstə,
Bülbül qonmaz xar üstə,
Fələyin üzü dönsün
Xarı vurdu xar üstə.

Ağa məni,
Haqq seçib ağa məni.
Bükələr, bükməyələr
Beş arşın ağa məni.

Çalıldı,
Nə tikan, nə çalıldı.
Qürbətdə qalan elin

Biri də Borçalıdı.

Hülüdü,
Şaftalıdı, hülüdü,
Sən dərdiyin gül, oğlan,
Hansı bağın gülüdü?

Tulumdu,
Qarın dərdli tulumdu.
Ayaq yalın, baş açıq,
Ömrüm-günüm zulumdu.

Al gətir,
Almalını al gətir.
Yarına sən biləni,
Mənə tirmə-şal gətir.

Zurna çal.
Doldur ordu, zurna çal,
Var-dövlət əldən getdi
Ha pülə, ha zürna çal.

Dərd adamı,
Oyalar dərd adamı,
Kef-damaq əhli bilməz
Nə çəkir dərd adamı.

Gözədi,
Yaylaq göysü gözədi,
Üstü güldü, çiçəkdi
Altı gözə-gözədi.

Ney çalar.
Ney bilənlər ney çalar.
Qürbətdə qara günlü
Gecə-gündüz ney çalar.

Çınqıldı,
Qaya dibi çınqıldı.
Mənim qəlbim bir ümman,
Sənin qəlbin çınqıldı.

Tara düşdü,
Gün batdı tara düşdü.
Yolunu azan yolçu
Gədikdə tara düşdü.

Qazan hey...
Bamsı Beyrək, Qazan hey...
Qürbətdə canım çıxdı,
Ay qəbrimi qazan, hey...

Biləndi,
Kim anlayıb biləndi,
Yüz min təbib olsa da
Yenə də haqq biləndi.

Qazandım,
Nə itirdim, qazandım?
Dünyaya bel bağladım,
Qəm əkdim, dərd qazandım.

Anladı,
Nə vaxt, nə anladı,
Dilbilməzə tuş oldum
Nə qandı, nə anladı.

Aşkara,
Sözünü de askara.
Yar olan gizli gəlməz,
Gəlirsən, gəl askara.

Allanıb,
Yar yarına allanıb,
Bir xəfif söz ucundan,
Yar, yanağın allanıb.

Dərbəndə,
Yol bağlanıb Dərbəndə
Yadlara vətən olan
Bir ağı de Dərbəndə

Ay işığı,
Gecədir ay işığı
Yüz ulduz qoşa yansa,
Verənməz Ay işığı.

Yəhərdi,
At üstündə yəhərdi,
Səni görəndən bəri
Könlüm qəhər-qəhərdi.

Paradı,
Vətən para-paradı.
Sərgərdan gəzən aşiq,
Sənin yurdun haradı?..

Qiymətə,
Naşı minməz qiymətə.
Bazar ki, kasad oldu
Zər də getməz qiymətə

Söz başı,
Üzə gəlmə söz başı,

Hər şeyin yüngülü var
Ağır gələr söz başı.

Göyçədi,
Köksü göyçə-göyçədi.
Viran qalan elim
Birisi də Göyçədi.

Bağlama,
Nə sazdı, nə bağlama.
Söz de, bağlama olsun,
Hər sözdən söz bağlama.

Ağıldı,
İnsana tac ağıldı,
Ay aqlını uduzan,
Sənin işin nağıldı...

İbrahim Yusifoğlu

Qarı nənə, qarı nənə,
Gün əridir qarı, nənə.
Torpağına xor baxanı,

Lənətləyib, qarğı, nənə.

Qarı nənə, qarı nənə,
Dinlə qəmli tarı, nənə.
Qoy çıxartsın bəd gözləri
Bu torpağın varı, nənə.

Qarı nənə, qarı nənə,
Üzün gülsün barı, nənə.
Heç olmazsa torpağının
Yarısından yarı, nənə.

Qarı nənə, qarı nənə,
İlmə salma sarı, nənə.
Bu torpağın çiçəkləri
Saralmasın sarı, nənə

Qarı nənə, qarı nənə.
Səp quşlara darı, nənə.
Övladların kaş olsunlar
Bir gülöyşə narı, nənə.

Araz bayatıları

Arazın suyu lildir,
İçilmir suyu lildir.
Elə dərdə düşüb ki,
Durulmur neçə ildir.

Arazın suyu lildir,
Hər anı ötən ildir.
Tale bir oyun qurdu.
Günahkar suyu bildi.

Dilin yoxdur ay Araz,
Suyun çoxuydu ay Araz.
İki pay neyləyirdin,
Gözün tox idi ay Araz.

O taydan gözəl baxdı,
Baxdı, çox gözəl baxdı.
Bəlkə də o gözəlin
Bu toyda qalıb baxdı.

Bu yağış nə çox yağdı,
Kəsmədi, nə çox yağdı.
Sənəməzə çəkilən
“Ayrılıq” adlı dağdı.

O tayın sərhəd, Araz,
Bu tayın sərhəd, Araz.
Sənəin dərdindən böyük
Görən vardı dərd, Araz

Araz qırağı zəmi,
Buğdasın biçir əmi.
Günün bu istisində
Qurumur gözün nəmi.

Təbriz bayatıları

Təbrizin yolu düzdü,
Gözlərim yolu süzdü,
Maşını tez sür qardaş,
Həsərət qəlbimi üzdü.

Göydə günəş çıxıbdı,
Haqq nahaqqı yıxıbdı.
Təbriz məni ana tək
Öz qoynuna sıxıbdı

Təbrizə yağış yağır,
Yağır çox ağır-ağır.
Təbrizə həsrətliydim,
Qovuşdum, Tanrım, axır.

Şəhriyar – şerin varı,
Dünyanın baş yazarı.
Bizlərə qibləgahdı
Təbrizdəki məzarı

Axşan düşəndən bəri,
Geyinibdi ləl-zəri,
İşıq gölündə üzür
Təbrizin gecələri

Bal kimidir dilləri,
Pambıq kimi əlləri,
Örpəkdə də gözəldi,
Təbrizin gözəlləri

Göydən bir mələk endi,
Nə danışdı nə dindi,
Camalını açmadı,
Dedi: “Gözüm bəsindi”.

Təbrizdəki gözəllər,
Gözəlliyn tacıdı.
Hər birisi bizlərə
Ən mehriban bacıdı.

Kimin belə var varı,
Şirin alma, xoş narı.
Hər biri şah əsəridi,
Təbrizin xalıları.

Sevgi bayatıları

Əzizim, ara məni,
Yadlardan ara məni
Bircə yol qonaq eylə
Qoynunda nara məni.

Yanıma yar gəlibdi,
Başmaqda qar gəlibdi.
Qışın oğlan çağında,
Sinədə nar gəlibdi.

Əzizim qarlı hava,
Qavallı tarlı hava
Sevərək evlənənlər,
Salmazlar yersiz dava.

Əzizim, yaz yağış,
Bitərək gül naxış.
Yaraya məlhəm ola,
Mehriban yar baxış.

“Qanlı Yanvar” bayatıları

Gözlərim qan ağladı,

Sinəmi dağ bağladı.
Gələ bilmədim Bakı,
Yolumu düşmən bağladı

Bakı hər vaxt Bakıdı,
Şəhərlərin pakıdı.
Qolun qurusun fələk!
Bura, paytaxt Bakıdı.

Dilimdəki ağıdı,
Köksümdə qəm dağıdı.
Bakıya qoşun çəkən,
“Xilaskar” yox yağıdı.

Əldə polad saçımdı,
Millət qeyrət tacımdı.
“Oğul” deyib saç yolan,
Bacı mənim bacımdı.

Qurban olun gəlinə,
Bir görmədim ərinə,
Məzarda da qovuşdu,

Qara gözlü ərinə.

Həsənəli Eyvazlı

Nənən boyuna qurban,
Əslin, soyuna qurban.
Xınasız barmağına,
Nakam toyuna qurban.

Aylarım, ilim yanar,
Ağzımda dilim yanar.
Nakam Ərtoğroluma,
Bağçada gülüm yanar.

Əzizim, qəlbi daşlar,
Namərdlər, qəlbi daşlar.
Nakam oğul dağımı,
Duyammaz qəlbi daşlar.

Əziziyəm, el ağlar,
Aylar ağlar, il ağlar.
Nakam gedən balama,
Ürək yanar, dil ağlar.

Əzizim, yara sızlar,
Bilmirəm, hara sızlar?
Ərtoğrol balam gedib,
Nə bilər yarasızlar.

Əzizim qəlbi yanar
Gur ocaq qəlbi yanar.
Nakam ölən oğula,
El ağlar, qəlbi yanar..

Zeynalabdın Novruzoğlu

Əzizim dağdan ağır,
Təpədən, dağdan ağır.
Ananın göz yaşdı
Damlası dağdan ağır.

Əzizim güləndədi,
Gül əldə güləndədi.
Ağlayan naşı ağlar,
Göz yaşı güləndədi.

Əziziyəm daş bilər,
Daşın dilin daş bilər.
İşin müşkülə düşsə
Əlacın qardaş bilər.

Əzizim daş dələndi,
Daş deyil, daş dələndi.
Səbrim daşa dönübdü
Bu qəm daşı dələndi.

Əzizim sudan yana,
Su axar sudan yana.
Meşə özün odladı,
Bir içim sudan yana.

Əzizim Qarabağda
Qara quş Qarabağda
Qara bəxtim ağarsa
Ağarar Qarabağ da.

Əzizim dalandadı,
Döngədə, dalandadı.
Yüz ildi düz yol gedir
Yenə də dalandadı.

Əzizim yalan dedi,
Şər dedi, yalan dedi
Düz ağzına su aldı,
Nə dedi, yalan dedi.

Əziziyəm yol əyri,
Yolçu əyri, yol əyri
Düz yolu düzlər gedər
Əyri deyər: “yol əyri!”

Çəməndəki sarı gül,
Sən bülbülə sarı gül.
Tikanlara az dolaş,
Az özünü sarı, gül.

Asif Novruzoğlu

Mən aşiqəm düzdə mən,

Dərədə mən, düzdə mən.
Qələbəni görmüşəm
Əyridə yox, düzdə mən.

Mən aşiqəm ala göz,
Sevən gözlər ala göz.
Bir dəstə gözəl gəlir,
Sevgilimi ara, göz.

Əzizinəm tapardı,
Axtaran kəs tapardı,
Getdim yarı görməyə,
Ürəyimi qopardı.

Əzizinəm sirr daşı,
Ürəyində sirr daşı.
Bilməzdim ki, atarmış
Doğma qardaş qardaşı.

Əzizim, gəl, gül verim,
Bircə dəfə gül, verim.
Vəfasızlıq eyləmə,

Sənə çiçək, gül verim.

Mən aşiqəm, ay çıxdı,
İl qurtardı, ay çıxdı,
Yar qapını açanda,
Elə bildim, ay çıxdı.

Əzizim gül dərəsən,
Yarına göndərəsən.
Öz sevginin bağında
Gül əkib, gül dərəsən.

Təranə Arif qızı

Mən aşiq yar yığışa,
Ya bahara, ya qışa.
Gözlərim od ələyir,
Könlüm düşüb yağışa.

Mən aşiq könül bağı,
Yar gözü könül bağı,
Yara nə söylədilər?
Qırıldı könül bağı.

Mən aşiq gülab dolu,
Gül qabı gülab dolu.
Sənə bir söz söylərəm,
Mənası gül, ab dolu.

Mən aşiqəm sabaha,
Əsir külək, səba, ha,
Mən vədəni gözlərəm,
Yar, bu gündən sabaha.

Mən aşiq yuxu çinə,
Düşdüm yuxu içinə.
Ayıl qəflətdən, ayıl,
Qoy çıxsın yuxu çinə.

Mən aşiq xalısına,
Torpağın xalısına,
Üzündə göz izi var,
Gözdəki xalı sına.

❧❧❧

Əzizinəm, üz xalı,
Çəkib güldən üz xalı,
Xalına xal salmaram,
Versələr də yüz xalı.

❧❧❧

Mən aşiqəm çağıra,
Varam çala-çağıra,
Bir yol səsini duyam,
Atam bala çağıra.

❧❧❧

Mən aşiq, tər nanə var,
Tər gül var, tər nanə var.
Hər kəsin ürəyində
Qəmli bir tərənə var.

❧❧❧

Əzizim güllə məni,
Gül gətir, güllə məni.
İstədiyimi aldın,
Gəl apar, güllə, məni.

❧❧❧

Aşıq baharım gedib,
Atım, yəhərim gedib.
Ölsəm heç uf deməzdim,
El, Qarabağım gedib.

Mən aşiq gül bağında,
Gül əkmişəm bağında,
Donub gözümlün yaşı
Gözlərimin ağında.

Əzizim güllər qara,
Gəlmişəm güllə, hara?
Gözlərimdən dəyəydin,
Gör dəydin güllə, hara?

Əzizim ağlar gəlib,
Dərdimi dağlar dəlib.
Şəhid, qəbrin üstünə
Sinəsi dağlar gəlib.

Dağım, daşım oyanıb,
Arxamda el dayanıb.
Azadlığa gedən yol
Döyüslərdən yaranıb.

Bəsdir belə yaşadıq,
Düşmən bizi daşladı.
Azadlıq istəyən kəs,
Azadlıq döyüslədi.

Qoy görsün Xudafərin,
Dərdi Araz tək dərin.
Qəlbi bütöv olmayır,
Yurdu para kəslərin.

Nə qədər bir deyilik,
Düşməne tez əyillik.
Döyüşə atılmışıq,
Yol gedirik min illik.

Yaman günüm çağladı,
Dərd sinəmi dağladı.
Səsimə səs verən yox,
Göz yaşım göl bağladı.

❧

Bu gün nə ağır gündü,
Qəlbim dərdədən düyündü.
Kədərini çoxluğundan,
Dərd sinəmdə öyündü.

❧

Dözəmmirəm bu dərdə,
Çatammadım mən əhdə.
Canım dərdə büründü.
Lənət belə namərdə,

❧

Dərdimi yazdım kağıza,
Düşdüm ağızdan ağıza.
Dünya boyda olan dərdim,
Çatmadı o insafsıza.

❧

Məhəbbətdə oldum naşı,
Qüssə yedim addımbaşı.
Bir gün məni boğacaqdır,

Gözlərimin axan yaşı.

Zaur Vedili

Vedinin yanı dağlar,
Dağları çən qucaqlar,
Tor qurdu zalım fələk,
Söndü yanar ocaqlar!

Vedinin yanı dağlar,
Çəmənlər, bağça-bağlar,
Silinməz xatirəmdən,
Vedidə keçən çağlar!

Vedinin yanı dağlar,
Dağlarda buz bulaqlar,
Gəlib-gedən yolçudan,
Vedi bala soraqlar!

Vedidən durna keçdi,
Bilmədi bu nə köçdü,
El döndü didərginə,
Hərə bir yana köçdü!

Qanadım, qolum Vətən
İşıqlı yolum Vətən,
Hər qarış torpağına,
Qurban mən olum, Vətən!

Vətəndə daş olmuşuq,
Hər işdə baş olmuşuq,
Yurd adına layiqli,
Bir vətəndaş olmuşuq.

Ay qaşı, qaşı sarı,
Əl uzat mənə sarı,
Eşqindən yaralıyam,
Yaramı gəl sən sarı.

Bu gecə, uzun gecə,
Ulduz tək süzün gecə,
Gözəl, eşq alovunu,
Alışdır, qızın gecə.

❧❧❧

Bu gecə, sərin gecə,
Soyuyar tərin gecə,
Yar yolunda xəyala,
Dalmışam dərin gecə.

❧❧❧

Qızılgül ləçək-ləçək,
Süz, badəni ver içək,
Görməmişdim hələ mən,
Sənin kimi bir göyçək.

❧❧❧

Dünya fani yarandı,
Müqəddəsdi yar andı,
Ürəyimi göynədən,
Sənin həsrət yarandı.

❧❧❧

Mən aşiq, sıra dağlar,
Bürünüb qara dağlar,
Allahdan arzum budur,
Tez çatım yara, dağlar!

❧❧❧

Mən aşiqəm, gül gülə,
Sarılıbdı gül gülə,
Qız, nazını çəkməkdən,
Yanıb döndüm mən külə.

Mən aşiq, daşa dönsün,
İntizar daşa dönsün,
Əhdindən dönən yarın,
Yaz ömrü qışa dönsün.

Çay kənarı çiçəkdi,
Çiçək ləçək-ləçəkdi,
Qız, könlünü ver mənə,
Axı mənə gərəkdi.

Çayların dibi daşlı,
Könlümün gözü yaşlı,
Mənim də bir yarım var,
Alagöz, qələm qaşlı.

Mən aşiq yasəmənini,
Əl at üz yasəmənini,
Yar küsüb gedən gündən,
Batırıb yasa məni.

Çay üstə olan mənəm,
Yollarda qalan mənəm,
Sən gülün həsrətindən,
Saralıb solan mənəm.

Qürbət yolu zülmətdi,
İşgəncədi, zillətdi,
İllərdi mən Vətənə,
Vətən mənə həsrətdi!

Qurudu çayım mənim,
Kəsildi payım mənim,
Vətəndən ayrı düşdüm,
Qış oldu yayım mənim!

Vətən bizə cənnətdi,
Acısı da şərbətdi,

Bu torpaqdan canını
Əsirgəyən namərddi.

Şuşanın yolu bağlı,
Çiçəyi, kolu bağlı,
Əyilmir yad önündə,
Ayağı, qolu bağlı!

Qarabağda qan gedir,
Sevinc bizdən yan gedir,
Ölmək bizə şərəfdi,
Yurd uğrunda can gedir!

Mən aşiq, Vətənimdi,
Nurlu göz Vətənimdi,
Nə lazım cənnət gəzmək,
Cənnət öz Vətənimdi.

Tara bax, kamana bax,
Dağlarda dumana bax,
Ağ saçlı anama da

Anadı ana torpaq.

Mən aşiqəm, ay məni,
Ulduz məni, ay məni,
Yurda əsgər gərəkdi,
Ön cərgədə say məni.

Gözəl, ucaboy gəlin,
Hicran bağrın oy, gəlin,
Qapımızda səninçün
Çaldıracam toy, gəlin.

Ay gəlin, göyçək gəlin,
Saçları ipək gəlin,
Sən gələn yollara mən
Düzərəm çiçək, gəlin.

A dağlar, sıra dağlar,
Büründün qara, dağlar,
Yetirin salamımı
Gül üzlü yara, dağlar.

Bulaq suyu sərindi,
Başında qız-gəlindi,
Yaralama məni, qız,
Onsuz yaram dərin di!

Bulağın gözü mənəm,
Eşq oddu, közü mənəm,
Ay Məcnun gəzən Leyli,
Məcnunun özü mənəm.

Yoluma çıx gecələr,
Arxamca bax gecələr,
Hicranın ürəyini
Yandırır-yax gecələr.

Qızılgülüm qönçədi,
Ləçəkləri incədi,
Əyil, öpüm üzündən,
Bilirəm, qəlbincədi.

Əzizinəm, səs elər,
Yağış yağar səs elər.
Sən ki, güldün üzümə,
Bu da mənə bəs elər.

Əzizim, yar qapısın,
Məkan et yar qapısın!
Əvvəl döy, izin istə,
Açmasa, yar qapısın!

Mən aşiq, çəməndədi,
Örpəyin çəməndədi.
Yar gəzən dağ yanında
Bağ nədi, çəmən nədi?

Mən aşiq, çarəsi sən,
Bülbülə çarə süsən.
Yazığam, qoyma ölüm,
Dərdimin çarəsisən.

Eviniz dörd guşədir,
Pəncərəniz şüşədir.
Baxışların nədənsə
Sevən qəlbi üşədir.

Əzizinəm, yada mən,
Sirr vermərəm yada mən.
Səni gördüm, Məcnun tək
Düşdüm yanar oda mən.

Sevdiyim qız dehlidir,
Mənim tək kef əhlidir.
Göz-qaşına söz olmaz,
Başdan bir az mehlidir.

Əzizim, süzə-süzə,
Gözəllər çıxar düzə.
Kimsəyə «hə!» demirlər,
Düşüblər vallah üzə.

Mən aşiq, bizim elə,
Qurbandır gözüm elə.
Alammaz səni məndən
Yığılsa dünya belə.

Durnalar baladadı,
Doğmadır bala dadı.
Gözəl tamlar içində
Başqadır bala dadı.

Əzizim, dağ çıxıbdır,
Düz keçib, dağ çıxıbdır.
Hər şeydə qara bəxtim,
Qarpızda ağ çıxıbdır.

Mən aşiq qəlbi dağlar,
Gözəldir qəlbi dağlar.
Bu vətən şəhidləri
Köz olub qəlbi dağlar.

Əzizinəm güləsən,
Güldürəsən, güləsən.

Eşq bağında bənzərik
Bülbülə mən, gülə sən.

Əzizim çuxur sarı,
Su axar çuxur sarı.
Tanrı da üz döndərib,
Sən bax mənə barı.

Əzizim qara məni.
Gətirdiz hara məni?!
Qürbət eldə ölərəm,
Götürün yara məni.

Mən aşiq şəhli-şehli.
Gülü dər şəhli-şehli.
Bu nə işdir bəxtimə
Ya dul çıxır, ya dehli.

Əzizim gülmərəm mən,
Ağlaram, gülmərəm mən.
Baxma ki, çox xəstəyəm

Sən gülsən ölmərəm mən.

Əzizim qatar gedər,
Bu yoldan qatar gedər,
Qız bir qoz ağacıdır
Çoxu daş atar gedər.

Mən aşiq bu dünyada,
Vəfa yox bu dünyada.
Candan sevən yar atmaz.
Dağılsa bu dünya da.

Nazlı Hacı

Əzizinəm qalmadı,
Daha səbrim qalmadı.
Bir oğlana vuruldum,
O da məni almadı.

Əzizinəm əymədi,
Bu dərd məni əymədi.
İllərcə tək yaşadım,

Əlim ələ dəymədi.

Əzizinəm mələk gəl,
Fələk gəlmə, mələk gəl.
Vəfasızlıq eylədin,
Üzünə tut ələk gəl.

Əzizinəm otlasın,
Quzu çöldə otlasın.
Sən məni elə sev ki,
Qoy düşmənlər partlasın.

Əzizinəm başladı,
Qar yağmağa başladı.
Sevgilimin anası,
Məni yaman xoşladı.

Əzizinəm gül gərək,
Bülbül üçün gül gərək.
Yar könlünü almağa,
Bircə şirin dil gərək.

❧❧❧

Əzizinəm dil gərək,
Yanılsın dil gərək.
Mənim sevdiyim gözəl,
Olsun incə bel gərək.

❧❧❧

Əzizinəm sinidi,
Samavardı, sinidi.
Mənə düşmən kəsilmə,
Zalım, qəddar günüdü.

❧❧❧

Mən aşiqəm gərəkdi,
Üzdə həya gərəkdi.
Mənim sevdiyim oğlan,
Uca, enlikürəkdi.

❧❧❧

Əzizinəm üzümüm,
Təlinə gül düzmüm.
Yar vəfasız olsa da,
Mən yarımından bezmüm.

❧❧❧

Əzizinəm hörübdü,
Saçını kim hörübdü?
Yarla mənim aramda,
Ölmüş əğyar durubdu.

Əzizim bağlanardı,
Arxa su bağlanardı.
Yarı məndən edənin,
Kaş bağı dağlanardı.

Əzizinəm sum görək,
Düşmənləri sum görək.
Alnından öpəcəyəm,
Gözlərini yum görək.

Əzizinəm dolmasın.
Dərd qəlbinə dolmasın.
Məni sevən gözlərin,
Başqa üzdə qalmasın.

Əzizinəm yarına,
Yar naz edər yarına.
Əsil ürəkdən sevən,
Baxmaz yarın varına.

Əzizinəm qar gələr,
Don bədənə dar gələr.
O günə qurban ollam,
Bizə qonaq yar gələr.

Gəbə, kilim ilməsi,
Xoşdur yarın gülməsi.
Məni canımdan eylər,
Gözlərinin sürməsi.

Əzizinəm çəkərəm,
Gözə sürmə çəkərəm.
Üzü dönmüş yarımın,
Yoluna göz dikərəm.

Əzizinəm ataram,
Dərdi, qəmi ataram.

Sən mənə qismət olsan,
Ömrünə bal qataram.

Əzizinəm izlərəm,
Hər an səni izlərəm.
Bilsəm məni sevirsən,
Ölənəcən gözlərəm.

Əzizinəm doymadı,
Könlüm səndən doymadı.
Düşmənin fitnələri,
Məni rahat qoymadı.

Əzizinəm dəmim var,
Həm qəmim, həm dəmim var.
Tanrıya şükür olsun,
Sənin tək həmdəmim var.

Əzizinəm qalmasın,
Dərdin canda qalmasın.
Dilinə söylə məni,

İlan kimi çalmasın.

Əzizinəm açandı,
Qızıl güllər açandı.
Bir il oldu getdiyin,
Bəs dönüşün haçandı?

Əzizinəm daşlıdı,
Yol çınqıllı, daşlıdı.
Bir vəfasız üzündən,
Daim gözüm yaşlıdı.

Əzizinəm gül qəşəng,
Bülbül qəşəng, gül qəşəng.
Səni heç unutmadım,
Yadda saxla, bil qəşəng.

Əzizinəm qoşma gəl,
Min bəhanə qoşma gəl.
Məndən gözəl deyilsən,
Həddini çox aşma gəl.

Əzizinəm qaş olar,
Göz üstündə qaş olar.
Yarı qəddar olanın,
Gözü hər vaxt yaş olar.

Əzizinəm gül gözəl,
Baxça-bağda gül gözəl.
Mən sənə vurulmuşam,
İnsaf elə, bil gözəl.

Əzizinəm otlasın,
Qaz çəməndə otlasın.
Məni yara qısqanan,
Yeddi yerdən çatlasın.

Əzizinəm dilimdi,
Qarpız dilim-dilimdi.
Bu gələn yaraşıklı,
Mənim öz sevgilimdi.

❧❧❧

Əzizinəm gülmərəm.
Sevinməyəm, gülmərəm.
Harda bir qəmli görsən,
O zavallı bil mənəm.

❧❧❧

Əzizinəm nimçədi,
Piyalədi, nimçədi.
Yarın gözləri şəhla,
Dodqaları qönçədi.

❧❧❧

Əzizinəm naz ilə,
İşvə ilə, naz ilə.
Yara layla çalaram,
Bir şirin avaz ilə.

❧❧❧

Mən aşiqəm sar məni,
Qoyma vursun, sar məni.
Əgər qürbətə getsən,
Özünlə apar məni.

❧❧❧

Əzizinəm atladı,
Quzu arxı atladı.
Bizim bu sevgimizi,
Düşmən bildi çatladı.

Əziziyəm gözümdə,
Nisgil gəzir izimdə.
Mən yarı qınayıram,
Amma günah özümdə.

Əzizim əlimdədir,
Gül ətri gülümdədir.
İlanın zəhəri dişdə,
Mənimki dilimdədir.

Əzizim uçurmuşam,
Quşumu uçurmuşam.
Yar məndən bezməz idi,
Mən özüm qaçırmışam.

Əzizim nə xətaydı,
Bəxtim niyə yataydı.
Yarı qaçıran, dilim,
Kaş sənə şiş bataydı.

Əzizim eyləməzdim,
Dərd, səri əyləməzdim.
Kaş yarım çağıranda,
Hələ yox söyləməzdim.

Əzizim, gül üzünə,
Şəstlə çıx el üzünə.
Sar baxdıqca pərt olur,
Nazlının gül üzünə.

Əzizinəm yatammaz,
Yar yarını atammaz.
Düşmən min qoşun ola,
Bir Nazlıya batammaz.

Əzizim xoş an gəlir,
Sübh açılır dan gəlir,

Qara atı çək yana,
Ağatlı oğlan gəlir.

Əzizim qara gözlər
Ala, piyala gözlər.
Qorxuram, nakam ölüm
Yolumda qala gözlər.

Əziziyəm, bu bağa
Bu bağçaya, bu bağa.
Dünyada bir canım var
O da sənə sadəgə.

Əziz Azər

Aşıq, səni yad ana,
Ya danmaya, ya dana,
Nə qədər sevsə, yenə
Doğma olmaz yad ana.

Ya danışma, ya din di,
Bu insafdı, ya dindi?

Mən də vətən oğluyam,
Sayma məni yad indi.

Mail oldum üzünə,
Səbəb oldu üzünə.
Hamıya üz göstərir
Allah, bunun üzü nə?!

Aşıq, kimin yarısan,
Xoşdur yardan yarısan,
Yar yara vəfalısa,
Yarı yara yarı san.

Aşıq yardan yarısın,
Saysın canın yarısın
Ürəyim atəşlidir
Yar, sinəmi yar, isin.

Sevgi qəlbin atəşi,
Ürək boşsa, at əşi!
Dosta can qurban elə,
Düşməyə aç atəşi.

Varlıq düzdən düzəldi,
Düzəldən də düz əldi,
Tanrı düzləri sevir,
Düzlərə bax düzəl di!

Aşıq dağa ha vara,
Çat dövlətə, ha vara.
Qürbət məskənin olsa,
Kim yetəcək havara?

Torpağa nə dən düşər,
Bilmirəm nədən düşər?
Yar yarına yar olsa,
Saçlara nə dən düşər.

Aşıq, yerin Qalada,
Yurdda ocaq qala da.
Elə dur, elə otur,
Səbəb olma qala da.

Aşıq deyər gül incə,
Danış incə, gül incə,
Məni Məcnun eyləyib,
Qoyma, gülüm, gülüncə.

Aşıq, çəkmə qan adı,
Sınıq könlüm qanadı,
Yar yarın qəmli gördü,
Sındı qolu-qanadı.

Bu yazdı,
Dağda qardı, ayazdı.
Dedim: -yar, qəlb sənindir
Küsdü-dedi: ay.. azdı.

Aşıq, qoyma birləşək,
Torpağını birləşək.
Vətən dara düşübdür,
Bircə yol var, birləşək!

Aşıq bağda gər əkdİ,
Əksin, o da gərəkdi,
Vaxtdır, vətən yolunda
SİNəmizi gərək di.

Yar yar üçün yarandı,
Yarını da yar andı.
Yara vəfasız demə,
Ürəkdəndir yar andı.

Kədər ürək oyandı,
Hayıma yar oyandı,
Məni həsrət yandırdı,
Alovuma o yandı.

Vəli Qaraxanlı

Sədərəyin düzləri,
Qərq eyləyib gözləri.
İgid şəhid olubdu,
Təqətsizdi dizlərim.

Qızıl tƏpƏ yağışdı,
Top atıldı dağ uçdu.
Güllələrdən bədən
Aman, naxış-naxışdı.

Güllələr can axtarır,
Susayıb qan axtarır.
Bu torpaq xilas üçün,
Şəhid, qurban axtarır.

Səngimir qan tufanı,
Küləyi, burulğanı.
Sən ki belə deyildin,
Qolun, ayağın hanı?

Bu bir tale sınağı,
Göz tutur tozanağı.
Bədən paramparçadı
Dağ götürməz bu dağı.

Həsənəli Nikbin

Qışdı, düşüb qara bağ,
Qara bağça, qara bağ...
Ölərəm, sağ qalmaram,
Düşsə dildən Qarabağ.

Aşıq sonun sonu var,
Sonu dövlət, sonu var...
Heç nə donub qalmayır,
Hər şeyin bir sonu var.

Şah Allahım, şah pirim,
Sağ qalaydı şah Pirim...
Badamdan qalanımdı
Qalalanan Şahpirim.

Bıçaq götür alma kəs,
Məna ara, məna kəs...
Dünyanın gözü səndə,
Demə, duymayır heç kəs.

Ağ salxım, qara üzüm,
Üzməyim, yoxsa üzüm?
Qürbət el cənnət ola,

Vətəndən dönməz üzüm.

Mən aşiq qar, a bulaq,
Rəvamı qara bulaq?
Yuyam səndə üzümü,
Ağara, Qarabulaq.

Lütfiyyə Əsgərzadə

Dərdə bax
Məni sevən dərdə bax
Gedir-gedir qayıdır,
Gəl, məndəki dərdə bax.

Dərdim ağlar...
İçimdə dərdim ağlar,
Gül əkdim, tikan dərdim
O da bir dərdim, ağlar.

Əzizim, sınaq çətin,
Söz çətin, qınaq çətin.

Kaş ki sənə ölsəydim,
Sənsiz yaşamaq çətin.

Çox çəkdim...
Sən dərd verdin, mən çəkdim.
Yoruldu, yoxsa nədir,
Əlim ətəyim çəkdim.

Əziziyəm, dərdə bax,
Dərmana bax, dərdə bax.
Məni atıb getmisən,
Ağlamıram, dərdə bax.

Öldün sən...
Mənim üçün öldün sən.
Minillik ölü kimi,
Yanımdaca durdun sən.

Dərd məndə...
Yara məndə dərd məndə.
Hər nə desən varımdır.
İstəsən, gəl seç səndə.

Dərdə bax...
Dərmana bax, dərdə bax.
Dərman namərd əlində,
Gəl, məndəki dərdə bax.

Yara bağrım...
Çarəsiz, yara bağrım,
İstəyirsən sən də vur,
Bələnsin qana bağrım.

Dərd mutaq oldu mənə,
Hey qonaq oldu, mənə,
Yenə sulayır meydan,
Rəhm eyləmir, bir mənə.

Dərdim ağlar...
İçimdə dərdim ağlar,
Çölüm özgə yandırır,
Üzümü dərd sığallar.

Çox oynadım mən,
Dərdlə çox oynadım mən,
Məhəbbətsiz yaşamaq,
Zülümmüş, anladım, mən.

Dərdi geydim, əynimə,
Dərdin qatdım dərdimə.
Mənim zülümkar yarım,
Qoymaz dərdim səngiyə.

Dərd məni...
Yaman sevdi dərd məni,
Dərdimə dərman eylə,
Öldürdü bu dərd məni.

Dərd dadır...
Dərd nə yaman ağladır.
Əlində uşaq kimi
Bəzən adam oynadır.

Dərdi sevdim, ya nədi,
Dərdə güldüm, ya nədi.
Ağlaya da bilmirəm,
Yoxsa öldüm, ya nədi?

Yara bağrım,
Çarəsiz, yara bağrım.
Şuşa tapdaqda qalıb,
Geyibdir, qara bağrım.

Dərdim var...
Gör nə boyda dərdim var,
Qarabağdan yaman dərd,
Xocalı tək dərdim var.

Əziziyəm, desənə,
Mən sorsam, sən desənə.
Gözümdən axan yaşı,
Öz əlinlə silsənə.

Əziziyəm gül üzün,

Gülə bənzər, gül üzün.
Bu nə tale qarğıışı,
Heç gülmədi bir üzün.

Eləmi, dərdim...
Həm düşmənim, həm dərdim.
Səni sevdiyim gündən,
Qonağım oldu, dərdim.

Daşa yazdım...
Dərdimi daşa yazdım.
Bir çarə umuduyla,
Qohum qardaşa yazdım.

Başa keç...
Buyur, buyur, başa keç.
Sənnən aşık atılmaz,
Haşa, yenə başa keç.

Eləmi yada qaldı,
El getdi, oba qaldı.

Bir od düşdü könlümə,
Yarım da yada qaldı.

Gözüm ağlar...
Ürəyim, sözüm ağlar,
Dərdim atmaq istərəm,
O hey məni soraqlar.

Əzizinəm mərdanə,
Sözünü de mərdanə.
Bu dünyaya gətirər,
Mərd oğlu mərd ana!

Əzizinəm yeri var,
Hər sözün öz yeri var.
Ocağın ocaq yeri,
Közün də göz yeri var.

Əzizinəm qopardı,
Ürək haray qopardı.
Bu dünyadan gedəndə,
Kim nə aldı apardı.

Əzizim qalası var.
“Əlincə qalası” var.
Nuh yurdu Naxçıvanın,
Mərd oğlu balası var.

Əzizim lalası var.
Dağının lalası var.
Şərur qədim diyardı,
Bir “Oğlan qalası” var.

Əzizinəm sözü var,
Naxçıvanın sözü var.
Hər naxışda Əcəmi
Barmağının izi var.

Əzizinəm qara daş,
Ağarması qara daş.
Ağlayan ürəyimdi,
Baxma gözdən gəlir yaş.

XXVI. AĞILAR

Endim Şərur düzünə,
Söykək oldum dizinə,
Tanrı özü vermişdi,
Mən qaytardım özünə.

Mən aşiq, üzümüm yox
Bağım var, üzümüm yox.
Qəbrində bir yer eylə
Sənsiz heç dözümüm yox.

Mən aşiq qıy bağlar,
Qıy bağçalar, qıy bağlar,
Sən ki belə cavan öldün,
Səni kim qıyıb ağlar?

Mən aşiq həzin-həzin,
Qar yağar həzin-həzin.
Oturram, ana, oturduğun yerrərdə,

Ağlaram həzin-həzin.

Əzizim ağlar səni,
Gözləyir dağlar səni.
Gözüm qəmli-kədərli,
Oğul deyib ağlar səni.

Əzizim hanı, qardaş,
Ağzımın dadı, qardaş.
Həyatdan nakam getdin,
Toyu yas olan qardaş.

Əzizim dağ-dağ oldu,
Dağ yandı, dağ-dağ oldu.
Qardaşım yada düşdü,
Ciyərim dağ-dağ oldu

Əzizim, qannı dağlar,
Qadalı, qannı dağlar.
İgid həlak olanda,
Gəlib qannı da ağlar.

❧❧❧

Əzizim bəd apardı,
Yel əsdi, bad apardı.
Fələk bir iş işlədi,
Övladımı apardı.

❧❧❧

Əzizim, necə dağlar,
Qarşıda necə dağlar.
Dərdli sinəsi bilər
Dərd onu necə dağlar.

❧❧❧

Əzizinəm qoşa gəl,
Qarrı dağlar aş gəl.
Eşitdin bacın ölüb,
Durmayın ağlaş gəl.

❧❧❧

Əzizinəm qardaşdar,
Yağış yağar, qar başdar.
Cinazam əyri gedər,
Yapışmasa qardaşdar.

❧❧❧

Adı nədi?
Cumadı, adı nədi.
Atası ölən qızların
Ağzının dadı nədi?

Dağlar,
Qar yağar, bulud ağlar.
Qərrib yerdə ölənin,
Məzarın bulud ağlar.

Gedər bağa,
Başı dəyər yarpağa,
Bı iyiddərdə nə qaydadı
Anasın, bacısın qoyub
Gedər qara torpağa.

Qəbristannıx gül olaydı,
Açaydı yox olaydı.
Əcəl səni vıranda,
Qolları kül olaydı.

Çiçəklər hala gəldi,
Arılar bala gəldi,
Nə günah eylədim ki,
Başıma bəla gəldi.

Vay qapım vay, bacam vay,
Doymamışam, acam vay.
Bircə dərman ucunnan
Təbibə möhtacam, vay.

Ay haray, əlim haray,
Baxçada gülüm haray.
Balam əlimdən gedib
Ağzımda dilim, haray.

Bir tingə bitirmişəm,
Su verib yetirmişəm.
Gül çiçəyi üstündə
Əlimdən itirmişəm.

Başıma, baş bağlaram

Yüyərəm yaş bağlaram.
Bala sənnən ötürü
Ürəyimə daş bağlaram.

Mən aşiq, ala gözlər
Ala, piyala gözlər.
Üstən daş, altdan torpaq
Yolumda sola gözlər.

Qaşların qarasına
Xal düşüb arasına.
Mən qurban, özüm qurban
Ürəyinin yarasına.

Aşiq yarama dəymə
Sən gəl, yarama dəymə.
Ağlaram saç yolaram
Bir də, yarama dəymə.

XXVII. HAXIŞTALAR

Araxçına qızıl qoy, haxıştə,
Dövrəsinə düzdür qoy, haxıştə,
Məni sənə verməzlər, haxıştə,
Get atını hazır qoy, haxıştə.

Ağ atın qulağı, haxıştə,
Gözləri şah bulağı, haxıştə,
Eşitdim yar evlənir, haxıştə,
Qara gəlsin duvağı, haxıştə.

Evləri tağ olaydı, haxıştə,
Dörd yanı dağ olaydı, haxıştə,
Sevdiyim o oğlanın, haxıştə,
Anası sağ olaydı, haxıştə,

Sancağı ay sancağı, haxıştə,
Su töh yuyum sancağı, haxıştə,
Mənim xoşuma gəlir, haxıştə,

Oğlanın utancağı, haxıšta.

Qarpızı bıçaxladım, haxıšta,
Yarım üçün saxladım, haxıšta,
Anasının yanında, haxıšta,
Oğlunu qucaxladım, haxıšta.

Bağızda yonca varmı, haxıšta,
Yarpağı bunca varmı, haxıšta,
Sevməyinə sözüm yox, haxıšta,
Sevdiyin məncə varmı, haxıšta.

Get bazara əncir al, haxıšta,
Sahatıma zəncir al, haxıšta,
Əyər yorulub gəlsən, haxıšta,
Gəl yanımda dincin al, haxıšta.

Əlinin babası var, haxıšta,
Belində əbası var, haxıšta,
Özü pis oğlan deyil, haxıšta,
Nə gavur anası var, haxıšta.

Tut ağacı pıtırax, haxıştə,
Gərgə vırax oturax, haxıştə,
Gəlini gətirin üzüh taxax, haxıştə,
İntizardan qutarax, haxıştə.

Aşımı süz qoy quda, haxıştə,
Kəfkiri düz qoy quda, haxıştə,
Oğlun evə gələndə, haxıştə,
Dilini düz qoy quda, haxıştə.

Qaraquş qınağında, haxıştə,
Həna var dırnağında, haxıştə,
Səni mən əxtarırım, haxıştə,
Qız-gəlin yığnəğında, haxıştə.

Qardaşım at gəzdirir, haxıştə.
Meydanda tək gəzdirir, haxıştə.
Qurban olum qardaşa, haxıştə.
Qaş atda göz gəzdirir, haxıştə.

Çadra yudum açılmaz, haxışta,
Qara vurdum, seçilməz, haxışta,
Qəribliyə gedən qızın, haxışta,
Qaş-qabağı açılmaz, haxışta.

Dolayıdan gəl, dolayıdan, haxışta,
Donunu biçim darayıdan, haxışta,
Köynəyi xas qırmızı, haxışta,
Qurşağı Kərbəladan, haxışta.

Paltarımın dəstinə, haxışta,
Ətir səpim üstünə, haxışta,
Neynim ki arvadın var, haxışta,
Məni də al üstünə, haxışta.

Cəhrəciyim palıddı, haxışta,
Əyirməmişəm qalıbdı, haxışta,
Kişi bir pambıx alıbdı, haxışta,
O da bucaxlarda qalıbdı, haxışta.

Qapılarına cüt bulaq, haxıştə,
O qızın birin biz alağ, haxıştə,
Anasına demişik, haxıştə,
Atasına yalvarağ, haxıştə

Abıdan abı gərəh, haxıştə,
Yar yarın babı gərəh, haxıştə.
Neylərəm göyçəhləri, haxıştə,
Ağlı, kamalı gərəh, haxıştə.

Ayranın üzü olsun, haxıştə,
Duz töküm, duzlu olsun, haxıştə.
Gəlin qoşa qarısın, haxıştə,
Oğullu-qızlı olsun, haxıştə.

Ay hazan-hazan oğlan, haxıştə,
Oxuyub, yazan oğlan, haxıştə.
Anam sənə qız verməz, haxıştə,
Get hələ qazan oğlan, haxıştə.

Aftafa deyil, ləyəndi, haxıştə,

Ləyən deyil, ləyəndi, haxısta.
Mən bir oğlan sevmişəm, haxısta,
Bacısı güləyəndi, haxısta.

Bağça barın istəyir, haxısta,
Heyva, narın istəyir, haxısta.
Oğlan üzə durubdu, haxısta,
Getmir, yarın istəyir, haxısta.

Biçini biçər gələr, haxısta,
Suyunu içər gələr, haxısta.
Mən yadına düşəndə, haxısta,
Quş kimi uçar gələr, haxısta.

Qardaşım at gəzdirir, haxısta,
Meydanda at gəzdirir, haxısta.
Əyilib yəhər qaşından, haxısta,
Qızlara göz gəzdirir, haxısta.

Bir oğlan var biçində, haxısta,
Sarı sünbül içində, haxısta,

Nola onu görəydim, haxısta,
Bu həftənin içində, haxısta.

Dağlar başında lələ, haxısta,
Əlində var piyalə, haxısta,
Mən səninem, ay oğlan, haxısta
Düşmə özgə xəyalə, haxısta.

Əmim oğlu qalaydı, haxısta,
Boy-buxuna dolaydı, haxısta.
Hörəydim saçlarımı, haxısta,
Bəlkə məni alaydı, haxısta.

Tutdudu ay, tutdudu, haxısta,
Həyət yaman tutdudu, haxısta,
Mənim bir baldızım var, haxısta,
Qarnı yaman qurtdudu, haxısta.

Ay qızıl üzük var mənim, haxısta,
Barmağıma dar mənim, haxısta,
Bizim gözəl Naxçıvanda, haxısta,
Bir sevgilim var mənim, haxısta.

Məcməyidə üzüm var, haxıştə,
Üzüm, səndə gözüüm var, haxıştə,
Evdəki üç bacının, haxıştə,
Kiçiyində gözüüm var, haxıştə.

İynə, sap mizim üstə, haxıştə,
Ağ köynəh dizim üstə, haxıştə,
Satın alsın göndərsin, haxıştə,
Tikməyi gözüüm üstə, haxıştə.

Ağ dəvə düz yoldadı, haxıştə,
Ponçağı boynundadı, haxıştə,
Məni sevən oğlanın, haxıştə,
Şəkili qoynumdadı, haxıştə.

Maşın gəldi, dağ aşdı, haxıştə,
Həsənalı qəzet aşdı, haxıştə,
Gedin deyin Fatmaya, haxıştə,
Qızı qoşuldu qaşdı, haxıştə.

Düşdüm yarın qəsdinə, haxıştə,
Çıxdım yolun üstünə, haxıştə,
Gördü məhəl qoymadı, haxıştə,
Yaman dəydi şəstimə, haxıştə.

Yanaxları çilli qız, haxıştə,
Baş yaylığı güllü qız, haxıştə,
Oğlannar sənnən qaçar, haxıştə,
Olma belə dilli qız, haxıştə.

Bir daş atdım almıya, haxıştə,
Alma yerdə qalmıya, haxıştə,
Allah qızı yaradıb, haxıştə,
Oğlan subay qalmıya, haxıştə.

Ayranın duzlu olsun, haxıştə,
Duz töküm duzlu olsun, haxıştə,
Bizim bu təzə gəlin, haxıştə,
Oğullu-qızlı olsun, haxıştə.

Bağımızda göy xiyar, haxıšta,
Boyun boyuma uyar, haxıšta,
İkimiz bir cüt sona, haxıšta,
Ayırmağa kim qıyar, haxıšta.

Uzaxdan məşın gəlir, haxıšta,
Məşinnən xoşum gəlir, haxıšta,
Məşın bir bəhanədir, haxıšta,
Sürənnən xoşum gəlir, haxıšta.

Göydə ulduz seypərə, haxıšta,
Oğlan ağdı, qız qarə, haxıšta,
Neçə ildi seviblər, haxıšta,
İndi çıxıb aşkara, haxıšta.

XXVIII. NAZLAMALAR

Xalalar xalası,
Göllərin sonası,
Gəlinimin anası
Bu balama qurban.

Hanalar hanası,
Əllərin xınası,
Balamın xalası
Bu balama qurban.

Sözümün əzəli,
Dilimin qəzəli,
Qızların gözəli
Bu balama qurban.

Kərdi-kərdi çağlaram,
Nehrə-nehrə çalxaram,
Hər kəs balamı istəmir,

Dilin, gözün bağlaram.

Ay saçax, saçax, saçax,
Balam balalardan qoçax,
Hər kəs balamı istəmir,
Onun gözünə olsun bıçax.

Bostanda sarmaşix,
Bostana yaraşix,
Məclisdəki aşix,
Bu balama qurban.

Hacılar hacısı,
Şəhərin qazısı,
Balaca bacısı
Bu balama qurban.

Buğda zəmisı,
Ellərin dəlisi,
Balaca əmisı,
Bu balama qurban.

Balam-balam bal kimi
Balam şəkər bal kimi.

Balama qurban atası
Açsın gəlin fatası.
Balama qurban nənəsi
Balam inci dənəsi.
Ay qara milçək
Balamdan əl çək

Dağın maralı,
Gözüm qaralı,
Dünyanın malı
Bu balama qurban.

Dağda meşəlik,
Gül, bənövşəlik.
Mən həmişəlik
Bu balama qurban.

Tükəndi ahım,
Yoxdur günahım.
Balam böyüsə
Odur pənahım.

Min tümən azdı,
Qızıdır, o nazdı.
Verin balamı
Halı nasazdı.

Dinqılı-dinqılı darıdı,
Dinqılı gözü sarıdı.
Gəzər əvdə, həyətdə
Dokkuz ayın barıdı.

Balama qurban qocalar,
Balam nə vaxt ucalar?
Zakir oğlan,
Bazarda tullan,
Qoy qızlar görsün,
Dərdindən ölsün!

Qaşın gözün qara,
Çəkmə məni dara.
Allı-güllü nəvəm,
Şirin dilli nəvəm.

XXIX. LAYLALAR, ƏZİZLƏMƏLƏR, OXŞAMALAR

Dərdin alım,
Dördün alım,
Qızdarın sa
Dördün alım.

Atdılar atın çapanda,
Balam da bir dayça.
Xaxlar qız götürüb qaçanda,
Balam da bir dulça.

Dodağı gül qaymağı,
Yığıb yeməyim gəlir.
Burnu Xorasan fındığı,
Sındırıb yeməyim gəlir.

Gözləri qəynər bulax,
Əyilib içməyim gəlir.

Qaşları qara qələm,
Götürüb yazmağım gəlir.

Nəvəmə kim qurban?
Hüseynalı xan qurban,
Arvadı Zalxa qurban,
Qızı Züleyxa qurban,
Bacısı Teyfə qurban,
Gəlini Zübeydə qurban,

Cıncılı qızım, cıncılı qızım,
Bulaqların yarpızı qızım.
Bu gün sabah nişan gələr,
Hər dərədən bir xan gələr,
Ənniyinə kirşan gələr,
Aparmağa soltan gələr.

Bülbül balam, gül balam,
Qənd balam, şəkər balam,
Gəl kənarda durum,
Gəl üzümdən öp, balam.

Buralardı qəmxana,

Həyətimiz seyranxana,
Tökülə giləs yarpağı,
Balam gələ yayxana,
Balam gələ yayxana.

Sənin adın Zəhra, qız
Nə bişirirsən cızhacız?

Ay nənə, çörəh eliyirəm.
Başına dönüm, balaca balam,
Sənə nənən qurban.

Balamın balasına,
Odunu yığar şələsinə.
Gətirər verər nənəsinə,
Nənəsi qoyar ocağına,
Balasın alar qucağına.

Əvlərdə beş-beş olsun,
Bizim əvdə on beş olsun.
Biz də xalxa paylıyax,
Xalxın xətri xoş olsun.

Ay nazdara, nazdara,
Dən satıram qazdara.
Qazdar dənün yeyincə,
Sataşıram qızdara.

Ay mənim çiçək balam,
Çiçəyində ləçək balam.
Hamıdan göyçək balam,
Naz çiçəyim, nar çiçəyim, yaz çiçəyim.

- Şələsi şəkər, ay oğlan,
Nənəsinə nökr, ay oğlan.
Nənən boyuna qurban
Tez böyü yekəl, ay oğlan

A dağdağannar,
Bülbül boğannar,
Oğlan doğannar,
Bu balama qurban.

Çaydakı qazdar,
Tükün tarazdar,
Nişannı qızdar,
Bu balama qurban,

Sudan sel iyi gəlir,
Daşdan gil iyi gəlir.
Ay mənim bircə balam,
Səndən gül iyi gəlir.

Nar budağın əyəndə,
Ucu yerə dəyəndə.
Bir qoç qurban kəsəcəm,
Balam – ana – deyəndə.

Laylası dərin bala,
Yuxusu sərin bala,
Tanrıdan əhdim budur
Toyunu görüm, bala.

Lay-lay quzum ağlama,

Ürəyimi dağlama.
Yat, yuxun şirin olsun,
Yuxuma daş bağlama.

Lay-lay, balam, gül balam,
Sən mənim sünbül balam.
Laylayımla yatasan
Oyatsın bülbül, balam.

Lay-lay dedim ürəhdən,
Qolum düşdü biləhdən.
Boy at, igid, cavan ol,
Məni salma diləhdən.

Lay-lay dedim biləsən,
Düşməyəsən dilə sən.
Boya, buxuna çatıb
Oynayasan, güləsən.

Balam oynur, yatmayın,
Sözünə söz qatmayın.

Layla deyin balama
Qoy yatsın, oyatmayın.

Qoxusu güldən gəlir,
Güldən, bülbüldən gəlir.
Balamın gül beşikdə
Yuxusu birdən gəlir.

Ay qara şalvar balam,
Üzündə xal var balam.
Yad yalana əl açma,
Tanrıya yalvar, balam.

Anamın özü gözəl,
Laylası, sözü gözəl.
Sığınanda qucağı,
Baş qoysan, dizi gözəl.

Qəlbi görəndi qardaş,
Dərdi biləndi qardaş.
Deməsən də dərmini
Özü biləndi qardaş.

XXX. MAHNILAR

❧ I ❧

Daday, daday, dad aldı məni,
Almadı qohum-qardaş, yad aldı məni.
Qoyun dəyil qoyunnara qatam mən,
Öküz dəyil, obalara satam mən,
İgid dəyil qucaqlayam yatam mən.
Ana məni bir nadana verdilər,
Günahıma vəbalıma girdilər.

❧ II ❧

Bizim kəndimizdə duman havalı,
Yendim baxçamıza yamac qayalı.
Gəldim Təzəkəndə götdüm qavalı,
Bir ceyran ovladım Çarxaqçalı,
Qardaş, bı ceyranı hardan almısan,
Ovluyup gətirip tora salmısan.

❧ III ❧

Əyricədə əhdim məkə,
Ürəyim bağladı ləkə.
Sən gəlincə öldüm bəlkə,
Aş gəl, aş gəl bu dağları, ay qardaş,
Yolda qoyma mən ağları, ay qardaş.
Əyricədən gəlir bir tov araba,

Sən gedənnən məhlə qalib xaraba.
Aş gəl, aş gəl bu dağları, ay qardaş,
Yolda qoyma mən ağları, ay qardaş.

AL GƏTİR

Kişi, mənə qənd, çay al, gətir,
Olsa da, xalvar al, gətir,
Olmasa, yalvar al, gətir.

Samavarın altı tirmə,
Samavarsız əvə girmə.
Çay verginən, çörək vermə.

Kişi, mənə qənd çay al, gətir,
Olsa da xalvar al, gətir,
Olmasa, yalvar al, gətir.

Samovarin altı xəli,
Çay içməsəm, ollam dəli.
Çaydan sonra sözün bəli.

Kişi, mənə qənd çay al, gətir,
Olsa da xalvar al, gətir,
Olmasa, yalvar al, gətir.
Samovarın altı kilim,
Nə itirsən ilim-ilim.
Pulun yoxsa verim, gülüm.

Kişi, mənə qənd çay al, gətir,
Olsa da xalvar al, gətir,
Olmasa, yalvar al, gətir.

GƏLMƏDİ

Sizin dağlar, bizim dağdan daldadır.
Başım yastıqdadır, gözümlə yoldadır.
Görən, Allah, yarım niyə gəlmədi,
Üzü döndü, beilqarım gəlmədi?

Bu dağ kəsdi sənə-mənim aramı
Qohum yoxdu, yad bağladı yaramı
Görən, Allah, yarım niyə gəlmədi,
Üzü döndü, beilqarım gəlmədi?

XXXI. UŞAQ FOLKLORU

DÜZGÜLƏR

❧ I ❧

Doldu yarağa,
Mindi ulağa,
Sürdü bağa.
Bir quş vurdu,
O da qurbağa,
Verdi qonağa,
Qonax yemədi.
Saldı yağa,
Özü təllədi,
Bizə vermədi.
Yedi qurbağa,
Düşdü yatağa.

❧ II ❧

Nanay-nanay, nananı,
Geydi güllü tumanı,

Tumanı al qırmızı,
Özü qələndər qızı.
At gətirin mindirəh,
Göy çəməndə endirəh.
Çəməndə bitib mərzi,
Xalatı biçsin dərzi.
Abbasi verim xərcə,
Mahmudun toyun eylə.

✎ III ✎

Tülkü-tülkü tumbəki,
Quyruğ üstə lumbəki,
Lumbəkini açsana,
Kal armudu satsana.
Kal armudu dərmişəm,
Dərib yerə sərmişəm.
Yer dolusu gümüşdü,
Gümüş nədi, qəmişdi.
Qəmiş verim getginən,
Gözlərimnən itginən.

✎ IV ✎

Gəl sənə hannan deyim,
Köhnə zamannan deyim,

Xəlbir samannan deyim,
Sandıx sandıx məkanı,
Yanı baqqal dükanı,
Dükən demə, yatırdı,
Müştərisi qatırdı.
Qatır qamış otdayır,
Qıçlarını qatdıyır,
Qıç demə, nizə kimi,
Burdan Təbrizə kimi,
Təbriz deyil, Sərabdı,
Çəşmələri gülabdı.
Sərabın hampaları,
Tamam başdan xarapdı!

Fatma, Fatma, a Fatma,
Yerində şıllax atma.
Şıllax dəvənin işi,
Yemi türkman kışmışı.
Türkmanın xan atdarı,
Xoşlamaz xamutdarı.
Xamut vurub buğura,
Qatın getsin naxıra.
Naxıra gedən Vəlidir,
Yaxası düyməlidir.
Düyməsini cütdəsin,
Bəndini kiliddəsin.

Kilid babam belində,
Babam Urum yolunda.
Urum yolu zər kimi,
Gülləri məxmər kimi.
Məxmər gülü dərərəm,
Qapımıza sərərəm.

VI

Lülü-lülü şorba,
At başında torba.
Torba noxud dolusu,
Çöldə durub oğrusu.
Oğru saman içində,
Saman – hamam içində.
Hamamı alısdırın,
Suyunu qarışdırın.
Bu su nəyin suyuymuş,
Hər tərəfi quyuymuş.
Quyunu qazan gəlsin,
Oxuyub yazan gəlsin.
Yazan gəldi gəmiynən,
Beş arşın qələmiynən.
Qələm də nizə kimi,
Burdan Təbrizə kimi.
Təbriz üstü Sərabdı,
Sərabın suyu güləbdı.

❧ VII ❧

İki dona ha, iki dona,
İki dona bir quş idi.
Bağçaya qonmuş idi.
Bəy oğlu görmüş idi.
Ox ilə vurmuş idi.
Ox bizdən, aza bizdən,
Kərtənkələ filfili,
Gəl oxu bizim dili,
Bizim dil uyim dili,
Uyimdən gələn atdar,
Heyva çiçəyi otdar,
Heyva çiçəyi beş atdı,
Beşi də kəhər atdı,
Birinin adı Tələtdi,
Birinin adı Cəbrayıl,
Cəbrayılın danası,
Ölüb qalıb dərədə,
Gəlin gedəh gətirəh,
Ordubada yetirəh,
Ordubadın quşdarı,
Qaqqıldaşır dən üstə,
Mən dəni hardan tapım,
Qavalçı qəlyan topu,
İçində bülbül oxu.

✎ VIII ✎

Anlın nədi? Möhürdü, düzdü...
Qaşın nədi? Qələm qüdrəti.
Ayağın nədi? Qüvvə, qüdrət...
Çiyinin nədi? Cüt məlayikə.
Getdim cənnət qapısına,
Çağırdım: Ya Əli,
Səs vermədi.
Çağırdım: Vəfadar Əli,
Çıxdı ağayi- qənbər,
Çıxdı mövlayi- qənbər.
Dedi: Kimsən? Kimi axtarırsan?
Dedim: Ağam Əli hardadı?
Dedi: Ağam Əli dəstəməzli,
Namazdadı.
Ağzı həzin duvada,
Göyün ərşindədi,
Yerin tərəkindədi,
Hər kəs onu yadına salsa
Cəhənnəm odunna kənardadı.
Onun bir ağacı var,
Yarpağı ərşi Quran
Onu gündə üç dəfə desən.
Cəhənnəm odunda yanmazsan
Ya Əli, sənsən Vəli,
Küllü aləmin rəhbəri
Beşihdə böldün əjdəri
Ya Əli, ya Məhəmməd, ya Əli,

IX

Üşdübüdü ha üşdübüdü,
O kişi mənim dostumudu,
Getdi Gilana gəlmədi,
Yaylığım aldı vermədi,
Yaylığımın ucu qara,
Yolladım heykəl yara,
Heykəl yarı öldürüllər,
Ağbalaya geydirəllər,
Ağbalanın saçağı,
Gümüşdəndi bıçağı,
Vırdım sandıx açıldı,
İncili mərcan seçildi,
İncili mərcan filfili,
Gəl oxu bizim dili,
Bizim dil urmu dili,
Urmudan gələn atdar,
Heyva dənəsin çırtar,
Heyvanı ötürəydim,
Nəzərə yetirəydim,
Nəzərin qız-gəlini.
Şahmara yetirəydim,
Şahım Şirvan içində,
Qılıncı qan içində,

Ağ atın ağaşdarı,

Bar gətirməz başdarı,
Yel topun olsun, qardaş,
Gül topun olsun, qardaş.

Taxçadan baxan dəmbələngöz,
Birisi kəhər, birisi boz.
Mindim bozun boynuna,
Sürdüm Şirvan yoluna.
Şirvan yolu dərbədər,
İçində meymun gəzər.
Meymunu vırdım ağlatdım,
Başına göy bağlatdım.
Tumanı pulu-pulu,
Çırpası qodux tulu.

Dolamalar və acıtmalar

Gedirdi Arıx,
Ayaqda çarıx.
Yıxıldı Arıx,
Cırıldı çarıx.
Ağlama, Arıx,
Alaram çarıx,

Ağladı Arıx,
Almadım çarıx.

Gedirdi Gonbul,
Əlində donbul,
Yıxıldı Gonbul,
Partladı donbul.
Ağlama, Gonbul,
Alaram donbul.
Ağladı Gonbul,
Almadım donbul.

- Deyinən yüz.
- Yüz.
- Əlini hər şeydən üz.

ԵՈՐՁ

- Deyinən ula.
- Ula.
- Kəs səsini, tula.

ԵՈՐՁ

- Deyinən mitil.
- Mitil.
- Dur burdan itil.

ԵՈՐՁ

- Deyinən buz.
- Buz.
- Ağzına doldurum duz.

ԵՈՐՁ

- Deyinən Vəli.
- Vəli.
- Adını qoyum dəli.

ԵՈՐՁ

- Deyinən bibər.
- Bibər.
- Bibər ye, gəbər.

❧❧❧

- Deyinən ayna.
- Ayna.
- Mən çalım, sən oyna.

❧❧❧

- Deyinən bir.
- Bir.
- Birə qabına gir.

❧❧❧

- Deyinən doxsan.
- Doxsan.
- Bir gün varsan, bir gün yoxsan.

❧❧❧

- Deyinən sarımsax,
- Sarımsax.
- Kəs səsini qurumsax.

❧❧❧

- Deyinən yonca.
- Yonca.
- Yemək ye doyunca.

OYUNLAR

Bənövşə

Bu oyunda uşaxlar iki dəstiyə ayrılırlar. Hər dəstədə onların sayı eyni olmalıdır. Dəstələr özünə başçı seçir və bir-birinnən on-on beş addım aralı əl-ələ tutub dayanırlar. Başçılardan biri o birisinə deyir: - Bənövşə!

O birisi cavab verir: - Bəndə düşə!

Əvvəlki başçı deyir: - Bizdən sizə kim düşə? O biri başçı uşaxlardan birinin adını çəkir. Məsələn: - Arzu düşə!

Arzu cərgədən ayrılıb yüyürə-yüyürə əl-ələ tutmuş uşaxların əlini yarmalıdır. Əgər o, cərgəni yarıb keçə bilsə, həmin dəstədən bir uşax da götürüb yenə əvvəlki yerinə qayıdır. Yox, keçə bilməsə, orada qalıb, rəqib dəstəyə qoşulmalıdır.

Axırda hansı dəstədə çox uşax qalsa, o dəstə qalib gəlir.

QƏCƏMƏ DAŞ

Bu oyunda altı oğlan olur, bunnar səkkiz yumru daş yığıllar. Birinə ana daş deyillər. Gərək bu daşı əlinnən yerə salmıyasan, əvvəl bir əlinən daşları bir-bir götürəsən, sonra

üç daşı, sonra dörd daşı, beş daşı, altı, yeddi daşı bir əlinən yığıb-yığışdırasan. Onnarı götürəndə ana daşı göyə atıptutursan.

Uduzan yerini yoldaşına verir. Kim daşdarı qaydasınca götürə bilirsə, o da oyunu aparır.

GİZLƏNPAÇ

Uşaxlar əllərini üst-üstə qoyullar. Kim tez əlini çevirsə, o, oyunu gözlüyür. Yubanan gözdərini yumur, qaçıp gizdənən yoldaşlarını axtarır. Yerini bəllədiyi uşağın adını çəhməli, əlini vurmağı. Tapılan uşaxlar aşkara çıxır, yoldaşlarına işarə verillər:

Xanım, alma desəm gə,
Armud desəm, gəlmə.

Sora da qışqırır: alma, alma... yanı tez gəl. Xanım da qaçıp gəlir, əlini vurur gözlərini yumanın dayandığı yerə. Bunnan da udur.

QODU-QODU

Dəsdə düzəlir, oğlannar əllərinə qayış götürüllər. Hər biri qarşısında duran yoldaşının ayağınnan vurmağa çalışır. Ayağına dəyən qayışdan biri yıxılında, oğlannar oxuyullar:

Qodu qoduya dəyəndə,
Qodunu yerə sərəndə.

QAZLAR, ÖRDƏKLƏR

Dört-beş uşax ördəh-qaz olur, bir uşax da ana. Yan tərəfdə dayanan birisi də guya qurtdu.

Ana deyir:

-Qazdar-ördəhlər...

Qazdar-ördəhlər:

-Bəli, bəli...

Ana:

-Gəlin evə.

Qazdar-ördəhlər:

-Evdə nə var?

Ana:

-Çöldə qurd var.

Qazdar-ördəhlər:

-Qurd bizə neyniyəcəh?..

Ana:

-Yeyəcəh.

Qazdar-ördəhlər:

- Onda gəldih... – sora analarına tərəf qaçışıllar. Qurd da istiyir ki, bunnardan birini tutsun.

DAMA-DAMA

Bu oyunda altı uşax düzülür. Biri başdıyır

yoldaşlarını göstərə-göstərə deməyə:

Em-em-emişka,
Cibi dolu semişka.
Mən isdədim vermədi,
Adın qoydum hin-duş-qa...
Son söz kimdə qurtarırsa o da oyunu başlıyır.

ÇAYNİK

Uşaxlar yan-yana düzülüllər, bir uşax da olur çaynik.
O uşağın dövrəsinə firranıp deyillər:

Məhəmmədin nənəsi
Şəkər çörəh bişirdi.
Uzunluğu bu boyda,
Qıssalığı bu boyda...

(Əlləriynən də uzunluğu, qıssalığı göstərillər). Sora da
avazınan Məhəmmədə deyillər:

Qalx ayağa, qalx,
Ətrafına bax,
Kimi sevirsən,
Tut əlinnən dart.

Məhəmməd kimin əlinnən tutsa, Məhəmmədin
yerini o uşax tutur. Oyun beləcə davam etdirilir.

GƏLİN GEDƏH...

Uşaxlardan biri deyir:

Bir-birə,
İki-iynə.
Üçü-uzun
Dördü-döşəh.
Beşi-beşih,
Altısı-ayna,
Yeddisi-yemiş,
Səkgizi-səbət,
Dokquzu-donuz,
Onu-orax,
On biri-darax
Gəlin gedəh Həcərgilin evini ya-rax.

QIRQOVUL

Uşaxlar yığışır və iki dəstiyə ayrılır. Hansı dəstənin birinci ortaya girməsini bilmək üçün daşın bir tərəfini isladılar, sonra göyə atıllar. Yaş tərəfi kim tutubsa, o tərəf birinci ortaya girir. Topu kim tutsa o, can qazanır. Axıra qalanın nə qədər yaşı varsa o qədər top atıllar. Əgər yansa, qarşı dəstə ortaya girir. Beləliklə oyun davam eləyir.

HƏBƏ OYUNU

I mətn

Həbəni uşaxlar oynayır. Yeddi daş düzülür. 3 yerdən

bir nəfər, 3 yerdən bir nəfər olurdu. Daş atılır. Əyər daş daş yığınının üstünə düşürdüsə, o udurdu. Təzdənnən udan adam oynuyurdu.

II mətn

Çala qazılırdı. Cəviz yığardıx. Uzak məsafədən durub çalıya cəviz atardıx. Kimin cəvizi çalıya düşsə, iki cüt cəviz alırdı. Qırağa düşsə, oyun pozulurdu.

SÜDDÜ SÜMÜK OYUNU

10-15 nəfərli oğlannardan ibarət iki dəstə ilə əsasən gecə vaxtı oynanılır. Dəstədən bir nəfər sümüy atır, o sümüyü qarşı dəstədən bir nəfər axtarır. Sümüyü tapan dəstə həmin yerdən oyun yerinə qədər digər dəstənin dalına minirdi. Sonra yenə oyun təkrarlanırdı.

SALMA OYUNU

Salma oyunu da aşix oyununun bir növüdür. Bu oyunda neçə nəfər istəsə oynaya bilər. Oyuna başlamaq üçün oyunçular dairəvi vəziyyətdə durub sakka aşığı yerə atıllar. Hansı oyunçunun aşığı tava vəziyyətində durubsa, bək duran aşıqları, avçı vəziyyətində durubsa cık duran aşıqları götürür.

Əgər bir oyunçunun aşıxları bək, o birilərininki cih dursa, bək duran aşix cihləri bir-bir vurub döndərməlidir. Oyunda bu cür döndərməyə «şörümək» deyilir. Əgər oyunçu şörüü döndərə bilməsə, dönməyən aşığın sahibi onu vuran aşığı şörüyüb döndərməlidir. Aşixlar qurtarana kimi oyun belə davam edir.

SAYLAR

- ❖ Bir-iki bizimki,üş-dört qapını ört, beş-altı daşaltı, yeddi-səkgiz Firəngiz, dokquz-on qırmızı don...
- ❖ Sələmə sələlli-qırx dokquz-əlli; atmış-başı batmış; yetmiş yetimmiş; toyux-cücə hin, min...

Yanıltmaclar

- ❖ Boz atın boz torbasın boş as başınnan, apar, islat gətir, yaş as başınnan.
- ❖ Qırx küp qulpu, xub küp qulpu.
- ❖ Ay axsax aşpaz Həsən, aşpazlar aş bişirir, sən də gəl aş bişir, ay axsax aşpaz Həsən!
- ❖ Çəp keçi çəp keçidi çəpəki keçib gedər, çəp keçi çəp keçidi çəpəki keçib, çəpəri keçər.
- ❖ Ay, göy-ala qarğa qardaş, mənimlə qardaş olsan da səninlə qardaş olacağam, olmasan da, səninlə ay göy-ala qarğa, qardaş olacağam.
- ❖ Ay Fatalı, huy Fatalı, çatı gətir, çay içində tay çatax.
- ❖ Qığılıcımı qıcılıdırma, qıcılıdıracaxsansa, qığılıcılanacax.
- ❖ Qatığı sarımsaxlasan da yemək olar, sarımsaxlamasan da.
- ❖ Ocağı qığılıcılıdırma, sən qığılıcılıdırsan da, qığılıcılanacax, qığılıcılıdırmasan da qığılıcılanacax.
- ❖ Dadaş dayı dəmirin danaların damın dalında döydü.
- ❖ Dadaş dayı, danaları damın dalında döymə.
- ❖ Dadaş dayı dedi:
- ❖ Dəmirin danaları damın dalındakı darıları dağıtdığı üçün danaları döyəcəyəm.

XXXII. EL ŞAİRLƏRİ

YAMİN SAİL

El şairi Yamin Sailin şeirləri onun ömür kitabının vərəqləridir. O, 1927-ci ildə anadan olub. Göynük, Nəhəcir, Qazançı, Başkənd kənd məktəblərində müəllim, direktor işləyib. El arasında “Yamin”, “Sail” imzaları ilə məşhurlaşıb.

MƏNƏM

Şərəf mənəm, şöhrət mənəm, şan mənəm,
Əziz aşıq, gözü dolu qan mənəm!
Rəqib mənəm, rəfiq mənəm, can mənəm!
Əldə fərman, gözəllərə şah mənəm!

Faş olubdu məhəbbətim cahana,
Şəhdi-şəkər, qənd əzilib dəhana.
Kim sevirsə gəlsin son imtahana.
Qəmər mənəm, hilal mənəm, mah mənəm!

Zöhrə kimi fəzalardı məskənim,
Yaş on altı, ola bilməz bir qəmim.
ALLAH bilir kim olacaq həmdənim?
Sail, yox günahın, bigünah mənəm!

DƏN ÜYÜDÜR

Dünya var ki, dəyirmandı,
Dayanmadan dən üyüdür.
Baxmır ağı-qarasına,
Aqıl, ağılkəm üyüdür.

Aqıl gedir, sözü qalır.
Ürəklərdə közü qalır.
Demək onun özü qalır,
Gözəl, gülbədən üyüdür.

Namərd daim mərdi vurub.
Sail də növbədə durub,
Qurğunu yaradan qurub,
Canlıları cəm üyüdür.

1946.

ƏRİYƏR

Ürəyimdə bir dərdim var,
Dağa deyəm, dağ əriyər.
Əzəl gündən bu qaydadı,
Piltə yanar, yağ əriyər.

Bağban gül qəhri çəkməsə,
Bücərib onu əkməsə,
Bülbül göz yaşı tökməsə,
Bağça yanar, bağ əriyər.

Bülbül yazda gedər bağa.
Uçub qonar dal budağa.
Yamin, sirr vermə alçağa,
Gözlərində yağ əriyər.

1953.

GÖRDÜM

İllərlə həsrət çəkdiyim
Gülüzlü cananı gördüm.
Çarhovuzun kənarında
Yaşılbaş sonanı gördüm.

Dərdim artıb qalxdı minə,
Bilmirəm söyləyim kimə,
Büllur buxaq, mərmər sinə,
Qaşları kamanı gördüm.

Ağlımı başdan oynatdı,
Hörüklərin yana atdı,
Ayrılığın dəmi çatdı,
Gözləri dolanı gördüm.

Yamin dedi: günahkaram,
Sağalmazdı qəlbdə yaram,
Ürək vurdu aram-aram,
Dərdi-dil qananı gördüm.

1954.

QALMAZ

Bu qoca dünyaya eylə tamaşa,
Düşün mənasını, bil, sənə qalmaz.
Şeyda bülbül olub qonsan budağa,
Nəğmələr oxuyan dil, sənə qalmaz.

Eşit sözlərimi, vəfalı dilbər,
Hüsnünü görəndə utanır güllər,
Gün ötsə, ay ötsə, düzəlsə illər,
Nə əsr, nə də ki, il, sənə qalmaz.

Gəl dinlə Yaminin dərdini bir az,
Götür qələm-kağız dərdlərini yaz.
Könüllər oxşayan bu çiçəkli yaz,
Min çiçək yetirsə, gül sənə qalmaz.

1954.

MƏNİ

Qoynun bağı-cənnət, açılmış min gül,
Gəl ötür o bağa sən bağban məni.
Eşq əhliyəm, gərək xəbərin olsun,
Eylə vüsalına pasiban məni.

Bəsləyim, becərim bağında güllər,
Açılsın orada süsən-sünbüllər,
Ötsün gülşənində şeyda bülbüllər,
Etməsin həsrətin bağı qan məni.

Yaşayım, yaradım bu xoş zamanda,

Olmasın qəmimiz güllü cahanda,
Yamin məğlub olsa son imtahanda,
Öluncə xatırla sən insan məni.

1956.

MƏNİM

Mən sənə aşığəm, dönə bilmərəm,
Qoy olsun qucağın məzarım mənim.
Eşqinlə yanıram, sənə bilmərəm,
Bil budur sağalmaz azarım mənim.

Mən səni sevmişəm candan, ürəkdən,
Alıram qoxusun əsən küləkdən,

Sən mənə pay göndər güldən, çiçəkdən,
Qoy olsun tər qoynun gülzarım mənim.

Döndərmə könlünü, döndərmə məndən,
Məni doğrasalar dönmərəm səndən,
Gəl qurtar Yamini qüssədən, qəmdən,
Sənsiz, bil, bağlanar bazarım mənim.

1956.

QURBANIYAM

Dinlə məni gözü qara,
Gözlərinin qurbanıyam.
Hər kəlməsi ürək açan
Sözlərinin qurbanıyam.

Hər kəlmən dürdü, sədəfdi,
Sinəm onlara hədəfdi,
Durnatək kirpiklər səfdi.
«Döz»lərinin qurbanıyam.

Sailəm Əyyub dözümdə,
Təqsiri gördüm özümdə.
Qalıb gözlərim gözündə,
Gözlərinin qurbanıyam.

1956.

AYRILIM

Dinlə məni nazlı gözəl,
Mən səndən necə ayrılıam ?
Gəl qoyaq arada peyman,
Gündüz yox, gecə ayrılıam.

Ağlama, ürəyim yandı,
Ariflər mətləbi qandı,
Mənim hər işim nöqsandı,
Ellər bilincə ayrılıam.

Gəl görüşək, körpə bala,
Bir də baxım üzdə xala,
Sən Yamini qalma-qala
Salma, gizlincə ayrılıam.

1956.

QIZ

Öluncə xəyaldan çıxmaz camalın,
Dili şirin, dodaqları ballı qız.
İlahidən bol verilib kamalın,
Mina gərdən, başı ipək şallı qız.

Şamın şöləsində yanar pərvanə,
Nur olmasa olar dəli-divanə.
Tərifiniz yayılıbdı cahana,
Dili şəkər, yanaqları xallı qız.

Gəl incitmə sən Yamini, səbr elə,
O inciməz, gündə yüz yol cəbr elə.
Al qoynuna, ondan ötrü qəbr elə,
Qoy desinlər sənə ay kamallı qız.

1957.

GÖZƏL

Səhər-səhər gülşən bağı
Asta-asta gəzən gözəl.
Xoş ətirli gül-çiçəyi
Buxağına düzən gözəl.
Sənsiz qəddim döndü mimə,
Dərdimi söyləyim kimə?
Büllur buxaq, mərməp sinə,
Barı azca bəzən, gözəl.

Üzün günəş, gözün zülmət,
Gördükcə artır məhəbbət,
De sevgi olarmı xəlvət,
Əlin-əldən üzən gözəl?

Qorxum yoxdur sirdaşından,
Dəli-dolu qardaşından.
Sona tək bulaq başından
Gölə doğru süzən gözəl.

Yaminin bərədə durub,
Öz torunu sənə qurub.
İlk oxun sinənə vurub,
Cəfalara dözən gözəl.

1958.

VURULMUŞAM

Dostlar, gəlin deyim sizə,
Bir cüt gözə vurulmuşam.
Danışdıqca asta-asta.
Şirin sözə vurulmuşam.

Adını söyləyim, Nazlı,
Kəklilik kimi xoş avazlı,
O, bir aşiq, döşü sazlı,
Qəlbə gözə vurulmuşam.

Ağ üzündə xalı qoşa,
Hər kim görsə gələr xoşa,
Yamin, ilham gəldi cuşa,
De xoş sözə vurulmuşam.

1958.

ŞİRİN-ŞİRİN

Bahar oldu, yaşıllaşdı dağ, dərə,
Sən onun seyrinə var şirin-şirin.
Açıldı bağlarda əlvən gül-çiçək,
Al onun ətrini yar, şirin-şirin.

Bülbüllər oxuyar gül həvəsində,
Sevinc də, qəm də var onun səsində,
Nazəndə dilbərin tər sinəsində
Xəstə üçün vardır qar, şirin-şirin.

Yaminəm, həsrətim gözümdə qaldı,
Dərd əlindən ahım göyə ucaldı,
Düşməni məndən yaman yerdə bac aldı,
Dərdi o bağımdan nar, şirin-şirin.

1958.

GƏLMƏDİ

Bağ-baxçamda açdı gül,
Gəlmədi Sənəm, gəlmədi.

Pozuldu cahi-calalım,
Gəlmədi Sənəm, gəlmədi.

Bülbüllər tökdü göz yaşı,
Tutdu naləsi dağ-daşı.
Çox gözlədim qələm qaşı,
Gəlmədi Sənəm, gəlmədi.

Tökdüm göz yaşımı mən də,
Odlandı ürək sinəmdə,
Sailəm, adı sinəmdə,
Gəlmədi Sənəm, gəlmədi.

1959.

DİLBƏR

İzin ver gül yanağından,
Bircə busə alım, dilbər.
Sənan kimi qulluğunda
Nökər olum, qalım, dilbər.

Uca boyun, incə belin,
Şəvə kimi qara telin.
Gözlərindən axan selin
Mən qurbanı olum, dilbər.

Ala gözlərə mailəm,
İtibdi ağlım, zailəm,
Yamin deyər: mən Sailəm.
Gəldim qismət alım, dilbər.

1968.

AY SONAM

Mövsümü-bahardı gəl çıxmaq bağa,
Leylisən Məcnundan kənar, ay sonam.
Adətdi əzəldən şam şölə çəkər,
Pərvanə atəşdə yanar, ay sonam.

Mən mavi bir göləm, sənsə bir sona,
Bəzənib girirsən sən dondan-dona,
Qoyma gülşən bağa yad bülbul qona,
Əğyar sirrimizi qanar, ay sonam.

Canımı odlara yaxma səbəbsiz,
Yadların sözünə baxma səbəbsiz,
Yamin ölsə, ellər bilsin, səbəb siz,
Öluncə o, sizi anar, ay sonam.

1969.

GƏLMİŞƏM

Gözəl yerdi Bülov, Bührüd, Parağa,
Yolum düşüb bu yerlərə gəlmişəm.
Can dediyim canan düşüb bu yurda.
Ondan ötrü mən bu kəndə gəlmişəm.
Gözlər salıb məni bəndə gəlmişəm.

Kəndlərinin hər tərəfi bağça-bağ,

Gün çıxanda var əlçatmaz qəlbi dağ,
İnsanları qonaqsevər, qəlbi çağ.
Yaxşı olub mən bu kəndə gəlmişəm.
Gözlər salıb məni bəndə gəlmişəm.

İgidləri söz anlayan, dərd bilən,
Özləri mərd, mərd qədrini mərd bilən,
Sözü bütün, bir tikəni dörd bölən,
Çox şadam ki, belə kəndə gəlmişəm.
Gözlər salıb məni bəndə gəlmişəm.

Nə xoş olur bu ellərin havası.
Gül-çiçəyi min bir dərdin davası.
Mən Məcnunam, bura Leyli obası.

«Gözlər» deyib mən bu kəndə
gəlmişəm.
Canan salıb məni bəndə gəlmişəm.

Məftun edib gümüşü su-axan çay.
Saf suyunda yuyunurdu sanki ay,
Görməmişəm nazlı yara burda tay,
«Yar, yar» deyib, mən bu kəndə
gəlmişəm.
Canan salıb məni bəndə gəlmişəm.

Bir şah idik yana döndü taxtımız,
Əzəl gündən gətirmədi baxtımız.
Ay sevənlər, mən bu kəndə gəlmişəm.
Canan salıb məni bəndə gəlmişəm.

Bu qoşmanı Yamin yazdı yadigar.
Hər misrada təsəlli var, ümid var,
Qismət olsa edəcəyəm mən şikar,
Canan deyib mən bu kəndə gəlmişəm.
Gözlər salıb məni bəndə gəlmişəm.

1969.

MƏNƏM

Çarəsiz dərdim var, hörmətli həkim.
İncə gülüşləri itirən mənəm.
Mən sevgi bağının bağbanı idim,
Nərgizi bağımda bitirən mənəm.

Aylarla çəkmişəm onun zəhmətin.
Zəhmətim bəhərsiz, aldım töhmətin.
İstəram tarixə yazım söhbətin,
Onu eşq bağına gətirən mənəm.

Bülbül gülü sevdi, mənə cananı,
Kim unudar eşq oduna yananı?
Əhdi pozub ilqarını dananı
Özünə dost-aşna yetirən mənəm.

Yaminə əl verib indi peşimanlıq,
Dostluqla əzəldən tutmaz düşmanlıq.
Ay həkim, canandan gördüm yamanlıq
Gözünün nurunu itirən mənəm.

1969.

KİMİNKİDİR?

Ordubadda qonaq qaldım,
Yolumu dağlara saldım,
Kəkliklərdən xəbər aldım,
Sizdəki səs kiminkidir?

Kəklik dedi: şair qardaş,
Tanış deyil sənə dağ, daş?
Gəl bu yerdən Disərə aş,
Bil ki, bu səs kiminkidir.

Kəklik susdu, mən dayandım,
Xanəndə hüsnünü andım.
Pərvanə tək oda yandım,
Dedim: nəfəs kiminkidir?

Çatdım şır-şır bulaqlara.
Dostum gəzən o dağlara.
Yamin, getmə uzaqlara,
Bil ki, bu səs kiminkidir.

1970.

YAXŞIDIR

Ay ariflər, mən həyatda görmüşəm,

Mərd igidin evdə yarı yaxşıdır.
Gündən-günə cavanlaşan aşıqın
Məşuqinə etibarı yaxşıdır.

Bir məsəldi, yar yarına tən gərək,
Tən olmasa bəri başdan gen gərək,
Eşq bağının gülü bir gülşən gərək.
Gülşən bağın ilk nubarı yaxşıdır.

Tənha Yamin sözün deyir əzəldən,
Dəstə tutma iy verməyən xəzəldən,
Könül yıxan bir vəfasız gözəldən,
Qədir-qiymət bilən qarı yaxşıdır.

YADIMA DÜŞDÜ

Xəyal göyərçintək pərvaz eylədi,
Obalar, oymaqlar yadıma düşdü.
İlk görüş, həyəcan, qorxu, titrəyiş,
Allanan uşaqlar yadıma düşdü.

O qara gözlərin gülümsəməsi,
Nazlanan cananın boyun əyməsi,
Açıldı köynəyin qızıl düyməsi,
O əsən dodaqlar yadıma düşdü.

Dağ yolu, ətrafı güllük, çiçəklik.
Ötürdü dağlarda bir gözəl kəklik,
Kimsəsiz Yaminə əl verdi təklik,

Hənəli barmaqlar yadıma düşdü.

1970.

OLAR

Könül, bu qədər qəm etmə,
Ötər zəmistən, yaz olar.
Tora düşən könül quşu,
Yətiş bir gün pərvaz olar.
Sən sənətdə bir incisən,
Odur qiymətli incisən.
Sevən qəlbin sevincisən,
Aşiq düşündə saz olar.

Çox çəkdim canan cəfasın,
Sürmədim zövqü-səfasın,
Unutma onun vəfasın,
Vəfalı canan az olar.

Yəminin hər sözü almaz,
Ona qiymət qoymaq olmaz,
Çiçək solar, sözsə solmaz,
Sözdən bahar, həm yaz olar.

1970.

BİLMƏZ

Dağın arxasında dağ dayanmasa
O, torpaq üstündə dayana bilməz.

Dəniz cana gəlib dalğalanmasa
Ləpə yuxusundan oyana bilməz.

Dənizin qoynunda böyüyən ləpə
Çalışır sahilin üzündən öpə.
O, mavi sülardan boylanan tər
Baharsız al-əlvan boyana bilməz.
Yamin kimi o ayrılıb vətəndən,
Tənə alır hər yanından ötəndən.
Qərbin kəfəni olar kətandan
Düşəcək məzarı hayana bilməz.

1974.

GÖZƏL

Məstanə gözlərin aldı canımı,
Məstanə gözləri təzə-tər gözəl.
Həsretin öldürdü mən divanəni.
Lalə yanaqları teli sər, gözəl.

Mən aşiq tər buxağa.
Tər axıb tər buxağa.
Göz yaşım ola muncuq
Düzülə tər buxağa.

İnanan qəlbimi qaladın oda.
Qıyqacı baxdıqca can gedir bada,
Ala gözlərinə tay yox dünyada,
Gəl eşqin bağından gülü dər, gözəl.

Mən aşığam qara bax,
Dağ başında qara bax.
Yanağın dağ laləsi,
Peşəkəş elə yara, bax.

Düz buxağın altda dərdiyin gülü,
Sail olsun onun şeyda bülbülü.
Dolansın boynuna saçın sünbülü.
Qoy qarışsın bir-birinə tər, gözəl.

Mən aşıq elin olam.
Göz yaşın, selin olam.
Al yanaqda qara xal,
Göz üstə telin olam.

1975.

MƏNİ

Mən qara torpaqda yatdığım zaman,
Əlləri qoynunda sən ağla məni.
Həsərət gördüm gözlərinə, bilirsən,
Leylim ol, tabutda qucaqla məni.

İstəyim, diləyim yetmədi başa,
Qəlbimdə arzular döndü bir daşa,
Aşıqəm gözlərə, o qara qaşa,
Pərişan zülfündə sən bağla məni.

Hər səni görəndə qəlbim şən olur,
Səhrələr gözümdə bir gülşən olur,

Yamin səndən ötrü Vətəndən olur,
Qulunam, köksümdən sən dağla məni.

1975.

BƏNÖVŞƏ

Baharın ilk müjdəçisi,
Dinlə məni, ay bənövşə.
Lalə, nərgiz, süsən-sünbül,
Olmaz sənə tay bənövşə.

Sən zərifsən, həm də incə.
Çəkirsən qəmi gizlincə,
Danış Qurbani dilincə,
Sal dünyaya hay bənövşə.

Durma boynu bükük, danış,
De necədi yar, dost, tanış?
Gözlərində var sifariş,
Göz yaşımdı çay, bənövşə.
Tufarqanlı Abbas hanı?
Oydu sözdə gövhər kanı.
Vurğunu da yaxşı tanı.
Var səsimə hay, bənövşə.

Sail səni bağda əkər,
Körpə kimi nazın çəkər,
Sən ağacan, o da nökər,
Ətri elə yay bənövşə.

1976 .

NƏ QƏMİN SƏNİN

Eşit sözlərimi, qədim Ordubad,
Tusilər yurdusan, nə qəmin sənin.
Araz mahnı deyir sənə hər zaman,
Kəmki dağ olubdu həmdəmin sənin.

Al-yaşıl geyərsən baharda, yayda,
Başqa bir aləmsən, illah ki, mayda.
Oxuyar sinəndə çeşmə də, çay da,
Dönər seyrangaha çəməninin sənin.

Sailəm, ilhamım gəlibdi coşa,
İstəyir şəninə bir şeir qoşa.
Sənə tərif deyir Naxçıvan, Şuşa,
Görüm əksilməsin bu dəmin sənin.

1976.

BƏRİ BAX

Şəninə dastan yazıram
Əhmər yanaqlım, bəri bax.
Rəna gültək ətirlişən,
Əqiq dodaqlım, bəri bax.

Firqətindən üzüldü can,

Ürəyimdə qalmadı qan,
Dərdimi söylədim pünhan,
İpək yataqlım, bəri bax.

Gözəlliyyə naz yaraşır,
İpək, atlas, söz yaraşır,
Sailinə saz yaraşır,
Ay ağ otaqlım, bəri bax.

TƏZƏLƏNDİ

Bahar gəlişiyə, yaz gəlişiyə
Həftə təzələndi, ay təzələndi.
Əridi dağların o bəyaz qarı,
Qırıldı sal buzlar, çay təzələndi.

Səsini başına atdı dağ çayı,
Çağırıldı yardıma apreli, mayı.
Aranda görüncə bürkülü yayı,
Buludsuz səmada ay təzələndi.

Payızın sərinə çatdı arana,
Qız-gəlin qayıtdı dağdan arana,
Dağları görüncə qəmli-virana,
Ovçunun əlində yay təzələndi.

Qış qapını kəsdi, başlandı şaxta,
Dondu, buz bağladı ana torpaq da.

Sail, sən tabe ol zamana, vaxta,
Yaş üstə bir yaş da say, təzələndi.

1979.

DEYİR

Ay ariflər, yaman dərdə düşmüşəm,
Bir qız mənə: şair, durma, yaz deyir.
Bülbül kimi ötür şeir bağında,
Yazdıqların hələ azdır, az deyir.

Hər qoşmamı sətir-sətir oxuyur,
Nəfəsindən gülü-ənbər qoxuyur,
Söz arası bizə yaman toxuyur.
Qarşıdadır neçə bahar, yaz deyir.

Vurulmuşam canlar alan gözələ,
Bir də düşməz belə göz ələ,
Dəyişməyəm onu başqa gözələ,
Qələm yazır, tərifini saz deyir.

Sail deyər can qurbandır canana,
Mənim kimi eşq oduna yanana,
Siz yetirin bu qoşmanı canana,
O, cavandı, bahar deyir, yaz deyir.

1979.

GƏLİBDİ

Könül necə şad olmasın
Məclisimə yar gəlibdi.
Gözü günəş, qaşları hilal,
Tər buxağı qar gəlibdi.

Dili şəkər, dodağı bal,
Al yanaqda var qoşa xal,
Aşıqini eyləyib lal,
Sınəsində nar gəlibdi!

Saçı burma, teli sarı,
Döşündədi eşqin tarı,
Məftun edib sənətkarı,
İxtiyarı var, gəlibdi.

Sail ustad, o naşıdı,
Almazdı, mərcan daşıdı,
Olaydım onun yaşadı,
Gülşənimə xar gəlibdi.

1981.

AY QADASIN ALDIĞIM

Aşıqinəm, özün yaxşı bilirsən,
Dinlə məni, ay qadasın aldığım.
İl dolandı, gəldi bahar bayramı,
Yollamadın pay, qadasın aldığım.

Bayram günü küsülülər barışar,
Sevən könül yarı ilə yarışar,
Xumar gözlər ulduz kimi sayrışar,
Olmaz ona tay, qadasın aldığım.
Kipriklərin ox tək dəldi bağırmı,
Bir duymadın qəlbimdəki ağrını,
Sinən üstə şux məmələr ağrımı?
Göz yaşımdı çay, qadasın aldığım.

Axdı, axdı, o qarışdı Araza,
Ahım çatdı Təbrizimə, Şiraza,
Nə insafa gəldin, nə də taraza,
Saldın elə hay, qadasın aldığım.

İllər ötdü bir demədin əm məni,
Axır etdin sən ağıldan kəm məni,
Sailəm, öldürdü qüssə, qəm məni,
Mənsiz ili say, qadasın aldığım.

1981.

GƏL

Əlincəni seyr etməyə
Qoynu gülzar olanda gəl.
Başlananda el büsatı,
Məclisdə tar olanda gəl.
Yağış kəsib, yel yatanda,

Dağda duman olanda gəl.

Əlincəni seyr etməyə
Orda nigar olanda gəl.
Koroğlu əlində sazı
Körpə şikar olanda gəl.
Duzlu kabab çəkmək üçün
Orda ocaq quranda gəl.

Əlincəni seyr etməyə
Tənəkdə bar olanda gəl.
Açılarda dost süfrəsi,
Saqisi yar olanda gəl.
İki həsrət qovuşanda,
Ürəklər bir vuranda gəl.

Əlincəni seyr etməyə
Başında qar olanda gəl.
Əlçatmayan bürc-hasarı,
Keçidi tar tutanda gəl.
Dağ təkəsi, gözəl kəklik
Boynun yana buranda gəl.

1981.

GƏL

Gözüm qaldı tər sinədə,
Qız, demədin bağıma gəl.

Tər şamama olsun sizin,
Gül-çiçəkli tağıma gəl.

Göz yaşım selə dönübdü,
Yanan çırağım sönübdü,
Dövrənim tərsə çönübdü,
Bayatıma, ağıma gəl.

Eşqinlə yazdım, yaratdım,
Demə ki, arzuma çatmadım,
Sailəm, vicdanı satdım,
Məcnunam, çıx dağıma, gəl.

TELLƏRİ

Körpə ceyran, yay üzünə
Dara telləri, telləri.
Al dəstinə qızıl şana;
Dara telləri, telləri.

Onlar salıb məni dərdə,
Qorx qismət ola namərdə.
Səsin qalxsın pərdə-pərdə;
Ara telləri, telləri.

Könül açan səs sənindi,
Bir an dinləsəm, bəsimdi.
Sailəm, son nəfəsimdi;

Sara telləri, telləri.

1892.

DEYİL

Susma, quzum, danış bir az,
Utanmağın çağı deyil.
Müştəriyəm gözlərinə,
Aşıqın yad, yağı deyil.

Səni gördüm ağ otaqda,
Yatıbsan atlas yataqda,
Düşünürsən de nə haqda?
Bura Sənan dağı deyil?

Xumarım ol, mən Sənanam,
Aşıqəm, oda yananam,
Ötən günləri ananam,
Demə işrət çağı deyil.
Kəs başımı tər sinədə,
Qara zülfü sər sinədə,
Sail, narı dər sinədə,
O bal dadır, ağı deyil.

1982.

YAŞADIM

Bir quş kimi uçub getdi əlimdən,
Cavanlığı yana-yana yaşadım.
Ürək düşdü dərdə, qəmə, möhnətə,
Bundan sonra qana-qana yaşadım.

Gündən-günə ağırlaşdı yüküm də,
Öz rəngini dəyişdi baş tüküm də,
Gözüm qaldı dava, dərman, həkimdə,
Könlüm döndü qana, qana yaşadım.

Ellər bilsin səbəbkarı oldu yar,
Ayrılarda qara gözlər doldu, yar,
Sail deyər, verdiyin gül soldu, yar,
Ötənləri ana-ana yaşadım.

1982.

XXXIII. MÜƏLLİFİ UNUDULMUŞ ŞEİRLƏR

I

Mən nə deyim qəribçiliğin adına,
Nəhlət gəlsin ləzzətinə, dadına.
Hərdən düşər anam-bacım yadıma.
Onda yanar dağlar-daşdar oduma.
Qərib koynum qalx, gedirəm vətənə.
Yazıx koynum qalx, gedirəm vətənə.
Hanı mənim babamın tiyali- təxti,
Fələh məni qürbət elə qul əxti,
Qəmginni sinəmin qəmginni vəxti.
Ölüm vaxtım çatıb aman ağlaram.

II

Cərgə söyüddər,
Anası oğluna,
Vermir öyüddər.
Küçüyə yığıssa ,
Yüz min iyiddər.
Bir təkin sevmənəm
Yar sən gedəli.
Sən gedənnən bəxmamışam güzgüyə,

İyid gərəh düz danışa, düz deyə
Sənnən sora dil vermədim özgüyə,
Dilimnən çəhsələr dara bı gecə,
Özünü gəl yetir yara bı gecə.

III

GƏLİNİM

Olsun mərifəti-kəmalə nümunə gəlinim,
Nə badə uzaq olsun isməti-həyədən gəlinim
Qohum-qəbləm olmasın sənnən narazı,
Razılıqla yola salsın, olsunnar razı,
Yoxdu qızlar bu vilayətdə, bəlkə də yüz
dənədi,
Qızlar içində gözəl gəlinim bir dənədi.

QALDI

Eyləmə əmanətə xəyanət
Bu dünyada qaldıq beş gün əmanət.
Ya bir dəyə tikdik, ya bir imarət,
O ləli, gövhərin nə idi qaldı?

Qızılın, gümüşün yoxdur miqdarı,
Qılincın, qalxanın yox havadarı.
Qohumun, qardaşın, gül üzlü yarın,
O köhlən atların nə idi qaldı?

Əcəl yastığına başın yetəndə,

Fikrin, xəyalın nə idi qaldı?
Ya zəri, ya zıba, ya da məndilə
Əynində libasın nə idi qaldı.

XXXIV. AŞIQLAR VƏ AŞIQ RƏVAYƏTLƏRİ

AŞIQ NABAT

O, Şərur elində dünyaya göz açmışdı. Uğursuz ailə həyatından sonra Gəncəyə köçmüşdü. Tale yolu onu haralara aparmadı? Sazlı-sözlü dünyanın nəğməkar qızı parlaq sənət ulduzu idi.

QOŞMALAR

MƏNİM

Talein hökmüylə gələn qardaşlar,
İtirmişəm tapın ellərim mənim.
Çərxi fələk məni saldı toruna.
Ağlamır lal olub dillərim mənim.

Bir dərddə düşmüşəm yoxdur dərmanı,
Bağlıdır qapında könül qurbanı.
Buyurun hökm etsin, versin fərmanı,
Sınıbdır açılmaz qollarım mənim.

Bağban olub bağda barı görmədim,
Budağında heyva, narı görmədim.
Nabatam, vəfalı yarı görmədim.

Açılmamış soldu güllərim mənim.

YETƏRMI QARDAŞ

Bir namə göndərdim badi səbadan,
Nəzir kimi sənə yetərmi, qardaş?
Laçınımı çəpər üstə vurdular.
Sarısam qanad bitərmi qardaş?

Sən anadan oldun mərd dünyasında,
İgid tək tanındın el arasında.
Bir mahnı oxusam el havasında
Avazım sizlərə yetərmi, qardaş?

Laçın yuvasında yatmaz yaralı,
Bülbül uçsa bağda güllər saralı.
Soruşmursan, Nəbat, əslin haralı
Şərur tərlanı da itərmi, qardaş?

YEVLAĞIN

A yoldaşlar, gəlin sizə söyləyim,
Açılıb hər yanda gülü Yevlağın.
Baxdıqca hər yana çil-çıraqbandır,
Şad olub sevinir eli Yevlağın.

Altmış doqquz ili tez vurduq başa,
Yetmişinci il də tez gəlir başa.
Ey ana Vətənim, səni min yaşa,
Yuyulubdur şoran çölü Yevlağın.

Nabat deyər, göyə körpü salmışıq,
Yetmiş iki hava sazda çalmışıq,
Düşmənlərdən daha qisas almışıq,
İşləyir hər yana yolu Yevlağın.

HƏKİMƏ

(Bu şeiri Aşıq Nabat xəstəxanada olanda yazmışdı).

Gəlmişəm dərdimi sənə söyləyim,
Yoxdur bu dərdimin çarəsi, həkim.
Bir qızım var adı Kəmalə xanım,
Odur ürəyimin parası, həkim.

Əzəldən fikrimi vermişəm saza,
Könlüm tələb edir tez çıxım yaza.
Tərifə layiqdir Qazaxlı Rza
Gözəldir qaşın qarası, həkim.

Düşəndə yadıma Vətənim, elim,
Sinəmin oduna qovrulur dilim.
Zəng vurdum gəlmədi o ağır elim,
Kəsilib yolların arası, həkim.

Nabatam, yatmıram ağırıyır başım,

Əzəldən qürbətə atılıb daşım,
Gəlib dərman verə Salman qardaşım,
Tapıla dərdimin çarəsi, həkim.

DƏYMƏ

Bu azad ölkədə yar sevən oğlan,
Yarın var, özgənin yarına dəymə.
Zəhmət çək bağ bitir, becər, ol bağban
Qeyri bağçaların bağına dəymə.

İnsan oğlu, könül vermə tamaha,
Arzuların yetməz hər an tama aha.
Düşərsən bəlaya, dərdə, tamaha,
Uzaqlaş dünyanın şərinə dəymə.

Nabat, nə alçaq ol, nə də iş asan,
Olma şirin yeyib zəhrimar qusan,
Qeyrətə sahiblən, ar, namusu qan,
Xalqın namusuna, arına dəymə.

YAXŞIDIR

Qürbət eldə bir bağ saldım
Dedim necə gül yaxşıdır?
Dərdimi söylədim ona

Onda mənə dil yaxşıdır.

Elə ki, çatdım yaşıma,
Həsərət qaldım sirdaşıma.
Gör nələr gəldi başıma,
İndi bildim el yaxşıdır.

Aşıq Nabat söz çalınca,
Gedib qürbətdə qAlınca,
Qürbət eldə xan olunca
Öz yerimdə qul yaxşıdır.

NEYLƏYİBDİR

Gəl söyləyim, əziz bala,
Gör bir fələk neyləyibdir.
Salıb məni yaman hala,
Axır həlak eyləyibdir.

Haşa, dad əlindən, haşa,
Məqsədim yetmədi başa.
Oxum tez vuruldu daşa,
Mənə kələk eyləyibdir.

Nabata yağdırdı qarı,
Heç yoxdur namusu, arı,
Gül əkdim dərmədim barı,
Ələk-vələk eyləyibdir.

BU DÜNYADA

Mən ki, xoşbəxt olmamışam
Bu dünyada, bu dünyada.
Bu həyatdan doymamışam
Bu dünyada, bu dünyada.

Talein hökmüdür belə,
Məni atıb eldən-elə,
Dərviş olub düşdüm çölə
Bu dünyada, bu dünyada.

Gözlərimdə qalıb arzum
Qışı dönüb bahar, yazım,
Küsüb çalmır telli sazım
Bu dünyada, bu dünyada.

İstəməm dövləti, varı,
Könlüm axır Vətən sarı.
Tapmadım vəfalı yarı
Bu dünyada, bu dünyada.

Nabat, harda qaldı elin
Oğulsuz bükülüb belin.
Lal olub danışmır dilin
Bu dünyada, bu dünyada.

DİNDİRİBDİ

Qızım, sənə məlum olsun,
Fələk məni dindiribdi.
Bağçamızda gül əkmişdim,
Qol - budağın sındırıbdır.

Axır məni də aldatdı,
Dayanıb pusquda yatdı.
Ürəyimə bir ox atdı,
Çırağımı söndürübdür.

Nabatam geymişəm qara
Eyləyin bu dərdə çarə
Baş götürüb getdim hara,
Fələk məni yandırılıbdır.

AŞIQ HÜSEYİNLƏ AŞIQ NABATIN DEYİŞMƏSİ

Aşıq Hüseyin:

Aşıq Nabat, götür sazı deyışək,
Düz ilqardan, sədaqətdən danışaq.
Şairlərin sənətindən söz açaq,
Görünməmiş məharətdən danışaq.

Aşıq Nabat:

Şair qardaş, sən qələmlə, mən sazla,
Əlli yaşlı bu bahardan danışaq.
Min gül açıb Azərbaycan torpağı,
Tükənməyən arzulardan danışaq.

Aşıq Hüseyn:

Gülə-gülə keçək uca dağlardan,
Əmirxanımı becərdiyi bağlardan.
Soraq tutaq Muğandakı çağlardan,
Qüdrətli bir şeiriyyətdən danışaq.

Aşıq Nabat:

Gözəllikdə qənirsizdir bu diyar,
Sərvəti var, neməti var, varı var.
Yurdumuzda əbədidir xoş bahar,
Aradakı düz ilqardan danışaq.

Aşıq Hüseyn:

Ceyran gəlib su içəndə bulaqdan
Bizi görüb qaçmasın uzaqdan.
Vurğun adı eşidəndə dodaqdan,
Ağzı dolu gəl Səməddən danışaq.

Aşıq Nabat:

Gəz dağları, Muğana gəl, Milə gəl
Telli sazım bəmdə durma, zilə gəl..
Nabat deyər, könül sən də dilə gəl.
Bu xoş gündə dostdan-yardan danışaq.

පාඨමාලාව

XATIN CƏFƏRQIZI

Bayramova Xatın Cəfər qızı 1924-cü ildə Dərələyəz bölgəsinin Çobankərə kəndində anadan olub. Atası Aşıq Cəfər 1927-ci ildə ailəliklə Şıxmahmud (Babək rayonu) kəndinə köçüb. Xatın xanım aşiq şeirinin qoşma, gəraylı formalarında şeirlər yaradıb.

AY AĞA, AĞA

Səhər çıxmaq dağa lələ seyrinə,
Səri səcdə qılar ay ağa, ağa.
Darda qalanda haraya çatar,
Sidq ilə çağırısan ay ağa, ağa.

Kənar get şərdən şər işdən əl çək,
Rədd elə nakəsi şər işdən əl çək,
Lənət de şeytana hər işdən əl çək
Şeytan səni salar ayağa, ağa.

Xatının qəddini əydin, ay allah,
Sızıldar xətrinə dəydin, ay allah,
Yaralıyam necə qıydın, ay allah,
Yaramı sağaltsın ay ağa, ağa.

TELLİ SAZDI

Şirin sözlü, xoş avazlı,

Qız-gəlintək işvə nazlı,
Min kəlməli, pişvazlı
Könül açan telli sazdı.

Saz coşdurub ürəyimi,
Unutmayın əməyimi,
Hər arzumu, diləyimi
Sevib seçən telli sazdı.

Vurğunam onun telinə,
Bizə gələn qədəminə,
Xatının sınıq könlünə
İşıq saçan telli sazdı.

MƏN

Ay həzarat, qulaq asın sözümə,
Görünən dağların lalasıyam mən.
Arif olan işarətlə söz desə,
Dodaq tərپənməmiş qanasıyam mən.

Günümdən, ayımdan, ilimdən yana,
Bacı qardaş yoxdu payımdan yana,
Atadan, əmidən, dayıdan yana,
Alışıb od tutub yanasıyam mən.

Xatın, gəl şükür elə xudaya,
Səsin düşüb bütün elə, obaya,

İlahidən bəxtim getmədi zaya,
İndi yeddi övlad anasıyam mən.

BİRDİ

Haqq yolunu azanlara,
Elə üstən baxanlara,
Birdən göyə qalxanlara
Bərk də birdi, boş da birdi.

El oduna yanmayana,
Yaxşı-yaman qanmayana,
Hesabını sanmayana
Üç də birdi, beş də birdi.

Şeiri deyən Xatın nənə,
Dal çevirmə, hər yetənə,
Çox mənəm-mənəm deyənə
Zor da birdi, xoş da birdi.

GƏLMƏDİ

Axan çaylar şahid olun sözümə,
Vədə verdi yarım bizə gəlmədi.
Söz verdi ki, yar yolumu gözlə sən
Həftələr dolandı, aya gəlmədi.

Ağlımı alırsan baxanda gendən,

Bivəfa olmasan, dönmərəm səndən,
Küsüb üz döndərdi nəzəni məndən,
Səslədim səsimə, haya gəlmədi.

Xatın xanım nəsihət verir sizlərə,
Siz də yetişin əllilərə, yüzlərə,
Qulaq asın, fikir verin sözlərə,
Aşiqi saymadı, saya gəlmədi.

❧❧❧❧❧

Aşıq Ələsgər

Aşıx Ələsgərə allah irəhmət eləsin. Getmişdi kətdərə toy-zad eləməyə. Toy eliyip qutarannan sora gəldi əvinə, gəldi ki, arvadın mısmırığı tüşüp. Mısmırığın belə sallıyıp, belə sallıyıp. Deyir:

-Ay arvat nolup, niyə mısmırığı sallıyırsan? Bə dur ma çay gəti.

Deyir:

-Allah qızıvı öldürsün çaynıq boşdu. Nə çay verəciyəm mən sa?

Deyir ki, gedirsən kətdərdə, obalarda qıza, gəlinə hamısına tərifləmə deyirsən. Mən sən arvadın ola-ola ma bir tərifləmə demirsən. Deyir ki, sazı gəti deyim. Sazı verillər ona deyir:

Ala gözdü nazdı dilbər

elinnən xəbərin varmı,

Dört bir yanın baxca söyüt,

gülünnən xəbərin varmı?

O zaman ki, gəldin bizə

mayıl oldum ala gözə,

Zibilin çıxıpdı dizə,

külünnən xəbərin varmı?

O övdə ki, gəlin oldun

qabırqası qalın oldun,

Qəynanaya zalım oldun

dilinnən xəbərin varmı?

Ta düşüpsən hənəxdən,

suyun qutarıp sənəxdən,

Məməni çıxıpdı köynəxdən

dilinnən xəbərini varmı?

Deyir bıdı sənini tərifləməni? Oğlannarıyınan Aşix
Ələsgər bına o ki, var girişillər. Arvat durur gedir
dədəsigilə. Onnan sora deyir gəl gətirəciyəm qorhma.

Aşix Ələsgər bi gün ger çəhməçiyə der ma bir çəhmə
tik. O da tikir. Ger almağa, alanda baxır ki, bı dediyi
çəhməni tikmiyir. Deyir:

Danıxdıx, barıxdıx mərhəmət elə,
işimi yarıya qatma, hayıfsan,
Sən təcir olmarsan bir manatınnan,
namısı qeyrəti satma, hayıfsan.

Xudam məni nəzərinə salmıyır,
ağlim cəmdi, huşum heş azalmıyır,
Fani dünya Süleymana qalmayır,
oyan bı qəflətdən, yatma, hayıfsan.

Düşəndə məylisə, ya yığmağa,
məne hörmət qoyur İrəcəb ağa,
Söz uzansa hərbi çıxar qurşağa,
sözün dalın çox uzatma, hayıfsan.

Siz gor eşərsiz iynəvizinən,
bizimki də keçir söybət, sazınan,
Əyri ol əyriynən, düz ol düzünən,
hər yetəni sən allatma, hayıfsan.

Qurban olum xuda keşsin sərinə,
Yalan söz iyidi salar dərinə,
Köhnə dağarıcı qumaş yerinə
Aşığ Ələsgərə satma hayıfsan.

Deyir: -Əmi, sən Aşığ Ələsgərsən?

Deyir: -Hə.

Deyir: -Bı sahat sa bir layıxlı çəhmə tikip verəciyəm. Bı dənə layıxlı çəhmə tikir verir.

Aşix Hüseyn və İreyhan xanım

Eşitdiyimizə, bildiyimizə gora Naxçıvanda Kalbalı xanın vaxdında bir kişi olup. Bının İreyhan adında bir qızı olup. O qız bizim Naxçıvan aşixlərinin onsəkgizin bağliyp, sazdarın da alıp qoyup ora, özdərin də başdiyp işdətməyə ki, nə iş varıydısa hammısın o onsəkgiz aşığa gördürüpdü. Onnan sora bıllar qalır naçar. Kalbalı xanın yana gedillər ki, xan, bə neyniyəh bizi, onsəkgiz aşığı bı qız bağliyp, qalmışix bırdə ön əlində.

Der: -Bir fikirreşim görüm. Fikirreşir ordan-bırdan, der ki, eşitmişəm Şəmkirdə bir Aşix Hüseyn var. O gəlsə bağliyacax, onnan sora sizi də azat eliyəcəh, onu da alıp götürüp gedəcəh. Götürüp bırdan bir namə aşixlər yazır, bir namə də Kalbalı xan yazır. Verillər bir qasidə, qasit aparır Şəmkirdə verir Aşix Hüseynə. Aşix Hüseyn gəlir əvə.

Deyir: -Arvat, Naxçıvannan bir belə məhtup gəlip. Məm həybəmə çörəhdən-mörəhdən nə var qoy, gedəciyəm Naxçıvana.

Arvat da deyir: - A kişi, getmə uzax səfərdi, gedərsən sə də bağliyar, bırdə uşağın, arvadın qalar belə.

Der: -Yox, bağlasa da gedəciyəm.

Onnan sora der ki, onda get sənın usdadın Bağır aşix olup. Get onun yanına. Get gör o nə deyir. Gəlir Bağır

aşığın yana, der ki, mənım usdadımsan. Belə Naxçıvannan kağız gəlir. Mən gedəciyəm ora. İreyhan xanım onsəkgiz aşığı bağliyp, hammısının sazın alıp, orda olları işdədir. Gedəciyəm indi allah ya ona verər, ya da ma.

Der: -Yaxcı ged. Mən sa dərs vermişəm, gedəssən heş zad olmaz.

Durur atı minir, çörəhdən - zaddan da qoyur o vaxdı həybəyidi, həybəsinə, gəlir. Kalbalı xan da Naxçıvanda iki cavan oğlanı küçələrdə qoyur ki, bı nəmdə, bı nişanda bir aşix gələcəh. O gələndə tutub gətirərsuz onu məm yanıma.

Deyirlər: - Baş üsdə. Bir gün, beş gün, görüllər ki, bıdı atdı gəlir, çiyində də saz.

Deyir: - Əmı, sən kimsən?

Deyir ki, mən Aşix Hüseynəm, gəlmişəm bıra İreyhan xanımınan deyişəm. Deyir ki, hə, aparacıyix səni Kalbalı xanın yanına. Orda boylum deyişməyə başladıyassuz. Gətirirlər Kalbalı xanın yanına. Kalbalı xan gecə bını qonağ eliyir. Səhər olanda o xannarın sarayı varıymış belə yekə, sarayı süpütdürür, sulatdırır, təmmizdətdirir. Xəbər də verdirir cəməhətə ki, İreyhanınan Aşix Hüseyn deyişəcəh. Gəlın on deyişməsinə baxın. Ordan gəlillər başladıyılar deyişməyə, İreyhan deyir: - Aşix, sən diyəssən qabaxcan, yoxsa mən diyəciyəm?

O da deyir: - Sən diyəssən.

Der:

Hüseyn,

Gə sənə söylüyüm, a Aşix

O nədı ki, cəmi bir il yaşar hey?

Nə kağızdı öz-özünə yazılar,

O nədı ki, günü-günnən coşar

hey?

Der:

Al cavabın deyim, a İreyhan xanım,
Səməndərdı ancax bir il yaşar

hey.

Sinə dəfdər öz-özünə yazılar,
O eşqidi günü-günnən coşar hey.

Der:

O nədi ki, nəfəsi var, canı yox,
O nədi ki, cəsəti var, qanı yox?
O kimdi dünyada heç insafi yox,
O kimdi ki, öz yolunu çaşar hey?

Der:

O körüxdü nəfəsi var, canı yox,
O arıdı cəsəti var, qanı yox.
Yalançıdı insafi, mürvəti yox,
O şeytandı düz yolunu çaşar hey.

Der:

O nədi ki, yemədilər doydular,
O kimidi dərisini soydular?
O nəydi qiyamətə qoydular,
O nədi ki, atəşi yox daşar hey?

Der:

O nemətdi yemədilər doydular,
Nəsimiydi dərisini soydular.
Xeyir şəri qiyamətə qoydular,
O zəməmdı atəşi yox daşar hey.

Onnan sora çox deyişillər, Aşıx Hüseyn İreyhanı
bağlıyr. Qabaxcan da daqavar yazmışmışdar ki, səni
bağlasam alıb aparacıyam. Qol çəkiplər ki, hə, bağlasan

gedəciyəm. Bağlıyanan sora Kalbalı xan der:

-Bı gecə ma qonağ ollassız. Apar ikisin də qonax saxlıyır. Der:

-Aşix Hüseyn, sən birinci arvat-uşağın var.Sənnən bınıkı tutmaz. Gə sə üş min mat qızıl pul alım verim, qoy cibua, min atuva, düş yola.

Der: -Nə dirəm? Sən xan olduğun yerdə ta sən sözüvü mən çevirəmmənəm. Üş min mat İreyhan xanımnan allar, verillər Aşix Hüseynə, qoyur torbacına. Ordan atın minir düz Şəmkirə. Gedənnən sora da dellər ki, Aşix Hüseyn gep bağliyp bıdı gəlir. Üş dört gün də orda çalır, oxuyur, şadyanalıx keçirdillər.

KOROĞLU HAQQINDA RƏVAYƏT

Bir gün Koroğlu aşığı Cununa deyir ki, get şəhərrəri, məkannarı gəz gə ma bir yaxşı, gözəl qız tap, gedib onu gətirəciyəm. O da gedir Niyar xanımı tapır, gəlir. Cumur xəbər verir Koroğluya ki, filan yerdə Niyar xanım var. Onu sa layıx bilirəm. Koroğlu durur bırdan getməyə, dəlilər deyir ki, bizi də apar. Deyir:

-Yox, mən təh gedəciyəm.

Gedir ordan qarabaşı tapır, deyir ki, zaddı, Niyarı harda görməh olar. Deyir ki, səhər 40 incə belli qızınan gələcəh bağa, onda görərsən. Səhər boylum Koroğlu atı aparır bağliyıy bağın hasarına, gözdüyür ki, Niyar xanım gələcəh. Baxır ki, Niyar xanım bıdı, günortadı gəldi. Qızdarınan ora gələnnən sora atı bağliyıy gəlir. Niyar xanımı çağırır, deyir:

-Mən gəlmişəm səni aparam.

Deyir:

-Bə məni nətəri aparassan, nəynən aparssan?

Deyir:

-Ode, Qıratı bağlamışam eşdə, alacıyam tərkinə aparam.

Deyir:

-Hanı o Qırat, gedim mən bir görüm. Gəlir, eşdə baxır deyir ki, hə Qırat bıdıra. Onnan sora Koroğlu gəlir. Qıratı minir, Niyarı da alır tərkinə gedir. Xotyarə xəbər verillər ki, Niyarı apardılar. Xotyar da düşür bılların dalına gəlir. Koroğlu görür ki, bıdı qoşun gəlir. Bı da bir Niyar xanım tərkində, bi də özü. Deyir ki, mən səni belə Çənlibelə aparammanam, diyəllər oğurruyup gətirip. Mən

gərək davı eliyəm, qılış vıram, adam öldürəm, aparam.
Onnan sora başdıyıllar orda döyüşə. Dəlilərə də vədə
vermişmiş ki, əyər mən iki günə, ya üç günə gələmmədim,
onda mənim dalımca gəlin. Koroğlu orda davada ikən
dəlilər durur ki, gedək görək Koroğlu necoldu, gəlmədi.
Gəlillər ki, orda mökəm davıdı. Arıya qatıplar ki,
Koroğlunu elə tutalar, öldürələr. Onnan sora da dəlilər
kömək eliyir Xotgarın qoşunun təmmiz qırıllar. Orda Niyar
xanımı da götürür, gəlir Çənlibelə.

Salam verdim salam almır,
Görüm kəssin salam səni.
Ağaşız qulsuz aşığam,
Pulum yoxdu alam səni.
Güllü bağlarda gəzərsən,
Cahanlar bağrın əzərsən,
Yuxa kağıza bənzərsən,
Qələm tutmur yazam səni.
Xəznəm yoxdu ağzın açam,
Dövlətim yox tökəm saçam,
Əlac bıdı götürəm qaçam,
Çənlibelə salam səni.
Hansı dağların qarısan,
Hansı bağların barısan,
Niyar, Koroğlu yarısan,
Bilsin küllü aləm səni.

Ordan gətirir Niyarı Çənlibeldə özünə yoldaş eliyir.

පාඨකයා

XXXV. DASTANLAR

ARZU-QƏMBƏR

Biri var idi, biri yox idi. Keçmiş zamanlarda iki qardaş var idi. Böyük qardaş Əmir padşahıydı. Özü də qəddarın, zalımın biriydi. Pula da yaman hərisi idi. Kiçik qardaş Cahansa gözü-könlü tox adamıydı, zərgərliklə məşğul olardı. Böyük qardaş həmişə özünü yüksək tutar, kiçik qardaşa kömək əli uzatmazdı. Amma hər iki qardaşın bir nişəngili varıydı, neçə illəriydi ki, övlad üzünə həsrətiydilər.

Günlərin bir günündə kiçik qardaş Cahan öz dükanında oturub işləyərkən dərviş libasında nurani bir qoca içəri girdi. O, ədəblə salam verib əyləşdi. Bir az söhbətdən sonra dərviş gördü ki, ustanın sifəti tutqundu, fikir cəkən adama oxşayır. Dərviş soruşdu:

- Usta, bayaqdan fikir verib görürəm ki, ürəyin doludu, heç eynin açılmır. Sən gəl dərdini məndən gizlətmə. Bəlkə sənə köməyim dəydi.

Usta Cahan bir az duruxub dedi:

- Ay baba dərviş, Allahdan gizlin deyil, səndən nə gizlin, biz iki qardaşıq. Neçə illərdi ki, övlad həsrətiylə qovruluruq. Tanrı bizə bir övlad vermir ki, bizdən sonra ev-eşiyimzə yiyə dursun.

Bu zaman dərviş cibindən bir alma çıxartdı, dodağı

altında nəşə oxuyub almaya üfördü. Sonra almanı ustaya verdi:

- Bu almanı tən ortadan bölün, yarısını sən özün öz hərəminlə, yarısını da qardaşın öz hərmiylə yeyər. Vaxt gələr, tanrı sizi murada yetirib hərənizə bir övlad bəxş edər. Birinizin oğlu, birinizin qızı olar.

Bunu deyib dərviş yox oldu. Usta tez eşiyyə çıxdı. Hayana boylandısı, dərvişi tapa bilmədi. Durub dükanı bağladı, almanı da götürüb qardaşının yanına gəldi. Di gəl, bunu sarayın qapısından içəri buraxmadılar, padşah öz qardaşıyla danışmaq istəmədi. İş belə görən Cahan qapıçıyı çağırıb dedi ki, get padşaha de ki, əgər mənə yanına buraxmasa, böyük bir mal-dövlət əlindən çıxacaq. Qapıçı gəlib onun sözünü Əmir padşaha danışdı. Əmir padşah bu sözləri eşidib qardaşını içəri buraxdırdı. Cahan ədəblə salam verib bildirdi ki, qardaşıyla təklikdə danışmaq istəyir. Əmir padşah qardaşıyla otaqda tək qaldı. Cahan başına gələn əhvalatı əvvəldən axıradək qardaşına danışdı. Bu əhvalatı eşidən Əmir padşah çox şad oldu, qulluqçunu çağırıb əmr elədi ki, onun öz hərəmilə qardaşının hərəmini yanına gətirsinlər. Elə ki, hərəmləri gətirdilər, almanı yarı bölüb, hərəsi öz hərəmi ilə yedi.

Bəli, nağıllarda vaxt tez gəlib keçir. Doqquz ay, doqquz gün keçəndən sonra Cahanın bir oğlu, Əmir padşahın bir qızı oldu. Padşah bu münasibətlə böyük qonaqlıq verdi. Məclis təzəcə qızıışmışdı ki, içəriyə bir dərviş daxil oldu. Cahan dərvişi görən kimi tanıyıb qardaşına bildirdi ki, almanı verən budu. Dərviş ədəblə salam verib dedi:

- Mən oğlanın adını Qəmbər, qızın adını Arzu

qoyuram, özlərini də göbəkkəsdi edirəm. Əgər onları bir-birindən ayırsanız, axırı yaxşı qurtarmayacaq.

Dərviş bu sözləri deyib yox oldu. Məclis dağılışdı, hərə öz evinə getdi. Ertəsi gün usta Cahan dükana getdi. Saf qızıldan gözəl bir üzük qayırib üstünə Qəmbərlə Arzunun adını yazdı. Sonra aparıb evdə gizlətdi. Öz-özünə: “ Nə vaxt ki, böyüdülər, həddə- buluğa çatdılar, onda verərəm”- dedi.

Uşaqlar böyüdülər, onları molla yanında oxumağa qoydular. Uşaqlar bir yerdə mollaxanaya getdilər, bir yerdə oynadılar, bir yerdə mollaxanadan qayıtdılar.

Günlərin bir günü molla gördü ki, Qəmbərlə Arzu bir-birlərinə mehir salıblar, bunun axırı yaxşı qurtarmayacaq. Tez padşaha çağılladı. Padşah dedi: “Mənim qızım padşah qızıdır. Padşah qızı padşah oğluna layiqdir”. Odu ki, mollaya tapşırdı: “ Onları bir-birindən ayırmaq gerekdi ki, bir daha bir-birlərini görməsinlər. Bu iş sənin boynuna düşür”.

Ertəsi gün molla uşaqları bir yerə yığıb bildirdi ki, sabahdan mollaxanada dərsləri ayrı keçəcək. Oğlanlar ayrı, qızlar da ayrı oxuyacaqlar. Bir gün qızlarala, bir gün də oğlanlarla dərslər keçəcək.

Bu ayrılıq Qəmbərlə Arzunun gününü kəsəyə döndərdi. Onlar həsrətdən yandılar, əhd-peyman elədilər. Qəmbər atasının qayırdığı üzüyü Arzuya verdi:

- Al, bu əmanətimi özündə saxla, - dedi.

Onlar böyük intizarla bir-birindən ayrıldılar.

Mollanın bir adəti var idi. Gərək gündə uşaqlardan biri mollanın səhəngini aparıb doldurub gətirəydi ki, molla da dəstəmaz alaydı. Uşaqlar belə də edirdilər. Gündə

növbəylə səhəngi doldurub tökürdülər molların əlinə, o da dəstəməz alırdı. Belə-belə növbə bir gün gəlib Arzuya çatdı. O da öyrəndi ki, sabahkı növbə Qəmbərinkidi. Arzu səhəngi doldurub gətirdi. Molla dəstəməz alıb gedəndən sonra Arzu üzüyü çıxarıb səhəngin içinə atdı. Ertəsi gün növbə Qəmbərə çatdı. Qəmbər səhəngi əlinə alıb bulağa endi. Səhəngi yaxalayanda içindən üzük düşdü. Götürüb baxdı. Gördü ki, Arzuya verdiyi üzükdü. Onsuz da günü ah-vayla keçən Qəmbərin halı daha da pis oldu. Çox məyus halda səhəngi doldurub geri qayıtdı. Mollaxanaya çatmamış məscidin tinində gizlənən Arzunu gördü. Qəmbərin dili tutuldu, nə deyəcəyini bilmədi. Hannan-hana özünə gəlib səhəngi yerə qoydu, belə dedi:

Su gələr burux-burux,
Çəkəllər tulux- tulux.
Üzüyün tapan oğlana
Nə verərsən muştuluq?

Arzu cavabında dedi:

Su gələr burux- burux,
Çəkəllər tulux- tulux,
Üzük tapan oğlana
Məndən öpüş

muştuluq.

Molla Qəmbərin ləngidiyini görüb dalınca uşaq göndərdi. Uşaq gəlib molların onu gözlədiyini Qəmbərə xəbər verdi. Çoxdan bəri görüş həsrətilə qovrulan iki sevgili ürəklərini boşaltmadan ayrıldılar.

Gündən-günə oğlunun mum kimi əridiyini görən Cahan usta qardaşı Əmir padşahın yanına elçiliyə getdi. Əmir padşah verdiyi əhdi pozub qardaşına rədd cavabı

verdi. Intizarla cavab gözləyən Qəmbər atasının pərişan halını görəndə işin nə yerdə olduğunu başa düşdü. Solan bənizi daha da saraldı. Özünü saxlaya bilməyib ağlaya-ağlaya atasına dedi:

- Bunan belə mən burada qala bilmərəm. Gərək baş götürüb gedəm.

Atası nə qədər elədisə, Qəmbər dediyindən dönməyib baş alıb getdi. İndi kimdən deyim, Əmir padşahın qızı Arzudan. Arzunun gözəlliyinin sorağı bütün mahala səs salmışdı. Elçilərin biri gedib, biri gəlirdi. Bir gün Əmir padşah qızını yanına çağırıb dedi:

- Qızım, mən artıq qocalmışam. Bugün, sabahlığam. Qərrib padşah sənı öz oğluna almaq istəyir. Bizə münasib adamdı, mən razılıq vermişəm. Tezliklə toyunuz olacaq. Get hazırlaş.

Arzu bu sözləri eşidəndə iki əli ilə üzünü tutub hönkürtü ilə ağladı. Öz otağına çəkilib qəm dəryasına batdı.

Hər yerə səs yayıldı ki, Əmir padşah öz qızını Qərrib padşahın oğluna verir. Özü də beş gündən sonra toyudu.

Bu xəbər gününü çöllərdə, dağlarda, səhralarda keçirən Qəmbərə də çatdı. Bu xəbəri eşidən Qəmbərin ürəyindən qara qanlar axdı. Keçmiş günlərini yadına salıb gözlərindən qanlı yaş axıtdı. Durub tərpendi Arzugilə. Şəhərə gəlib girəndə hamını çalib-oxuyan gördü. Öyrəndi ki, gəlini bir azdan aparacaqlar. Tez özünü yetirib gəlinin bəzənmiş atına belə dedi:

Üzəngi ha üzəngi,
Bağda çalarlar zəngi,
Arzum sənə minəndə,

Sən incimə, üzəngi.

Bir azdan gəlini ata mindirib yola salmaq istədilər. Qərib padşah öz adətlərinə görə qızın başına coxlu qızıl tökdü. Hamının başı qızıl yığmağa qarışdı. Qəmbər fürsəti əldən verməyib atın belinə qalxdı, Arzunun hər yanağından bir öpüş götürüb tez aradan çıxdı.

Əhdi pozduğuna görə Əmir padşahı tanpı cəzalandırdı. Elə ki, gəlini gətirdilər, bəyi onun yanına ötürdülər, bəy içəri girərkən bir ayağı içəridə, bir ayağı eşikdə yerə yığılıb öldü. Toy yasa döndü. Bu xəbər Əmir padşaha çatan kimi onun da ürəyi partladı. Dünəndən toy, şadyanalıq üçün bişən xörəklər bu gün yasdən ötəri camaata paylandı. Qərib padşah oğluna və qudasına qırx gün, qırx gecə yas saxladı. Elə ki, qırx gün tamam oldu, bir gün Arzu öz qaynatası Qərib padşaha dedi ki, ürəyim yaman sıxılır, izin ver gedim ölənlərimin qəbrini ziyarət edim. Qərib padşah Arzuya izin verdi. Arzu qaynatasına bildirdi ki, bu ziyarətə tək getmək istəyir. Qərib padşah da etiraz etmədi.

Arzu gəzməkdə olsun, sizə kimdən xəbər verim Qəmbərdən.

Qəmbər çöldə qəmli-qəmli dolanırdı ki, gördü çoban qoyun otarır. Özü də başdan- ayağa qara geyinib. Yaxınlaşıb salam verdi, qara geyinməyinin səbəbini soruşdu. Çoban dedi ki, bəs Qərib padşahın oğlu toy keçəsi ölübdü. Qəfil xəbərdən qudası Əmir padşahın da ürəyi partlayıb. Odu ki, Qərib padşah da əmr edib ki, hər iki məmləkətdə qara geyinilsin, matəm saxlanılsın. Qəmbər bir az fikirləşib çobana dedi:

- Çoban qardaş, gəl paltarımızı dəyişək, mən də

gedim Qərib padşaha başsağlığı verim.

Çoban razı oldu. Onlar paltarlarını dəyişdilər. Qəmbər çoban paltarını geyib üz tutdu Qərib padşahın sarayına tərəf. Yolda o, Arzunu dərya kənarında gəzən gördü. Arzu gördü ki, uzaqdan bir atlı gəlir, özü də boy-buxunundan Qəmbərə oxşayır. Arzu özünü saxlaya bilməyib ağlaya- ağlaya oxudu:

Saray dağı dağ deyil,
Dörd bir yanı bağ deyil,
Saraydan gələn atlı,
Qəmbər ölüb, sağ deyil.

Qəmbər Arzuya yaxınlaşıb atdan düşdü. Arzu Qənbəri tanıdı. Onlar qol-boyun oldular.

İndi sizə kimdən deyim Qərib padşahdan. Elə ki, Arzu saraydan çıxdı, Qərib padşah sarayın köşkünə çıxıb Arzuya göz qoymağa başladı. Bir də gördü ki, uzaqdan qara geyimli bir atlı gəlib Arzunun yanında atdan düşdü, görüşüb qucaqlaşdılar. Qərib padşah əmr etdi ki, onların ikisini də tutub gətirsinlər. Padşahın adamları dörd yanı bürüdü. Heç bir çıxış yolu olmadığını görən iki sevgili qol-boyun olub özlərini dəryaya atdılar.

VALEHNƏN TALEH

İndi sizə hardan kimnən xəbər verim, Qarabağ mahalının Abdalgülaplı kəndində Valeh və onun oğlu Talehdən. Aşix Valeh Dəmirqapı Dərbəntdən Zərniyarı Abdalgülaplı kəndinə gətirip özünə ayilə qurannan sora Valehin Zərniyardan bir oğlu oldu. Adını Taleh qoydular.

Bəli, Taleh yavaş-yavaş yaşa doldu. Elə ki, yetti yaşa çatdı, Valeh Zərniyara dedi:

-Zərniyar, Talehin savat dərslərini sən verəssən. Sənət dərslərini mən verəciyəm. Binnar heylə də elədilər. Taleh on altı yaşına çatanda hər ikisi öz şeyirdini yoxladı, Taleh iki dərstdən də əla qiymət aldı. Valeh dedi:

-İndi qaldı həyat dərsləri, onu da binnən sora sənə həyat özü verəcəh.

Bir gün nətər oldusa yazın axırrarında Aşix Valeh xəsdələndi. Bīn xəsdəliyi get-gedə ağırırışdı. Bı vaxdı Valehin yaxun dosdu Hacı Cəfər Valehə qonax gəldi. Salam-kalamnan sora Hacı der:

-Valeh, nədən yana yatmısan?

Valeh der ki, Hacı, nə vaxdı naxoşdamışam. Naxoşdux sözünü eşidəndə Hacı bekefləndi. Valeh soruşdu:

-Hacı, niyə qəmnəndin?

Hacı Valehə der ki, aşix, desəm ki, təhcə sən naxoşduğun məni qəmnəndirip, yalan demiş olaram. Bir, səbəpdə bıdı ki, yaylaxda qardaşım oğluna toy eliyirəm. Gəlmişdim səni aparam. Sən də bekefsən. Sənsiz də toy yola getməz. Valeh dedi:

-Hacı Cəfər, qanıvı qaraltma. Valeh olmasın, Taleh

olsun. Talehi apararsan. Hacı deir:

-Ay Valeh, Talehdən də Valeh olarmı?

Valeh der: -Hacı, sən mə inammırsan? Taleh sizə mənnən də çox ləzzət eliyəcəh. Hacı bir xeylax fikirrəşdihdən sora dedi:

-Aşix Valeh, Talehi çağır ona xəznədən xərcəli olmamış bir neçə dənə söz de görüm cavap verə biləcəh, ya yox. Aşix Valeh Taleyi səsdədi. Bı gəldi atasın hüsuruna. Valeh dedi:

-Oğul, sazdarı gətir birəz söpət eliyəh. Əmmə xamnan gedəciyih. Taleh sazdarı gətirdi, dədəsənkın verdi özünə, özünkən də basdı sinəsinə. İndi görəh bınnar nə dedi, eşidənnər nə eşitdi.

Valeh:

Qəmli goul gə bı qədər sızıldama,
Bilirəm incidir yaralar səni.
Vax gələr ki, muradıva çatarsan,
Can deyip qoynuna yar alar səni.

Taleh:

Goul bir baxarsan güllü-çiçəhli,
Vax gələr çisginni qar alar səni.
Surun nicat verdi oxudum elmi,
Kamala yetirdi qaralar səni.

Valeh:

Valehin dərdını bilir cərrahlar,
Qıyqac baxıp, pünhan gəlıp cərrahlar.
Xəsdələnip bıdı gəlıp cərrahlar,
Minnət elə bəlkə yar ala səni.

Taleh:

Talehin dərdini sormaz gözəllər,

Cəllad olup boyun vırmaz gözəllər.
Süzgün baxar təhnə vırmaz gözəllər,
Çal-çarpaz dağlıyıp paralar səni.

Söz tamama yetdi, Hacı dedi:

-Valeh, allah Taleyi bərk əliynən saxlasın. Mənə Taleh bəsdı, çox sağ ol. Valeh dedi:

-Apar işin uvand olsun. Əmə gözünən qırağa bıraxma. Bı gəzməyi çox sevır. Qırağa bıraxsan nə sən tapassan, nə də mən.

Bəli, ertəsi gün Hacı Cəfər Taleyinən yaylağa yol aldılar. Gəlip çatdılar. Ehdiyat görüldü, dəvətcilər göndərildi, toy başdadı. Toya gəlennər Talehə heyran oldular. Talehin tərifi tüştü dillərə.

Bir gün Hacı Kərim Talehi öz obalarına toya aparmax isdiyirdi. Gəldı Hacı Cəfərin yanına. Bınnar şərtdəşənnən sora Aşıx Talehi bına verdi. Taleh gedənnən sora Hacı Cəfərə xəvər gəldı ki, qardaşın naxoşduyup. Hacı dayanmadan arana səfər elədi. Bir neçə gün qalannan sora qəyitdi. Atdan түşən kimi xəvər aldı ki, Aşıx Taleh hanı? Heş kim dimmədi. Mürsəl dedi:

-Əmı, bıdı on yeddi gündü ki, Taleh yoxa çıxıp. Hər tərəfə xəvər salıp nəqədən axdarmışx gördüm diyən yoxdu. Hacı az qaldı dəli ola. Elə bı vaxd Hacınnın obacına bir rəmatan dəvriş gəldı. Hacı bını oturdup dedi ki, mənım bir itiyim var, irəm at görəh o hardadı? Bəli, dəvriş irəm atdı, yoxladı və dedi:

-Hacı, sən axdardığın bı itih bi dənə şadyanalıx məylisdədi. Hacı yəqin elədi ki, Taleh əvə qəyidip, birəz irahladı.

Görəh Taleh hara gedip? Taleh Hacı Kərimin

obacınnan ayrılıp Naxcuvana gedən karvana qoşulup, gəlir Naxcuvana. Bir neçə gün bırda çal-çağırdan sora Arazın o tərəfinə addıyır. Gəzə-gəzə gedir Təbrizə. Bırda bir yerə daxil olup çaydan-çorəhdən sora bir nəfər xəvər aldı:

- Cavan oğlan, sazıvı köynəhdən soyundur, de görəh hardan gəlıp, hara gedirsən?

Taleh alıb sazı görəh nə deyir:
Eşqin kəməndinə suvar olmuşam,
Mənzıl qırıp bı diyara gəlmişəm.
Unutmuşam ata-ana isdəyin,
Səbəp olup ahu-zara gəlmişəm.

Aşx gərəh mahal-mahal el gəzə,
Zavallı Turanla dura üz-üzə.
Bir təzə mehmanam sizin
Təbrizə,

Ləli-göhərli bir bazara gəlmişəm.

İllər vurğunuyam sinə dağlıyam,
Zaman əsırıyəm qolu bağlıyam.
Adım Taleh özüm qarabağlıyam,
Vətəni irax tutup hara gəlmişəm.

Elə ki, söz tamama yetdi, hər tərəfdən xəzəl kimin Talehə pul töhtülər. İşi belənçi görəndə yeməhxananın sahabı Məşədi Bəhman Talehə dedi:

-Bıra mənımdı. Yatmağa da yerim var. Qal bırda, çal-çağır, qıraxdan sənə verilənnən savayı hər günüva bir tümən pul verəciyəm. Yeməyin, işməyin, yatmağın da pulsuz olacax. Taleh bınnan irazılaşdı. Bir neçə gün geşmişdi ki, Təbrizdə Talehin şöhrəti aləmə yayıldı.

İndi xəvəri yetirəh Təbrızın o vaxgı hökümdarı Sərxan xannan. Bı, saz sənətını pütүн sənətdərdən artıx xoşduyurdu. Sarayında dörd dənə şöhrət tapbış saz aşığı saxlıyırđı. Onnardan ikisi şayir adıynan məşurraşmış şayir Mikayıl və şayir Fərəciydi. İkisi də usdad aşixlar Aşix Qara və Aşix Qəhrəmanıydı. Bınnarın da irəhbəri şayir Fərəc idi. Talehin şöhrəti Sərxan xana çatanda bı Fərəci çağırıp dedi:

-Şayir Fərəc, mən sizin pütүн əhvalı-urhiyyədə isdəyivizi ödüyəciyəm. Bı günnərdə Təbrızə gələn xalq aşığının tərifi mənım beynimi dəng eliyip. Fərəş deyir ki, xan sağ olsun, bı uşağın haqqında mən də eşitmişəm. Əmə əhəmiyyət verməmişəm. Xalx nə bilir tərifə layıxdı, ya yox? O hələm uşaxdı. Mahalda səsiynən xalxı özünə heyran eliyir. Məhlim belədi çağırtdır yanıva, qabliyyətin özün yoxla. Belə olanda Sərxan xan Talehi saraya çağırtdırdı.

Taleh oturmuşdu. Çalıp oxuyurdu, anqərip fərraşdar bıra girdilər. Dedilər ki, xan sənı gözdüyür. Taleh xanın adını eşidəndə disgindi. Orda çay içən bir adam dedi: '

-Qorhma, xan yaxcı sazı xoşduyur. Ürəhli get, bəlkəm də sa ənam verəcəh. Taleh fərraşdara qoşulup saraya gəldi. Ədəp-salamanı yerinə yetirdi. Xan der ki, de görüm kimsən, hardan gəlipsən, nə səmənniyə gəlipsən? Taleh deyir:

-Xan sağ olsun, bizim bı sənət gəzməyi sevır. Mən də Təbrızı ziyarətə gəlmişəm.

Xan der: -Afərin, de görüm sən kimsən, aşıxsan, yoxsam dolaşıxsan?

-Mən kim oluğumu deyim qiymətimi sən ver.

Qəmnən bazar alıp ləl-göhər

satıp,

Tanınıp hər yerdə ucalan mənəm.
Sənətiynən məşhur olup hər

yanda,

Usdad aşıxlardan bac alan

mənəm.

Bir saray yapbışam hasarı qəmnən,
Cəhənnəm atəşi qopbur sinəmnən.
Qələm çalıp onsəkgiz min aləmnən,
Zinətədi, şöyrətədi tac alan mənəm.

(İnformator dastanı yalnız buraya qədər yadda saxlaya
bilib).

❧❧❧❧❧

XXXVI. XALQ TƏBABƏTİ

- ⌘ Onurğada, bel, ayax tutulmalarında, oynaxlarda olan ağrılar üçün yeradamını ət maşınının keçirir, eyni ölçüdə bal, spirt əlavə olunur. Bir həftə qalır, sonra ağrıyan yerlərə məlhəm kimi çəkilir, isti saxlanılır. Bir həftə gündə bir dəfə belə eliyirsən, ağrıları xırp kəsir.
- ⌘ Şıppırın kökü qazılıb çıxarılır. Sonra maşında çəkilir. İnək, yaxud qoyun yağına azca qovrulur. Tənzifin arasında yaranın üstünə qoyulur. Bu məlhəm irini çəkir.
- ⌘ Ayının yağı diz tutulmalarının, yel xəstəliyinin dərmanıdır. Yağı ağrıyan yerə sürtüb, isti yerdə oturmaq lazımdır.
- ⌘ Solmazçiçəyinin dəmləməsi qaraciyərin, bir də böyrəyin dərmanıdır.
- ⌘ Qantəpər- qanı duruldur.
- ⌘ Səhlab- sinə sətəlcəmində işlənilir.
- ⌘ Gülxətmi kökü- öskürmənin dərmanıdır.
- ⌘ Ayıdöşəyi- böyrəyin dərmanıdır.

- ⌘ Dəmərtikan-ürəyi sakitdəşdirir.
- ⌘ Zirinc (xalq arasında zərinc deyilir)- böyrəkdə, öddə olan daşları əridir. Bu bitkinin kötüyünü qaşayıb alınan qırıntıları dəmləyib içmək daha xeyirlidir.
- ⌘ Dəvədabanı çibanı, səpgiləri sağaldır. Dəmləməsi sarılıxdan qalan bağırsax xəstəliyini sağaldır.
- ⌘ Heyva ağacının yarpağı, çubuxları mədə-bağırsağın dərmanıdır. Dəmləmə yolu ilə istifadə olunur. İrinli yaranın üstünə heyva yarpağının tərs üzü qoyulsa, irini təmiz çəkər.
- ⌘ Qantəpər dəmləməsinin suyu ilə xəmir yoğurub çibanın üstünə qoyulsa, çiban açılar.
- ⌘ Gülcənd yayda hazırır. Qışda darçın, mixəh, hil döyülüb gülcəndlə qarışdırılır. Gülcəndi bədənə sürtüb buxarlı hamamda oturmaqla bədənə bütün soyuqdəyməni çıxartmaq olar.
- ⌘ Əncirin yarpağı yelin dərmanıdır.
- ⌘ Söyüd ağacının yarpaxları soyuqdəymənin dərmanıdır. Yarpaxları xəstənin qoltuğunun altına, qarnına qoyanda istiləh yenir.
- ⌘ Tut qurusu öskürmənin dərmanıdır.

- ⌘ Büzövşənin kökunnən arax çəkilir. Bu, mədə ağrısının dərmanıdı.
- ⌘ Bağayarpağı dəmləməsinin içinə bal qatılıb içilsə, öskürməni kəsir.
- ⌘ Sumağın kökünü soyub dəmliyə istifadə edəndə asma xəstəliyinin qabağını alır.
- ⌘ Boymadərən arağı mədənin dərmanıdı.
- ⌘ Heyva ağacının dibindəki torpax bədən səpkilərini aparır.
- ⌘ Yel xəstəliyini sağaltmaq üçün ərik odunun, gərməşov odununun kötüyünü, malın yaz təzəyini yığıb təndirə töküllər yanır, azca içərisində çiyi qalanda (yəni tüstüsü) ağzını örtüllər. Həmən xəstənin altına keçə salıb ayaxlarını sallıyırsan təndirə, xəstə tam tərləyir, yuxluyur. O xəstəlik canınnan çıxır.
- ⌘ Qarğa soğanının kötüyü sarmaşış kimi olur. Onu əzib çəkillər yel xəstəliyi olan adamın bədəninə, yandırır-yandırır xəstə yuxluyur. Ayılanda sağalır. Amma ürəyi xəstə olannara bunu etmək olmaz.
- ⌘ Yarpız, gicitikan, bağayarpağını dəmliyə içmək mədə yarasını müalicə edir.

- ⌘ Təzə bağayarpağını döyüb hər gün yeməhdən qabax üç dəfə bir xörəh qaşığı qəbul etməh mədə yarasını sağaldır.
- ⌘ Mədə qıcqıranda gündə bir neçə dəfə kələm yemək məsləhətli.
- ⌘ Nəfəs yolu xəstəliyində kartofu suda qaynadır, başı dəsmalla örtüb onun buğunda nəfəs alıllar.
- ⌘ Ağ turpun yarpağını yemək gözü ışıqlandırır.
- ⌘ Ayaxlar şişəndə əməköməcini döyüb soyux halda şiş olan yerə qoymax xeyirdi.
- ⌘ Üzərlik kökünü döyüb suyunu çıxarır, arpa ununa qarışdırıb qotura sürtüllər, yox olur.
- ⌘ Baş arğılarında kələmin üst yarpağını alına, boyunun arxasına, başa qoyub bağlıyanda ağrılar kəsir.
- ⌘ Soğanı əzib balla eyni miqdarda qatıb kirpiklərin dibinə çəkəndə görmə qabiliyyəti xeyli artar.
- ⌘ İtburnunu əzib ələkdən keçirib 400 qram qara küncüt, yarım kilo balla qarışdırıb içinə ovulmuş yarpız, nanə, solmaz çiçəyi əlavə edilir. Bir həftə qaldıxdan sonra hər gün səhər-axşam yeməhdən qabax bir xörəh qaşığı udmaxla qaraciyərin şişi çəkilir, öd yolları açılır.

⌘ Şiş yaralarında qarağacın zoğunu soyur, o vaxt yazlıx buğda deyirdih, onun unuynan məlhəm hazırlayıb yaranın üstünə qoyulur. Bir- iki günə yara sağalır.

ZANBAQ

Suyunu sıxıb üzə sürtdükdə sifətdəki ləkələri aparır, çöhrəni gözəlləşdirir, bənizi açır.

İTBURNU

İtburnunu dəmliyəyə içməh faydalıdır. Mürəbbəsini hazırlamax, hər gün on qram içməh məsləhətdir, o, qocalmanın qarşısını alır.

ZİRƏ

Zirəni qaynadıb suyunu içdihdə qazı qovur, ürəhbulanmasının, qusmanın qarşısını alır, mədəni qızdırır, həzmi asannaşdırır. Hıçqırığı kəsir. Toxumu, bitkisi qaynadılaraq içilsə qarın ağrısını, bel üşüməsini sağaldır.

KARTOF

Adamı kökəldir, qanı artırır.

⌘ Sinəni hər cür sərtlik və öskürəhdən qoruyur.

⌘ Çiy kartof əzilərəy yanix, şiş üzərinə qoyulsa, fayda verir.

⌘ Böyrəyə çox xeyirridir.

⌘ Kartof suyu ilə saç yuduxda tühləri möhkəmləndirir.

YEMİŞAN

Yemişanın suyu şəkərlə içildihdə başağrısını dərhal kəsir. Təpitməsi şiş üzərinə qoyulduxda şişi alır, bəlgəm xəstəliklərini sağaldır, mədəni qüvvətləndirir.

PAXLA

Paxla yeməh köks xəstəliklərini sağaldır, öskürəyi

kəsir. Qanı durmayan yaralar zamanı ikiyə bölərək yaranın üstünə qoyuldunda qanı laxtaladır.

TURP

⌘ Yeməhdən sonra yeyildikdə, həzmə kömək edir.

⌘ Suyu içildikdə damarları açır.

⌘ Balla yeyildikdə mədəni təmizliyin.

⌘ Yarpaxlarının suyu sarılığa şəfa verir.

⌘ Dazlaşan adam dörd ay ardıcıl turp yesə, saçını təzədən bitir.

RAZYANA

Martin əvvəlindən iyuna qədər hər gün 15 qram yedihdə insanı bütün xəstəliklərdən qoruyur. Suyu ilə gözləri sildikdə görmə qabiliyyətini artırır. Yazda ilan yuvasından çıxarkən gözlərinin açılması üçün üzünü gözünü razyanaya sürür.

YARPIZ

⌘ Salat kimi yeyilsə, iştahı açır, mədə zəifliyini aradan qaldırır.

⌘ Çeynədikdə ağız, boğaz iltihabını kəsir.

⌘ Qaynadılaraq içildikdə mədəni qüvvətləndirir.

⌘ Zəhərli heyvanlar adamı çaldıxdan yarpız qaynadılır, suyu içilir.

YERKÖKÜ

⌘ Öskürəyi kəsir.

⌘ Sarımsaxla yeyildikdə ayağ ağrılarına şəfa verir.

⌘ Turşusu qara ciyəre faydalıdır, dalax şişini alır.

GİCİTKƏN

⌘ Yarpaxlarını əzib suyunu ucuq və sucuqlara sürtdükdə sağaldır.

⌘ Suyunu ziyilə çəkəndə ziyili tökür.

ÇOBANYASTIĞI

Bağırsax şişləri, iltihabları zamanı çobanyastığını qaynadıb çoxlu içməh lazımdır. Həm də sarılığa kömək edir, böyrəhlərdəki daşı salır.

QIZILGÜL

⌘ Ağrıyan gözə qızılgül suyu çəkildihdə ağrı kəsilir.

⌘ Suyu içildihdə əhvali-ruhiyyəni yaxşılaşdırır.

⌘ Bayılmalara suyu çox xeyirridir.

⌘ Mürəbbəsi mədəni qüvvətləndirir.

XİYAR

⌘ Suyu qəndlə qarışdırıb içildikdə mədədəki yanmış səfranı çıxardır.

⌘ Sarılığa qarşı hər səhər bir stəkan sarı xiyar suyu içməh məsləhətdir.

* * *

⌘ Badamı şəkərlə və ya balla yedihdə kirəçlənmiş qan damarları genişlənir.

⌘ Qatıq süzüb suyunu gündə bir neçə dəfə içməhlə qan təzyiqini aşağı salmaq olar.

⌘ Əncir mürəbbəsinnən, qurusunnan qan azlığında və ümumi zəiflihdə istifadə edilir.

⌘ Qanın saflığı üçün hər səhər acqarına bir stəkan yerkökü şirəsi içmək olduxca faydalıdır.

⌘ Öd kisəsi xəstə olanlar hər səhər acqarına üç-dörd yarpax bağayarpağı yesələr, özlərini yüngül hiss edəllər.

⌘ Səhər, axşam acı paxlanı qaynadıb yeməh gözün işığını artırır.

- ⌘ Kərəvizin suyunu qurtum-qurtum içdihdə hıçqırığı kəsir.
- ⌘ Qara tikan mürəkkəb rəngli çiçəh açır, iyniyə oxşar tikanları var, həmin tikannan çay kimi dəmliyirsən qarnı ağrıyan iki dəfə içir, sağalır.
- ⌘ Sakqız otu deyillər, xeyli qalxır, mürəkkəb rəngli çiçəyi var, arxların başında çox olur, yığıb doğrayıb qurudursan, çay kimin dəmliyib xəstiyə verirsən, iki dəfə içsə, xəstəlik yox olur.
- ⌘ Solmaz çiçəyi – böyrəyin iltihabına xeyirdi.
- ⌘ Məkə telməyi – böyrəyə xeyirdi.
- ⌘ Qarayarpız – soyuq dəymiyə, qan azlığına xeyirdi.
- ⌘ Səhlab – öskürməyə xeyirdi.
- ⌘ Nanə - ürəyə xeyirdi.
- ⌘ Bağayarpağı – çibana xeyirdi, iltihablı yaralara xeyirdi.
- ⌘ Şüyüt – mədə-bağırsağa, baş ağrısına xeyirdi.
- ⌘ Heyva yarpağının çayı soyuq-dəyməyə xeyirdi.
- ⌘ Heyva kababı öskürəyə xeyirdi.
- ⌘ Üzərriyi dəmliyib əldə, ayaxda olan şişləri əritmək üçün istifadə edəllər.
- ⌘ Dəmirovu sağaltmaq üçün mayalı xəmindən istifadə olunur.
- ⌘ Diş dibinin şişlərini götürməh üçün noxudu, yaxut çiy buğdanı ağızda saxlayırsan. Belədə diş dibinə yığılmış suyu çəkməh olar.
- ⌘ Saç tökülməsinin qarşısını almaq üçün yumurtanın sarısını saç diblərinə sürtmək lazımdır.
- ⌘ Çibanı deşmək üçün bağayarpağı, kələm, şirin xəmir qoymax olar.
- ⌘ Zor gəlmiş qolun ağrıyan yerinə çilədağı ilə quyrux döyülüb qoyulur.

⌘ Təziyqi olan adama həmərsür, qırxbuğum, çiyələk kökünün dəmləməsi, innab, qarağat yemək məsləhət görülür.

⌘ Böyrəh ağrılarına böyrəyotu, çobanyastığı, məkə telməyi çaylarını içmək məsləhətdir.

⌘ Böyrəh ağrılarında gicitikan çayını içmək məsləhətdir.

⌘ Soğanı suda qaynadıb suyunu içmək qadın xəstəliklərinə köməy edir.

⌘ Baş ağrılarında üzərriyi yandırır onun tüstüsün udullar.

⌘ Oynaxlarda duz olanda turpu, xiyarı duzsuz yeyillər.

⌘ Qızdıran adamın bədənində üzüm sirkəsi çəkilir.

⌘ Boğaz gələndə çobanyastığını, yovşannan dəmliyə içillər.

⌘ Qarın ağrılarında yarpızı dəmliyə suyunan istifadə edillər.

⌘ Qara yonca qanaxmanı dayandırır.

⌘ Yemişanın çiçəyi və qaçası ürək xəstəliyinə kömək eləyir.

⌘ Arı südünnən üz qırıqlarının açılmasında istifadə edilir.

⌘ Heyvanın dənələrinnən ilıx suda dəmliyə, bəlgəm gətirən və sinə yumşaldıcı kimi istifadə olunur.

⌘ Ərik qurdu tökür.

⌘ Ağ tut ürək zəifliyində, qan azlığında çox xeyirridir.

⌘ İydədən mədə, bağırsax xəstəliklərində istifadə olunur.

⌘ Balqabağın toxumu qurd xəstəliyinə kömək edir.

⌘ Yaşıl alma dəmir azlığının qarşısını alır.

⌘ Kək, pazı, alma qan azlığı olan adamlar üçün məsləhət görülür.

⌘ Soğanı suda qaynadıb suyunu içəndə qadın xəstəliklərinə kömək edir.

⌘ Ayaq burxulanda şişi götürmək üçün toyuq dərisi, döyülmüş ət, bəzən də çəkilmiş yarmadan istifadə məsləhətdir.

⌘ Boğaz gələndə çobanyastığı dəmliyə qar-qar etmə məsləhətdir.

⌘ Baş ağrılarında üzərriyə yandıraraq onun tüstüsün udullar.

⌘ Soyux dəyəndə kəklikotunu dəmliyə içillər.

⌘ Keşnişdən iştahı artırmaq üçün istifadə olunur.

⌘ Qan azlığı zamanı qırmızı pazıdan çəkib suyun içmək məsləhətdir.

⌘ Balqabağın toxumu qurd xəstəliyinə kömək edir.

⌘ Lobyə həzm etməni asanlaşdırır.

⌘ Gilənardan ürək, böyrək xəstəliklərində istifadə məsləhətdir.

⌘ Tərxun qanaxmanın qarşısını alır.

⌘ Şaftalının meyvəsinin ürək-damar, böyrək, mədə-bağırsaq xəstəliklərində istifadə edilir.

⌘ Saç tökülməsinin qarşısını almaq üçün gicitkanı qaynadıb suyu ilə saç yuyullar.

⌘ Dərin yaralara , çibana çilədağının kökünü, sarıkökü yaraya qoyardılar.

⌘ Deyir ki, mən uşaq olan vaxtlarda sabun tapılmayanda çöldə “Çoğan” bitkisini yığıb onunla paltar sürtər , yuyardılar.

⌘ Qulax ağrısına qaynadılmış yarpız bitkisini döşüyüllər.

-ağrı olan yerə yarpız, qaraxot və əzməbüzmə bitkisini qaynadıb qoyullar. Ağrı tezliklə yox olur. Bağırsaq ağrıları olan adamı həmin bitkilərin qaynadılmış suyunda oturdullar ki, ağrını götürsün.

⌘ Qara qoyunun təzə qırılmış, yuyulmamış yunun isti-

isti bədəndə ağrı olan yerə qoyduxda ağrını kəsir.

❧❧❧❧❧❧

DİALEKTOLOJİ SÖZLÜK

BACA-BACA GÜNÜ – ilaxır çərşənbəsi, bayram günü

BOYUL – belə ki, beləliklə

BİR HAVIR – bir az vaxt, bir neçə saat

ÇALASI – qatıq çalmaq üçün maya (məcazi:

araqarışdırən)

DƏBƏŞMƏK – tərpənmək

ƏLBƏHƏM – dərhal, o saat

ƏNƏ-BƏNƏ – o yana – bu yana

HELLƏMƏK – əl ilə itələmək

XUDURU – nahaq yerə

KİRTİK – hər hansı bir əşyanın parçası

KİSDƏ – hər kəs, hər kimsə

QANQALAX – yonqar

QƏZİLLƏMƏK – yoldan çıxarmaq, aldatmaq

QİSİRAĞ – yığcam

MƏRƏNDİ – təsərrüfat aləti

NACAX – balta

SAMLAMAQ – əlini rastlamaq

TOBA ETMƏK – tövbə etmək

TULUM –tuluq

TİREYMEŞ – uzanmaq

TƏLİS – yelən, çuval, kisə

TOBALATMA – bir işdən çəkindirmək

YEDDİLƏVİN – ilaxır günü, yeddi cür nemət

ZİVMƏK – sürüşmək, ayağı sürüşmək

KƏKÜŞ – çəkiç

ಪುನರೂತ್ಥಾನ

ONOMASTİK SÖZLÜK

1. **ARINC** (Ayrinc) – Şahbuz rayonunda kənd adı. Mənbədə Ərinc kimidir ¹. Şahbuz rayonunun Qarababa i.ə.v.-də kənd. Dağətəyi ərazidir. Qədim türk dillərində *arinc* “çətin, tərs, sərt, darıxdırıcı” mənalarını ifadə etmişdir. Guman ki, oykonim mövcud ərazinin sərt iqlimi ilə əlaqədar olaraq yaranmışdır. 2003-cü ildən kəndin adı naməlum səbəbdən **Ayrinc** kimi rəsmiləşdirilmişdir. XVIII əsrin əvvəllərində İrəvan xanlığının Qırxbulaq mahalında **Arınca** adlı kənd qeydə alınmış, 1948-50-ci illərdə Ermənistanın Yeğenadzor rayonunun Arinc kəndindən azərbaycanlılar deportasiya edilmişdir.
2. **ÇİMƏN** – Füzuli rayonunun Cuvarlı i.ə.v.-də kənd. Dağətəyi ərazidir. Əsl adı Çəməndir. Yaşayış məntəqəsi *çəmənlkdə* (yaşıl otlar örtülmüş sahədə) salındığı üçün belə adlandırılmışdır. Oykonim *çəmənli* tayfasının adından da ola bilər. Şahbuz rayonunun Biçənək və Keçili kəndlərində Çimənyurd adlı yerlər qeydə alınmışdır.
3. **DİRNİS** – Ordubad rayonunda kənd. Mənbədə Ordubad qəzasının Azadçiran nahiyyəsində kənd kimi qeyd olunmuşdur. ² XIX əsrdə həm də **Dernis** kimi yazılmışdır. ³ XIX əsrin əvvəllərinə aid başqa mənbədə isə kəndin adı Dernis kimidir. ⁴ Ordubad rayonunun eyniadlı i.ə.v.-də kənd. Vənənd çayının (Arazın qolu)

¹ İrəvan əyalətinin icmal dəftəri, s. 167.

² İrəvan əyalətinin icmal dəftəri, s. 179.

³ Şopen İ. Göstərilən əsəri, s. 493.

⁴ Статистическое описание Нахчыванской провинции, с.284.

sahilində, Zəngəzur silsiləsinin ətəyindədir. XIX əsrə aid ədəbiyyatda **Dernis** variantında qeydə alınmışdır. Oykönim ərəb dilindəki *der/deyr* (məbəd, monastır) və *naus* (zərdüşt qəbirləri üstündə tikili) komponentlərinin birləşməsi kimi izah olunur. Əslində, oykonim rayonun ərazisindəki Qapıcıq adlı dağ aşırımı ilə bağlı yaranmış çox qədim dil vahididir. Bir çox qədim dillərdə *dura* (yunan), *duar* (gürcü və osetin), *dvaras* (hind), *drunk* (qədim fars) və s. sözlər “qapı”, “qapılar”, “dağ keçidi” mənalarında işlənmişdir.

4. **ƏRƏZİN** – Culfa rayonundakı eyniadlı kənddən qərbdə. Naxçıvan-Ərəfsə avtomobil yolunun sağ tərəfində orta əsrlərə aid abidə. Ərazisi şimali şərqdə və cənubi qərbdən çay vadisi ilə məhdudlaşır.
5. **ƏLƏNGƏZ** – Ordubad rayonunun ərazisində dağ. Zəngəzur silsiləsinin cənub yamacındadır. Hündürlüyü 2369 m. Günbəzvari formadadır.
6. **GÖYNÜK** – Culfa rayonunda kənd adı. Mənbədə Naxçıvan əyalətinin Sair Məvazi nahiyyəsində kənd kimi qeyd olunur. ¹ Azərbaycan dilində göy (yaşıl, otlaq) və türk dillərində nük – (çay yatağı). Culfa rayonunun Qazançı i.ə.v.-də Göynüksu çayının (Əlincə çayının qolu) sahilində, Zəngəzur silsiləsinin ətəyindədir. Göynük “çəmənlik, tala” deməkdir. Şəki rayonunda Baş Göynük və Aşağı Göynük adlı iki kənd var.
7. **GƏNZƏ** –Ordubad rayonunda kənd adı. İsmayilli rayonunda Kənzə dağı, Kənzə kənd adları ilə mənaca

¹ Bəndəliyev N.S. Dağlıq Şirvanın bəzi toponimlərinin mənşəyinə dair. “Toponomik tədqiqatların tarixi”. Bakı, 1992, s. 149.

eynidir.

(*hidr.*) Ordubad rayonu ərazisində çay. Arazın sol qoludur. Mənbəyini Zəngəzur silsiləsinin cənub qərb yamacından (2700 m. yüksəklikdən) alır. Çayda güclü sel hadisələri baş verir. Mənbələrdə Qanza variantında da qeydə alınmışdır. Tədqiqatçılar hidronimi ərəb dilindəki *kənisa* (atəşpərəst məbədi, kilsə) sözünün təhrif olunmuş forması hesab edirlər. Hidronimin *Qanza* variantı isə Qədim Azərbaycan dilində “çoşan”, “məcrasından çıxan, qəzəblənən” mənalarında işlənmişdir. Azərbaycan dilinin şimal qrupu dialektlərində *qanza* turşumuş qatığa deyirlər.

GƏNZƏ – (*oyk.*) 1. Ordubad rayonunun i.ə.v.-də kənd. Gənzə çayının sahilində, Zəngəzur silsiləsinin ətəyindədir. Kənzə variantında da qeydə alınmışdır. Kəndin ərazisində qədim məbəd qalıqları var. Oykonimin məbəd qalıqları ilə bağlı yaranmış olması guman edilir.

2. İsmayılı rayonu Qoşakənd i.ə.v.-də kənd. Girdiman çayının sahilində, Çilbiki dağının cənubundadır. Kənd öz adını yaxınlığındakı Gənzədağın adından almışdır. Dağın başında qədim məbəd xarabalıqları qalmışdır. XIX əsrə aid mənbələrin məlumatına görə, rayonun ərazisindəki Ximran və Həftasiab kəndləri yaxınlığında yanar odlar olmuş və əhali bu yerə sitayiş etmişdir. Tədqiqatçılar oykonimi ərəb dilindəki *kənisa* (atəşpərəst məbədi) sözünün təhrif olumuş forması hesab edirlər.

9. **XƏLƏC** – (*or.*) 1. Sədərək rayonu ərazisində dağ; 2. Şamaxı rayonunun ərazisində dağ. Dağ vaxtilə xələc

tayfasına mənsub yaylaq yeri olduğu üçün belə adlandırılmışdır. Xalac variantında da qeydə alınmışdır; 3. Şərur rayonu ərazisində dağ. Hün. 813 m. Oronim Səlcuq oğuzlarının xələc tayfasının adını əks etdirir.

Mənbələrdə XVII əsrdə Muğanda, XIX əsrin sonlarında Cavad qəzasında xələclərin yaşaması və maldarlıqla məşğul olması haqqında məlumat verilir.

10.XINZİRƏK – Naxçıvan əyalətinin Dərə-Şahbuz nahiyyəsində kənd adı.¹

11.KÜKÜ – Şahbuz rayonunda kənd adı.² Əsli Kiki. XIII əsrə aid mənbələrdə Türkiyənin şərqində Van gölündən Şimalda Kiqi mahalından əhalinin gətirdiyi addır.

KÜKÜ – (*or.*) Şahbuz rayonunun şimalında dağ. Ermənistanla sərhəddə yerləşir. Hündürlüyü 3113 m. Küküdağ variantında da qeydə alınmışdır. Vaxtilə dağın ərazisində Kəngərli tayfasına məxsus ailələrin məskunlaşdığı Kükü adlı kənd olmuşdur. XX əsrin əvvəllərində Quba qəzasında Kuki dağı, Tillis qəzasında Kuki gölü, Zəngəzur qəzasında Kukulu dağı, Kuban vilayətində Kukuoba dağı, Batumi dairəsində Kukuti kəndi, Tatarıstanda Kuku kəndi, Ermənistanda Kükü çayı və s. qeydə alınmışdır. Dağın adı ərazidəki eyniadlı çaydan götürülmüşdür.

KÜKÜ – (*oyk.*), Şahbuz r-nunun eyniadlı i.ə.v.-də kənd. Dərələyəz silsiləsinin cənub qərb yamacındadır. Kənd ərazidən axan eyniadlı çayın adını daşıyır.

¹ Naxçıvan sancağının müfəssəl dəftəri, s.166.

² İrəvan əyalətinin icmal dəftəri, s.179.

12.QIVRAQ – Kəngərli rayonunda qəsəbə adı. Gəncə quberniyasının Zəngəzur qəzasında (indici Ermənistanın Sis rayonunda) da bir kənd Qıvraq adlanırdı. Qıvraq yığcam, balacaboy, kiçik mənasındadır.

13.QAZANÇI – Culfa rayonunda kənd adı. ¹ İrəvan mahalının Vedibasər mahalında Qazançı kənd adı² ilə mənşəcə eynidir. Qədim Türk mənşəli bulqarların Kazan tayfasının³ məskunlaşması nəticəsində yaranmışdır.

QAZANÇI – Culfa rayonunda Əlincə çayının “Daşarası” adlı dar dərəsində bir neçə bulaq adı.

14.NƏHƏCİR – Culfa rayonunda kənd adı. Kənd əfsanəvi Nuh peyğəmbərin gəmisinin dayandığı yer kimi mənalandırılan Gəmiqaya dağının yaxınlığında Nəhəcər dağının (hünd.1799 m) adı ilə adlandırılmışdır. Kəndin adının Naxçıvan əyalətinin icmal dəftərində qeyd olunması göstərilir ki, yaşayış məntəqəsi XVIII əsrdən də qabaq yaranmışdır.

NƏHƏCİR – Culfa rayounda dağ (hünd. 1799 m) adı. Naxçıvan ərazisində xalq arasında qədimdən dolayan toponim (Nuhun tufanı, “Gəmiqaya” və b.) yaranmışdır ki, onlardan biri Nəhəcir (əslı Nuhəcir) oronimidir. Dağın adı “Nuhun” (peyğəmbərin) yamacı mənasındadır.

¹ İrəvan əyalətinin icmal dəftəri, s.139.

² Şopen İ. Göstərilən əsəri.

³ Гейбуллаев Г.А. Словарь географических терминов Азербайджана. Известия АН Азербайджана ССР, серия истории, философии и права, 1973, №2, с 121-122.

MƏTNLƏRDƏKİ ADLAR

Mifoloji personajlar, folklor qəhrəmanları, şəxs adları

Adamcıl

Ağ div

Arzu

Aşıq Ələsgər

Aşıq Hüseyn

Aşıq Bağır

Bizdən yeylər

Balıqçıoğlu Əhməd

Beçə dərviş

Cin

Cəfər

Cin tutan

Cəllad

Carçı

Cavahirsatan Səlim

Cəlayvətən

Dərviş

Eyvaz

Əzrayıl

Əlmərdan bəy

Əbdülkərim ağa

Fəxri nənə

Gəlin

Gülcahan

Hal

Huri

Hacı Qasım Çələbi
Həlmə xatun
Xansənəm
Xətayi
Xotkar
İreyhan xanım
İbrahim
İbrahimxəlil
Kablaxudu
Kuzəçioğlu
Koroğlu
Kalbalı xan
Qəmbər
Qırxaçlı Gövhər
Qara div
Qaraçuxa
Qara cığa
Qara div
Qurd
Lotu Əhməd
Münəccim
Mehriban Sultan
Mahmud şah
Məcnun
Məlaikə
Mirheydər ağa
Nurani
Nökər
Nərgizxatun
Rəmmal

Ovçu Pirim
Ovsunçu
Ovçinar
Özü bir qarış, saqqalı beş qarış
Padşah
Pəri xanım
Sərçəmən
Süleyman
Su pərisi
Su adamı
Siyah şah
Şahzadə
Şaban arvad
Şah Abbas
Şeytan
Şahmar şah
Tacirbaşı
Uşaq
Ucubılıx
Vəzir
Vəkil
Vəzir Allahverdi xan
Yel baba
Zindanban
Zahı

TEONİMLƏR

Allah

Adəm peyğəmbər
Cənab Əmir
Cəbrayıl
Davud peyğəmbər
Əzrayıl
Xaliq
Xızır peyğəmbər
Xıdır Nəbi
Xıdır İlyas
İlahi
Musa peyğəmbər
Nuh Nəbi
Rəsul
Süleyman peyğəmbər
Siyaqut peyğəmbər
Tanrı
Yarəbb

ETNONİMLƏR

Çinli
Ərəb
Firəng
Hind
Qaraçı
Rum
Türkmən
Yəhudi

Yunan

COĞRAFİ ADLAR

Araz

Aşağı Qışlaq

Aza

Abdalgülaplı

Bulaq

Bist

Baş Dizə

Behrud

Başkənd

Cinni dərə

Çalxanqala

Çin padşahlığı

Çimənək piri

Çətəndaş

Çimən yurd

Dərə boğazı

Darıdağ

Düylün

Dırnıs

Daş gəlin

Dərəlik

Disər

Dərələyəz

Dəmirqapı Dərbənd
Əyricə
Əşkaf
Ərəfsə
Əlincə
Əlincə çayı
Əylis
Əcnövür
Əndəmic
Ələngəz
Gənzə
Gülüm-gülüm
Gilançay
Göygöl
Gəlin daş
Gərdəni çayı
Göydağ
Güney Qışlaq
Gülüstani-İrəm
Gilan
Göynük
Genni
Haçadağ
Hindistan
Xorasan
Xıdır Nəbi dəyirmanı
Xıdır Nəbi çeşməsi
Xinzirək
Xarabagılan
İlanlı dağ

Kəfşən
Kəmki
Kükü
Kərbəla
Kələntər Dizə
Kotam qapısı
Kərimbəyli
Keçili
Kəngərli
Kirman vilayəti
Qəddix
Qannı göl
Qıvraq
Qarabağlar
Qarabba
Qarababa
Qarasan məmləkəti
Qəndəhər məmləkəti
Qazançı
Qarabağ
Məzrə
Məkkə
Nəbi dərəsi
Nəni qərə
Naxçıvan
Nəhəcir
Nəsirvaz
Oğlan-qız təpəsi
Oğlan-qız daşı
Ordubad

Pəzməri
Pirbaba
Siyarı
Sarığədik
Sərab
Şahbuz
Şıxmahmud
Şəmkir
Şahtaxtı
Şam şəhəri
Şərur
Şərur düzü
Tivi
Teyvaz
Təbriz
Tillək
Unus
Yağlı dərə
Yaycı düzü
Yeddi bulaq
Yurdçu
Yəmən
Zərnətün

ƏŞYA-PREDMET ADLARI

Arpa
Abbası

Açar
Alaçıq
Ayaqqabı
Ayna
Boxça
Bal
Bəziryağı daşı
Bıçaq
Bel
Beşik
Beyunbağı
Bilərzik
Bazubənd
Börk
Cəftə
Cəftə suyu
Cəhrə
Çörək
Çəpər
Çuxa
Çaxmaq daşı
Çuval
Çıraq
Çəlik
Çölmək
Çarıq
Dəmir
Dükcə
Don
Dəyirman daşı

Duz
Diş
Döşəkçə
Əba
Ələk
Əsa
Əmud
Güzgü
Gümüş
Hal dabanı
Hal muncuğu
Heybə
Həna
Xamut
Xəşil
Xəncər
Xəlbir
Xonça
İynə
İpək
İp
Kürsü
Köynək
Keçə
Kömür
Kuzə
Kəküş
Küpə
Küp
Kəmənd

Kəşkül
Kəfkir
Qapı
Qovut
Qurşaq
Qab
Qovurğa
Qaşıq
Qum
Qazan
Qənd
Qab-qacaq
Quşqun
Qannı paltar
Qəlyan
Qolbaq
Qaval
Qayçı
Qəfəs
Ləl
Muncuq
Mərcan
Mıx
Məktub
Mücrü
Nehrə
Nal
Novdan
Rübənd
Ox

Odun
Paltar
Pul
Parça
Pərdə
Polad
Sancaq
Səhəng
Sümük
Sandıq
Stəkan
Süfrə
Saqqız
Sehirli xalça
Şiş
Şələ
Şəkil
Şam
Şamdan
Tac
Torba
Təndir
Tüfəng
Tulum
Teşt
Tuman
Tərəzi
Torbacıq
Tor
Toppuz

Taxt
Tütək
Toxmaq
Tas
Təbərzin
Təbil-nağara
Un
Üzük
Yüyən
Yüyürük
Yük
Yataq
Yastıq
Zəncir

FLORA VƏ FAUNA

Ardıc
Ayı
At
Aslan
Alma
Armud
Arı
Bulud
Balıq
Bayquş
Buğabuynuzu otu

Bülbül
Büzövşə
Cəviz
Ceyran
Canavar
Çaşır
Çinar
Çəpiş
Çaqqal
Çeşmə
Dişi dovşan
Dağdağan
Doqquzdon
Dovşan
Durna
Dərya
Erkək dovşan
Eşşək
Əlik
Əqrəb
Əzməbüzmə
Fındıq
Gül
Göyərçin
Fil
Heyvan
Xoruz
İlan
İnək
Kəklik

Kərtənkələ
Kəl
Keçi
Qaraxat
Qartal
Quzuqulağı
Qatırquyruğu
Qurbağa
Qırxayaq
Qəcir
Qarğa
Qarışqa
Qoyun
Qələmə
Qurd
Qaranquş
Qırqovul
Laçın
Meymun
Mal
Maya otu
Meşə
Mixək
Nanə
Ov
Öküz
Pişik
Sarıquş
Saqqız odunu
Sərv

Şir
Toğlu
Təkə
Tovuzquşu
Tülkü
Tısbağa
Tərən
Toyuq
Ur kəkliyi
Üzərrik
Yağış
Yovşan
Yaşılbaş sona
Yemişan
Yarpız
Yulğun
Zürafə
Zəfəran
Zoğal

SÖYLƏYİCİLƏR VƏ TOPLAYICILAR

Miflər

Söyləyənlər: Tamella Həsənova, Culfa rayonu, Qazançı kəndi (1949); Mirzəyeva Zəhra, Naxçıvan şəhəri (1939); Məmmədova Xavər, Naxçıvan şəhəri (1924); Babayeva Elmira, Ordubad rayonu, Azadkənd (1943); Kazımova Tərən, Naxçıvan şəhəri (1942); Abdullayeva Zərifə, Naxçıvan şəhəri (1934); Ağayev Abbas, Ordubad rayonu, Düylün kəndi (1927); Babayeva Xırda, Şahbuz rayonu, Badamlı kəndi (1937); Hacıyeva Güllü, Şahbuz rayonu, Mahmudoba kəndi (1928); Misir Piriye, Culfa rayonu, Bənəniyar kəndi (1910); İmanova Raziyyə, Culfa rayonu, Xoşkeşin kəndi (1932).

Toplayanlar: Məhərrəm Cəfərli, Rafiq Babayev, Yusif Səfərov, Firudin Rzayev, Məhsəti İsmayıl, Şölə Əliyeva, Lütviyyə Əsgərzadə, Əkrəm Hüseynzadə, Fərqanə Kazımova, Əli Həşimli, Gülnarə Cəmməmmədova, Nazirə Əsgərova.

Dönərgələr

Söyləyənlər: Hüseynova Sona Fətəli qızı, Ordubad rayonu, Tivi kəndi (1934); Səlim Məmiş oğlu, Ordubad rayonu, Biləv kəndi (1928).

Toplayan: Məhsəti İsmayıl.

İnanclar, sinamalar, yasaqlar

Söyləyənlər: Rzayev Həsən, Culfa rayonu, Xoşkeşin kəndi (1927); Qəhrəmanov Lətif, Şahbuz rayonu, Biçənək kəndi (1936); Abbasova Zərqələm, Şahbuz (1942); Popul Həsənova, Şahbuz rayonu, Daylaqlı kəndi (1939); Həşimov Həsənqulu, Culfa rayonu, Teyvaz kəndi (1957); Fərzəliyeva Sona, Ordubad rayonu, Pəzməri kəndi (1933); Rzayeva Sürəyya, Ordubad rayonu Kələki kəndi (1948); Orucova Balaxanım, Kəngərli rayonu, Qıvraq kəndi (1949); Mirzəyeva Zəhra, Naxçıvan şəhəri (1939); Məmmədova Xavər, Naxçıvan şəhəri, (1924); Ağayev Abbas, Ordubad rayonu, Düylün kəndi (1917); İmanova Raziyyə, Culfa rayonu, Xoşkeşin kəndi (1932); Hüseynova Məsmə, Culfa rayonu, Yayıcı kəndi (1923); Qurbanov Qasım, Culfa rayonu, Xoşkeşin kəndi (1935); Yusifova Lətifə, Naxçıvan şəhəri (1949); Kazımova Tərən, Naxçıvan şəhəri (1942); Mövləvi Natella, Naxçıvan şəhəri (1936); Fərəcov Əmiraslan, Ordubad rayonu, Dırnıs kəndi (1954).

Toplayanlar: Məhərrəm Cəfərli, Rafiq Babayev, Firudin Rzayev, Məhsəti İsmayıl, Fərqanə Kazımova, Şölə Əliyeva, Əli Həşimli, Fariz Yunisli, Lütviyyə Əsgərzadə, Nazirə Əsgərova, Əli Qəhrəmanov, Rəşad Zülfüqarov, Zülfiyyə İsmayıl.

Əfsanələr, rəvayətlər

Söyləyənlər: İsmayılova Ləzifə, Culfa şəhəri (1936); Rəhimova Qaratel, Naxçıvan şəhəri (1935); Xəlilov Müzəffər, Culfa rayonu, Teyvaz kəndi (1943); Mirzəyeva Zəhra, Naxçıvan şəhəri (1939); Fətəliyev Teymur, Ordubad rayonu, Bist kəndi (1939); Əliyev Qardaş, Ordubad rayonu, Xurs kəndi (1931); Mustafayeva Zəhra, Ordubad rayonu, Vənənd kəndi (1929); Nəsirova Səlbina, Ordubad rayonu, Bist kəndi (1962); Kərimova Sevdə, Ordubad rayonu, Gilançay kəndi (1926); Kazımova Əsli, Ordubad rayonu, Qoşadizə kəndi (1932); Rzayev Rza, Ordubad rayonu, Baş Dizə kəndi (1934); Allahyarov İbrahim, Ordubad rayonu, Pəzməri kəndi (1928); Xudiyev Mələhət, Şahbuz rayonu, Qarabba kəndi (1955); Həsənov Fəttah, Şahbuz rayonu, Ayrinc kəndi (1943); Kərimov Kərbəlayı Qasım, Şahbuz rayonu, Mahmudoba kəndi (1933); Adıgözəlova Mehriban, Şahbuz rayonu, Badamlı kəndi (1937); Hüseynova Güllər, Şahbuz rayonu, Aşağı Qışlaq kəndi (1923); Orucova Balaxanım, Kəngərli rayonu, Qıvraq kəndi (1949); Məmmədova Zərnigar, Kəngərli rayonu, Qıvraq kəndi (1931); Kazımova Tərən, Naxçıvan şəhəri (1942); Abdullayeva Zərifə, Naxçıvan şəhəri (1934).

Toplayanlar: Məhərrəm Cəfərli, Rafiq Babayev, Məhsəti İsmayıl, Fariz Yunisli, Şölə Əliyeva, Əli Həşimli, Nazirə Əsgərova, Lütviyyə Əsgərzadə, Yusif Səfərov, Gülnarə Canməmmədova, Zülfiyyə İsmayıl, Əkrəm Hüseynzadə.

Mərasimlər, oyunlar

Söyləyənlər: Qasımova Sənəm, Şahbuz (1945); Məmmədova Zərnigar, Naxçıvan şəhəri (1939); Məmmədliyəva Sitarə, Ordubad rayonu, Kələntər Dizə kəndi (1956); Sultanov Məhəmmədli, Ordubad rayonu, Tivi kəndi (1937); Məmmədov Məşədi Xələf, Şahbuz rayonu, Külüs kəndi (1923); Hacıyeva Güllü, Şahbuz rayonu, Mahmudoba kəndi (1928); Abbasova Sevgili, Şahbuz rayonu, Aşağı Qışlaq kəndi (1927); Səfərova Əfifə, Ordubad rayonu, Vənənd kəndi (1924); Kazımova Tərən, Naxçıvan şəhəri (1942); Abdullayeva Zərifə, Naxçıvan şəhəri (1934); Mirzəyeva Zəhra, Naxçıvan şəhəri (1939); Məmmədova Xavər, Naxçıvan şəhəri (1924); Qəhrəmanov Lətif, Şahbuz rayonu, Biçənək kəndi (1936); Rzayev Həsən, Culfa rayonu, Xoşkeşin kəndi (1927); Hüseynova Məsmə, Culfa rayonu, Yayıcı kəndi (1923).

Toplayanlar: Məhərrəm Cəfərli, Rafiq Babayev, Gülnarə Cəmməmmədova, Məhsəti İsmayıl, Şölə Əliyeva, Əkrəm Hüseynzadə, Fariz Yunisli, Əli Həşimli, Nazirə Əsgərova, Fərqanə Kazımova, Rəşad Zülfüqarov, Əli Qəhrəmanov.

Pirlər, ocaqlar

Söyləyənlər: Zeynalabdinova Qəmə, Ordubad rayonu. Tivi kəndi (1910); Hüseynova Sona, Ordubad rayonu, Tivi kəndi (1934); Əkbərova Gülnar, Ordubad rayonu, Nüsnüs kəndi (1931); Muxtarova Zeynəb, Ordubad rayonu, Gənzə kəndi (1928); Əliyev Qardaş, Ordubad rayonu, Xurs kəndi (1931); Kazımova Gülənbər, Ordubad

rayonu, Azadkənd (1944); Xəlilov Müzəffər, Culfa rayonu, Teyvaz kəndi (1943); Həsənov Fəttah, Şahbuz rayonu, Ayrınc kəndi (1943); Kazımova Tərən, Naxçıvan şəhəri (1942); Yusifova Lətifə, Naxçıvan şəhəri (1949); Mirzəyeva Zəhra, Naxçıvan şəhəri (1939).

Toplayanlar: Məhərrəm Cəfərli, Rafiq Babayev, Məhsəti İsmayıl, Əli Həşimli, Fariz Yunisli, Səyyar Məmmədov, Şölə Əliyeva, Fərqanə Kazımova, Gülnarə Cəmməmmədova, Əkrəm Hüseynzadə, Nazirə Əsgərova.

Adətlər, geyim və bəzəklər

Məhsəti İsmayıl təqdim etdi.

Yuxuyozmalar

Söyləyənlər: Tamella Həsənova, Culfa şəhəri (1949); Zəhra Hacıyeva, Naxçıvan şəhəri (1948); Mətanət Həsənova, Şahbuz (1945); Hümətova Səadət, Naxçıvan şəhəri (1936); Kazımova Tərən, Naxçıvan şəhəri (1942); Yusifova Lətifə, Naxçıvan şəhəri (1949); Abdullayeva Zərifə, Naxçıvan şəhəri (1934); Mirzəyeva Zəhra, Naxçıvan şəhəri (1939); Babayeva Xırda, Şahbuz rayonu, Badamlı kəndi (1937); Misir Piriye, Culfa rayonu, Bənəniyar kəndi (1910); İmanova Raziyyə, Culfa rayonu, Xoşkeşin kəndi (1932).

Toplayanlar: Məhərrəm Cəfərli, Rafiq Babayev, Firudin Rzayev, Əli Həşimli, Şölə Əliyeva, Fariz Yunisli, Əkrəm Hüseynzadə, Əli Qəhrəmanov, Səyyar Məmmədov.

Ovsunlar

Söyləyənlər: Abbasova Həmayıl, Babək rayonu, Kültəpə kəndi; İmanova Raziyə, Culfa rayonu, Xoşkeşin kəndi (1932); Kazımova Tərlan, Naxçıvan şəhəri (1942); İmanov Vəli, Culfa rayonu, Teyvaz kəndi (1930).

Toplayanlar: Məhərrəm Cəfərli, Firudin Rzayev, Fariz Yunisli, Əli Həşimli, Səyyar Məmmədov, Fərqanə Kazımova.

Andlar

Söyləyənlər: Aynur Həsənova, Şahbuz, Mərəlik kəndi (1975); Hümbətova Səadət, Naxçıvan şəhəri (1936); Məmmədova Xavər, Naxçıvan şəhəri (1924); Qəhrəmanov Lətif, Şahbuz rayonu, Biçənək kəndi (1936).

Toplayanlar: Fariz Yunisli, Əli Həşimli, Əli Qəhrəmanov, Əkrəm Hüseynzadə.

Alqışlar

Söyləyənlər: Hümbətova Səadət, Naxçıvan şəhəri (1936); Reyhanə Bağırılı, Ordubad şəhəri (1941); Bağdagül

İsmayılova, Sirab kəndi (1960); Sahibə Seyidova, Naxçıvan şəhəri (1957); Kazımova Tərhan, Naxçıvan şəhəri (1942); İmanov Vəli, Culfa rayonu, Teyvaz kəndi (1930).

Toplayanlar: Əli Həşimli, Nazirə Əsgərova, Fariz Yunisli, Zülfüyyə İsmayıl, Səyyar Məmmədov.

Qarğışlar

Söyləyənlər: Reyhanə Bağırılı, Ordubad şəhəri (1941); Məsmə Həsənova, Naxçıvan şəhəri (1934); Rəhimova Qaratel, Naxçıvan şəhəri (1935); Hüseynova Məsmə, Culfa rayonu, Yayıcı kəndi (1923); Yusifova Lətifə, Naxçıvan şəhəri (1949); Mirzəyeva Zəhra, Naxçıvan şəhəri (1939).

Toplayanlar: Əli Qəhrəmanov, Əli Həşimli, Fariz Yunisli, Fərqanə Kazımova, Şölə Əliyeva.

Xalq hikmətləri, atalar sözləri, məsəllər

Söyləyənlər: Piriyeva Aynurə, Culfa şəhəri (1960); Həsənova Tamella, Culfa şəhəri (1949); Xavər Məmmədova, Naxçıvan şəhəri (1924); Məsmə Həsənova, Naxçıvan şəhəri (1950); Qəhrəmanov Lətif, Şahbuz rayonu, Biçənək kəndi (1936); Həşimov Həsənqulu, Culfa rayonu, Teyvaz kəndi (1957); Rzayev Həsən, Culfa rayonu, Xoşkeşin kəndi (1927); Qurbanov Qasım, Culfa rayonu, Xoşkeşin kəndi (1935); Hüseynova Məsmə, Culfa rayonu, Yayıcı kəndi (1923); Orucova Balaxanım, Kəngərli rayonu, Qıvrıq kəndi (1949); Babayeva Xırda, Şahbuz rayonu,

Badamlı kəndi (1937); Hacıyeva Güllü, Şahbuz rayonu, Mahmudoba kəndi (1928); Abbasova Zərqələm, Şahbuz (1942); Fətəliyev Teymur, Ordubad rayonu, Bist kəndi (1939); Əliyev Qardaş, Ordubad rayonu Xurs kəndi (1931); Kərimova Sevdə, Ordubad rayonu, Gilançay kəndi (1926); Verdiyeva Xəyalə, Şərur rayonu, Siyaqut kəndi (1957); Əliyeva Səkinə, Şərur rayonu, Çərçiboğan kəndi (1935); Səfərova Zivər, Şərur rayonu, Dərvişlər kəndi (1936).

Toplayanlar: Məhərrəm Cəfərli, Rəfiq Babayev, Firudin Rzayev, Məhsəti İsmayıl, Fəriz Yunisli, Əli Həşimli, Şölə Əliyeva, Əli Qəhrəmanov, Əkrəm Hüseynzadə, Fərqanə Kazımova, Gülnarə Canməmmədova, Səyyar Məmmədov, Lütviyyə Əsgərzadə.

Nağullar

«Yeddi qardaş, bir bacı», «Kuzəçi oğlunun nağılı», «Balıqçıoğlu Əhmədin nağılı», «Bacıların nağılı», «Tacirin nağılı», «Kiçik qızın nağılı», «Mahmud şah və Əhməd vəzir», «Allah əmri», «Toxmağın nağılı», «İlanın nağılı», «Padşah qızı», «Oduñçu qızı» (söyləyənlər Gülnar Məmmədova, Ordubad rayonu, Nüsnüs kəndi (1927); Səmayə Xudiyeva, Ordubad rayonu, Tivi kəndi; Ağayarov Əvəz, Ordubad rayonu, Bist kəndi (1930); Məmmədova Sonabəyim, Ordubad rayonu, Dəstə kəndi; Əsədov Əsəd, Ordubad rayonu, Biləv kəndi (1925); Hacıyeva Güllü, Şahbuz rayonu, Mahmudoba kəndi (1928); Əliyeva Yadigar, Şahbuz rayonu, Qarabba

kəndi (1928); Məmişova Kərbəlayı Mastana, Şahbuz rayonu, Keçili kəndi; Əliyev Ədalət, Şahbuz rayonu. Keçili kəndi (1942) nağıllarını Məhsəti İsmayıl təqdim edib.

«**Atlının nağılı**», «**Məhəmməd və pəri**» (söyləyənlər Yusifova Adilə, Məmmədova Zərniyar) nağıllarını AMEA-nın Folklor İnstitutunun əməkdaşı Gülnarə Canməmmədova təqdim edib.

«**Daşbəyin nağılı**»-nı (söyləyəni Rzayev Həsən Məhəmməd oğlu, Culfa rayonu, Xoşkeşin kəndi) Firudin Rzayev təqdim edib.

«**Beçə dərviş nağılı**» Ordubadda Həsən Yusif oğlundan toplanıb.

«**Tacirlə yoxsul Pəri**», «**Cəvahirsatın Səlim**», «**Çöl quşunun yumurtası**» (söyləyənlər İman Allahqulu oğlu, Cəlil Cəfərov, Pakizə Axundova) nağıllarını Məhərrəm Cəfərli təqdim edib.

«**Bəşirin nağılı**» (söyləyən Tağıyev Mehman) mətnini Şölə Əliyeva təqdim edib.

«**İlanın nağılı**», «**Padşah qızı**» (söyləyən Məmişova Məstanə) mətnlərini Məhsəti İsmayıl təqdim edib.

«**Mahmud padşah**», «**Yadigarın nağılı**» (söyləyən Zərifə Əliyeva) mətnlərini Nazirə Əsgərova təqdim edib.

«**Süleyman peyğəmbərin nağılı**» (söyləyəni Seyidova Bilqeyis) mətnini Süsən Kərimli təqdim edib.

«**Şah İsmayıl və qızıl balıq**», «**Vətən və Cəlayvətən**», «**Şah oğlu şah Abbasın ölüb-dirilməsi**» nağıllarını (söyləyən Novruzov Yusif) Sahib Əsgərli təqdim edib.

«**Abdulla ilə Mehriban Sultan**» nağılını (söyləyəni Səfərov Abbas) Yusif Səfərov təqdim edib.

«Tacirbaşı Hüseynin nağılı», «Murad qapısı» nağıllarını (söyləyənlər Abdulla Hüseynov, Xudabaxış Abbasov) Adil Bağirov təqdim edib.

Lətifələr

«Muğamatı sizə saxlamışam», «Axı mən tələsirəm» (söyləyəni Əliyev Adil) lətifələrini Nazirə Əsgərova təqdim edib.

«Özbaşınasan yemiyəsən», «Şirinniyin gözüm üsdə», «Öz başımı saxlayacam», «Əliboş gəlib», «Evdə yeyib gəldim», «Sağıynan solunu tanımır», «Qəssaboğluya nə soyux», «Oğrunun günahı yoxdu», «Əmcanız ölməsin» (söyləyənlər Bağır Bağirov, Yaşar Əsgərov, Gülab Hüseynova, Əkbər Kazımov, Həmzə Qulamov, İbrahim Sadiqov) mətnlərini Elmar Hüseynov təqdim edib.

Gülməcələr

«Sən doxdurdan çox bilirsən?», «Ancax iki metrə olar», «Damda qalacaxdı», «Allahqulu qardaşın bir də at borcu vardı», «Ölməsəm, qalsam», «İrədd eşşəyindi, əməl gəlinindi», «Birin də salamat ötürməyin», «Sən ağladın», «Xoruzun quyuğu görünür», «Atdan daş, üstədən aş» (söyləyənlər Cabbar Məmmədov, Arif Məmmədov, Nemət Piriye, Gülsüm Məmmədov, Səmayə İbrahimova, Fərrux Nəbiyev, Sara Tahirova, Fatimə Seyidova, Qəmə Zeynalabdinova) mətnlərini Məhsəti İsmayıl təqdim edib.

«Su sahibi gəlməsə», «Yer var, ya yoxdu» (söyləyəni Qəhrəmanov Lətif) mətnlərini Əli Qəhrəmanov təqdim edib.

Tapmacalar

Söyləyənlər: Məsmə Həsənova, Naxçıvan şəhəri (1947); Zenfira Orucova, Şahbuz (1942); Adil Əliyev, Ordubad rayonu, Düylün kəndi (1924); Məmmədova Xavər, Naxçıvan şəhəri (1924); Yaqubova Gilə, Culfa rayonu, Boyəhməd kəndi (1912); Əliyeva Səkinə, Şərur rayonu, Çərçiboğan kəndi (1935); Səfərova Zivər, Şərur rayonu, Dərvişlər kəndi (1936).

Toplayanlar: Məhərrəm Cəfərli, Nazirə Əsgərova, Şölə Əliyeva, Əli Həşimli, Fariz Yunisli, Lütviyyə Əsgərzadə.

Deyimlər

Söyləyənlər: Məmmədova Xavər, Naxçıvan şəhəri (1924); Yaqubova Gilə, Culfa rayonu, Boyəhməd kəndi (1912); Məmmədova Mərcan, Culfa rayonu, Boyəhməd kəndi (1939); Yunisov Xudakərim, Culfa rayonu, Boyəhməd kəndi (1942); Xanlarova Mirvari, Culfa rayonu, Boyəhməd kəndi (1940); Məmmədova Gülşən, Ordubad şəhəri (1940); Məmmədova Fatma, Ordubad rayonu, Nürgüt kəndi (1933); Rzayev Abbas, Ordubad rayonu,

Düylün kəndi (1927); İmanov Əhrəman, Ordubad rayonu, Gənzə kəndi (1932); Mehbalıyeva Balabəyim, Ordubad rayonu, Sabirkənd (1923); Məmmədova Şəmsiyyə, Ordubad rayonu Kələki kəndi (1949).

Toplayanlar: Məhərrəm Cəfərli, Rafiq Babayev, Məhsəti İsmayıl, Fariz Yunisli, Şölə Əliyeva, Əli Həşimli, Lütviyyə Əsgərzadə, Əkrəm Hüseynzadə.

Öcəşmələr

Söyləyənlər: Abbasova Həmayıl, Babək rayonu, Kültəpə kəndi (1933); Məsmə Həsənova, Naxçıvan şəhəri (1947); Yunisov Xudakərim, Culfa rayonu, Boyəhməd kəndi (1942); Əliyev Adil, Ordubad rayonu, Düylün kəndi (1924); Əliyeva Səkinə, Şərur rayonu, Çərçiboğan kəndi (1935); Səfərova Zivər, Şərur rayonu, Dərvişlər kəndi (1936); Lətif Qəhrəmanov, Şahbuz rayonu, Biçənək kəndi (1936).

Toplayanlar: Məhərrəm Cəfərli, Fariz Yunisli, Əli Həşimli, Fərqanə Kazımova, Əkrəm Hüseynzadə, Səyyar Məmmədov, Əli Qəhrəmanov.

Əmək nəğmələri

Söyləyənlər: İmanov Vəli, Culfa rayonu, Teyvaz kəndi (1930); Yunisov Xudakərim, Culfa rayonu, Boyəhməd kəndi (1942); Rzayev Abbas Ordubad rayonu, Düylün kəndi (1927); Mehbalıyeva Balabəyim, Ordubad rayonu, Sabirkənd (1923); İmanov Əhrəman, Ordubad

rayonu, Gənzə kəndi (1930); Məsmə Həsənova, Naxçıvan şəhəri (1947); Əliyeva Səkinə, Şərur rayonu, Çərçiboğan kəndi (1935); Qəhrəmanov Lətif, Şahbuz rayonu, Biçənək kəndi (1935); Rzayev Həsən, Culfa rayonu, Xoşkeşin kəndi (1927).

Toplayanlar: Məhərrəm Cəfərli, Rafiq Babayev, Fariz Yunisli, Əli Həşimli, Şölə Əliyeva, Fərqanə Kazımova, Əli Qəhrəmanov, Nazirə Əsgərova.

Bayatılar

Söyləyənlər: Abdullayeva Zeynəbbəyim, Ordubad rayonu, Üstüpu kəndi (1929); Eyvazova Lumu, Ordubad rayonu, Sabirkənd (1935); Şərqiyyə Baxşıyeva, Naxçıvan şəhəri (1933); Qonça Əsgərova, Culfa şəhəri (1937); Surə Mədətova, Şərur rayonu, Çərçiboğan kəndi (1938); Güllü Əsgərova, Ordubad şəhəri (1925); Misir Piriye, Culfa rayonu, Bənəniyar kəndi (1910); Ləzifə İsmayılova, Culfa şəhəri (1936); Mustafayeva Züleyxa, Şahbuz rayonu, Türkeş kəndi (1929); Zeynalov Adil, Babək rayonu, Xalxal kəndi (1939); Quliyeva Xanım, Babək rayon, Xalxal kəndi (1948); Hüseynova Dilarə, Babək rayonu, Sirab kəndi (1930); Cəlilova Səkinə, Şahbuz rayonu, Aşağı Qışlaq kəndi (1930); Yaqubova Gilə, Culfa rayonu, Boyəhməd kəndi (1912); Vəkilova Zeynəb, Şərur rayonu, Danyeri kəndi; Mirzəyeva Qızbəyim, Ordubad rayonu, Dırnıs kəndi (1928); Babayeva Elmira, Ordubad rayonu, Azadkənd (1943); Səfərova Zivər, Şərur rayonu, Dərvişlər kəndi (1936); Münəvvər Həməzə qızı, Naxçıvan şəhəri (1910);

Canbağışov Məhəmməd, Şahbuz rayonu, Külüs kəndi (1930); Qalayeva Səlbi, Şahbuz rayonu, Türkeş kəndi, (1938); Əsgərova Telan, Culfa rayonu, Yayı kəndi (1915); Babayeva Adilə, Ordubad şəhəri (1939); Ağayeva Fatma, Ordubad şəhəri (1945); Mirzəyeva Zəhra, Naxçıvan şəhəri (1939); Kazımova Tərlan, Naxçıvan şəhəri (1942); Yusifova Lətifə, Naxçıvan şəhəri (1949); Abdullayeva Zərifə, Naxçıvan şəhəri (1934); İmanova Rəziyə, Culfa rayonu, Xoşkeşin kəndi (1932).

Toplayanlar: Məhərrəm Cəfərli, Rafiq Babayev, Məhsəti İsmayıl, Yusif Səfərov, Şölə Əliyeva, Fariz Yunisli, Əkrəm Hüseynzadə, Əli Həşimli, Fərqanə Kazımova, Nazirə Əsgərova, Lütviyyə Əsgərzadə, Zülfiyyə İsmayıl.

Ağılar

Söyləyənlər: Surə Mədətova, Şərur rayonu, Çərçiboğan kəndi (1938); İbrahimova Zeynəb, Ordubad rayonu, Unus kəndi (1939); Məmmədova Tamaşa, Ordubad rayonu, Vənənd kəndi (1955); Yunisova Mirvari, Babək rayonu, Kültəpə kəndi (1940); Nuriyeva Xurşid, Ordubad şəhəri (1930); Cabbarova Maya, Şahbuz rayonu, Türkeş kəndi (1940); Mirzəyeva Zəhra, Naxçıvan şəhəri (1939); Yusifova Lətifə, Naxçıvan şəhəri (1949); İmanova Rəziyə, Culfa rayonu, Xoşkeşin kəndi (1932), Hüseynova Məsmə, Culfa rayonu, Yayı kəndi (1923); Rəzayeva Gözəl, Naxçıvan şəhəri (1928).

Toplayanlar: Məhərrəm Cəfərli, Rafiq Babayev, Yusif Səfərov, Fariz Yunisli, Əkrəm Hüseynzadə, Nazirə Əsgərova, Şölə Əliyeva, Fərqanə Kazımova, Əli Həşimli, Aytəkin Süleymanova, Gülnarə Canməmmədova.

Haxıştalar

Söyləyənlər: Əliyev Yaqub, Ordubad rayonu, Tivi kəndi (1931); Fərəcov Əmiraslan, Ordubad rayonu, Dırnıs kəndi (1954); Vidadi Yusifov, Ordubad rayonu, Unus kəndi (1951); Fatma Əsədova, Culfa şəhəri (1936); Mehparə Orucova, Şahbuz rayonu, Nursu kəndi (1938); Orucova Balaxanım, Kəngərli rayonu, Qıvraq kəndi; (1949) Surə Mədətova, Şərur rayonu, Çərçiboğan kəndi (1938); Yunisova Mirvari, Babək rayonu, Kültəpə kəndi (1940); Babayeva Elmira, Ordubad rayonu, Azadkənd (1943); Hüseynova Məsmə, Culfa rayonu, Yayıcı kəndi (1923).

Toplayanlar: Məhərrəm Cəfərli, Rafiq Babayev, Məhsəti İsmayıl, Əli Həşimli, Fariz Yunisli, Şölə Əliyeva, Fərqanə Kazımova.

Nazlamalar

Söyləyənlər: Cabbarova Maya, Şahbuz rayonu, Türkeş kəndi (1940); Nuriyeva Xurşid, Ordubad şəhəri (1930); Kazımova Tərlan, Naxçıvan şəhəri (1948); Abdullayeva Zərifə, Naxçıvan şəhəri (1934); İbrahimova

Zeynəb, Ordubad rayonu, Unus kəndi (1939); Münəvvər Həməzə qızı, Naxçıvan şəhəri (1910).

Toplayanlar: Məhərrəm Cəfərli, Rafiq Babayev, Əli Həşimli, Fariz Yunisli, Şölə Əliyeva, Nazirə Əsgərova.

Laylalar, əzizləmələr, oxşamalar

Söyləyənlər: Fərzəliyeva Tovuz, Babək rayonu, Nehrəm kəndi (1937); Yunisova Mirvari, Babək rayonu, Kültəpə kəndi (1940); Məmmədova Tamaşa, Ordubad rayonu, Vənənd kəndi (1955); Əliyev Ramazan, Ordubad rayonu, Tivi kəndi (1930); İmanova Raziyyə, Culfa rayonu, Xoşkeşin kəndi (1932); Surə Mədətova, Şərur rayonu, Çərçiboğan kəndi (1938); İbrahimova Zeynəb, Ordubad rayonu, Unus kəndi (1939).

Toplayanlar: Məhərrəm Cəfərli, Rafiq Babayev, Fariz Yunisli, Yusif Səfərov, Əli Həşimli, Şölə Əliyeva, Nazirə Əsgərova, Əkrəm Hüseynzadə.

Mahnılar

Söyləyənlər: Hüseynova Səriyyə, Ordubad rayonu, Baş Dizə kəndi; Eyvazova Lumu, Ordubad rayonu, Sabirkənd (1935); Ağalarova Zərqələm, Şahbuz rayonu, Nursu kəndi (1930); Mədətova Surə, Şərur rayonu, Çərçiboğan kəndi (1938).

Toplayanlar: Məhsəti İsmayıl, Rafiq Babayev.

Uşaq folkloru

Söyləyənlər: Mirzəyeva Zəhra, Naxçıvan şəhəri (1939); Məmmədova Xavər, Naxçıvan şəhəri (1924); Kazımova Tərən, Naxçıvan şəhəri (1942); Yusifova Lətifə, Naxçıvan şəhəri (1949); Orucova Balaxanım, Kəngərli rayonu, Qıvraq kəndi.

Toplayanlar: Şölə Əliyeva, Gülnarə Cəmməmmədova.

Müəllifi unudulmuş şeirlər

Söyləyəni: Fərzəliyeva Tovuz, Babək rayonu, Nəhrəm kəndi (1937).

Toplayanı: Yusif Səfərov.

Aşıqlar və aşıq rəvayətləri

«Aşıq Nəbat» - Məhərrəm Cəfərli təqdim edib.

«Xatın Cəfərqızı» - Yusif Səfərov təqdim edib.

«Aşıq Ələsgər», «Aşix Hüseyn və İreyhan xanım»,

«Koroğlu haqqında rəvayət» (söyləyənləri Cəmiyev Davud, Şahbuz rayonu, Külüs kəndi, Cənabəyşov Məhəmməd, Şahbuz rayonu, Keçili kəndi, Bayramov Əlağa, Şahbuz rayonu, Biçənək kəndi) – Nuray Əliyeva təqdim edib.

Dastanlar

«Arzu-Qəmbər» (söyləyəni Həvvə Abdullayeva) – Nizami Əzizəliyev təqdim edib.

«Valehnən Taleh» (söyləyəni Cəmiyev Davud) – Nuray Əliyeva təqdim edib.

Xalq təbabəti

Söyləyənlər: Həsənova Tamella, Culfa rayonu, Qazançı kəndi (1949); Seyidova Rübabə, Culfa rayonu, Boyəhməd kəndi (1929); Münəvvər Həmzə qızı, Naxçıvan şəhəri (1910); Əliyev Ramazan, Ordubad rayonu, Tivi kəndi (1930); Əliyev İsmayıl, Şərur rayonu, Dərvişlər kəndi (1938); Mirzəyeva Zəhra, Naxçıvan şəhəri (1939); Kazımova Tərhan, Naxçıvan şəhəri (1942); Yusifova Lətifə, Naxçıvan şəhəri (1949); Abdullayeva Zərifə, Naxçıvan şəhəri (1934); Orucova Balaxanım, Kəngərli rayonu, Qıvraq kəndi; Mədətova Surə, Şərur rayonu, Çərçiboğan kəndi (1938); Ağalarova Zərqələm, Şahbuz rayonu, Nursu kəndi (1930); Fərzəliyeva Tovuz, Babək rayonu, Nehrəm kəndi (1937).

Toplayanlar: Məhərrəm Cəfərli, Rafiq Babayev, Yusif Səfərov, Fariz Yunisli, Firudin Rzayev, Əli Həşimli, Şölə Əliyeva, Nazirə Əsgərova, Fərqanə Kazımova, Əkrəm Hüseynzadə, Əli Qəhrəmanov.

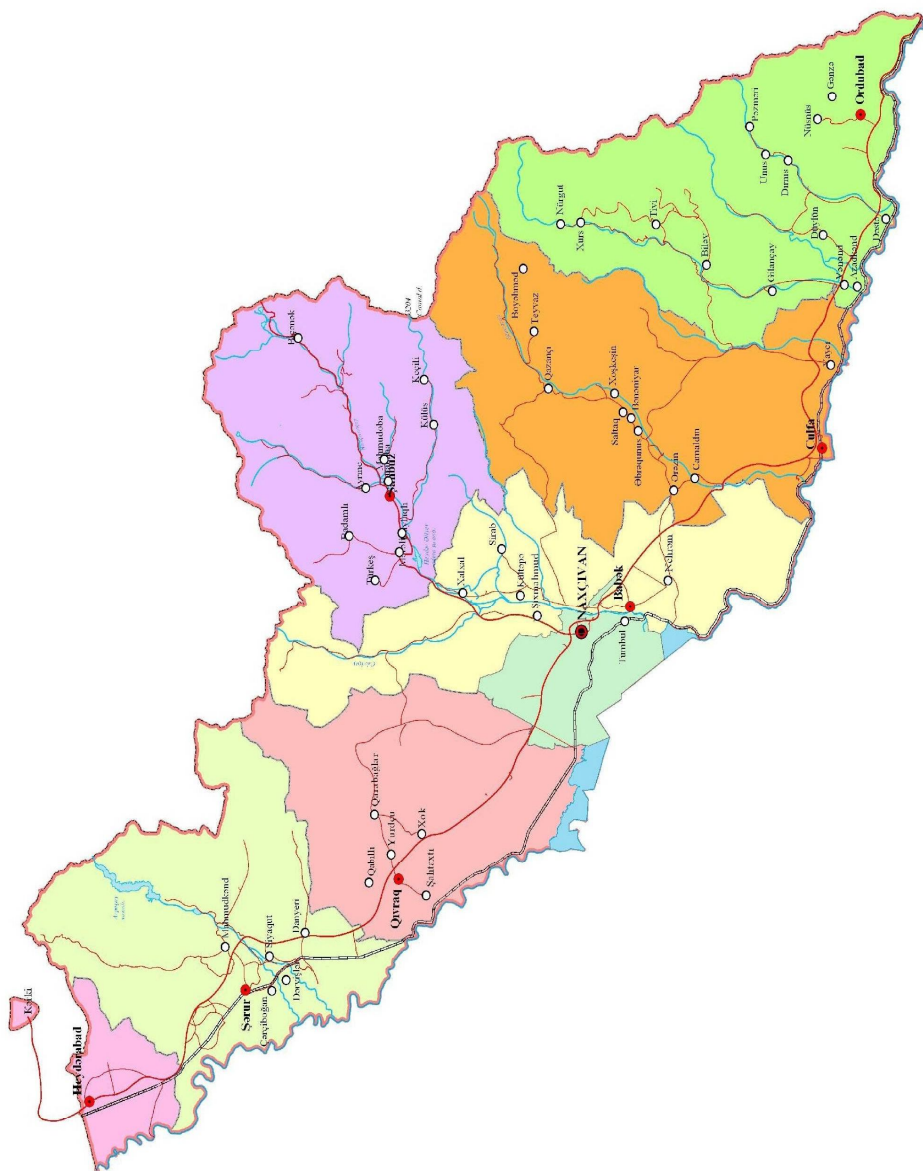
NAXÇIVANIN FOLKLOR XƏRİTƏSİ

- I.** Miflər (Qazançı, Bənəniyar, Xoşkeşin-Culfa rayonu; Naxçıvan şəhəri ; Azadkənd, Düylün – Ordubad rayonu; Badamlı, Mahmudoba-Şahbuz rayonu).
- II.** Dönərgələr (Tivi, Biləv-Ordubad rayonu).
- III.** İnanclar, sınaqlar, yasaqlar (Xoşkeşin, Teyvaz, Yaycı- Culfa rayonu; Biçənək, Daylaqlı-Şahbuz rayonu; Naxçıvan şəhəri; Qıvraq-Kəngərli; Dırnıs, Pəzməri-Ordubad rayonu).
- IV.** Əfsanələr, rəvayətlər (Teyvaz, Culfa şəhəri–Culfa rayonu; Tivi, Xurs, Vənənd, Bist, Gilançay, Baş Dizə–Ordubad rayonu; Naxçıvan şəhəri; Qarabba, Ayrinc, Mahmudoba, Badamlı, Aşağı Qışlaq–Şahbuz rayonu; Qıvraq–Kəngərli rayonu).
- V.** Mərəsimlər, oyunlar (Naxçıvan şəhəri; Teyvaz, Xoşkeşin–Culfa rayonu; Nüsnüs, Gənzə, Xurs–Ordubad rayonu; Ayrinc, Türkeş–Şahbuz rayonu).
- VI.** Yuxuyozmalar (Culfa şəhəri; Bənəniyar, Xoşkeşin – Culfa rayonu; Naxçıvan şəhəri).
- VII.** Ovsunlar (Kültəpə –Babək rayonu; Xoşkeşin, Teyvaz – Culfa rayonu; Naxçıvan şəhəri).
- VIII.** Andlar (Mərəlik, Biçənək – Şahbuz rayonu; Naxçıvan şəhəri).
- IX.** Alqışlar (Teyvaz – Culfa rayonu; Sirab – Babək rayonu; Naxçıvan şəhəri).
- X.** Qarğışlar (Ordubad şəhəri; Naxçıvan şəhəri; Yaycı – Culfa rayonu).

- XI.** Xalq hikmətləri, atalar sözləri, məsəllər (Naxçıvan şəhəri, Biçənək, Mahmudoba–Şahbuz rayonu; Dərvişlər, Çərçiboğan, Siyaqut – Şərur rayonu; Teyvaz, Yayçı, Xoşkeşin – Culfa rayonu; Qıvraq – Kəngərli rayonu; Gilançay, Xurs–Ordubad rayonu).
- XII.** Nağıllar (Nüsüs, Tivi, Bist, Dəstə, Biləv – Ordubad rayonu; Qarababa, Mahmudoba, Keçili, Biçənək –Şahbuz rayonu; Qıvraq, Xok – Kəngərli rayonu; Şıxmahmud, Kültəpə, Tumbul – Babək rayonu; Qabıllı, Siyaqut, Dərvişlər, Çərçiboğan, Mahmudkənd – Şərur rayonu; Əbrəqunus, Bənəniyar, Xoşkeşin – Culfa rayonu).
- XIII.** Lətifələr (Naxçıvan şəhəri; Camaldın, Saltaq, Qızılca, Ərəzin, Bənəniyar – Culfa rayonu).
- XIV.** Gülməcələr (Naxçıvan şəhəri; Ordubad; Biçənək – Şahbuz rayonu).
- XV.** Tapmacalar (Naxçıvan şəhəri; Düylün – Ordubad rayonu; Dərvişlər, Çərçiboğan – Şərur rayonu; Boyəhməd – Culfa rayonu).
- XVI.** Deyimlər (Naxçıvan şəhəri; Boyəhməd – Culfa rayonu; Nürgüt, Düylün, Gənzə, Sabirkənd, Kələki, Unus – Ordubad rayonu).
- XVII.** Öcəşmələr (Kültəpə, Şıxmahmud–Babək rayonu; Naxçıvan şəhəri; Biçənək– Şahbuz rayonu; Qızılca, Boyəhməd – Culfa rayonu; Dərvişlər, Çərçiboğan – Şərur rayonu; Naxçıvan şəhəri; Düylün – Ordubad rayonu).

- XVIII.** Əmək nəğmələri (Teyvaz, Boyəhməd, Xoşkeşin – Culfa rayonu; Sabirkənd, Gənzə - Ordubad rayonu; Naxçıvan şəhəri; Biçənək – Şahbuz rayonu; Çərçiboğan – Şərur rayonu)
- XIX.** Bayatılar (Üstüpi, Dırnıs, Azadkənd – Ordubad rayonu; Naxçıvan şəhəri; Çərçiboğan, Danyeri, Dərvişlər – Şərur rayonu; Xoşkeşin, Yayçı, Boyəhməd – Culfa rayonu; Türkeş, Aşağı Qışlaq, Külüs – Şahbuz rayonu; Xalxal, Sirab – Babək rayonu; Qıvraq, Xok – Kəngərli rayonu)
- XX.** Ağılar (Çərçiboğan – Şərur rayonu; Unus, Vənənd – Ordubad rayonu; Naxçıvan şəhəri; Kültəpə - Babək rayonu; Türkeş – Şahbuz; Xoşkeşin, Yayı – Culfa rayonu)
- XXI.** Haxıştalar (Tivi, Dırnıs, Unus – Ordubad rayonu; Nursu, Külüs – Şahbuz rayonu; Yayçı – Culfa rayonu; Qıvraq – Kəngərli rayonu; Çərçiboğan – Şərur rayonu; Kültəpə - Babək rayonu).
- XXII.** Nazlamalar (Türkeş – Şahbuz rayonu; Naxçıvan şəhəri; Unus – Ordubad rayonu).
- XXIII.** Laylalar, əzizləmələr, oxşamalar (Nehrəm, Kültəpə - Babək rayonu; Vənənd, Tivi, Unus – Ordubad rayonu; Naxçıvan şəhəri; Çərçiboğan – Şərur rayonu; Xoşkeşin – Culfa rayonu).
- XXIV.** Mahnılar (Baş Dizə, Sabirkənd – Ordubad rayonu; Nursu – Şahbuz rayonu; Çərçiboğan – Şərur rayonu).
- XXV.** Uşaq folkloru (Naxçıvan şəhəri; Qıvraq – Kəngərli rayonu).

- XXVI.** Müəllifi unudulmuş şeirlər (Nehrəm – Babək rayonu).
- XXVII.** Aşıqlar və aşıq rəvayətləri (Külüs, Keçili, Biçənək – Şahbuz rayonu).
- XXVIII.** Dastanlar (Külüs – Şahbuz rayonu; Tivi – Ordubad rayonu).
- XXIX.** Xalq təbabəti (Qazançı, Boyəhməd – Culfa rayonu; Naxçıvan şəhəri; Dərvişlər, Çərçiboğan – Şərur rayonu; Nehrəm – Babək rayonu; Tivi – Ordubad rayonu; Qıvraq – Kəngərli).

M Ü N D Ə R İ C A T

MİFLƏR	
DÖNƏRGƏLƏR	
MİF OBRAZLARI	
İNANCLAR, SINAMALAR, YASAQLAR	
ƏFSANƏLƏR, RƏVAYƏTLƏR	
** Gülüm-gülüm dağının əfsanəsi (I mətn)	
** Gəlim- gülüm (II mətn)	
** Gəlim-gülüm (III mətn)	
** Həqq quşu	
** Oğlan-qız (I mətn)	
** Oğlan- qız (II mətn)	
** Oğlan-qız (III mətn)	
** Xarabagilan (I mətn)	
** Xarabagilan (II mətn)	
** Xarabagilan (III mətn)	
** Nəni qərə	
** Gəlin daş (I mətn)	
** Gəlin daş (II mətn)	
** Gəlin qayası (I mətn)	
** Gəlin qayası (II mətn)	
** Təhnəlicə	
** Peyğəmbərin alqışı	
** Peyğəmbərin dediyi	
** Nəyinə bərəkət...	
** Qızılgüllə bənövşənin eşqi	
** Qannı göl	
** Qırx qız əfsanəsi	

** Qız - gəlin	
** Yeddi bulaq əfsanəsi	
** Şahbuz	
** Daş gəlin	
** Qaya ilə gül	
** Qaçaq Nəbi haqqında rəvayətlər	
** Kərimbəyli	
** Şahtaxtı, Qıvraq, Yurdçu, Qarabağlar	
** Ovçu Pirim	
** Nuhun gəmisini	
** Süleyman pədsahın rəvayəti	
** Qocanın şəfa tapması	
** Kərtənkələ və ilan	
** Haça dağ	
** Oğlanların daşa dönməsi	
** Ölüm də bir yuxuymuş	
** Əzrayılla bağlı əfsanələr	
** Alın yazısı	
** Qoşa qardaş dağı	
MƏRASİMLƏR, OYUNLAR	
** Baca-baca günü	
** Qızbaşı	
** Qazan qulpu	
** Duvaqqapma	
** Çöpüdü	
** Palazagirmə	
** Çəkicandı tutmaq	
** Bostan-bostan oyunu	
** Paltar biçmə	

** Toy çörəyi	
** Dülədüymə oyunu	
** Xına gecəsi	
** Çillə qarpızı	
** Yumurta falı	
PİRLƏR, OCAQLAR	
** Əşkaf piri (<i>I mətn</i>)	
** Əşkaf piri (<i>II mətn</i>)	
** Qara pır	
** Hamalan daşı	
** Göygöl	
** Nərgizxatın, Həlməxatın piri	
** Pır qəbaxlığı	
** Hürzad piri	
** Pirdavdan piri	
** Gülcəhan piri	
** Kündəli pır	
** Sarı daş piri	
** Seyidlər piri	
** Çimənək piri	
GÜLÜMEYLƏR	
ADƏTLƏR, GEYİM VƏ BƏZƏKLƏR	
** Qadın geyimləri	
** Rənglər	
** Kilim naxışları	
** Corab naxışları	
YUXUYOZMALAR	
OVSUNLAR	
ANDLAR	

ALQIŞLAR	
QARGIŞLAR	
XALQ HİK MƏTLƏRİ, ATALAR SÖZLƏRİ, MƏSƏLLƏR	
** Molla Allahqulunun hekayəti	
** Ey qoç apararı, bəs sən hara gedirsən?	
** Qəlbə dəymə	
** Novruz	
** Baba, biri də mən	
** Tənbəl qızın kələyi	
NAĞILLAR	
** Yeddi qardaş, bir bacı	
** Küzəçioğlunun nağılı	
** Balıqçioğlu Əhmədın nağılı	
** Bacıların nağılı	
** Tacirin nağılı	
** Kiçik qızın nağılı	
** Mahmud şah və Əhməd vəzir	
** Allah əmri	
** Toxmağın nağılı	
** İlanın nağılı	
** Pədsah qızı	
** Odunçu qızı	
** Daşbəyin nağılı	
** Atlının nağılı	
** Məhəmməd və Pərinin nağılı	
** Şah Abbasın nağılı	
** İnsafqalması	
** Beçə dərviş nağılı	

** Tacirlə yoxsul Pəri	
** Cəvahirsatən Səlim	
** Bəşirin nağılı	
** İlanın nağılı	
** Padşah qızı	
** Mahmud padşah	
** Yadigarın nağılı	
** Süleyman peyğəmbərin nağılı	
** Çöl quşunun yumurtası	
** Şah İsmayıl və qızıl balıq	
** Vətən və cəlayvətən	
** Şah oğlu şah Abbasın ölüb dirilməsi	
** Abdulla ilə Mehriban Sultan	
** Tacirbaşı Hüseynin nağılı	
** Murad qapısı	
** Halal çörək	
LƏTİFƏLƏR	
** Muğamatı sizə saxlamışam	
** Axı mən tələsirəm	
** Özbəşinasan yemiyəsən?	
** Şirinninin gözümdə	
** Əl çəkin	
** Öz başımı saxlıyacam	
** Əliboş gəlip	
** Amandı, evimi yıxma	
** Evdə yeyip gəldim	
** Sağıynan solunu tanımır	
** Qəssaboğluya nə soyux?	
** Matasklet yuyuram	

** Oğrunun günahı yoxdu?	
** Sement isdəməmişdin, b1 da sement	
** Əmcanız ölməsin	
GÜLMƏCƏLƏR	
** Sən doxdurdan çox bilirsən?	
** Ancax iki metrə olar	
** Damda qalacaxdı...	
** Allahqulu qardaşın bir də at borcu vardı	
** Ölməsəm qalsam...	
** İrədd eşşəyindi, əməl sənindi	
** Birin də salamat ötürməyin...	
** Sən ağladın	
** Xoruzun quyruğu görünür	
** Atdan daş, üsdən aş	
** Ev sahibi gəlməsə	
** Yer var, ya yoxdu...	
TAPMACALAR	
DEYİMLƏR	
YALVARIŞLAR	
PEŞMANNAMALAR	
ÖCƏŞMƏLƏR	
ƏMƏK NƏĞMƏLƏRİ	
HOLAVARLAR	
SAYAÇI SÖZLƏR	
BAYATILAR	
NAXÇIVAN ŞAİRLƏRİNİN YARADICILIĞINDAN	
AĞILAR	
HAXIŞTALAR	

NAZLAMALAR	
LAYLALAR,ƏZİZLƏMƏLƏR, OXŞAMALAR	
MAHNILAR	
UŞAQ FOLKLORU	
<i>Düzgünlər</i>	
<i>Dolamalar və acıtmalar</i>	
<i>Oyunlar</i>	
** Bənövşə	
** Qəcəmə daş	
** Gizlənpaç	
** Qodu-qodu	
** Qazlar, ördəklər	
** Dama-dama	
** Çaynik	
** Gəlin gedəh...	
** Qırqovul	
** Həbə oyunu	
** Süddü sümük oyunu	
** Salma oyunu	
<i>Saylar</i>	
<i>Yanıltmaclar</i>	
EL ŞAİRLƏRİ	
<i>Yamin Sail</i>	
<i>Mənəm</i>	
<i>Dən üyüdü</i>	
<i>Əriyər</i>	
<i>Gəlmişəm</i>	
<i>Gördüm</i>	
<i>Qalmaz</i>	

<i>Məni</i>	
<i>Mənim</i>	
<i>Qurbanıyam</i>	
<i>Ayrılım</i>	
<i>Qız</i>	
<i>Gözəl</i>	
<i>Vurulmuşam</i>	
<i>Şirin-şirin</i>	
<i>Gəlmədi</i>	
<i>Dilbər</i>	
<i>Ay sonam</i>	
<i>Mənəm</i>	
<i>Kiminkidir?</i>	
<i>Yaxşıdır</i>	
<i>Yadıma düşdü</i>	
<i>Olar</i>	
<i>Bilməz</i>	
<i>Gözəl</i>	
<i>Məni</i>	
<i>Bənövşə</i>	
<i>Nə qəmin sənin</i>	
<i>Bəri bax</i>	
<i>Təzələndi</i>	
<i>Deyir</i>	
<i>Gəlibdi</i>	
<i>Ay qadasın aldığı</i>	
<i>Gəl</i>	
<i>Telləri</i>	
<i>Yaşadım</i>	

<i>Deyil</i>	
MÜƏLLİFİ UNUDULMUŞ ŞEİRLƏR	
AŞIQLAR VƏ AŞIQ RƏVAYƏTLƏRİ	
<i>Aşıq Nabat</i>	
<i>Mənim</i>	
<i>Yetərmə qardaş</i>	
<i>Yevləğin</i>	
<i>Həkimə</i>	
<i>Dəymə</i>	
<i>Aşıq Hüseynlə Aşıq Nabatın dəyişməsi</i>	
<i>Neyləyibdir</i>	
<i>Bu dünyada</i>	
<i>Dindiribdi</i>	
<i>Yaxşıdır</i>	
<i>Xatın Cəfərqızı</i>	
<i>Ay ağa, ağa</i>	
<i>Telli sazdı</i>	
<i>Mən</i>	
<i>Birdi</i>	
<i>Gəlmədi</i>	
<i>Aşıq Ələsgər</i>	
<i>Aşıx Hüseyn və İreyhan xanım</i>	
<i>Koroğlu haqqında rəvayət</i>	
DASTANLAR	
<i>Arzu-Qəmbər</i>	
<i>Valehnən Taleh</i>	
XALQ TƏBABƏTİ	
DİALEKTOLOJİ SÖZLÜK	
ONOMASTİK SÖZLÜK	

MƏTNLƏRDƏKİ ADLAR	
SÖYLƏYİCİLƏR VƏ TOPLAYICILAR	
NAXÇIVANIN FOLKLOR XƏRİTƏSİ	